

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה
ספר
ואמרו אמן**

חלק ב'
(בלשון הקודש ואידיש)

48

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

ואמרו אמן

חלק שני

בו יבואר בעזה"י מה שאספתי עוד הרבה מאמרי חז"ל מגדול השכר של עניית אמן, ואמן יהא שמ"י רבא בכוונה, וגדול העונש המתעצל בענייתם עם עוד הרבה הוספות ודינים נחוצים המסתעפים מדיני ענייתם. אשר חסרתי בחלק הא' אשר לקטתי עוד משי"ם זוהיק ומדרשים וספרי מוסר להלחיב את לבן של ישראל לאבינו ישיבשים בעניית אמן בכוונה, ומגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים עם מעט נוסף משלי בעזה"י אשר חנני השית להכריע וכבא לשוכה הקדושים, וזכותם יעמוד לכל ההוגים בו שיוכו לרב טוב בזה בזכות אבותי ולברכה, ולגאולה שלימה ברוחניות ובגשמיות בכ"א.

הק' יהושע אלטר ווילדמאן אב"ד קאנסקווארע
מלפנים אב"ד ביראדקי

כעת חונה פה ירושלים עיה"ק תוכבי"א

בעהמ"ח ספרי עמק יהושע, בנין יהושע, ברכת יהושע, ואמרו אמן ח"א, בלאאמור הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' אלימלך אב"ד מיזאמש ועללהיה אשר מנחתו כבוד פה עיה"ק ירושלים תוכבי"א נין ונכר להאי סבא קדושה הרב ר' אלימלך בעהמ"ח ספר נועם אלימלך ולמעלה בקודש אבותי הקדושים הרב"א והמג"ע והחיות כולם זעוקלהיה זכותם יגן עלינו ועכ"א.

יעצט דריקען מיר בעזה"י דעם צווייטען טייל ואמרו אמן ויישר
אנייטשליקען פערנייניגען וואס מיר האבין פאר געלט אין דעם גרשטין טייל
וועלכע זענען אגרויס דער נעקונג צו דם יודישן פאלק פון די גרויסע מציה
צו ענטפערן אמן אין אמן, ויהא שמו"י בקא מיט כוונה האבין מיר איבער
גיגעט יעצט אייך אלעס אייך נארוין מוקה רבים נין אז יעקער זאל דאס
גרינג פארשטיין, אין ווער עס יעט לערנן אין דעם ספר וואס דא יערט
נישירדין תורה ומוסר פון אלע הייליגע צדיקים, ועט ויישר זכות מנין נין
אייך נין אז נין זאלין גיהאלטן ווערן מיט געוונדי, און פריקסה, און האלקה,
אין צו ארייניגן ימים, און צו נחת פון מייקער, און צו אנאילה שלימה
במהרה קמינו אמן :

דפוס
אברהם יצחק פריעדמאן

לוח המפתחות

הקדמה

מדרג ג'—ח.

איזהו נרנרים בפולפולי דאורייתא

נרנר א'. בתום יבמות דף ו' ע"א לישב קושי' עצומה על ב' אופנים. מדרג ח' עד י"א. פלפול עצום בזה בעזה"י.

נרנר ב'. שבועות כ"ה בסוגי' דשכיר ליישב שם עיד הפלפול דברי הרמב"ם ז"ל התמיהים בפי"א מהלכות שכירות. ולישב שם קושית הצולם. מדרג י"א—י"ב.

נרנר ג'. בשבועות ד' מ"ב. בסוגי' דמנה לאביך בידי והאכלתיו פרס דף י"ג—י"ד. נרנר ד'. סותר ראית הרב מפדוואה מה' שדוחה דברי המתיר בכישל ב' בצים ונמצא

באחד מיסת דם והבאתי רא' ברורה לדברי המתיר, ומה שכתבתי שם בשם הפלתי הוא בסקי"ג שם. דף ט"ז—ט"ז.

התחלת הספר

צריך לעשות תשובה מי שלא ענה איזה אמן. וכ"ש איש"ר. אות א' דף י"ז.

מאי העונש מי שלא מכוון באמן. ומהו מכריזין עליו. שם. ובאות י"ג דף כ"ה. והמכוון באמן השכר טוב. שם.

עניית אמן בקול רם. שם. ובאות ו' דף כ"א. ובאות כ"ה דף מ"ז. ובאות נ"ח דף

ס"ח—צ'. ובאות ס' דף צ"א. ובאות ע"ה דף ק"א.

אלו שעושים עצמם אדם בעניית אמן מלא פניהם קלון ס"ח אמן. אות ב'—ג' דף י"ח. מי שאינו עונה אמן חייב מיתה אפי' שומע מפי קטן וחייב למסור נפשו על עניירתו

אות ד' דף י"ח. ובאות כ"ג דף מ"ה.

נזכרין של אמן. שם. ובאות י"ג דף כ"ה.

הרשעים וצדיקי אוה"ע שעונין אמן מתוך גיהנם ניצולים מניהם לאחר שסבלו הרבה עונשים ויסורים. אות ה' דף י"ט. ובאות ע"ה דף ק"א.

ההיכל של אלו העונין איש"ר. אות ו' דף כ"ז.

בכל זמן דאמרי ישראל בקור' איש"ר מברך קוב"ה אתמלי רחמין וחיים על רשיעי שבניהם. אות ז' דף כ"ב. ובאות ע"ה דף ק"א.

הגידו לרשב"י בישיבה של מעלה, מי שפוסק מדברי תורה לדבר דברים בטלים. ומי שמקצר באמן ולא מאריך בו. מתקצרים ימיו ר"ל. ומאן דמקצר בא' דאחד,

ומאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו. אות ח' דף כ"ב.

עד היכן קדושת איש"ר סליק, ולמה קדושת איש"ר בתרגום. אות ט' דף כ"ג. אות י"ט ד' צ'. בעניית איש"ר צריכין לעורר כל האיברים בכח גדול, ועי"ז מעורר כח קדושה העליונה,

ונשבר כח ותוקף הסמ"א, ומי שאינו עושה כן אתתקף בו הסמ"א ר"ל. אות י" דף כ"ד. לברך ע"כ מה שנדרשה מהעוה"ז ואם לאו נקרא גזלן. ע"י הברכות ממשיכין חיים

ממקור החיים. וירגברנו האבות והבנים. והמברך נוטל חלק בראש, ומכריזין עליו בשמים וזאת הוא הדורן ששלח איש סלוני להקב"ה. והברכה שעונין עליה אמן

איהו בקוומא כדקא יאות. וכ"ש אם רבים עונין עליה אמן, ועל אמן מעטר לההוא ברכתא בעטרין עילאין.

מי שאינו מכוון באמן עונש"י רב וע"י אמן ממשיך ברכות ממקור העליון לכנסת ישראל. וכמה פתחין דברכאן פתיחין ליה לעיכא. וכמה טובות משתכחין בכל

עלמין ומהו שכרו בעוה"ז ובעוה"ב. אות י"ב דף כ"ז.

לוח המפתחות

צריכין לשמוע ולגמור הברכה מהמברך ולחכות להשיב אמן. שם ובאות כ"ח דף ג"ה.
עונש להנהו גברי דמבזי לאתבא אמן. באות י"ד דף כ"ח ובאות מ"ז דף ל'.
ובאות א' דף י"ז.

העונש למי שאינו עונה אמן אפילו על ברכת תינוק, וכ"ש שאר אמינים, ומעשה
נורא שסיפר הגי' ר' אבדוה הספרדי ז"ל להגאון בעל הלבושים ז"ל. אות מ"ז דף ל'—ל"ז.
להזהר בכל אמן, ומעשה נפלא מספר. מוסר ודעת לברך אמן אחר ברהמ"ז בלעולם
אל יחסרנו. אות י"ז י"ח י"ט דף ל"ז—מ"ב.

התעוררות ותוכחה להזהר בעניית אמן. אות כ"א דף מ"ב מ"ג.
להזהר בכל אמן, וביחוד לאחר ברכת מחי' המתים, ולאחר ברכת המחזיר שכינתו
לציון, ולאחר ברכת ופרוס בו ועל ירושלים. אות כ"א דף מ"ד. ואות כ"ז דף מ"ח.
קודם התפלה יאמר יהיה שתעלה כוונת אמן שלי עם הודיעים לכון, ויזכה בדמעות
שליש על אותם האמינים שלא ענה. אות כ"ב דף מ"ח.

לעתיד נשאל כל אדם אם היה בגדר אדיק לקיים בכל יום, צ"א אמינים, ה' קדושות,
י' קדישים, ק' ברכות. אות כ"ג דף ובאות כ"ז דף ג'.

כל איש ישראל ששמוע ביכח מישראל אפילו מאשה וקטן ואינו עונה אמן חייב
מיתה לשמים ומגדן אותו, וחייב למסור נפשו על עניית אמן. שם. ואות ו" דף י"ח.
פ"י הכתוב וצדיק באמונתו יחי' פ"י מי שהוא צדיק שעונה צ"פ אמן יחיה, ומשלימין
לו שנתנו באר"ש, וזכה לישב במדור הצדיקים, ויחיה חיים נצחיים ופ"י על הפסוק
ויהיו חיי שרה. אות כ"ג דף מ"ז—מ"ז.

המברך ק' ברכות בכל יום בכונה ינצל ממגפה ומדבר ומכל רע ר"ל, ויתעשר בכל
טוב, ושואב מים חיים. אות כ"ד דף מ"ז.

הברכות מחזיב אדם לומר בקול רם כדי שיהי בהם עניית אמן. אות כ"ז דף מ"ח.
חשפון וסדר צ"א אמינים בסדר התפלה של חול. אות כ"ז דף ג'—ג"ב.
הצ"א אמינים של שבת קודש. אות כ"ח דף ג"ב—ג"ד.

האר"ז"ל ה"י עונת אמן אפ"י אחרי מאה אנשים ששמע מהם ברכות השחר. אות כ"ח דף ג"ה.
לענות אמן אחרי כל הברכות וקדישים, ועל היהיר שלאחרי קה"ת, ועל זרחמן
שבברכת המזון.

גודל שכר עניית אמן יותר מהמברך שמוסיף כח וגבורה למעלה, ואין לך גדול לפני
תקביה בעניית אמן. אות כ"ט דף ג"ה.

שלא לאמר תהלים ותחנונים בעת חזרת השי"ן שלא יבוא ח"ו לאמן יתומה וקטומה
וחטומה, ונקרא מנאץ. אות כ"ט דף ג"ו.

אסור לדבר שיחה במילה בביהכניס, ויעמדו אנשים משניחים על זה, אות ל' דף ג"ז.
ההגיה מהמחבר שיברך בקול רם וישעו העומדים אצלו ויענו אמן בשם הראשונים ז"ל
אות ל"א דף ג"ח, ובאות ל"ב, ל"ג, ל"ד, מ' דף ס"א.

אם מותר לענות אמן בשעומד לאחר ברכת יוצר אור ואילך. אות ל"ז דף ג"ט.
צואת האוזן והאף לא מוקרי צואה לרעת הנרי"א ז"ל. אות ל"ז דף ג"ט.

בעניני אמירת השם בקדוק, אות ל"ז, ל"ח, ל"ט, דף ג"ט—ס"א, ובאות
מ"א דף ס"ב, ובאות נ"א דף ע"ג.

שיכין בשילוב הוי' ואדנות, ביום תהלת הוי' הנורא, ובלילת תחלת אדנות נוקבא,
בשם הפרמי"ן סימן ה' סק"א. אות ל"ט דף ס' ס"א.

לוח המפתחות

פירוש מהאריז'ל ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. פי' ויהפך ד' א' את הקללה לברכה. פי' ויאהב קללה ותבואהו. עכ"ל ספר הנק' אות מ' דף ס"א סיב.

ג' הערות על ספרי וא"א חלק ראשון

בענין אמירת שם הקדוש אדנות שיש לפניו אות כמו לוי' כיו' מ"י הערה א'.

אות מ"א דף ס"ב סיג.

בענין עניית אמן אחרי המזמן בשם. הערה ב'.
שיש לענות אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה. הערה ג'.
אות מ"ב דף ס"ג ס"ד.
אות מ"ג דף ס"ד.

אם רשאי השי"ן לענות אמן אחר ברכת כהנים. אות מ"ד ד"ס"ה—ס"ו.

וכן אם רשאי השי"ן לענות אמן אחר ברכת כהנים. בברכה ג' וישם לך שלום.

אות מ"ה דף ע'.

וכן אם מותר השי"ן לענות אמן אחר בי"ב ברכת לברך את עמו ישראל באהבה.

אות מ"ה מ"ו דף ס"ה—ע"י.

יחיד עומד בתפלה בסוף ברכת ההודאה מותר לענות אמן אחר ברכת כהנים ברכת לברך אע"י באהבה. אות מ"ז דף ע"י.

גם השי"ן שמיניע לברכת כהנים יכוון לבו לומר הן פסוקים של בי"ב לשם ברכה בהתלהבות ומעלת השי"ן הנזהר ומכוון בזה, ולהיפך. אות מ"ט ג' דף ע"ב.

התעוררות גדול מה שיכוון האדם בקומו משינתו בבוקר, ושיברך הברכות בהתעוררות ובכוונה גדולה, ולצייר תמיד כנגד עיניו הפסוק שויתי וכו', ולצייר לפניו תמיד השם בניקוד וראה בין בתורה ובין בתפלה, והוא מסוגל לנרש השטן והקל"י וכו' מספר הנק'.

אות נ"א סוף דף ע"ב—ע"ה.

נשאלתי מ"ש אומרים בסוף שמו"ע, ובסוף ברהמ"ז עושה שלום וכו' ואמרו אמן. הלא בלחש וביחוד מי יאמר אמן. ובענין ליתן מעות מעשר הוא תיקון גדול, שהצדקה דוחה גזירות קשות, וכוה מותר לנסות את הקב"ה. פי' הכתוב אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה, וכיצד יפריש את המעשר, ומהו מותר לעשות בכסף מעשר.

ויכתוב בפנקס מה שעשה בכסף מעשר, ולא יבוא לידי עניות הוא, וזרעו לעולם.

אות נ"ב ניג דף ע"ה—ע"ט.

גם עשר יעשר הימים, והיום העשירי יהיה כלו קודש לה' בתורה ובתפלה ובמע"ט. לעשות תורה קדישא על יום העשירי, מי שאינו מבין התפלה בלחש יתפלל בלשון שהוא מבין, והוא הדין בברכת המזון כפי הנק'.

אות נ"ד נ"ה דף ע"ט—ס"ג.

פי' הנמרא כל הקובע מקום לתפלתו אפי' אברהם בעורו, כשם הנהיג הר"י סלנטר וצ"ל.

אות נ"ז דף ס"ג—ס"ה.

עוד פי' על הנמרא הנ"ל מהמחבר, אות נ"ז דף ס"ג.

סגולות עניות אישיר בכל כחו למחילת עונות ומעשה מס' החרדים. אות נ"ח ד"ס"ה—צ"י.

סגולה ב' למחילת עונות להזהר בשמירת השבת בכל תנאיו ודקדוקיו. אות ס"א ד' צ"ב.

סגולה ג' להניל, לאמר בכל יום השירה בקור ובשמחה רבה. אות ס"ב דף צ"ב.

סגולה ד' להניל, להעביר על מדורתנו. אות ס"ג דף צ"ג.

סגולה ה' היא התבודדות עם הבורא יתיש. אות ס"ד דף צ"ד.

סגולה ו' שישמע בחשק להתכם שדושי דברי אנדה וידאת ה'. ולדקדק מאוד במעמר עון נזל אפילו שוה פרוטה, וכן העושה מלאכת חבירו בלי אמונה, ודיוהה מההסתכלות

רוח המפתחות

בעריות שהוא עון סלילי ונקרא נואף, ולזהר בעון להיר, ולעשות עצמו כאלם.

אות ס"ה דף צ"ד צ"ה.

אם היו נותנים רשות להצדיקים שבניע היו באים לזה העולם לענות אמן ואישיר.

אות ס"ו דף צ"ה.

אם סיים הקדיש עד אחר דאמירן בעלמא ושמע מאחר שמסיים גיכ הקדיש דאמירן

בעלמא, או איזו ברכה אחרת, יאמר אמן קודם יהא שלמא רבא. אות ס"ז דף צ"ה.

בברכת הוימוץ העונים ברוך שאכלנו משלו ישו קולם אל קול המברך. אות ס"ח דף צ"ו.

בהשלשה שמות מהשלשה פסוקים של ברכת כהנים יאמר ביה וביש. אות ס"ט דף צ"ו.

עניית אמן הוא דאורייתא, לכן אמרו חז"ל גדול העונדה יותר מן המברך.

אות ע' דף צ"ה.

התפלה שיאמר אחר אכילת המוציא, ועייז התפלה בורא מלאך קדוש ומסלק הסיים

משלחנו, ואח"כ יאמר מזמור ה' רועי.

אות ע"א דף צ"ה.

לזכות הרבים הרפסתי תפלה מרדשערי ציון, המסוגלת מאוד להאומרה.

אות ע"ב ע"ג דף צ"ה צ"ט.

מצוה רבה ללמוד עצמו יחודים לשכינה ובו מסעד ועזר להשכינה ומקרב הגאולה.

וכן הבעל הרחמים מקבל ברחמים וברצון כוננת לב האדם שמכוון אף כפשוטה אם

הוא בלי מחשבת ורדה, ויאמר קודם התפלה לשם יחוד קובתיו כו' לא יהא אדם

בטל מן המצות, וקבלה בידו מאנשי מעשה שאף בעת שחיו יושבים במלים היו

ממששים בציצית ומסתכלים בהם, לקיים מצות וראיתם אותה, לא ברא הקב"ה את

האדם לתועלת גופו לא לתועלת נשמתו, ועייז נודרך גם הגוף ומאיר, ובפרט משהגוף

מתחמם לדבר מצוה, עיי עניית אישיר בקול רם ובכל כחו ממש הקב"ה מתמלא

רחמים על החיים, ועל הרשעים שבניהנם.

מעשה מזה"ק בברית ררב ספרא שדלג מאיגרא חדא לשמוע קדיש בצבור, וכמה מילין

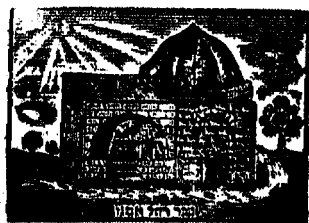
מבין גלמוד מזה המעשה עייש.

הצעמיל קמן מאאיז בעל נועם אלימלך זצ"ל.

תפלת השב ררבינו יונה ז"ל.

הנהגות האדם מאאיז בעל נועם אלימלך זצ"ל.

אות ע"ה דף ק"ט--קכ"ד.

השמות ח"ב

באות ד' דייח נוטריקון של אמן, עוד שמעתי מהרב ר' יצחק פרילינג שליט"א שראה בס' אור לישרים בשם הרב הקדוש אדמו"ר ר' יהושע מבעלז וצוקללה"ה נוטריקון על אמן ופירוש ורמז יקר על הנמרא דשבת קי"ט ע"ב כל העונה, אמן' בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן ופירש ע"ד הרמז כי תיבת אמן' נוטריקון אכילה ממון נשים ופ"י כל העונה עצמו מלשון עיניו כלומר שהוא מענה את עצמו בני דברים האלו ואינו רודף אחר אכילה ואחר הממון, ואחר תאות נשים אז פותחין לו שערי גן עדן:

באות ה' דף י"ט בשביל אמן שעונין הרשעים מתוך ניהנם ניצולים מניהנם אחר שסבלו הרבה עונשים ויסורים מצאתי ע"ז בספר ראשון לציון מבעל האור החיים הקדוש וצ"ל ד' קל"ז ע"ג וזלח"ק שם אחר שמביא שם דברי המדרש הלז כתב שם דיש ב' מיני רשעים מין א' אלו הרשעים אשר רק מחמת תוקף יצום עברו דברי השו"ת לאלו יש להם תקוה באחרית הימים ע"י עניית האמן שישיגו ג"ע אחר עונשי הניהנם, אבל מין הב' אלו הרשעים אשר כשאט נפש הם כונדים בהשו"ת והמה האפיקורסים שמנו חז"ל לאלו אין להם תקוה ותוחלת כל עיקר לחלוטין עכלח"ק:

באות ל"ו ד' נ"ט כתבתי בשם ספר מעשה רב דהנוגע בצואת האף והאוזן א"צ נט"י וכתבתי שם שכדאי הוא הגרי"א ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק דאם אין לו מים שינקו ידיו הטיב ויתפלל כדעת הגרי"א ז"ל, והנה מה שכתבתי דבשעת הדחק יש לסמוך על הגרי"א ז"ל אף דחזינן דבספר חסידים ס"י רנ"ב קאי כוונתי דדי בקינות, וגם בס' מור וקציעה מהנאון מ"ה יעביץ ז"ל פסק כן הובא דבריו בשע"ת ס"י צ"ב דגם הוא ס"ל כהגרי"א ז"ל, אמנם יען ראיתי שהאר"י ז"ל בשער הכוונות דף א' עמוד ג' בסדר ענין ברכת השחר לא ס"ל כהגרי"א ז"ל שכתב שם וז"ל גם הזהרני מאד מורי ז"ל שלא להכניס האצבע לתוך האזנים לנקות הזוהמא שבהם בתוך התפלה מהתחלת הברכות עד גמר עלינו לשבח ואם עשה כך צריך נטילה עכ"ל שם:

וכ"פ הלבוש ס"י צ"ב סע"ו, וכ"כ השלי"ה דף רנ"א ע"ב כדברי הרמ"א בשם המהר"ל בס"י צ"ב סע"ו ז' גם החי"א כלל כיב אות ט' פסק כהרמ"א בשם המהר"ל הנ"ל דצריך נטילה גם בס' מחזיק ברכה הובא בשע"ת פסק שם דצריך נטילה, גם בס' אור צדיקים דף כ' אות ט' פסק ג"כ דהנוגע בצואת האף והאוזן צריך נטילה, לכן כתבתי דרך בשעת הדחק כדאי הוא הגרי"א לסמוך עליו אבל לכתחילה שלא בשעת הדחק כודאי צריך נטילה ככל הני גדולי רבנוהא דלעיל, אך בשעת הדחק כודאי כדאי הוא הגרי"א ז"ל ודעמי הנ"ל לסמוך עליהם דדי בקינות:

באות מ"ח דף ע' כתבתי אשר אף שע"פ הלכה השי"ע עונה אמן על הברכה של הברכה כהנים וגם על הפסוקים עכ"ז כתב הפרמ"ג שם במש"ז ס"ק י"ד דלאחר הברכה הג' דוישם לך שלום לא יענה השי"ע אמן וכ"כ בא"ר וכ"כ בש"ע הרב אדמו"ר הגרי"ז ז"ל יעו"ש: אבל אח"כ מצאתי בהגדול

ה ש מ ו ת

שבאחרונים הפריח בסי קכ"ד אות י"ח באמצע דבריו שכתב שם וז"ל ומאי דמייתי סיעתא מדלא קתני ואם הבטחתו שהוא עונה אמן אלמא בכל גזונא לא יענה אמן כו' לאו מילתא הוא שהרי בליה בפי' [אין עומדין] אות ג"ב כתב שמצא כמדיר פ' תבוא שאם הוא מוכבט שחוזר לתפלתו רשאי לענות אמן ומי יוכל לחלוק על המדרש בלי ראוי מהש"ס והא ודאי הוי תיובתיהו ועיקר דקדוקם במשנה אינו. דלרבותא נקט נשיאת כפים וכ"ש אמן. והכי דייק קצת לישנא דמתניתין כו' עכ"ל הפריח הרי דהוא סותם ופוסק דעל הפסוקים יכול לענות אמן באם מוכבט ואינו מחלק בתם:

וכ"ב בתפארת ישראל על המשניות בפ' אין עומדין באות כ"ב וז"ל וי"א דגם אמן רשאי לענות במוכבט וכן ג"ל מצד כ"ש עכ"ל וחזינן שהוא מסכים ג"כ להפריח הג"ל דכתב גם כן שם דכ"ש אמן דיכול לענות בהבטחתו: **וכ"ב** במשנה ברורה שם ס"ק ע"א וז"ל ואם מתפלל בתוך הסידור ומוכבט לו שלא תחבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זה אינו חשוב הפסק דהוי צורך תפלה עכ"ל ואינו מחלק כלל בין הפסוקים:

וכ"ב בחסידור הרב מליסא כדיני נשיאות כפים שאחר תפלת מוסף של יו"ט באות ט"ז וז"ל ואם השיץ מתפלל תוך הסידור ומוכבט לו שלא תחבלבל דעתו רשאי לענות אמן עכ"ל ואינו מחלק שם בין ב' פסוקים ראשונים לפסוק ג':

וכ"ב בהקיצור שיע' סי' ק' אות י"ב וז"ל לא יקרא השיץ בע"פ אלא מתוך הסידור שלא יתבלבל ויכול לומר גם הוא האמנים שלאחר הפסוקים ולא הוי הפסק שזוהו צורך תפלה עכ"ל ואינו בחלק כלל בין הפסוקים: **וכ"ב** בס' חיי אדם כלל ל"ב סי' ב"ד וז"ל והאידינא שמתפללין בתוך הסידור ולא היישיגן שמא יתבלבל מותר לענות אמן כו'. בסוף כל פסוקי דלא מקרי הפסק שזוהו צורך תפלה עכ"ל:

ע"ב נראה מי שנפשו של השיץ ענומה עליו ורוצה לעשות נחת רוח לבוראנו ית"ש ולענות אמן גם על הפסוק הג' של וישם לך שלום יש לו על מי לסמוך על חני גדולים האחרונים שזכרתי שלא חילקו בין הפסוקים וכתבו שאם השיץ מתפלל בתוך הסידור יכול לענות אמן על הפסוקים ולא חילקו ביניהם כלל כג"ל וק"ל:

באות סי' דף צ"ו הבאתי אשר בהסידור יעביץ בהנשיאת כפים בהתפלת מוסף של יו"ט הוא מצוין בכל שם מהג' פסוקים של הניב שיענה ביה וכ"ש יעו"ש. ועתה מצאתי שגם הפריח סי' קכ"ח אות י"ב כתב ג"כ כן וז"ל שם כשמוזכרים הכתנים את השם צ"ל ברוך הוא וברוך שמו כו' עכ"ל:

הקדמה

ישוּבוּ לִי יִרְאִיךָ וַיּוֹדְעֵי עֵדוּתֶיךָ
הִבִּינֵנִי וַאֲצִרָה תּוֹרַתְךָ וַאֲשִׁמְרָנָהּ בְּכָל לֵב
וַאֲדַבְרָהּ בְּעֵדוּתֶיךָ נֶגֶד מַלְכֵיט וְלֹא אֲבוֹשׁ
הִנֵּה תֹאבְתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצַדִּיקָתְךָ חִינֵי.

יתברך הכורא וישתבח שמו עולם אשר למדנו מהור ראשיתו ונתן חלקנו בתורתו הקדושה שנקרא ראשית כמוש ראשית דרכו, והנה כאשר ראשית חכמה יראת ה' ואמרו חז"ל ביבמות ד' ק"ט: כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו ופירש"י ז"ל דאפי' שכר לימוד אין לו, וכמשא"מ חז"ל בשבת ל"א: עה"פ והי' אמונת עתך כו' דאפי' אם א' בקי בכל הש"ס אבל אם אין לו יראת אלקים אין לו כלום מכל לימודו, ואמרו בצחות לשונם ואי לא לא, כלומר דלית לי' כלום מכל תורתו, אי לזאת נתעוררנו כ"ה בחיבורנו, ואמרו אמין חלק הראשון להודיע את גדול הנחת רוח אשר ליוצרנו ית"ש וית' בעניית אמון, והרבה הלכותי' כמשארז"ל במדרש ריש פ' תבא שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין, והנה אמרז"ל בסוטה י"ג: שהמתחיל במצוה ואינו גומרה הוא בסכנה ח"ו, ע"כ כאשר

יתברך הכורא וישתבח שמו עולם אשר למדנו מהור ראשיתו ונתן חלקנו בתורתו הקדושה וואם ווערט אנגריפין ראשית דרכו, אזוי וויא ראשית חכמה איז דאך יראת ה' און די חז"ל זאגן אין יבמות ד' ק"ט: כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, דער וואס בארימט זיך אז ער איז אלמדין האט ער ניט אפילו קיין שכר לימוד, אזוי וויא דיא חז"ל זאגן אין (שבת ל"א) אויף דעם פסוק וד' אמונת עתך כו' אפילו ווען איינער איז קלאר אין גאנץ ש"ס און ער האט ניט קיין יראת שמים האט זיין לערנין קיין שום ווענדע"ע ע"כ האבין מיר נימאכט אויפגעריקאם מיט אונזער חיבור וואמרו אמין דעם ערשטען חלקי צו מאכן וויסן דעם גרויסן נחת רוח וואס מיר טוען אונזער באשפער מיט דער מצוה אז מענפערט אמון און פילע דינים וויא דיא חז"ל זאגן אין (מדרש פ' תבא) ס'איז ניט דא קיין גרעסערס פאר הקב"ה ווי אז אידן ענפערין אמון אין ווידער זאגן די רז"ל (סוטה י"ג) אז דער וואס הויבט אן א מצוה אין ענדיגט זיא ניט איז ער אין א סכנה ח"ו

הקדמה

ראיתי אשר ספרי ואמרו אמן החלק הראשון נחקבל ביה מאוד אף אצל גדולי ישראל ואמרו בזה אשר מן השמים הניחו לי מקום להתגדר בו. ע"כ נתעוררתי בזה להדפיס בעזוהי את החלק השני הרבה ענינים נחוצים מאד אשר חסרנו בחלק הראשון מפני גדול הוצאות הדפוס עם המעשה הנורא של הלוש זיל. גם מעניני הפלה בכונה ותפלה בציבור, וגם מעניני קדיש וחרבה דינים נחוצים הנסתעפים לזה. גם מעניני קדושת ביהכנים גם ספר מורה מקדש מהרב הגאון הקדוש ה"יבא סבא גם מעניני מוסר ומדות טובות מגאוני קדושי עליון להלחיב את לבן של ישראל לאבינו שבשמים ומעט מעניני קדושת המקוח בעזוהי, גם יש בו הערות נחוצות על החלק הא' וגם הוספתי בו בעזוהי הלכות נחוצות ועוד מאמרי חזיל בגדול השכר כמעלת עניית אמן, ואמן יהא שמיה רבא. ובאו וראו משיב חרבינו בחיי פ' בשלח ע"פ ויאמינו בך, שהתכוון שם לדברי הזוה"ק פ' וילך ברוח קדשו וזלזיק שם, וע"ז אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, ובאור הענין כי המברך מעיד בברכתו של חקביה שהוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא

ע"כ אזוי ויהא איד קאב גינען או דער ערשטער חלק פון מיין ספר. ואמרו אמן אזוי ב"ה ויער אנגינגען גינארין פא אלע גדולי ישראל אזוי ויהא פון היקל האממען מיר גיהייסן מוכה זיין הרבים. ע"כ נעם איד זיך דא נעצט השי צו היקל צו דריקן דס אזויטען חלקי מיט פיל נויטיגע ענינים וואס מיר האבן פארפעלט אין דעם ערשטען חלק. מיט דער פארקמיגע מעשה פון דעם לביש זיל. צוליב די גרוסע טיפען וואס דער דריקן בארף פאטרעפן. איד פון ענגי תפילה בפונה אין תפילה בציבור. איד פון ענגי קדיש און פיל דינים וואס פאלגען צו דעם, איד פון ענגי קדושת ביהכנים איד ספר מורה מקדש מהרב הגאון הקדוש יבא סבא איד פון ענגי מוסר און מידות טובות מגאוני קדושי עליון צו דער וועסן אנגעבע אידישע הערצער קאבינו שבשמים און אייניגע ענינים פון קדושת המקוח. איד געפינען זיך נויטיגע אויפמערקונגען אויף דעם ערשטן חלק און איד קאב איד דא צוינגעבן בעזוהי נויטיגע דינים און מאמרי חזיל פון דעם גרוסען שבר וואס מעהאמט פאר ענפערין אמן ואמן יהא שמיה רבא:

און דער רבינו בחיי שרייבט און פ' בשלח אויף דעם פסוק ויאמינו בך וכו' אז דער פשט פון דעם ענין איז אז דער וואס מאכט א ברכה ואמט עדות מיט זיין ברכה או השיי איז אמקור הברכה ד. ה. דער קטואל פון אלע

הקדמה

ה

מקיים השטר והוא העיקר שאין קיום העדות כעד ראשון אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו והעונה אמן הוא העד השני וצריך הוא שיצטרף עכ העד הראשון שהוא המכרך כי עמו העדות קיים כיו וזה המכבד את השי"ת כאמת אשר עליו אמה"כ כי מכבדי אכבד וכל מי שאינו נזהר במלת אמן לכוין בכל כחו וכונתו הרי זה מכזה את השי"ת ועליו אמר הכתוב ובזוי יקלו. ומזו מדורין שיש בניהנם מורידין אותו לאחרון שבכולם שהוא כפול יהוא נקרא ארץ עיפחה והוא ארץ שאול תחתית כי שאול מדור אחד ותחתית מדור שני ואותו תחתית נקרא אבדון וזהו שאול ואבדון נגד ה' מי שיורד לאבדון שוב אינו עולה. וע"ז אמר הכתוב אותי עזבו מקור מים חיים כיו ומה יהי עונשם לחצוב להם בארות נשברים כלומר הרי הן יורדים לניהנם מדרגה אחר מדרגה בעונש כפול וזהו שכפל בארות בארות והכל מדה כנגד מדה בין - עונש בין בשכר עכ"ל הק' אות באות :

וכן איתא בתשביץ סי' רנ"א כי המכרך נדמה לשטר החתום שלא נתקיים בכ"ד ואחרי שהוא מאושר ומקיים ע"י עניית אמן עליו אין להוסיף ומסנו אין לגרוע והוא סגולה שתקיים חכמה ומשויה גדול העונה יותר מן המכרך

בְּרִכּוֹת. אֵין דְּעַר וְאֵם עֲנַפְעֶרְט אָמֵן אִיז מְקִיִּים דָּאָם עֲדוּת פֿון מְכַרְךָ דָּעֵן דָּר קִיּוֹם פֿון עֲדוּת זָאגִין וְעֶרְט פֿעֲרֶטִיג נָאָר דוּרְךָ דָּם אַנְדֶּערִין עֲדוּת דָּעֵן אִיין עֲדוּת פּוּעֶלְט נִיט אֵין דְּעַר וְאֵם עֲנַפְעֶרְט אָמֵן אִיז מְכַבֵּד הַשׁ י אֵין אֵיף עֵהֶם זָאגְט דְּעַר פֿסוּק כִּי מְכַבְדִּי אֶכְבֵּד וְכוּ'. אֵין דְּעַר וְאֵם אִיז נִיט נִזְהָר צו עֲנַפְעֶרִין אָמֵן מִיט דָּעֵם גַּאנְצִין כַּח אֵין פֿונֶה דְּעַר אִיז מְכֻזָּה הַשׁ י אֵין אֵיף אֵיהֶם זָאגְט דְּעַר פֿסוּק וּבּוֹיז יְקָלוּ דְּעַר מְעַנְמֵשׁ וְאֵם פֿעֲרֶשְׁעֻמְט מִדְּ וְעַמַּ פֿעֲרֶשְׁעֻמְט וְעֶרֶן, אֵין פֿון דִּיע זַעבֶּען וְזָאנְהַנְגֶּען וְאֵם עֵם אִיז דָּא אֵין גִּיהֶנֶם אִיז דָּאם אֵונטֶערֶשְׁמִי וְזָאנְהַנְגֶּען גִּיט אַפִּילֵט מִיט פֿינֶסְטֶערֶקִיט עֵם הַיִּסְט אַרְץ עֲפָתָה אֵין דָּאם הַיִּסְט אַרְץ שְׂאֹל תַּחְתִּית, שְׂאֹל אִיז אֵין מְדוּר, תַּחְתִּית אִיז דָּאם אַנְדֶּערִי מְדוּר, אֵין דָּאָרְפֿ גִּנְדֶּערֶט מְעַן אַרִיין דָּעֵם וְאֵם עֲנַפְעֶרְט נִיט קִיין אָמֵן דְּעַר מְדוּר הַיִּסְט אֵיךְ אָבְדוֹן אֵין דְּעַר וְאֵם גִּנְדֶּערֶט אַרִיין דָּאָרְט קוּמְט שׁוֹיִן מְעַהָר נִיט אַרױם אֵיף אֵיבִיג, אֵין אֵיף דָּעֵם זָאגְט דְּעַר פֿסוּק וְאוֹתִי עֲזוּבוּ מְקוֹר מִים חַיִּים, דִּהֵינִי, דִּיע וְאֵם הָאֵבִין מִיךְ פֿעֲרֶלְאָזֵט צו עֲנַפְעֶרִין אָמֵן, אִיז זַיַּעַר עוֹנֵשׁ לַחֲצוּב לָהֶם בְּאֵרוֹת בְּאֵרוֹת גְּשָׁבִים, שְׁמִיט צוֹוִי מְאֵהָל, בְּאֵרוֹת, ד. ה. דִּיע צוֹוִיטֶע גְּרוּב תַּחְתִּית זָאבְדוֹן, בִּיז אַהֶער אִיז דָּאם לְשׁוֹז פֿון רַבִּינוּ בַּחֲיִי:

הקדמה

ואיתא בספרי הובא ברוקח ס"י ש"כ רבי יוסי אומר מנין שעונגן' אמן וכו' שנאמר חבו גדול לאלקינו ובאו וראו משי"כ בהספר יסוד ושורש העבודה בשער המזרח פ"א :

וזוה לשון בעל ספר יסוד ושורש העבודה לאחר שחביא מאמרי הזוהר הספלינים מענין עניית אמן כתב וז"ל אחי ורעי ממאמרים אלו יכול אדם לחתבונן איך ראוי לכוון בעניית אמן יהא שמי' רבא ואיך ישתדל האדם בתמידות לענות אותו כי בעניית אמן משבר כל הקליפות וסמרא אחרא ומשפילם עד לעפר וכבודו של בוראינו ויוצרינו ית'ש ויתעלה נתגדל ונתקדש ונתעלה בכל העולמות וזוכר אז לשכינה הקדושה ולבניו לגואלם וכו' ומכאן מודעה רבה לקדושת איש'ר שבוודאי צריך האדם שיתעורר בכל אבריו וחושיו ומחשבותיו ויענה בקול גדול, ועתה אחי ורעי אודיעכם גדול פעולת אמן יש'ר וחוא שעתה בעוה"ר בגלות חמר נתמעט ונשפל כביכול כבוד חבורא ית'ש כי היינו חרפה לשכנינו לעג וקלם לכביבותינו כי אלינו עם קדוש יאמרו הגוים איה אלהינו צור חסיו בן, יקומו ויעזרוכם יחי עליכם סתרה, ראו עתה כי עוונותינו חטו כל אלה וחטאתינו מנעו חטוב ממנו ואנחנו הגרם בנזקים כי בעונותינו מתגברים כח הקליפות וחוטפים כל השפע הנמשך לנו מעולמות העליונים ונשאר לנו מעט מזעיר, וכל הגוים

דער ספר יסוד ושורש העבודה שר"יבט אזוי מיט דעם לשון מייגע ברוך'ער אין טיי'ערע פריינד פון סיהל פלעצער פון זוהר המדוש קאן מען זעהן וויא נויט מען ברויך צו זאגן ערינגט אמן, יהא שמי'ה רבא, מען זאל ויך שטענדיג באמיהען צו ענטפערין אמן דען מיט דעם צו גרעכט מען אללע מקמריגים אין, ריא סמרא אהרא אין מען מאכט וויא גי'דיג ביו צו דער גרד אין דער הייליגער קבור פון אינגער באשעפער ווערמ גילויבט אין זיין נאהמען ווערמ גי'רויסט און גיהיליגט און דערהויקט אין אללע וועלטין און דערמאנט ויך אין פגנסת ישראל אין וייגע קינדער ווי אויסצוגלייזן וכו' און פון באגען ועהט מען אז ארמענטש ברויך מיט אללע חושים און מיט אללע אברים צו דערנועקן ויך אין ענטפערין מיט אגרוים קול, דען ריא איצמיגע צייט זענין מיר ידען אין גלות צווישען די אומות שפלים ונגוים און דער קבור פון באשעפער ית' ווערמ גי'דיג די אומות זאגן צו אונן ווי איז אינגער נאט לאזעהר אונן העלפין, נאהר מיר זענין גורם צו די שאנדע מיט אינגערע נטאים נואם מיר טוען ריל, אין די סמרא אהרא ריא מקמריגים, שטארקען

הקדמה

שיאמרו עליו מאן האי דקיימא לי שעתא מכ"ש אנא זעירי דזעירי שידעתי
 מך ערכי ערך קמן עלי, ובפרט שהעתקתי גם את ספרי זה החלק השני
 ואמרו אמין על זארגון לזכות את הרבים כמו שעשה הרב הקדוש הגאון
 המפורסם בעל החקב הישרי שכחב בהקדמתו שהעתיק את ספרו בלשון
 אשכנז כדי שיד כל אדם יהי שולמין בו לחבין ולהשכיל בו וכן הספר
 צאינה וראינה על התורה שהוא בלשון אשכנז הוא ספר יקר וראוי שמביאו
 המו"ז באר"ח סי' רפ"ח סס"ק ב', ועכ"ז ידענא שיחשבו אם המחבר העתיק
 את ספרו גם על זארגון מסתמא הוא איש פשוט ואינו כדאי לחבוט
 בפפרו ובודאי יאמרו עליו מאן האי דקיימא לי שעתא ואולי לא ידע צורתא
 דשמעתתא ויהי בעיניתם החיבור חזק כאין ואפס לכן הנני מוכרח להדפיס
 בתחילת ספרי איזה גרגרים חידושי תורה בפלפולא דאורייתא משיס ופוסקי'
 לתראות אשר בעזתי חבר אני לגדולי תורה, ואך סחדי במרומים אשר עתה
 לעה זקנתי אשר ידענא בי שזוודאי קלילא מאד ואורחין רחיקא עשיתי בזה
 לזכות את הרבים ואולי אבנה גם אנכי מהם לזכות את נשמתי בספרי זה
 בדברים השכיחים מאד מעניני אמן ואישר מה שעדיין לא הבאתי בחלק
 הראשון גם איזה הערות נחוצות על חלק הראשון ועניני הפלה ועניני קדיש
 ועניני קדושת ביחבנים ועניני מדות טובות להיות לי מעט טובה בשכבי
 בקבר לאחר מאה שנה לחבין לי מעט צידה לדרך הרחוק הנ"ל, וע"כ גם
 אנכי מדפיס קודם התחלת ספרי איזה גרגרים בפלפולי דאורייתא כמשיכ
 בספר הקדוש סידורו של שבת הנ"ל וזה החלי בעזתי:

גרגיר א'

בתום ינמות (כ':) ד"כ טעמא כחזו בדף ו' וז"ל וא"ת אי צעלמא דחי
 ח"כ קרא דכלאים בלינות ל"ל ותרנו וז"ל ועוד ס"ד דלא לידחי עשה
 דלינות לאו דכלאים שאינו טוב בנשים למ"ד נשים פטורות מלינות עכ"ל. וכחז
 לי זה זמן כביר הרב הגדול ש"ב כש"ת מוכ"ר זימל קאנטראוויטש נ"י מטאמאשאוו
 בזה קושיא עזומה דלפ"ז הא דרשב"ן בקדושין (ל') מתיראו לרבות נשים דכדא
 איש כתיב, ולפי דברי החוס' כ"ל יקשה מאד דל"ל כוא"ו דתיראו לרבות נשים
 לכיבוד הא ממילא מוכרח דאי לא דוקא דאי איש דוקא ולאשה פטורה מן מצות
 כיבוד ח"כ הוי עשה דכיבוד ג"כ עשה שאינו טוב בכל וכדרא קושית החוס' כ"ל
 לדוכתא דאי קראו דסמיכי כלאים בלינות ל"ל דנילוף מכיבוד ועכ"ל כתיובן החוס'
 דעשה דכיבוד הוי עשה השוכ בכל דאשה חייבת בכיבוד ח"כ ל"ל כוא"ו דתיראו
 לחייב נשים בכיבוד הא ממילא ש"מ מדאלטרין קרא דסמיכי כלאים בלינות

וכתבתי להרב הגדול הנ"ל בן בדרך החידוד ונקדים מאי דאמרין בפסחי (כ"ו) יומא (כ"ט) אין לך דבר שנעשית מלאתו ומוטלין בו ומקשינן וכרי תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין הכיחא למ"ד צ"כ הב"כ אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מ"אל ומשני תרי מיטוטי כתיבי ושמו הערופה עכ"ל הגמרא שם והקשו בתוס' פסחים הנ"ל דיה הכא וז"ל תימה דתרי מיטוטי ל"ל:

ונרפעי"ד לתרץ קושית התוס' דהנה אמרין בנדב (ל"ב) בסוגיא דקטן וקטנה מטמאין ציבה דדרשת וא"ו אי דרשינן וא"ו יתירא יער"ש דתלי צאי דברה תורה כלשון בני אדם דר' יהודה דדריש מאיש איש לרבות קטן בן יומו לציבה, ומוא"ו דוכאשא לרבות קטנה בת יומא לציבה ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא דדריש מלזכר כל שהוא זכר אפילו בן יומו ומלנקיבה כל שהיא נקיבה אפילו בת יומא ואיש איש דיתורא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ותקפ"ה וא"ו דוכאשא דדריש ר' יהודה לקטנה בת יומא ל"ל ובעכ"ל דמאן דס"ל ד"ח כלשון בני"א ס"ל דוא"ו לא דריש ומאן דס"ל לא ד"ח כלבני"א דאיש איש אחא לקטן בן יומו ואשה בת יומא מגיל בע"כ מוכאשא ובע"כ דדריש וא"ו וע"י בסנהדרין (פ"ה) בפלוגתא דר' יהונתן ור' יאשיהו אי בעינן קרא לחלק זה תליא צאי דברה תורה כלבני"א וע"י חולין (ע"ה) בפלוגתא דר' חנניא ורבנן אי חוששין לזרע האב דזה תלוי צאי בעינן קרא לחלק ע"ש, והנה אחרי שר' יהודה ספוקי מספקא ל"י שם בחולין (עח) אי חוששין לזרע האב ממילא מספקא ל"י נמי דדרשת וא"ו יערש"ה, וע"י בש"ס יצמות (ע"ב:) כי הא דיתבי ר' יוחנן ודריש אין לי אלא נותר בזמנו שנשרף ביום שלא בזמנו מנין ת"ל והנותר ואפי' למ"ד דלא דריש וא"ו, וא"ו וכו"א דריש ע"ש וממילא מאן דדריש וא"ו כה"א דמוכחותר מיותר ובע"כ דלא דריש כ"י ומאן דדריש אות ה' גבי דברים הדברים גבי פלוגתא דרבי ורבנן בברכות (י"ג) גבי ק"ש כסדרן בע"כ דלא דריש וא"ו דאל"כ ל"ל וא"ו יתירא גבי והנותר כיון דדריש כה"א ובע"כ דלא דריש כה"א ור' יוחנן דאמר וא"ו וכו"א דריש כלומר, אליבא דמאן דלא דריש וא"ו לחוד או כ"א לחוד מ"מ וא"ו וכו"א דריש אבל מאן דדריש וא"ו בודאי לא דריש כ"י ומאן דדריש כ"י בודאי לא דריש וא"ו דאל"כ תרי יתירי גבי והנותר למא בחד סגי וחד לא דריש או כה"א או כה"א כנ"ל, ועוד כלל אחר אקדים לך דמאן דדריש סמוכין לא דריש וא"ו והוא מכתוס' יצמות (ד'.) ד"ה, וכי מפני ח"ל בתוך דבריכם והא דדריש סמוכין בפ"ב דקדושין וכו' דאיכא למימר דהתם וא"ו מוסיף על ענין ראשון דריש דכתיב וזאת תורת ע"ש וכו' ממילא ש"מ דמאן דדריש סמוכין כה"א דזוה"ת תורת מיותר ובע"כ דלא דריש וא"ו דאי דריש וא"ו לא כ"י לריכוס למימר דה"ו מוסיף על ענין ראשון אלא סתם דדריש וא"ו יתירא אלא דוקא כאן דריש וא"ו משום דמוסיף על ענין ראשון אבל לא בעלמא מטעם דלא דריש וא"ו:

ומעתה נבוא להמכוון דמאן דס"ל צ"כ הבאין כאחד מלמדין הוא ר' יהודה בסנהדרין (ס"ז): והוא מספקא ליה אי דרשינן וא"ו וכזכר לפיל וממילא מספקא ל"י דדרשת כ"א וכנ"ל:

ורפ"ו נראה בעליל בעזכ"י לישיב קושית התוס' פסחים (כ"ו) הנ"ל דל"ל תרי מיטוטי ד"ל דהני תרי מיטוטיין מאן נינהו כה"א דשמו מדלא כתיב

הקדמה

ושם וכו"א מיותר למעט אתי זה ולא אחר וגבי הערופה כה"א מיותר למעט אתי דוקא הערופה ולא דבר אחר, אי"כ וי"ל דלאו תרי מיטוטי הוא רק חדא מיטוט הוא דהיינו כאשר היונו מכופקים א"ס דרשינן וא"ו ואז כו"א דושמו מיותר ודרשינן כו"א"ו ומיילא לא דרשינן כה"א יתירה דהערופה, ואי לא דרשינן כו"א"ו דושמו למעט כלום אז דרשינן כה"א דהערופה דמותר וכנ"ל ובגמ' דנקיט ב' מיטוטין כו"א"ו וכה"א הוא מטעם ספק אי דרשינן וא"ו או ה"א ואליצא דריי דס"ל ב"כ הבאין כחד מלמדים קיימינן השתא בסוגין ואחר דמספקא ל"י כנ"ל הולרך ב' מיטוטין כי הכי תרי מיטוטין הוי רק חדא מיטוט וכנ"ל:

ואורי יש לכונן זכה כוונת רש"י ז"ל בפסחים כ"ו כנ"ל ד"ה אלא למ"ד מלמדין ר' יהודה במס' סנהדרין ויל"ד מאי צ"י רש"י ז"ל בזה אך בל לישב זכה קושית החוס' כנ"ל דתרי מיטוטי ל"ל. לפי דברינו כנ"ל דאחר דריי מספקא ל"י כנ"ל הולרך להבוא ב' מיטוטין כי הכי ב' מיטוטין הוי רק חד מיטוט וכנ"ל:

ורפ"ן נבוא לישב הקושי דתיראו כנ"ל דל"ל כו"א"ו דתיראו כנ"ל דייל בפשיטות לפי כנ"ל דמאן דדריש סמוכין הוכחתו למעלה דהוא לא דריש וא"ו ואפ"י א"ס נאמר דהתנא דדריש תיראו לחיוב נשים כביבוד דריש מפשטא דקרא דמשמע לשון רבים אף דלא דריש וא"ו מי"מ הלא אין להקשות כו"א"ו דתיראו למ"ל דאחרי דלא דרשינן וא"ו יתירא אי"כ אין להקשות עוד על היתור האות כיון דאורחא דקרא הוא. ואליצא דרי יהודה דמוכרחין אנו לומר דס"ל כהנה דבי ר' ישמעאל בימות (ד') וברי ר' ישמעאל לא דריש וא"ו בסוטה (כ"ט.) יעו"ש בריש ד"ה וכהנה ומיילא אין להקשות אליצא דיד"י כו"א"ו יתירא ל"ל וכנ"ל ודו"ק כי נכון הוא בעזרי:

ועפ"י מש"כ לעיל דדרשה סמוכין תל"י בפלוגתא דרי ישמעאל ורע"ק אי דרשינן וא"ו ור' יהודה ספוקי מספקא ל"י בדרשה וא"ו לפי"מ דמספקא ל"י בחולין ע"ה ריש אורחא ואת צנו אי חוששין לזרע האב יעו"ש דהא בזה תל"י וכנ"ל בזה מובן מאד ש"ס תמוה בפסחים (כ"ח:) אליצא דריה דמני"ל הא דריה"ג דפסח מלרים אינו נוהג חימולו אלא יום אחד ומשני איב"ע מדסמיך ל"י היום איב"ע סמוכין לא דריש דקשה לכאורה מאד מה משני מעיקרא איב"ע מדסמיך ל"י היום והוא סמוכין הא מצואר להדיא בש"ס סנהדרין ס"ב דריי לא דריש סמוכין והבוא בש"ס בכמה דוכתי:

ורפ"י כנ"ל יתייבז די"ל דמה שמצואר בכמה דוכתי דריי לא דריש סמוכין הוא מטעם ספוקי מספקא ל"י בדרשה סמוכין דהא בזה תל"י וכנ"ל וכמו דמספקא ל"י אי חוששין לזרע האב כמו כן מספקא ל"י נמי בדרשה וא"ו ומספקא ל"י נמי בדרשה סמוכין דהא בזה תל"י וכנ"ל. וא"כ מיושב שפיר מה דנקיט לב הש"ס פסחים (כ"ח) כנ"ל ב'י' אופנים אליצא דרי יהודה להך גיטא דדרשינן סמוכין, ולהך גיטא דלא דרשינן סמוכין וכנ"ל וק"ל:

עוד יש לישב הקושיא כנ"ל דתיראו בפשיטות עפ"י מש"כ התי' יצמות (ד.) ד"ה דכתיב וז"ל ואיפכא ל"ל דאפ"י במקום גדילים לא תלבש שטטנ דא"כ לישתוק קרא מיני' ומיילא ידעין דאין עשה דלילית דוחה ל"ת דכלאוס יעו"ש. והשתא יתחא קושיא כנ"ל בפשיטות דסברא זו א"ש רק לפי המסקנא לאמר דכתיב תיראו נשים חייבות כביבוד והוב' כיבוד עשה הש"ס בכל ומיילא לא נוכל ללמוד גבי ציצית

ולוית דידחה הנאו דכלאים מכיבוד כתי' התוס' יצמות ו' הג"ל דכיבוד הוי עשה השוה בכל ולוית הוי עשה שאין שוה בכל וא"ש סברת התוס' יצמות (ד) ד"ה דכתיב הג"ל דא"ל דאחו הסמוכים להקיש לחומרא דלחומרא למימר דלא דחי ל"ל קרא ומכיבי תיתי לומר דידחה דמכיבוד א"ל למילף דהוה עשה השוה בכל ולוית אינו שוה בכל ואם אין אנו לריכס הסמוכים לחומרא צע"כ דלקולא צא הסמוכין להורות דדוחה העשה דלוית הלאו דכלאים :

וב"ז יוחא אחרי שכתוב בתורה תיראו דאז מוכרת לומר דהסמוכים צאו להקל ולומר דידחה העשה דלוית הלאו דכלאים כי להורות שלא ידחה ע"ז אין לריך קרא דסמוכים כסברת התוס' יצמות (ד) ד"ה דכתיב הג"ל א"כ צע"כ לקולא אחי שידחה הלאו דכלאים וכג"ל. וזכו הכל לאחר שכתוב תיראו לחייב נשים בכיבוד אבל אם לא הוי כתיב תיראו הוי אמרינן דנשים פטורות מכיבוד והוי כיבוד עשה שאינו שוה בכל ואז היינו יכולים ללמוד מכיבוד גבי לוית דידחה ג"כ הל"ת דכלאים ול"ל הסמוכים והיינו מוכרחים אז לומר דהסמוכים צא להורות לחומרא דלדרוש אפסכא דלא ידחה הלאו דכלאים כקושית התוס' יצמות (ד) ד"ה דכתיב הג"ל. והשתא לא נוכל לומר עוד כתיובן התיס' דלהורות שלא ידחה ל"ל קרא וישתוק קרא מיני' ז"א הא אם ישתוק קרא מסמוכים לחומרא היינו יכולים ללמוד מכיבוד לקולא שידחה הל"ת ואז היינו מוכרחים למילף מהסמוכים לחומרא שלא ידחה הל"ת וכסברת התוס' בקושייתם (בדף ד') ד"ה דכתיב הג"ל וע"כ הוי מוכרה להתורה לכתוב תיראו לחייב נשים בכיבוד להורות לנו ע"ז דהסמוכים של לא תלצש שטנז גדולים תעשה לך לקולא אחי שהעשה גדולים ידחה הלאו דכלאים דאי לחומרא אחי ע"ז ל"ל הסמוכים דלשתוק קרא מיני' ולא נוכל למילף מכיבוד דהוה עשה השוה בכל ולוית הוה עשה שאין שוה בכל אלא צע"כ דלקולא אחי הסמוכים לדחות הל"ת דכלאים ושפיר אנו לריכס הקרא דתיראו לדרוש הסמוכים דכלאים צלוית לקולא וכג"ל ודו"ק :

וכבר נדפס זה בשמי בשערי תורה חלק ד' סי' צ"ב.

גרנ"ר ב'.

בשבועות ד' מ"ה בסוגי' דשכיר אדפיס גרנ"ר אחד מה שהעלתי בעזה"י שם לישב דברי הרמב"ם ז"ל התמוהים דפסק בפרק י"א מה' שכירות הלכה ו' כ"ג ושמואל דאם שכרו שלא בעדים דמתוך שיכול לומר לא שכרתוך מעולם נאמן לומר שכרתוך ונתתי לך שכרך, ושם פרק ג' הלכה א' פסק דשבועות שומרים חייב בכל ענין, והקשו עליו דהא מסקינן בגמרא שבועות מ"ה ע"ב דשבועות שומרים לא משכחת לה אלא דאפקיד ל"י בשמרא. ועוד הקשו ברוס' מ"ה ע"ב ד"ה מתוך דמה מקשה הגמ' דמתוך שיכול לומר להד"ם יכול לומר נאנסו, הא הוי מינו דהעזה דטפי נוח לו לטעון נאנסו דאין תבירו מכיר בשקרו, אבל להד"ם דחבירו מכיר בשקרו אינו רוצה ואינו נוח לו לטעון ולא הוי מינו, ואמרת' לתרץ הב' קושיות הג"ל, דברי הרמב"ם ז"ל התמוהים וקושית התוס' הג"ל הא הוי מינו דהעזה אך נקדים עוד ב' קושיות :

הקדמה

א) בזה משני הגמרא דאפקיד ליה בשמרא הא קיביל אין נשבעין על שעבוד קרקעות ושטר הא הוי שיעבוד קרקע ואין נשבעין על שיעבוד קרקעות ואין להרין דאנן קיימינן השתא אליבא דרב ושמואל והם סיל שיעבודא לאו דאורייתא ומן התורה אמר בשטר שיעבודא לאו דאורייתא הא אי אפשר לומר כן הא ר' יוחנן גיב סיל רב ושמואל וגם עליו הקשו הש"ס שבועות שומרים דחייבי רחמנא היכא משכחת לה ולשיטת ר' יוחנן הא ליכא לתרצי דאפקיד ליה בשמרא דהא הוא סיל שיעבודא דאורייתא ואין נשבעין על השטר לרדי' משום דהוי שיעבוד קרקע :

ב) מאי משני הגמ' דאפקיד ליה בשמרא ואין לו מינו דלהדי' אכתי קשה יהא נאמן בנאנסו במינו דאי בעי אמר אינו יודע אם נאנסו ואין לומר כאן דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק דסברא זו היא דוקא כשהתובע טוען ברי כמבואר בתוס' ב"מ צ"ז ע"א ד"ה ביום אבל כשהתובע גיב אינו יודע מבואר בתוס' ב"מ שם דשייך אז מינו דאינו יודע יעו"ש, ואין לומר דאם יטעון אינו יודע אם נאנסו הוי ליי מתוך שאילימ הא כאן לרב ושמואל קיימינן והם לא סיל משאילימ בשבועות מ"ז, דס"ל חזרה שבועה לסני ופירש"י שם דב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון, ואיכ בעיכ לומר לדידהו דלא חיובה תורה שיש אלא כגון שהתובע טוען ברי שלא נאנסה וממילא ל"ש כאן מינו דאינו יודע דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק היכי דהתובע טוען ברי וממילא מתורץ קושית התוס' דהא הוי מינו דהעוה דהא השתא נמי מעיז כג"ל כיון דחבירו טוען ברי ולדידהו שפיר מתרין הגמ' דאפקיד ליה בשמרא והוי מינו במקום חזקה דשטרך בידי מה בעי ושפיר חיובה רחמנא שבועה במקום שטר אף דהוי שטר שע"ק הא רב ושמואל ס"ל שיעבודא ליה אבל לדידן דקיביל מתוך שאינו יכול לישבע משלם שפיר אמרינן דחיובה תורה שיש היכא דהתובע טוען שמה כפשמא דמלתא ואין כאן מינו דאינו יודע דאנן סברא לן מתוך שאינו יוכל לישבע משלם ואין לו מינו דלהדי' דהוי מינו דהעוה כדברי התוס' הנ"ל, וכל קושית הגמ' שיש דחייבי רחמנא היכי משכחת לה הא יש לו מינו דלהדי' הוא רק אליבא דרב ושמואל דלא סיל משאילימ ושיעבודא ליה אבל לדידן לא קשה כלל קושית הגמ' וכנ"ל וליכא כלל להתירוץ דאפקיד ליה בשמרא, ואיכ שפיר מסק הרמב"ם ז"ל הנ"ל דאפי' בלא שטר שייך גיב שיש כיון דאין לו שום מינו וכנ"ל וק"ל :

שם בסוגיא דשכיר ולתיב ליה מעיקרא מקשין העולם דהא גם בבקר יכול להיות אותה טענה עצמה, ומתרצים משום דאמרינן לקמן אמר רב נחמן איש ליש אלא שכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתוך מעולם יכול לומר שכרתוך ונתתי לך שכרך איכ עיב איירי כאיכא עדים בבקר ושפיר מקשה הש"ס דלתיב ליה בבקר לפני עדים הללו וק"ל, ולי נראה בפשימות לתרץ קושית העולם דבבקר ליש מירדא לפמשיכ הסמיע ס"י ס"ט סק"י בשם הלבוש דמירדת בעה"ב הוא מירדא דמצוה מטעם הלאו דכל תלין ואיכ בבקר דליכא עדין ליתא דב"ת ואיכ לא שייך מירדא ושפיר מקשה הש"ס דליתב ליה מעיקרא בעת אשר הבעה"ב אינו מרוד עדיין ואז שפיר יהא נאמן הבעה"ב להיורת נשבע ונפטר וק"ל :

א) שבועות מיב דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזה שנשבע על טענת עצמו והביא אינו אלא כמשיב אבירה ופטור, ופריך וראביי לית ליה משיב אבירה פטור כו' אלא בדרכה קמיפלגי דאמר רבה מימ אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח והאי בכלי בעי דנכפריי והאי דלא כפריי משום דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח ובכלי בעי דלודי ליה והאי דלא אודי אשתמישי הוא דמשתמיש מיני סבר עד דהוי ליה זוזי ופרענא ליה והחמנא אמר רמי שבועה עליוי כי היכי דלודי ליה בכלי ראביי סבר ליש בו וליש בכנו אינו מעיז והלכך לאו משיב אבירה הוא ורבנן סברי בפניו הוא דאינו מעיז אבל בפני בנו מעיז עכ"ל הגמרא, והנה כל הראשונים והאחרונים המשו על רבה דמאי מקשה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע דליהימן במינו דאי בעי כפר הכל אליבא דאביי בב"מ ד"ו ע"א דסיל דחשיד אממונא דא חשיד אשבועתא והא דרמו עליו שבועה הוא מטעם שמא ספק מלוה ישיגה יש לו עליו כפי הממון שכפר בו וא"כ ליש מינו דכופר הכל כיון דאין לו ספק מלוה ישיגה רק עיז שכפר ותורץ בשיטה מקובצת בי"מ בשם מהר"ש די וירא"ש דאילו היה להנפקר שום סמ"י ודררא דממונא על המפקיד לא הוי מפקיד אצלו דשמא יכפור דמפקדון וכן גבי הלואה מבואר בתומים בכללי מינו אות ע"ד רביש הוא אלו ה"י להלוה שום סמ"י ודררא דממונא על המלוה לא ה"י מלוה לו דשמא יכפור המלוה יעו"ש. כי זה כ"ש הוא מה אם בפקדון שהוא לטובת המפקיד אינו רוצה להפקיד אצלו שלא יכפור מכ"ש במלוה שהוא לטובת הלוה בודאי לא ילוה לו אם יוכל ליצמח לו איזה רעה תחת טובת ההלואה שלא יכפור לחסום על סמ"י ע"ש:

וקשה מאד איך יפרנס המהר"ש די וירא"ש הגמרא ערוכה זו שהיא כנגד סברתו יאת כיון דאמר רבנן מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס אינו אלא כמשיב אבירה ופטור משום מינו דאי בעי כפר הכל כדמבואר בתוס' בגמרא הנ"ל ד"ה וראביי ובכ"מ (ג) תוס' ד"ה מפני מה והשתא דררא מאד קושית המפרשים לדוכתא דהאיך שייך כאן מינו הא דילמא יש לו סמ"י על בנו על הני שכפר ולכך כופר נ' והכא לא שייך סברת בשם המהר"ש די וירא"ש השיטה מקובצת הנ"ל דלא היה מפקיד אצלו או ליה מלוה לו הא כאן ה"י המלוה או המפקיד אביו של הבן והששת הסמ"י דלא הוא קאי על הבן וא"כ הא ליש סברת השימ"ק הנ"ל וממילא דררא קושיא לדוכתא האיך שייך כאן מינו הא יש לחוש לדילמא סמ"י יש לו עליו על הבן ואין כאן מינו לפטרו משבועה, והוא לכאורה קושיא עצומה הא י"ל דכופר הני מטעם סמ"י על הבן ולא שייך תו מינו ובג"ל:

ב) ואמרתי לישב בעזה"י את דברי המהר"ש די וירא"ש הנ"ל התמוהים האלו רק בהכרח נקדים מה שכתבתי בספרי בנין יהושע במס' בי"מ (ב) לישב קושית התוס' שם ד"ה וזה נוטל רביע דהקשו ד"הא נאמן דהציה שלו במינו דאי בעי אמר כולה שלי וכתבתי שם באופן ה"י לישב קושית התוס' עפ"י שכתבתי עוד בספרי הנ"ל לישב קושית המפרשים הנ"ל דשמא סמ"י יש לו עליו ולא שייך מינו עפ"י שכתבנו בספרנו בנין יהושע בסוגי' דתני ר' חייה לתרץ קושית המפרשים שהקשו

הקדמה

שהקשו דמגיל להפוסקים דמינו דהעזה לא אמרינן דילמא בטר דמסיק השי"ס סברת אשתמוטי קמישתמיט לא צריכנא לסברת אין אדם מעיז דבלא"ה לקי"מ דיהא נאמן במינו דאי בעי כ"ה דדילמא אשתמיטי קמישתמיט עד דהגיל זווזי ולהכי רמי רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ותיירצנו שם דמעמם ונימוקם עמם דאי אמרינן דרק מטעמא דאשתמוטי רמי התורה עליו שבועה כי היכי דלודי בכול"ה הלא אכתי יקשה כיון דאין לו לשלם ורוצה לאשתמוטי ולכך כופר נ' וע"כ רמי רחמנא עליה שבועה שלא ישמט עצמו יקשה מאד הא השבועה תכופ ותכריח אותו לכפור הכל להנצל משבועה כיון דאין לו לשלם כעת כל המנה וא"כ התיקון של השבועה יהיה יותר קלוקל דיהיה מוכרח לכפור הכל לשמט את עצמו ולהנצל משבועה לא עכ"ל שאנו צריכין גם לסברת חזקה א"מ פניו בפני בע"ח וא"א לכפור לו הכל רק משמט במקצת ורמי התורה שבועה עליו כי היכי דלודי ליה בכוליה ושפיר דייקן הפוסקים מזה דמינו דהעזה ל"א ולפי"ז יש לישב קושיית המפרשים דהג"ל על רבה דילמא סמ"י י"ל עליו ולפי הג"ל נחא דהאיך נוכל לומר דלכך רמי רחמנא שבועה עליה דילמא יש לו עליו סמ"י הלא אכתי עוד לא אסיק אדעתין סברת חזקה א"מ פניו בפני בע"ח א"כ בודאי לא נוכל לומר דמטעם סמ"י רמי רחמנא שבועה הא תיקון השבועה יהי עוד יותר קלוקל וכג"ל דהשבועה תכופ ותכריח אותו לכפור הכל להנצל משבועה ולהציל הסמ"י שלו וע"כ מקשה רבה שפיר דליהימן במינו דאי בעי כ"ה ואי מטעם סמ"י הלא אדרבה יכפור ויכפור דהציל את סמ"י שלו וכג"ל, וע"ז משני השתא שפיר דאין אדם מעיז פניו לכפור הכל ולהמסקנא אשפור ויש לומר דאהיג דמטעם חששת סמ"י רמי רחמנא עליה שבועה ולקלקול לא חיישינן עוד דא"מ וכג"ל וק"ל:

(ה) וְלַפִּיז מיושב שפיר קושיית התוס' הג"ל דיהא נאמן לומר חגי' שלי במינו דאי בעי אמר כולה שלי די"ל דיש לו סמ"י רק על חגי המלות ולא שייך מינו וכאן ל"ש לומר דהשבועה תכריח אותו לכפור בכולה ולמעון כולה שלי הא אפי' אם ימעון כולו שלי ג"כ הוא צריך לישבע וי"ל דמעין חגי' שלי מטעם סמ"י ול"ח אז שמשקר במזיד מאי אמרת דע"י השבועה יהיה מוכרח לכפור הכל להנצל משבועה הא אא"כ דכיון דאפי' אם ימעון כ"ש ג"כ הוא צריך לישבע וא"כ שפיר אין כאן מינו ומיושב שפיר קושיית התוס' הג"ל:

(ו) וְלַפִּיז גם קושייתנו הג"ל על השיטה מקובצת בש"ך הרי"ש די וירא"ש החמורה הג"ל מיושב שפיר דגבי מנה לאביך בירי והאבלתיו פרס אין סברא לומר דמשום חששת סמ"י נרמי עליה שבועתא הלא אדרבה הא כאן דהרינן דלדלעיל שלו יהיה עוד דהתיקון יותר קלוקל לפי"מ דקי"ל דבבנו מעיז א"כ יעזו ויעיזו אם נרמי עליה שבועה ויכפור הכל להנצל משבועה ולהציל הסמ"י שלו ע"כ יש לו בכאן שפיר מינו דאי בעי כ"ה והכא ליכא למימר דנרמי עליה שבועה מטעם חששת סמ"י א"א לומר כן דאם נרמי עליה שבועה אז יהי מוכרח לכפור הכל להציל הסמ"י שלו כיון דבבנו מעיז וע"כ בכאן ל"ש חו' חששת סברת סמ"י הלא להימני' במינו דכופר הכל וישבע הא אם נימא דישבע התיקון של השבועה יהי עוד יותר קלוקל דע"י יכפור הכל להציל הסמ"י שלו דבבנו מעיז וק"ל:

גרנר ד.

הנה הרב מפאדוואה רחה דברי רב אחד שפסק להתיר בבישלו ב' בצים ונמצא באחד טיפת דם מטעם דק"ל דאין המדומע מדמע אלא לפי חשבון וא"כ נתחלק טעם הביצה האסורה גם במים ושוב הו"ל ביצה שניה רוב ע"כ דברי המתיר ודחי ליה הרב מפאדוואה עפ"י מה שהקשה הפרי"ח הובא במ"ז ריש ס"י צ"ב דניחוש שמא בלע ופלט הרבה פעמים עד שאין ס' ותרין הפר"ח כיון דמה"ת מבי"מ ברובא **במל לא** דייקנין כולי האי וא"כ בניד דליכא רובא בלי צירוף המים שפיר חיישינן **דבלע** ופלט כ"ס עד שאין הביצה כשירה אפי"ו רוב משהו, וע"כ הוא דוחה דברי הרב המתיר:

ואמרתי הגם שהרב מפאדוואה פלפל בחכמה בזה לדחות את דברי הרב המתיר אבל מ"מ לפי עני"ד כח המתיר עדיף בזה כמו שאבאר בעזרי' לפי משי"כ השיך בס"ט ק"ג סק"ה בשם הרשב"א ז"ל וז"ל שם וז"ל הרשב"א ז"ל ונראה שאפי"ו ג"ל לתוך היתר מיעוט והכירו זורקו והרוטב מותר לפי שאין כאן אלא טעמו ולא ממשו, ואע"ג דמשערין בכולו משום דמאי דנפיק מיניה לא ידעינן השתא דאין בהנאתו בנותן טעם אין אוסר תערובתו כלל וכמו שאמרנו בהיתר שנתבשל בקדירה שאינה בת יומא והטעם מכל אלו מפני שבודאי ידענו שאין פליטתו בכולו אלא כל שמעמו לשבח אנו מחמרינן בו שאנו חוששין שמא פלטה עד שיתן טעם בתערובתו לפיכך כל שמעמו קפילא ואין בו טעם מתירין אותו, והלכך כשהאיסור פגום אין משערין בכולו אלא בטעמו וטעמו כמו שאינו שהרי פגום הוא ע"כ: **והפמ"ג** במ"ז שם סק"א כתב וז"ל אבל פליטתו טעמו לכד ידוע הוא שאין מחצה איסור נפלט בהיתר, אלא דאנו מחמרינן לשער כנגד כולו ומשי"ה בנפלים כל שהוא, דיינינן ליה כאיסור מיעוט להיתר מרובה עכ"ל הפמ"ג, וא"כ בניד בבישלו ב' בצים במין במינו כיון שאינו נותן בו טעם בטל מה"ת ברוב ובתערובות בצים שהוא איסור הרבנן אפי"ו מדרבנן די ברוב כמבואר בס"י וא"כ לפי מ"ש הפמ"ג הנ"ל הפליטת טעמו לכד ידוע הוא שאין מחצה איסור נפלט ממנו וא"כ נגד פליטת הביצה האסורה הלא בודאי יש רוב בביצת ההיתר כיון שיש בתוכו רוב בודאי נגד פליטת טעם הביצה האסורה כניל:

ובמירא נסתר ראיתו דהרב מפאדוואה משי"כ רא"י מהפרי"ח שהקשה דניחוש שמא בלע ופלט הרבה פעמים עד שאין ס' ותרין כיון דמה"ת מבי"מ ברובו בטל לא דייקנין כולו האי, ומה הביא הרב הנ"ל ראיה לניד דליכא רובא בלי צירוף המים שפיר חיישינן דבלע ופלט כ"ס עד שאין בהביצה הכשרה רוב כנגדה, אבל לפימשי"כ לעיל בשם הרשב"א דידענו בודאי שאין פליטתו בכולו והפמ"ג הנ"ל כ"ש שאפי"ו מחצה איסור לא פלט בהיתר א"כ מדאורייתא בטל הוא מטעם שבודאי יש רוב בביצה הכשירה כנגד הפליטה של הביצה האסורה וכיון שכאן אפי"ו מדרבנן א"צ ס' מחמת שכל האיסור עצמו מדרבנן הוא לא דייקנין כולו האי וע"כ הנני מסכים להרב המתיר הביצה השניה בלי שום חשש לפענ"ד:

ואין להקשות לפי"ז למה צריך השיך בסימן ס"ו סק"י לעשות ס"ס בחד וחד להתיר הביצה השניה ספק יש כאן ביצת איסור או לא ואת"ל יש כאן איסור שמא הביצה היתר הוא הרוב ע"ש לפי משי"כ לעיל הלא יקשה הא בודאי יש רוב בביצת

הקרמה

החיתר מטעם הרשביא הנ"ל מטעם דידענו בודאי שאין מליטתו בכלול אבל לקימ הא השיך מכשיר בנתערב חד בחד אפי' בבי' ביצים מרופים יחד עד שלא ניכר כלל הביצת האסורה ניכ מתיר השיך ובוזה ליש תו סברת הרשביא הנ"ל כיון שיש כאן ממשו של איסור ובוזה שפיר צריך הסיס שאפשר יש רוב בביצת הכשירה ואח"ל אין כאן רוב דילמא אין כאן איסור כלל ומתיר לאכול שניהם לכן צריך לעשות הסיס אבל להחיתר הביצת החיתר לבר כגון בבישול בי' ביצים שלמים אהינ דאין שום ספק דיש בביצת החיתר רוב כנגד ביצת האיסור וכדברי הרשביא והסמינ הנ"ל והביצת החיתר מותרת במשימות לפענ"ד :

ואף שכתב החידושי רעק"א סי' ס"ו סקיב בשם המנחת יעקב והסרי"ח שחולקין על השיך ואוסרים חד בחד והובא המנח"י בשם"ד שם סקי' והסרי"ח הובא בכרתי סקי' עכ"ז כיון שהסמינ בשם"ד סקי' מתיר במקום הסוד אפי' באינו מינו אף באין סי' וגם הפלתי מתיר שם גם באינו מינו ואף באין הסימ ואף באין סי' מטעם דם שבישלו דרבנן ואיכ מכיש בנייד דהוי מין במינו, ויש סברא לומר רבביצת הבי' בודאי יש רוב וכדברי הרשביא והסמינ הנ"ל והכא ברם שבשלו דרבנן בודאי שייך לומר סברת הסרי"ח הנ"ל כיון שכל האיסור מדרבנן הוא לא דייקנין כולי האי ובדרבנן להקל שומעים עיב נראה לפענ"ד שיפה הורה הרב המתיר הביצת החיתר כדת של תורה. ודי לנו להחמיר בבי' ביצים ממורפים שנתערבו כדעת האחרונים שחלקו על השיך אבל לא בבי' ביצים מבושלים שיש לזה כמה סניסים להקל. סניף א. דעת הרשביא ויל הנ"ל. וסניף ב. דרם שבישלו מדרבנן אשר כמה גדולי האחרונים מקילים מטעם זה אף באינו מינו אף באין סי' ועיב כדאי הוא דהשיך לסמוך עליו עיכס בבי' ביצים שלמים מבושלים להחיתר הביצת השניה ודיק :

והצעתני דבר זה לפני הרבה גדולי ישראל והמכינו עמי בזה :
 וכבר נדפסו דברינו אלו בשמי בשעית חלק גי סי' ס"ט בעז"ה :

נאום הקי' יהושע אלמר ווילדמאן אבדיק קאנסקיוואליע
 מלפנים אבדיק ביליראדקי בעה חונג פה ירושלים עיה"ק תוכביא
 בעהמ"ח ספרי עמק יהושע, בנין יהושע, ברכת יהושע,

גין ובגר להאי סבא קדישא איש אלפי הרבי ר' אלימלך מלאזיענסק בעל המחבר ספר נעם
 אלימלך וצוקל"ה ולמעלה בקודש אבותי הקדושים הרמ"א והמגלה עמוקות והתווי"ט
 וצוקל"ה י"ע ועכ"ל אמן. והסכמות כבר הדפסנו בחיבורי הראשונים בעז"ה.

ואמר

אמן

חרק שני

א) כתב כספר הקדוש אור צדיקים מהרב הגאון הקדוש המקובל האלקי ר"מ פאפרש זצ"ל באמצע סי' נ"ב וזה לשונו צריך האיש תשובה גדולה על מה שלא ענה אמן אפי' פ"א וכ"ש אחר תפילת השי"ן, ומכשי"כ כשלא ענה איש"ר פשיטא שצריך תשובה גדולה, ומאן דשמע ברכה מחברי' ולא מתכווין באמן עליו נאמר וכוזי וקלו, ומאי עונשי' כד נפיק מהאי עלמא מכריזין עליו כרוז ואומרים סגרו כל הפתחים לפני פב"פ ולא יעול ולא יכנוס לגיע ולא תקבלו אותו כמו שהוא לא פתח באמן ווי לי לנשמתה ומורידין אותו לתוך גיהנם למדור התחתון הנקרא אבדון שאור תחתית צלמות ושם נאבד בר מינן לעולם כי אין לגיהנם זה לא פתח ולא חלון וכו' אאי"כ עושה תשובה על כל אמן ואמן שלא ענה. וכן להיפוך יש שכר טוב למי שעונה עניית אמן ועניית איש"ר ומי שעונה עניית אמן ישר"מ בקול

א) דער הייליגער ספר אור צדיקים דף י"ג ע"ב כסימן נ"ב שרייבט ער אזוי דער מענטש דארף גרויס תשובה אויף דעם חטא וואס ער האט איין מאל גיפעלט צו ענטפערין א אמן, אז ער הערט א ברכה אויף א פרי אדער אויף א מצוה אין מכל שכן ווען ער האט גיפעלט איין אמן פון תורת השי"ן אין שיהל מכל שכן אז ער דארף דערויף גרויס תשובה צומאן ווען ער האט פאר פֿעלט א אמן יהא שמי' רבא. אין ווער עס הערט אפֿרכה פון זיין חבר אין האט גיט מכוין גי'וען צו ענטפערין אמן, אזי אויף איהם גיזאנט גי'וארין דר פסוק וכוזי וקלו אזי זיין שטראף אז ער גייט א'ועק פון דער וועלט רופט מען אים אויף אים אין היממעל און מ'זאגט פאר שליסט דיא טי'הרין פון גן עדן פאר אים, ער זאל גיט אריין גיין אין גיע ווייל ער האט גיט גיענטפערט אמן, וויי אזי צו אים און צו זיין גשמה אין מען לאזט אים אראב אין גיהנם אין דעם ארט וואס רופט זיך "שאל תחתית" ר"ל, אין דארטין ווערט ער פארלארען ל"ע, אויף אייביג, ווען ער טוט גיט קיין תשובה אויף יעדען אמן וואס ער האט גיט גיענטפערט: אין דאס זעלבע ווידער פאר קערט, אויף יעדען אמן ואיש"ר וואס ער ענטפערט וועט ער האבין אגרויסען

יח ואמרו חלק שני אמן

רם הקב"ה מתמלא עליו רחמים ע"ש. וכ"כ בזה"ק פ' נח ד' סוג ע"ב וזלחק ורא עוד אלא בזמנא דישראל אתיבו בקול רם אישיר מברך קוביה אתמלי רחמין וחיים על כלא יעו"ש:

(ב) וכתב בספר פרע"ה שער כוונת אמן פרק ב' ד"ה מהחברים וז"ל שם ומי שעושה עצמו אלם בעניית אמן עליו נאמר מלא פניהם קלון ס"ת אמן ומלת מלא אותיות אלם דעביד הא יפול בהא לפי שלא האירו עיניהם באמן מלא פניהם קלון ע"ש:

(ג) ובסידור נהורא השלם כביא בשם כתבי הארז"ל וז"ל הנח אותיות אמן כמלואו כזה (אלף מס נון) אלף, אותיות אפל, והוא הושך הכפולה כמו החושך של מצרים כענין ארץ עיפחה כמו אופל והנה אופל זה הוא במדור השביעי דניהנם שהוא כולל שתיים אבדון ושאל ומשם הי' הושך של מצרים שלא כמו איש מתחתיו, (מס נון) גי' קלון בכאן רמזו כל מי שאינו עונה אמן עוגשו אופל וקלון וזהו מלא פניהם קלון ס"ת אמן ואותיות מלא הם אותיות אלם לומר מי שהוא אלם באמן שאינו עונה אמן עוגשו הוא הקלון וגם מלת פניהם עולה בחשבון קלון ע"ה עכ"ל:

(ד) עוד כתב שם מ"ו דכ"ט ע"ב וז"ל כל איש מישראל ששומע הכרכה מחויב לענות אמן אפי' הוא שומע מפי קטן ואם אינו עונה אמן חייב מיתה כי אמן נוטריקון א"ני מוסר נפשי שכל אחד מישראל חייב למסור נפשו על עניית אמן עכ"ל:

שְׁכַר אֵין הַיִּמְמָעֵל אִין וְעַד עַם עֲנַמְפָּעֵרִין אִמְן יִשִּׁיר מִיִּט אַ הַוִּיד קוֹל. וְעַרְטַת הַקְּבִיָּה פִּיהָ מִיִּט רַחֲמֵנָה אוֹיִב אִים :

(ב) אִין סַפֵּר פִּרְי עֵץ חַיִּים שַׁעַר כּוֹנֵנָה אִמְן פִּיָּב וְזִל אִז וְעַן רַעַר מְעַנְשׁ מֵאִכְמַת וִיד שְׁמוֹם פִּין עֲנַמְפָּעֵרִין אִמְן אוֹיִף. רַעַם וְאִנְמַ רַעַר פִּסּוֹק מֵלֵא פִּנְיָהִם קִלּוֹן דִּיא עֲנִרַע פִּין דִּי רַבִּי וְעַרְטַעַר מֵלֵא פִּנְיָהִם קִלּוֹן מֵאִכְמַת אִמְן אִין מְלֵא אִז אוֹתוֹת אִלֵּם דָּאִם אִז מִיִּמְשׁ שְׁמוֹם אִז וְעַן עַר אִז שְׁמוֹם פִּין עֲנַמְפָּעֵרִין אִמְן וְעַרְטַת עַר פִּאר שַׁעַרְמַת אוֹיִף בִּירַע וְעַלְמִין:

(ג) ובסידור נהורא השלם ברעננו ער אין פי מ"ו דכ"ט שר"יבמ אזוי יע"ע ער יד וואס ער הערמ אברכה אין ער מחויב צו ענפערין אמן אפילו מען הערמ פון א קינד אין אויב ער ענפערמ גישמ קיין אמן אין ער חייב מיתה ווארין דער אמן מאכט א"ני מוסר נפשי בלומר איך בין מוסר מיין נפש אנועק צו גיין פון דיא ווערט ר"ל ווען איך הער א ברכה אין ענפער גישמ קיין אמן און יעדער יוד אין ויך מחויב מוסר נפש צו גיין אויף דעם ענפערין אמן אין אמן ישר אפילו מ'הערמ פון א קאמן עכ"ל: אין

אותיות דר"ע ובקיצור הוא בתנ"כ"א זומא פ"ב

ה) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים (ישעי' כ"ז) אל תקרי שומר אמונים אלא שומר אמנים שאומר אמן שבשביל אמן שעונין רשעים מתוך ניהנם ניצולים מגיהנם כיצד עתיד הקב"ה להיות יושב בנן ערן ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם מימינו של הקב"ה, חמה עם המזלות ולבנה וכל הכוכבים משמאלו, והקב"ה דורש להם מעמי תורה חדשה שעתיד הקב"ה ליתן להם ע"י משיח, וכיון שמגיע לאגדה עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל באי עולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם, עד שמתרעש כל העולם כולו וקולם נשמע בפני הקב"ה והוא

ה) אין פסוק שמימי פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמנים זאלין ויד שפינען די מויערין אין ס' זאל אריין קומען דאס גירעקטע פאלק דיא וואס היטען די ווארטהייט, זאלסטו נישט ליינען שומר אמונים אלא שאומרים אמנים דיא וואס זאגן אמן דאס מיינט מען די מענטשין וואס זאגן אמן מיר גלויבען אז דאס איז אמת אזוי וויא דער ברכה מאכער זאגט דען פאר דעם אמן וואס דיא רשעים זאגן אין גיהנם, ווערין ווי דורך דעם פאשירעקט פון גיהנם, דען נאט וועט זיצען אין גן ערן און וועט ברשענען, און אלע צדיקים וועלין פאר אים זיצן, און דיא גאנצע פמליא של מעלה וועלין שמיין אויף וייערע פים, פון גאט'ס רעקטע האַנד, און דיא ווידן מיט דיא מולות און די לבנה מיט אלע שטערין וועלין שמיין פון גאט'ס לינקע האַנד, און נאט וועט ברשענען פאר ווי דיא גייע מעמים פון דער חוּרָה וואס ער וועט געבין דורך משיח, און אז נאט וועט אָפּ זאגן דעם דרוש וועט ויד זרובבל בן שאלתיאל אויף שטעקין אויף דיא פים, און ער וועט זאגן קדיש, אין ויין שמימע וועט מען הערין אויף דיא גאנצע וועלט, פון איין ברענע וועלט ביז דעם צווייטען ברענע וועלט, און די גאנצע וועלט וועט אויף דעם קדיש ענטפערין אמן אויף דיא יודישע רשעים, איז דיא אַרליכע עב"ם וואס וועלין ויין אין גיהנם וועלין אויף ענטפערין אמן, און אז ווי וועלין ענטפערין אמן, וועט דערפון ווערין א גרויסער געפילדער אויף דיא וועלט, און נאט וואט דאס הערין, וועט ער פֿרעגין וואס דער איך עפעס אַזא

שואל עליהם ואומר מה קול רעש גדול ששמעתי, משיבין מלאכי השרה ואומרים לפניו רבש"ע אלו רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתתירו בניהנם שעונין אמן מתוך גיהנם, מיד מתגלגלין רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר מה אעשה לחם יותר על דין זה שכבר סבלו הרבה עונשים ויסורים אשר חיצר הרע גרם להם, באותה שעה גומל הקב"ה מפתחות של גיהנם ונותן למיכאל ונבריאול בפני כל הצדיקים, ואומר לחם לנו ופרחו שערי גן עדן ותעלו אותם מתוך גיהנם שנאמר (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, מיד חולכים מיכאל ונבריאול עם המפתחות ופותחים ארבעים אלפים שערי גיהנם ומעלים אותם מתוך גיהנם וכו' :

(ו) זוהר בראשית ל"ח ע"ב היכלא תנינא, היכלא דא קיימא לנו מהאי היכלא קדמאה וזאי היכלא סמיך למערתא דאבהן, וזאי היכלא גהיר מחיכלא קדמאה, חכא אית כל אבנין יקירין דמספן ליה, בנו דזאי היכלא אית

רעש דינען קול? וועלן דיא מלאכים ענטפערין, האר פון דער וועלט! דאס האבין גענטפערט אמן דיא יידישע רשעים אין גוישע צדיקים וואס זענען אין גיהנם וועט זיך גאט אויף וי"א באךד נעקד דערבארקען, און וועט זאגן, וואס זאל איך טאן וי"א מיין וואס וי"א האבין שוין גיליטן אזוי פיל יסורים און פיל שטראף, דאךד דיא עברות וואס דער יצר הרע האט ווי גיבראקט צו דעם דעפאלט וועט השם יתברך שמו געמען און האנד דיא שליסקען פון גיהנם און וועט זיי געבין דעם מלאך מיכאל און נבריאול אין דערבויא וועלן ויין אלע צדיקים און וועט צו זיי זאגן געהט עפענט'ס אויף דיא טויערין פון גן עדן, און גרענט'ס ארום פון גיהנם דיא יידישע רשעים אין גוישע צדיקים, אזוי וי"א אין פסוק שמי"ט פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים זאלן זיך דיא טויערין עפענען און ס'זאלן אריין קומען דאס ערליכע פאלק די וואס הימען דעם אמן, וועט באלד גיין מיכאל און נבריאול און וועלן עפענען פערציג טויערן טויערין פון גיהנם, און וועלן זיי ארויף גרינגען פון גיהנם :

(ו) דער זוהר הקדוש פ' בראשית דף ל"ח שרייבט אז דער צווייטער היכל שמי"ט איבערזייגט וואס דאקט לייבט און שיינט אריין פון ערשטין היכל און דער צווייטער היכל איז גאט צו דיא מערה פון דיא אבות הקדושים וואס דא איז פארטאנען פיעל דימאנטן און פארקלאנטן וואס עס ריינילט

נחירו חד כליל מכל גוונין, ואיהו נחיר מעילא לתתא בהאי היכלא קיימין אינון דסבלו יסורין ומרעין בהאי עלמא, בגין לאתתקנא והוו מודין ומשבחן למאריהון כל יומא ולא הוו מכטלין צלותיהו לעלמין, לגו מהאי היכלא קיימין כל אינון דמקדשין בכל חילא שמא דמריהון ואתיבו אמן יהא שמי רבא מדרך בכל חילא ואלין אינון קיימין לגו בנו האי היכלא מההוא נחירו קיימין וחמאן נהורין אחרנין דאתאחדן (ולא אתאחדן) בגווייהו, ועילא מנהון משיח דאיהו עאל וקאים בניניהו ונחית לון (איהו נטיל מהאי היכלא ועאל בהיכלא תליתאה וכו' :

ז) זוהר בראשית סיב ע"ב בתוספתא ווי לון לרשיעי כד יפקון מהאי עלמא ווי לון מאן יתבע לון כד יתמסרון בידא דדומח ויתוקדון בנורא ולא יפקון מיני בר משבתא וריש ירחא אשר כמה חבילי טריקין [פי' המפרש כחזקה"ק שם וז"ל הבורות אנודות המכים ומענשים] אתכנשו עלייהו בארבע סטרין כאשא מלחמא כניהנם כו' אלא בזמנא דישאל אתיבו בקול רם

וייא ארום, און אין דעם איז דא אזוי אליקטיקייט וואס סיינינט אין ליכט פון קל מיני קאליטערין פון אויווין און פון הינטען, אין דעם היכל וענין דארט פארבאן דיא מענשין וואס האבין גיליטען יסורים און קראנקהייטען פון דעקסט וועגן האבין פארט גילויבט און גידאווינט אלע טאג און וייא האבין גישט מבטל גיוועזן וייער דאווענען קיינמהל, געבין דעם היכל איז דא נאך אדררי מער היכל וואס שיינט און לייבט וייער, דארטין ויאען די מענשין וואס וייא האבין גיהיילינט מיט דעם גאנצען כח דעם גאמען פון השיית און וייא האבין גענפערט אמן, און אמן ישיר מדרך מיט דעם גאנצין כח און וייא וענין וזכה צו ויצין אין דעם ליבטיגן היכל, העקער פון וייא איז דער היכל משיח וואס ער קומט אריין און גידערט אראפ צו וייא מיט גרויס ליכטיקייט אין דעם דריטען היכל אריין צו די נשמות וואס וייא האבין נאך גיאנט אמן און אמן ישיר מיט דעם גאנצין כח :

ז) אין זוהר הקדוש פ' בראשית דף סיב שרייבט אין דיא תוספתא בזה"ל וויי איז צו דיא רשעים ווען וייא גייען ארויס פון דער וועלט ווער קען יך פאר וייא מאנען ווען וייא ווערין איבער גענפערט אין דיא הענד פון דעם מלאך דומה וואס וייא ברענין און פאיער שטענדיג חוץ ריח און שבת אזוי וייא עס שטייט כו' אין תיקף נאך שבת וריח ואמלען יך איין דיא מלאכי דין אין אלע פיר וייטען פון גיהנם און שרייען ישובו רשעים לשאולה גייט

אמן ואמן יהא שמיה רבא מברך קביה אתמלי רחמין וחיים על כלא ורמי למלאכא דממנא על תרעי גיהנם סמריא ל שמי ותלת מפתחן בידי ופתח תלת תרעין דבסטר מדברא וחמאן נהורא דהאי עלמא ורווחין לון שעטא ופלגות שעטא, ולבתר תייבין לאשייהו וכן תלחא זמנין ביומא ובכל זמנין דאמרי ישראל אמן יהא שמיה רבא מברך וכו' אינון רווחין לון עכיל לענינינו. עיב יש ללמד את גודל מצות עניית אמן ואישיר מברך בכונה עצומה:

(ח) כתב בזוהר הקדוש פ' חיי דף קכ"ב ע"ב בתוספתא וכתב שם אלו הם החידושים שהגידו לרשב"י בישיבה של מעלה, וכיכ בזוה"ק שלח קס"ב ע"א מאן דפסק יתפסק מאן דפסיק מילין דאורייתא על מילין במילין יתפסקון חייחיה מהאי עלמא, ודיגי קיימא בהאי עלמא, מאן דקצר יתקצר מאן דקצר אמן ולא מאריך ביה גו נייחא מתקצר מחיין דהאי עלמא.

צוריק איר רשעים אין גיהנם אריין און זיין שלאנין און שמואלין דיא רשעים מוראדיק. נאר אין דיא צייט וואס יודין ענטפערין אמז און אמן יהא שמיה רבא מברך מיט אהויף קול ווערט השי"ת פיל מיט רחמים און האט רחמנות אויף דיא רשעים און השי"ת גיט א ווינק צו דעם מלאך וואס ער איז דער ממנה אויף דיא טויערין פון גיהנם וואס זיין נאקען איז סמריאל וואס דרייא שליסקען פון גיהנם איז אין זיין האנד און זיי זעהן גרויס ליבמייקייט און מען לאזט זיין נאך א שעה מיט א האלבע און דער נאך גייען זיי צוריק צו זייער פייער נאר דיא דריי מאהל אין טאג ווען יודין דאווענען און מען זאגט נאך אמן און אמן יהא שמיה רבא מיט דעם גאנצן כח לאיט מען זיין אפ פון זייער פאיער ע"כ דארפן מיר גיט פארשטיין וויא גרויס דיא מצוה פון ענטפערין אמן און אמן יהא שמיה רבא מיט גרויס פנינה:

(ח) דער זוהר הקדוש פ' חיי דף קכ"ב ע"ב אין תוספתא שרייבט דארט אז דיא חידושים האט מען מגלה גיזען צו ר' שמעון בן יוחאי אין דיא ישיבה של מעלה. אין דאס זעלבע שרייבט דער זוה"ק אין פ' שלח דף קס"ב ע"א שרייבט מאן דפסק יתפסק מאן דפסיק עס האקט איבער פון זיין לערנין דיא הייליגע תורה צו דברים במלים יתפסקון חייחיה ווערט אפ גיהאקט זיין לעבין פון דער וועלט מיט פיל דינים פון יסורים אויף דער וועלט, מאן דקצר ווער ס'קורצט דס אמן און ער איז נישט מאריך אין דעם אמן ווערט גיקורצט זיין לעבין פון דער וועלט, מאן דקצר יתארך ווער ס'זאגט אחד פון כריאת

מאן דקצר יתארך זאן דאמר אחד איצטריך לחטפא אלף ולקצרא קריא דילה ולא יעכב בהאי אות כלל, ומאן דעביד דא יתארכון חייו וכו' אמחזיל בש"ס ברכות מ"ז דכל המאריד באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו:

(ט) זוהר תרומה קכ"ט ע"ב תא חזי קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושאן דאינון משלשין אבל קדושתא דא (דקדיש) איהו סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא ותברא מנעולין וגושפנקין דפרזלא וקליפין בישין ודא איהו שכחא דאסתלק ב"י יקרא דקוב"ה יתיר משבחה אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכלא. מיט בנין דאיהו גרים לאתכפייא סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא דקוב"ה על כלא ואנן בעינן למימר לה בלישנא דסטרא אחרא ולאמתא בחילא תקיף אמן יהא שמי" רבא מברך בנין דיתבר חילא דסטרא אחרא ויסתלק קוב"ה ביקרי' על כלא, וכד איתבר בקדושתא

שמע דארף. ער די א' פון אחר צו האפין גיך און זאגן פאלד דיא ח' פון אחר און בייא דיא ח' זאל ער אביסעל מאריך. ויין און בייא דיא ד' זאל ער נאך מעהר מאריך ויין און זאל אין זינען האבין אז השירה איז איינער און ער האט צו שאפין מעלה ומטה וד' כנפות הארץ אויווין און הינטען אין אלע פייער עקין פון די וועלט. אין דאס זעלבע זאגט דיא הייליגע גמרא ברכות מ"ו כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו אז דער זאם איז מאריך אין אמן דער לענגערט מען עהם זיינע טעג מיט זיינע יאהרין:

(ט) אין זוהר הקדוש פ' תרומה ד' קכ"ט ע"ב שרייבט תא חזי קום און זעה אז דיא קדושה פון אמן און אמן יהא שמי" רבא מברך דאס גייט אויף אלע זייטען אויווין און הינטין און אלע פייער עקין פון דיא וועלט און עם צו ברעכט אלע שלעכטי שלעסער מיט דיא אייזיגע חתימות פון דיא קליפות און דיא סטרא אחרא מיט דעם גרויסען שבח זאם מיט דעם שבח ווערט דער הויבין דאס טאיינערקייט פון השירה מעהר ווי פון אנדערע שבחים. און דאס איז אזוי גרויס דער ענטפער פון אמן ישיר אז ויין הייליגער זאמען פון השירה ווערט דורך דעם דער הויבין מיינ וויא פון אלע שבחים ווייל מיט דעם ענטפערין אמן ישיר מברך איז מען זרם ס'זאל גיידריג ווערין דיא סטרא אחרא און ס'זאל גיהויבין ווערין די טיינערקייט פון השירה אין אלע וועלטין און איבער דעם דארף מען דאס זאגן אין לשון תרגום לשון ארמי און ענטפערין מיט אלע קרעפטין אמן ישיר מברך ווייל מיט דעם זאם ער ענטפערט מיט אלע קרעפטין אמן ישיר מברך ווערט צו ברעכין דער גאנצער

דא חילא דסמרא אחרא קובי'ה אסתלק ביקר'ו ואדבר לבנוי ואדבר לשמי' ובנין דקובי'ה אסתלק ביקר'ו בקדושתא דא לאו איחי אלא בעשרה ובלישנא דא על כרחי' דסמרא אחרא אתכמי'ה ואחחבר חילי' ואסתלק יקרא דקובי'ה וחבר מנעולין וגושפנקין ושלשלאן חקיפין וקליפין בישין ואדבר קובי'ה לשמי' ולבנוי. עכיל לענינינו :

י' ובי' כזחיק פינחס דף ר"ב ע"א פתח ואמר משמי' דרבי פינחס (קחלת מ) כל אשר תמצא לעשות בכחד עשה וגו' כמה יאות לי' לכר נש בעוד דבוצינא דליק ושריא על רישי' לאשתדלא ולמעבד רעותא דמארי'ה בגין דחחוא נחורא דבוצינא איחי בי'ה דשריא עלי' ועל דא כתיב (במדבר י"ד) יגדל נא כח ה' כח ה' דא הוא כח דשריא על רישי'הון דצדוקיי'ה. וכל אינון דמשתדלין ברעותא דמרי'הון ועל דא תנינן כל העונה אמן יחא שמי' רבא מברך בכל כחו (דא איחו כחו) ודאי אצמרי'ך לאחערא כל שייפוי בחילא

כח פון דיא סמרא אחרא און אזוי וויא עם ווערט צו גראכין מיט דעם קדיש דער פון דיא סמרא אחרא אזוי ווערט דער הויגין השייתים גאמען אין אלע וועלמי'ן און ער גי'ענקט וייגע קינדער צום גי'מען אין ער גי'ענקט דע' מאלט ויין הייליגען גאמען און דריבער בארף מען גאמען דעם קדיש גאר מיט א מגן אעקן יודין ווייל כל בי עשרה שכינתא שריא ווען א קומען ויד צו גאמען אעקן יודין דארט און שוין דא דיא הייליגע שכינה און מיט דעם אמן ישר מברך ווערט בעל כרחו גי'רריג דער פון דיא סמרא אחרא און סיווערט צו גראכין ויער פון און סיווערט גיהויבין דאס מיינעקייט פון השיית און עם צוגרעכט דיא שלעכער מיט ויערע שמואקע קיימי'ן מיט ויערע קליפית פון דיא סמרא אחרא און השיית גי'ענקט פאלד ויין הייליגען גאמען מיט וייגע קינדער :

י' אין דאס וועלגע שרייבט דר וזיק פי' פינחס דף ר"ב ע"א אויף דעם פסוק כל אשר תמצא ידה לעשות בכחד עשה. קחלת מ' ויפיל בארף דער מענש צו ווען צו טוען דעם ווילען פון השיית כל זמן ויין לעכמיל גרענט נאך ווארין כל זמן עם ליכמיל גרענט נאך האט ער פון אפעס אויף צו טוען אין יודישקייט אויף דעם שמיים יגדל נא כח ה' דאס איז דער פון וואס רוקם אויף ויין קאפ און אויף דיא וואס ויין באמיגען ויד צו טוען דעם ווילען פון השיית און דאס איז מרמו דער מאמר חויל כל העונה אמן יהא שמי'ה רבא בכל כחו ווייל בשעת מען גאנט אמן ישר בארף מען צו דער וועכוז

תקיף בגין דכאתערותא תקיף דאתקף אתער החוה כח קדישא עלאה
 ואסתלק גו קודשא ואתבר חילא ותוקפא דסמרא אחרא, ועל דא בכחך
 אצטריך למעבד רעותא דמארך (קהלת שם) כי אין מעשה וחשבון וגו' בגין
 דכחחוא כח אית מעשה אשתדלותא לאשתדלא כהאי עלמא דאקרי מעשה
 וכו', וכל אלין כלילין כחחוא כח, מה דלאו הכי בסמרא דשאל דרגא
 דגיהנם דהא כל בר נש דלא אשתדל כח כהאי עלמא לאעלאה ב' במעשה
 וחשבון ודעת וחכמה, סופי' לאעלאה בשאל דלית ב' מעשה וחשבון ודעת
 וחכמה דהא סמרא אחרא אורח שאול איחי דכ' (משלי ז') דרכי שאול ביתה
 מאן דאתרפי מהאי כח קדישא אתקף ב' סמרא אחרא דשאל ביתא ;
 ע"כ צריך כל אחד לחיות נזחר לומר אמן ואישיר בכח וישרה עליו גודל
 כח הקדושה לחיות נושע בכ' עולמות :

יא) בזה"ק בריש פ' רע"ב ע"כ והי' עקב וגו' ואכלת ושבעת וברכת וגו'
 פקודא דא לברכא לי' לקוב"ה על כל מה דאכיל ושתי ואתהני

אלע אברים מיט אשטארקין מראפמ ווייל ווען ער זאגט מיט אשטארקין
 דער וועקינג ווערט אויף דעם דער וועקט אנדויסער כח הקדושה אין דעמאלט
 ווערט פון עהם אפ גיבראכין דער גאנצער כח הטומאה פון דיא סמרא
 אחרא איבער דעם שטייט בכחך ס'אל ויין מיט כח צו טוען דעם וויילין
 פון דעם הייליגין באשעפער אויך מיטין כח וואס דיא וועלט ווערט אהן
 גירופין עולם המעשה, וויא אבער דער מענש וואס ער דינט נישט מיטין כח
 צו הש"ת איז ער אין סמרא דשאל און גיהנם וואס דארט איז ניט קיין שום
 מעשה און קיין חשבון און קיין דעת וחכמה, ווארין אז ער איז גינאנגען און
 וועג פון דיא סמרא אחרא שטייט אויף דעם דרכי שאול ביתה אז ווער עס
 האלט זיך שוואך פון כח הקדושה האלט זיך און עהם פעקט דיא סמרא
 אחרא דשאל ביתה ווארין אז ויין נשמה האט נאר אין זינען גיהאט דינע
 וועלט און איז גינעוין שוואך פון כח הקדושה דעמאלט איז דרכי שאול
 ביתה איז דיא וועגין פון גיהנם איר שטוב פון זיין נשמה, ע"כ דארף יעדער
 מענש צו עהן צו האלטיגן דאס גרינגע מיטעל נזחר ויין אין אמן און אמז
 יהשיר זאגין מיט כח וועט אויף עהם רויען אנדויסער כח הקדושה און
 וועט גיהאלפין ווערין אויף ביידע וועלטיג אזוי וויא פריער שטייט ;

יא) אין וזה"ק אין אנהויב פ' עקב עמו רע"ב והי' עקב וגו' ואכלת ושבעת
 וברכת וגו' די מצוה צו לויבען הקב"ה אויף אלעם וואס מ'קסט און

בהא עלמא, ואי לא בריך אקרי גזלן לגבי קביה דכתיב גזל אביו ואמו, והא אוקמוה חברייא בגין דברכאן דברוך ביג לקביה אתי לאמשכא חיון ממקורא דחיי וכו', ועיד איצטרוך ביג לשואה רעותי ברזא דברכאן בגין דיתברכו אבהן ובנין בלא כחדא, ומאן דמברך לקביה אתברך ונטיל חולקי מאינון ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא, כיון דשמא דקביה מתברך מתמן נחיה ושרא על רישי חולמא קדמאה כו', כיון דהחיה ברכה אתייה ושרייה על רישי מתמן אתפשיט בכל עלמא, בשעתא דאינון ברכאן נחתין כו', ופגעי בהן כמה דרגין דממנן בעלמא ונחתין בהן ואמרו ומכריזי דא איהו דורונא דשדר פלוני לקביה כו' דא הוא דורונא בקיומא כדקא יאות, ומאן איהו ברכה דקא יאות דאתיבו עלי אמן, דכל ברכה דאתיבו עלי אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות כו' וכל שכן אי היא ברכתא דמגיאין מברכין לה ומעטרין לה בעטרין קדישין ברזא דאמן, אמן היא רזא דקשרי דכל יחודא ומעטר לההוא ברכתא בעטרין עילאין כדקא יאות וקביה אתרעי בהו באינון דמברכין לי' ותיאובתיי בברכתא דלתתא דהחיה ברכתא סדיק לעילא

מישרינקטא אין מ'האמ הנאה אויף דער וועלט, און אז מען פענעטש ניט ווערט מען גירופען אנזין א קיינזן השיי ווי דער פסוק זאגט גזל אביו ואמו, און די חברייא זאגן ווייל די ברכה וואס א מענטש לויבט צו השיי דאס זיעט אראפ חיות פון מקור החיים וכו' איבער דעם ברויך דער מענטש צו טוען זיין מחשבה אין די ברכה בבדי עם זאלען גיפענעטש ווערין אקלעם, און ווער עס לויבט צו השיי ווערט גיפענעטש און געמט דעם חלק פון די ברכות צום ערשטין פון אלעם, ווייל דער גאמען פון הקביה ווערט גילויבט פון דארט גידערט די ברכה אין רוהט אויף דעם קאפף פון מברך צום ערשטין, און דאן איז זיך די ברכה מתפשט אויף דער וועלט און דער צייט אז די ברכות גייען סרעפין אין וויא פיהל פון די קמונים אויף דער וועלט און רופין אויס: דאס איז די מתנה וואס פביפ שיקט צו השיי ווי עס ברויך זיין, ד. ה. וואס מ'האט גענומען אויף איהר אמן, ווארין וועלכע ברכה וואס מ'האט אויף איהר גענומען אמן דאס איז ווי עס ברויך צו זיין אכש"כ א ברכה וואס פיהל ענפרין אויף איהר און באקרוינען וי מיט אמן, אמן איז דער סוד פון די קשרים פון אלע יחודים, און באקרוינען די ברכה מיט קרוינען פון אויבין און הקביה גלוסט אין די וועלכע וואס מאכען די ברכה און פון דעם גלוסטמייט גייט די ברכה ארויף, און אויף דעם

ועל רזא דא כתיב כי מכבדי אכבד אילין אינון דמכרכין לי לקוביה, ובזוי יקלו אילין אינון דלא מכרכין לי לקוביה ומנעין ברכתא בכל הנאון וכסופין דהאי עלמא כו' מתתא לעילא ומעילא לתתא עכיל הזהיק :

(יב) זוהר וילך דף רפ"ה ע"א אמר ר' יהודה (שמואל א' ב') ובזוי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למארי ולא אתכוון באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך והא' אוקימנא קמ' דר"ש דאמן משיך ברכאן ממבועא למלכא וממלכא למטרונותא (דא כנסת ישראל) כו' וכד ישראל לתתא משמדין לאתבא אמן לכוונא לבייהו כמה דאצטריך כמה פתחין דברכאן פתיחין לי לעילא כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כמה חדי בכלא מאו אנר להו לישראל דגרמין האי אנר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי, בעלמא דין בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין (ישעי' כ"ז) פתחו שערים ויבוא נוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים, פתחו שערים כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאינון דעאקין לי האי בעלמא דין, בעלמא דאתי מאי אנריהו דכד יפוק בר נש מהאי עלמא דהוה שומר לאתבא אמן, מאי שומר כלומר נטיר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומחכה לי לאתבא אמן, כמה דאצטריך, נשמת' סלקא ומכרוי קמי'

שמיים אין פסוק כי מכבדי אכבד, די וואס זענין מיך מכבד וועל איך זיי מכבד זיין ובזוי יקלו ד. ה. אין דיא וועלבע לויבען ניט הקביה און פאר מיידען די ברכות פון אלע הנאות פון דער וועלט וועלזין ניערין פארשעקט : (יב) אין זוהר וילך ד' רפ"ה ע"א ר' יהודא זאגט ובזוי יקלו ווער ס'ווייסט ניט צו גרויסען דעם גאמען פון השי"ת און איז ניט מכוין אין אמן ווי מיר האבין גילערינט פריער וועט פארשעקט ווערין אָבער דער וואס ענפערט אמן איז גרעסער פון דעם וואס מאכט ברכה, און ווי מיר האבען דאס גיזאגט פאר ר"ש אז אמן איז פמשיד די ברכות פון קנאל כו' צו כנסת ישראל, און אז די יודען היטען צו ענפערין אמן און מכיין זיין ווי מ'ברידך פיהל טהיערען פון ברכות עפענין זיך אויבען פיהל גיטעס און פרייד זענין ווי גורם אין אללע וועלמין, אין דער וועלט אין דער צייט ווען אויף יודין איז עפים א צרה ר"ל און זיי פעטין פאר השי" גייט ארויס א קול און רופט אויס און אללע וועלמין פתחו שערים וגו' נוי צדיק שומר אמנים, וואס היטען צו ענפערין אמן, עפינט די מויערין און ס'זאל אן גינומען ווערין די גיבעט פון יודין און זאלען גיהאלפען ווערין פון זייערי צרות, און

כח ואמרו חלק שני אמן

פתחו שערים בנן עדן, קמיו כמה דאיהו הוה פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים כר :

(ג) ובספרא דרב המנונא סבא אמן גומריקון אל מלך נאמן כללא דכלא ושפיר הוא והא אתמר :

תאנא כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכוון באמן עליה נאמר (שמואל א', ב', ל') ובזוי יקלו כד"א (מלאכי א') לכם הכהנים בזוי שמי, מאי עונשוי כמה דלא פתח ברכאן לעילא כך לא פתחין לי, ולא עוד אלא כד נפיק מהאי עלמא מכריזי קמיו ואמרי טרוקו גלו קמיו דפלגיא ולא ליעול ולא תקבלין לי, ווי לי ווי לנשמתו :

(ד) תאנא חיבי דניהנם כלחו סלקין במדורין יודעין וכמה פתחין איח לי לניהנם וכלחו פתחין לקבל פתחין דגן עדן, וכשעתא דאפקי לאינון חיביא דקבילו עונשייהו אינון פתחי פתחין ושווין לון לבר, וכלחו פתחין בשמחן אקרין לקבליהון דפתחין דגן עדן כניהנם איח מדורא בתראת תתא דכלהו, וההוא מדורא אקרי (איוב י') ארץ עיפתח מה עיפתח כד"א

אויף גענער וועלט איז זייער שקר : אז מ'רופט אים פאר זיין נשמה פתחו שערים, געפינט די מויערין פון ג"ע ווי עקר האט געפינט זיין מויל צו ענפערין אמן וכו', גוי צדיק שומר אמונים עביל :

(ה) אין ס' רב המנונא סבא אמן גומריקון אל מלך נאמן דאס איז דער כלל, איז ווי מיר האבען גילערניט ווער מ'הערט אברכה פון א מענטש און איז ניט מבנין אויף איהם שרייבט דער פסוק ובזוי יקלו, נאם איז זיין עונש פונקט ווי עקר האט ניט געפינט זיין מויל צו ענפערין אמן אזוי ווערין ניט געפינט די מויערין וכו', און אז עקר קומט אויף גענער וועלט רופט מען אים פאר איהם פאקט צו די מויערין פאר איהם און עקר זאל ניט גענין אריין גייען וויי איז צו איהם און וויי איז צו זיין נשמה :

(ו) תאנא די חיבין אין גיהנם גייען אריין און געוויסע סדרים און פיהל מויערין איז פאראן אין גיהנם א קיינען די מויערין פון גן עדן, און דער צייט ווען מ'פיהרט ארום די רשעים וועלכע האבן זייער עונש אפ גינזמן זייען די מויערין פון ג"ע אפען קיינן נ"א און אלע מחירין ווערן גירופען מיט זייער געמען קיינן די מויערען פון גן עדן אין גיהנם איז פאראן דער לעצטער און אויטערשטער מדור זייער אויפן אנדערין נאם ווערט אהן גירופין ארץ עיפתח דאס מיינט מאפיל פיננסטער און דאס איז שאור תחתית שאל איז

(שמות כ"ח) רבוע יהי כפול ומתרגמינן מרובע יהי עיף אוף חכא עיפתה כלומר כפולה וההוא אקרי שאול תחתית, שאול הוא מדורא חד, תחתית הוא מדורא תתאה, ובנין כך אקרי ארץ עיפתה תחתית ואקרי אבדון, ועל דא כתיב (משלי כ"ז) שאול ואבדון כולחו מדורין לא אכפלו וכלחו לא עייפין בר מהאי, ותאנא מאן דנחת לאבדון דאתקרי תחתית לא סליק לעלמין, וההוא אקרי נכר דאשתצי ואתאביד מכלהו עלמין, ותאנא להחוא אתר נחתין להנהו גברי דסבזי לאתבא אמן ועל אמן סניאין דאתאבידו מני' דלא חשיב להו דיינין לוי' בניהנם ונחתין לוי' בההוא מהודרא תתאה דלית בה פתחא ואתאביד ולא סליק מיני' לעלמין, ועל דא כתיב (איוב ז) כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה, ולא והא כתיב (יונה ב') מבטן שאול שועתי שמעת וגו' וכתיב (שמואל א' ב') מוריד שאול ויעל, אלא חכא שאול, ההם תחתית, ואוקימנא הא דאחדר בי' הא דלא אחדר בי' :

טו) אמר ר' יוסי מאי דכתיב (ירמי' ב') כי שתיים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו', אותי עזבו מקור

איין מדור תחתית איז דער אינטערשטער מדור, און דריבער נוערט עס אן גירופין עיפתה תחתית, אבדון, ווי אין פסוק שמיים שאול ואבדון, אלע וואונגן ויגען ניט מאפיל נור דער, און מיר האבין גילערינט נוער עס גידערט אין אבדון וואס נוערט גירופין תחתית גייעט קיין מאל ניט אויף און עהר וירט אן גירופין דער מענש וואס נוערט פארלוירן פון אלע נועלמין, ותאנא אין דעם ארט גייען אראפ די נועלגע שעמין זיך צו ענפערין אמן, און אויף פעל אמנים וואס האט ניט גענפערט ווייך ווי ויגען פיי אים ניט חשוב גידערט עהר אין גיהנם אין דעם מדור אבדון וואס אין איהם איז קיין טהיר און גייט זיין מאל פון דארט ניט ארויס ווי אין פסוק שמיים כלה ענן ויך כן יורד שאול לא יעלה ד. ה. ווי דער וואלקן צו גייעט אין נוערט גאר ניט אזוי דער וואס גייט און שאול גייט ניט אויף, אי שמיים דאך מבטן שאול שועתי וגו' און מוריד שאול ויעל ווייזט זיך אויס אז מ'גייט יא ארויף מיינט מען פון שאול, אבער פון תחתית גייט מען ניט ארויס, און אויך מיינט מען אז עהר האט תשובה גיטוהן :

טז) אמר ר' יוסי ר"י ואנט אין פסוק שמיים שתיים רעות עשו עמי אותי עזבו מקור וגו', אותי עזבו וגו' ד. ה. נוער עס וויל ניט הייליגען דעם נאמען פון הש"י מיט אמן, וואס איז ויין עונש לחצוב להם בארות וגו' די

מים חיים דא הוא דלא בעי לקרשא שמת דקביה באמן, מאי עונשי, כתיב לחצוב להם בארות בארות נשברים דנחתין לגיהנם דרגא בתר דרגא עד דנחתין לאבדון דאקרי תחתית, ואי איהו קדיש שמת דקביה לכוונא באמן כדקא יאות סליק דרגא בתר דרגא לאתעדנא מההוא עלמא דאתי דנגיד חדיר ולא פסיק הדא הוא דכתיב (תהלים ל"א) אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה נאוח :

מעשה רב וגורא מענין עניית אמן מובא בספר הקדוש חגן (טז) אמר לפניכם מעשה רב וגורא שגעשה בימי הרב הגאון ר' מרדכי יפה בעל הלבושים ז"ל, הרב הגאון ר' מרדכי יפה ז"ל הי' אביד ורימ בעיר קטנה ובאו אליו שלוחים מיקי פוזנא לקבלי עליהם לאביד ורימ כי הי' גאון גדול בנגלה ונסתר בידוע, וכאשר חביאו אליו אנרת הרבנות בנהוג, השיב הגאון להמשולחים אקבל המכתב מכם ואהי' לכם למורה, אמנם לא אוכל תיכף לנסוע עמכם מפני שעדיין לא למדתי חכמת עיבור החדש ואין שום אדם במדינות הללו ללמוד ממני, עיב אסע מקודם

גיינען אין גיהנם איין פדור גאדן אנדערין ביו אין אבדון וועלכער הייסט תחתית, אפער ווען עהר הייליגט גא-ט'ס גאמיץ צו פכוין ויין מיט אמן ווי פברויך גייט עהר ארויף אין גן עדן איין פדור גאדן אנדערין צום עונג הרחמי קאם איז א שפעטדיגער פערזיניגען וואס הערט ניט אויף ווי אין פסיק שמיים אמונים נוצר די וכו' :

ויער איין א וואונדערליכע און פארבטיגע מעשה ווענין אמן ענטפערין ארויס גינמען פון דעם הייליגען ספר, הג'.

(טז) איך וועל אייך דער גיילען ויער א וואונדערליכע מעשה וואס קאמ ויך פאסירט אין די גיימיץ פון הרב הגאון ר' מרדכי יפה בעל הלבושים דער רב הגאון ר' מרדכי יפה ז"ל איז גיווען ארב אין אראשי ישיבה אין א קליין שטעטל ווינען געמועטן צו איהם שלוחים פון דער שטאט פוזנא אים אויף געמען פאר ארב ווייל דער גאון איז גיווען ויער א גדול אין קבלה אין אין תלמוד, אין אז מיטאס אים גיבראכט די בריף ווענין רבנות אויף געמען, קאמ דער גאון גענומען די שלוחים איך וועל אן געמען דאס רבנות אפער איך קען באלד ניט מיט פארין מיט אייך ווייל איך האב גאדן ניט גילערינט דיא חכמות פון עיבור החדש, און אין דעם געניגט איז ניט דא קיין שום מענטש איך ואל ויך קענען פון אים אים לערנען עיב וועל

למדינת איטליא לווניציא לחכמי הספרדים שהם בקיאים בחכמה זאת ושם אלמוד מהם החכמה הזאת, ונסע תיכף הגאון הנ"ל ולמד אצל החכם אבוהב הספרדי ערך רביעית שנה ולמד ממנו כל החכמה בספרו לבוש אדר יקר, ויהי מקץ הימים הנ"ל ויקר מקרה שהי' שם תינוק אחד בן הרב החכם רבי אבוהב הנ"ל בחדר אשר הם יושבים ואכל התינוק פרי אחד ובירך בפה"ע בקול רם וענו כל בני הבית אמן על ברכת התינוק והגאון ר' מרדכי יפה לא ענה אמן שלא במתכוין כאשר עדיין הסדר בעוה"ר ברוב העולם שאינן נוהרין בזה, והחכם רבו של הגאון הנ"ל כאשר ראה שלא ענה אמן על ברכת התינוק כעס עליו כעס גדול והי' מנדה להגאון רמ"י ונער בו בנויפה, והמתין הגאון רמ"י לי' יום כפי גידוי הרב לתלמוד ואח"כ בא הגאון רמ"י ורצה לפייס רבו ולא הי' רוצה למחול ואמר לרבו רבינו ימחול אדוני וגם

איך פָּרַעַר פֶּאָרְיִן לַמְּדִינֹת אִיטָלְיָא לַוִּינְצְיָא וַיִּיָּל דַּאָרְטִין גַּעֲפִינְעֵן יִיָּה דִּיא חֲכָמֵי הַסְּפָרְדִּים וַיִּיָּא וַיִּינְעֵן קָלָאָר אִין דְּעַר חֲכָמָה פֿון ״עִיבֹור הַחוּדֶשׁ״ וַועֵל אִיך וַיָּד דַּאָרְט פֿון וַיִּיָּא אִוִּים לְעֶרְנֵעֵן דִּי דַּאָוִינְעֵ חֲכָמָה אִין עַר בַּאֲלֵד אַוִּועֵק גִּיפֶאָרִין אִין עַר הָאָט גִּילְעֶרִינְט בִּי דְּעַר חֲכָם אַבֹּוהַב הַסְּפָרְדִּי אַעֲרָף פֿון אַדְרִי חֲדָשִׁים צִיִּיט אִין עַר הָאָט וַיָּד פֿון אִים אִוִּים גִּילְעֶרִינְט דִּי גַאנְצֵעַ חֲכָמָה רִיכְטִיג דִּייטְלִיךְ אַוִּי וַיִּיָּא וַיִּין חֲכָמָה וַועֲרַט גַּעֲבֶרֶאָכְט אִין וַיִּין סֶפֶר לִבּוּשׁ אַדְר יֶקֶר וַיְהִי אִון סִיאִו גִּוִּועֵן עֲנְדֵעַ זְמַן פֿון וַיִּין לְעֶרְנֵעֵן דַּאָרְט הָאָט וַיָּד גִּמְרָאפִין סִיאִו דַּאָרְטִין גִּוִּועֵן אַ קִינְד פֿון דְּעַם רַב הַחֲכָם רַבִּי אַבֹּוהַב אִין דְּעַם צִימְעֶר וַוֹאס וַיִּיָּא וַיִּינְעֵן גִּוִּועֶסֶן אִין דַּאָס קִינְד הָאָט גִּנְעֶסֶן אַ פֿרִי אִון הָאָט גִּימְאָכְט אַ בְּרָכָה בּוֹרִי פֿרִי הַעַק מִיט אַ הוּיָד כּוֹל אִין דִּיא גַאנְצֵעַ בְּנֵי בֵּית הָאָבִין גִּעֲנִמְפֶּעֶרֶט אִמן אִוִּיף דְּעַם קִינְדִּים בְּרַכָּה אִין דְּעַר גֶּאון ר' מֶרדְכִי יֶפֶה הָאָט נִיט גִּעֲנִמְפֶּעֶרֶט אִמן עַר הָאָט גֶּרֶאָדֵעַ נִיט אִין וַיִּנְעֵן גִּיהָאָט אַוִּי וַיִּיָּא דְּעַר שְׂמִינְדֵער אִין נֶאָךְ בַּעוֹהֲרִ אִין דַּאָס רַב וַועֵלְטֵט מַעַן אִין נִיט גִּיהִיט אִין דְּעַם אִון דְּעַר חֲכָם אַבֹּוהַב דְּעַר רַבִּי פֿון דְּעַם גֶּאון ר' מֶרדְכִי יֶפֶה אַוִּי וַיִּיָּא עַר הָאָט דְּעַר וַעֲהֵן אַו עַר הָאָט נִיט גִּעֲנִמְפֶּעֶרֶט אִמן נֶאָךְ דְּעַר בְּרַכָּה פֿון דְּעַם קִינְד הָאָט עַר וַיָּד אִוִּיף עֵהם גִּיבִינְעֶרֶט מִיט גֶרוִים כַּעַס אִין עַר הָאָט אִים מְנַדָּה גִּוִּועֵן דְּעַם גֶּאון ר' מֶרדְכִי יֶפֶה אִין עַר הָאָט אִוִּיף עֵהם אַנְגִּישְׂרֵינְעֵן מִיט גִּישְׂרִי, הָאָט דְּעַר גֶּאון ר' מִי אַב גִּוִּוֶאָרְט דְּרִיכְטִיג מַעַן וַיִּיָּא דִּי צִיִּיט וַוֹאס הֲרַב אִין מְנַדָּה וַיִּין תַּלְמוּד דְּעַר נֶאָךְ אִין גִּיקוּמֵעֵן דְּעַר גֶּאון ר' מִי אִין עַר הָאָט גִּוִּוֶאָלְט אִיפֶּעַר כְּעֶטֶיִן וַיִּין רַבִּין אִון עַר הָאָט נִיט

מה פשעי ומה חטאתי נגדו, ומה חרי האף הגדול הזה, והשיב לו החכם רבו הגיל, ידוע חדע שאהבה גדולה ושלומה שאינה תלוי בדבר אהבתך יותר מבני, אבל חדע נאמנה שהיית חייב מיחה לשמים בשעה שלא ענית אמן על ברכת התינוק, אמנם באמת ובתמים אני מוחל לך בתנאי זה שכ"מ ובכל קהלה אשר תדרוך כף רגליך תדרוש ברכים ותודיע לחם החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן על שום ברכה ששומע מישראל, וגם תצוה לבניך ולבני בניך עד סוף כל הדורות שיספרו המעשה הגדול והנורא מה שאספר לך. וכך ה"י המעשה שבמדינות שפניא היו מקדם קהילות קדושות קודם גזירת תתנ"ו והיתה שם עיר גדולה לאלקים עיר ואם בישראל, וה"י שם מלך אחד וה"י רוצה לגרש אותם כסה פעמים וה"י שם אביד חסיד ועניו גדול ועושר גדול וה"י נושא חן בעיני המלך ובכל פעם שה"י דעתו לגרש היהודים, ה"י החסיד הגיל מפיר עצתם ומבטל דעתם, ויהי היום ויכעוס

ג'וואלט עהם מוחל ז'יין אין ער האמ ג'וואנט צו ז'יין רבין ז'יין קיר מוחל ארוני וגם וואס האב א'יך ג'וינדרינט אין וואס א'יז ג'יין שולד גענין א'יב. א'ין וואס א'יז דאס פאר אזא גרויסער א'ארין האמ א'יב ז'יין רבי דער חכם ג'ענטפערט ד'יא ואלסט ו'ויסען ז'יין אז א'יך האב ד'יך ליב מיט דער גרעסער מער אמת'ר ליבשאפט, וואס א'יז ג'יט א'ב הענגיג אין ג'יין שום זאך. מער ווי ג'ייגע קינדער. אבער ר'קמיג קענסט ו'ויסען אז ד'יא ג'יומ ג'יווען חייב מיחה בידי שמים בעת ד'יא האסט ג'יט ג'ענטפערט אמן נאך דעם ג'ינד'ס ברכה אבער באמת ר'קמיג ג'ין א'יך ד'יר מוחל א'יך דעם תנאי אז א'ין געקען א'רט אין געקען קהילה וואס ד'יא וועסט ד'ארט'ין קומען ואלסט דרשנו א'ין ז'יין מודיע ז'יין דעם גרויסן חטא אין דעם פגם פון געקען א'ייגעס וואס ער ענטפערט ג'יט ק'יין אמן א'יך געקען ברכה וואס ער הערט פון א'ידין א'יך ואלסטו א'נואנין ג'ייגע קינדער אזוי קינד'ס ג'ינדער אז ז'יין ואלין דער א'יילין ד'ינע גרויסע פארבטיגע מעשה וואס א'יך ווער ד'יר דער א'יילין: אין אזוי א'יז ג'יווען ד'יא מעשה אין ד'י מדינה שפניא. פאר ד'י גזירת תתנ"ו א'יז ג'יווען ז'ייער ז'ייליגע קהילות אין ד'ארט'ין א'יז ג'יווען א גרויסע שטאמ אנטפליכט שטאמ מיט פיגל, ערליכע איד'ן, אין דארט א'יז געווען א מלך אין דער מלך האט ז'יין ג'וואלט ארויס מ'רייבען פיגל קאל, אין דארט'ין א'יז ג'יווען א רב א גרויסער חסיד געניו א'ין א גרויסער עושר האט ער נושא חן ג'יווען ב'י דעם מלך אין געקען קאל וואס דער מלך האט ג'וואלט ארויס מ'רייב'ן ד'י יתד'ן,

המלך על היהודים וצוה לגרש אותם ובאו כל הקהלה להחסיד הנ"ל שילך
 להמלך להמליץ עבורם לכמל הנזירה כפעם בפעם. והצליח מעשה שמן
 בעוה"ר ובאו לעת מנחת ערב להחסיד והשיב להם החסיד שילך עמהם רק
 שרוצה להתפלל תחלה תפלת מנחה ראשית חכמה יראת ד', והפצירו בו
 ואמרו לו זו מצוה רבה להציל כלל ישראל ועתה הוא עת רצון לפני המלך
 ואח"כ תתפלל, ויעש כן החסיד והלך עמהם בחצר המלך, ויהי כאשר ראה
 אותו המלך נשא חן בעיניו, וירץ לקראתו ויחבק וינשק להחסיד הנ"ל וסבר
 החסיד בדעתו שבודאי יכמל הנזירה מגירוש הנ"ל, והי' מסבב בדברים
 אחרים עם המלך, ובתוך כך בא כומר אחד ממדינת המלך ממרחקים לפני
 המלך ויפול לפני המלך ויברך את המלך ברכה ארוכה וחשובה בלשון
 למיין או לועז' והחסיד הנ"ל לא הבין את דבריו, וכשראה החסיד שיעבור

האט דער חסיד פארשטערט ווייטער שלעכטע עצות, האט זיך פאסירט אז
 דער מלך איז גינארין איינמאל אין פעם אויף די יודין און ער האט ארויס
 גיגענין א באפעל אז מ'זאל זיין ארויס טרייבן אין זיך צו נאמען גיקומען די
 קהלה צו דעם חסיד ער זאל גיין צום מלך ממליץ טוב זיין פאר זיין ער
 זאל מבטל זיין די גזירה אזוי וויי פארניגעס מאל, ובעוה"ר האט מצליח
 גינען מעשה שמן און זיי וויינען גיקומען מנחה צייט להחסיד האט זיין דער
 חסיד גינעמפערט אז ער וועט גיין מיט זיין נאר ער וויל פריער מנחה
 דאביגען, ווי עם שטייט גישריבן ראשית חכמה יראת ד', און זיין האבין
 איהם ווייטער פיעל גיגעטין און האבין איהם גינאנט די מצוה דעמין א פלל
 ישראל איז ווייטער גרויס אין יעצט איז איין עת רצון פאר דעם מלך און דער
 נאך זאל ער דאביגען, האט דער חסיד אזוי גיטאן און ער איז מיט זיין
 גינאנגען אין מלכות הויף כאשר דער מלך האט איהם דעם זעהן האט ער
 ביי איהם נשוא חן גינען, און ער איז אקענין גילאפין אים און האט גיהאלט
 און גיקושט דעם דאזיגען חסיד, האט דער חסיד ביי זיך גיקלערט אז ער
 וועט געוויס מבטל זיין די גזירה פון ארויס טרייבן די יודין, און ער האט
 מיט דעם מלך ארום גירעט אנדערע ענינים און דער ווייל איז אָנגיקומען
 א גלח פון דעם מלכות מדינה פון א ווייטן געניד צום מלך, און ער איז
 גיפאלין פארין מלך און האט גיגענישט דעם מלך א לאנגע טוישע פּרָכָה
 אויף ליטיינישע שפראך אָדער אנדערע שפראכן און דער חסיד האט גיט
 פארשטאנען זינע רייד, אז דער חסיד האט דער זעהן אז עם וועט באלד

זמן מנחה הלך לקרן זוית אחד להתפלל מנחה, ודעת החסיד הי' שיש לו שנות להתפלל קודם שיפסיק הכומר מלברך את המלך, ובתוך תפילת החסיד קם הכומר החוא מעל רגליו וצוה לכל העומדים בבית המלך שיענו אמן על הברכה עבור שיתקיים ברכתו ויענו בולם יחדיו אמן והחסיד לא הבין דבריו ולא ענה אמן ולא הי' רוצה להפסיק בתוך התפילה, ושאל הכומר אם ענו כל בני הבית אמן והשיבו כן, ושאל הכומר אם גם היהודי ענה אמן על ברכתו, ואמרו לא, שמתפלל שם, ויהי כאשר שמע הכומר שלא ענה היהודי אמן חלש את שערותיו וצעק צעקה גדולה ומרה ואמר הוי על המעשה הרע הזה, שבעבור היהודי הזה לא תתקיים ברכת המלך יען שלא ענה אמן על ברכתו, ויהי כאשר שמע המלך את דברי הכומר, ויקצוף המלך מאד ויתחפך על החסיד לאכזר ויצו את עבדיו להרוג את החסיד ולנתחו לנתחים ויעשו כן והמיתו אותו ביסורין קשים בעוה"ז וינתחווהו

אריבער מנחה צייט איז ער אונזעק אין א ווינקעל צו דאזענען איידער דער גלח וועט ענדיגן די ברכה פארן מלך, דער-ווייל אין מיטן חסידים דאזענען האט זיך דער גלח אויף גישטעלט און האט גיגעבן א באפעהל צו אלע וואס זיינען גישטאנען פיי דעם מלך אין שמויב אז זיי זאלן ענטפערן אמן אויף דער ברכה פרי זיין ברכה זאל באשטעטיגט ווערן, האבין זיי אלע צוואמען גענטפערט אמן, אין דער חסד האט ניט פארשטאנען זיינע רייד און האט ניט גענטפערט אמן אין האט ניט גיוואלט מפסיק זיין אין מיטן דאזענען, האט דער גלח גיפרעגט צו האבין גענטפערט אמן, אלע וואס האבין זיך גיפונען אין שמויב? האבין זיי גענטפערט יא האט דער גלח גיפרעגט אויב דער יוד האט אויך גענטפערט אמן אויף זיין ברכה, האבין זייא גיזאגט זיין! ווייל ער האלט אין מיטן דאזענען אז דער גלח האט דער הערט אז דער יוד האט ניט גענטפערט אמן האט ער זיך גיריסען פיי דיא האר און האט אויס גישריגען מיט אביסערין גישרייא הוי ווי אויף דיא שלעכטע מעשה וואס צו ליב דעם יודן איז דיא ברכה פון מלך ניט מקיים גיזארגן ווייל ער האט ניט גענטפערט קיין אמן נאך זיין ברכה, ווי דער מלך האט דער הערט דיא דאזענע רייד פון דעם גלח, האט דער מלך זייער גיצארגט, אין איז גיזארגן אז אבךר גענין דעם חסד אין האט גיגעבן א באפעהל צו די עבדים אז מען זאל דעם חסיד הארגניען אין צושניידען איהם אויף שטיקער, אין אזוי האבין זיי גיטאן אין האבין איהם גיטויט מיט א שווערען טויט מיט גרויסע יסורים

וישימו את הנחתים בתוך השמלה וישלחו לביתו, ואחר זאת גירש המלך את כל היהודים, והי' שם עוד חסיד אחד חכירו של אותו חסיד הנהרג והוא הי' יודע מחסידותו של אותו חסיד הנ"ל, והי' חסיד כמתרעם על מדותיו של הקב"ה כביכול וישפוט אותו החסיד בדעתו שבודאי עבר החסיד איזה עבירה בצנעה כי מי חשיד קוב"ה דעביד דינא כלא דינא, והי' אותו החסיד מתענה ובוכה ומתפלל שיודיעו לו מן השמים על איזה דמא נהרג החסיד הנ"ל במיתה משונה ר"ל, ויתבודד אותו החסיד ההוא בחדר מיוחד יושב ומשחזקם על החסיד הנהרג, ובא אצלו החסיד הנהרג בעצם היום בחדרו אשר הוא יושב לבדו, ויחדר החסיד החי חרדה גדולה ויאמר לו החסיד הנהרג אל תירא ואל תיחת, ויאמר לו החסיד החי יודע אני שחסיד גדול היית, על כן תאמר לי על מה עשה ד' לך ככה ומה חרי האף הגדול הזה אשר עבר עליך, והשוב החסיד הנהרג אני אניד לך האמת מימי לא

בעוה"ר און האבין איהם צושניטן אויף שטיקער און אריין גיליינט דיא שטיקער אין אַ קלייד אין עם אב גישיקט אַ היים, און נאך דעם האט דער מלך ארויס גיטריבן אלע אידן, אין דער ועלפער שטאט אין גיווען נאך א חסיד ועלפער אין גיווען דעם גהרגטן חסידים אַ חבד וואס האט גיקענט דעם חסיד מיט וויינע חסידות אין ער גיווען שטענדיג מיט הרעמוות אויף דיא מדות פון הקב"ה כביכול, אפער אן ער האט זיך פאדענקט מיט זיין דעת, האט ער זיך גיקלערט אז דער חסיד האט אונדא גיטאן אַעבירה פצנעה, ווארים, צו אין דען דער רבשיע חשוד אז ער זאל טאן אדן אין א מענטשין אן גירעכטיקייט, האט דער חסיד גיפאקט און גיוויינט אין מתפלל גיווען אז מען זאל איהם מודיע זיין מן השמים צוקיב וואס פאר א חטא אין דער חסיד גיברגת גיווארין מיט אזא מיתה משונה ר"ל, און האט זיך מתבודד גיווען אליין אין א צימער זיצנדיג פאר וואנדערט אויף דעם גיהארגעטן חסיד, אין דער גיהרגעטער חסיד גיקומען צו איהם אין מיטן העלין טאג און זיין חדר וויא ער אין אליין גיזעסן, האט דער לעבדיגער חסיד גיצימערט אגרויסע צימערניש, האט דער טויטער חסיד צו איהם גיואנט האב גיט מורא שרעק זיך גיט האט דער לעבעדיגער חסיד גיואנט צו איהם איך ווייס אז די ביסט אגרויסער חסיד גיווען פאם לעבדיג ע"כ זאלסטו מיר זאגן פאר וואס האט דיר הכב"ה אווי גיטאן, און וואס אין דער גרויסער צארין וואס אין איפער גינאנען אויף דיר, האט איהם דער גיברניטער

עשיתי שום עבירה רק שפעם אחת עשה בני חקמן ברכה על הפת ושמעתי
 ולא עניתי אמן על הברכה והאריך לי הקביה אפו עד המעשה שנעשה לי
 בעמדי לפני המלך ביו שלא עניתי אמן על ברכת המלך ויחר למלך מאד
 באותו שעה ביד של מעלה דנו אותי על שלא עניתי אמן על ברכת בני. לכן
 אתה חברי תספר באזני בנך וכן בנך ולכל באי עולם את המעשה הזה
 ותזהירם על עניית אמן ופרה לו האיש החסיד הנחרג הנל. ואחר שסיפר
 החכם ר' אבוהב הספרדי הנל את המעשה הזה להגאון רמ"י הנל אמר לו
 אל תתעם עלי שנדיתי אותך כי נתכוונתי למען תהי הנידוי כפרה על
 עונך. ואני מוחל לך אבל בתנאי שתדרוש ברבים להזהירם על עניית אמן
 ומסיים שם שע"כ הירא וחרד לדבר ד' יקרא מעשה זאת פעם אחת בחודש
 להודיע לכל העונש הגדול למו שאינו עונה אמן אפי' על ברכת תינוק.

חסיד גענפערט איד וועל דיר זאגן דעם אמנה אויף מיין לעבן דאס איד
 קיין עבירה גיטאן נאר איין מאהל האט מיין קליינער זון גימאכט א ברכה
 אויף גרויס אין איד דאס געהערט אין ניש גענפערט אמן אויף דער ברכה.
 האט מיר השיית דער לענפערט זיין פעם. ביו די מעשה וואס האט מיט מיר
 גיטראפן שטיינדיג פאר דעם מלך ביה. אין איד דאס ניש גענפערט אמן
 נאך די ברכה פאן מלך. האט דעם מלך זייער פאר דראסן אין דער שעה
 האט מיר דער ביד שכ מעלה אזוי בן זייען פאר דעם אמן וואס איד דאס
 ניש גענפערט נאך מיין זונים ברכה לבן מיין זייערער חבר זאלסטו דער
 זיילן דייע קינדער און מינדים קינדער אין אלע מענטשן פון דער וועלט די
 דאווע מעשה אין די זאלסטו שמרענג פאר זאגן וועגן ענפערין אמן. אין
 דער אמתדיגער מענטש דער גערומער חסיד איז אונעס גיפלויגן. נאך דעם
 זען דער חכם ר' אבוהב הספרדי הנל האט דער זיילט דיא דאווע מעשה
 דעם גאון רמ"י הנל האט ער איהם גיזאנט זאלסטו ניש מתרעם זיין אויף מיר
 וואס איד דאס דיד מנדה גיזען זייל איד דאס מיך מבין גיזען אז דער
 נידוי זאל זיין אפפדה אויף דיין זינד אין איד בין דיר מוחל בתנאי אז דוא
 זאלסטו דרשינען ברבים און זיין אן זאגן זיי גרויס אין דער עגן פון ענפערין
 אמן. אין פינרט דארמין אויס ע"כ ווער ס'האט מורא און פארבט זיך פאר
 דעם רבשעים מצות זאל ער ליענען איין מאהל אין חודש דיא מעשה
 אין ער זאמל מודע אז יעדן מענטש דעם גרויסען עונש וואס מ'האט דער
 וואס ענפערט ניש קיין אמן אפילו אויף א ברכה פון א קליין קינד ומכשיב

ומכשיכ בביהכ"נ ובביהמ"ד כשהחזן חוזר ומתפלל תפילת י"ח, עכ"ל הספר הגן הנ"ל:

מעשה נפלא מעניני גדול ענת אמן נעתק מספר, מוסר ודעת: של הרב הגאון הצדיק המפורסם הרב ר' זאב וואלף ז"ל, הטי"ט דק"ק ווילנא זצ"ל.

יו) בזמנו של הגאון החסיד מווילנא זצ"ל הי' איש אלקים מו"ה ר' ליב חסיד מעיר (טעלז) שהי' מפורסם לאיש קדוש בפרישות וחסידות שאין לתאר ולהעלות על הכתב, והגאון זצ"ל אמר עליו שהוא נשמה בלי גוף (ויש אומרים שהי' תלמיד מובהק של הגאון ז"ל) הרב ר' ליב הנ"ל הי' איש אביון ובעל מטופל גדול, ומגודל חסידותו וצדקתו לא רצה להנות ולקבל משום איש וחי בצמצום, אך ורק בעת שהי' נחונ' לו להשיא אחת מבנותיו שהגיעה לפרק הנשואין הי' לו סכום מסוים לתת עבור נדוניא ועם כל הוצאות החתונה רק ארבעה מאות זהובים ולא יותר, ועיז הכין דרכו לנסוע למשפחתו העשירים וכאשר שמעו שהוא בא אז תיכף נסעו לקראתו לקבלו בספי' וכל אחד מקרוביו חשו מהר להיות זריזין מקדימין

אין אשוהל אדער אין א ביהמ"ד ווען דער תון באווינד שמונה עשרה: ע"כ העתק מספר הגן הנ"ל.

אין שיינע וואנדערליכע מעשה וועגן ענטפרין אמן (פון ווילנער שטאט מגיד הרב הגאון הצדיק ר' זאב וואלף ז"ל)

יו) אין גאונים צייט נואר איין געטליכער מאן מהור"ר ליב חסיד (פון דער שטאט טעלז) וואס ער איז גיווען מפורסם מיט זיינע הייליגקייט און פרישות וחסידות אז עס איז גאר ניט אויס צו שרייבען, דער גאון ז"ל פלעגט זאגן אז דער ר' ליב איז איין נשמה אן א גוף (אנדערע זאגן אז ער נואר איין תלמיד מובהק פון דעם גאון ז"ל) דזער ר' ליב איז גיווען א גרוי-סער אביון און א גרויסער בעל מטופל, און מחמת זיין גרויס צדקות האט ער ניט גיוואלט זיין צו לאסט קיינעם און האט בייא קיינעם גאר נישט גינגען און איז זיך אויס גיקומען קוים בצמצום, גאר געט, ער האט פדארפט אויס געבין א טאקטער איז בייא איהם שוין גיווען אנישטעלטער פרייו פיר הונדערט גילדין אויף גבן מיט הוצאות און קער ניט, פלעגט ער ארויס פארזי צו זיינע רייכע קרויכים און וויא דיא פאמילע פלעגן גאר דער הערין אז ער פארט פלעגן עם שוין די גבירים ארויס פארין אנטקעגן און יעדער האט זיך גיהילט וואס פריער האפן דיא מצוה מנהג זיין איהם מיט דיא

למצות ובפרט לגדול המצוה של הכנסת כלה להחנות אותו בהסכום של ארבעה מאות זהובים, והקידם זריו וזכה בהמצוה של הכנסת כלה, וכאשר השיג את הסך של הד' מאות זהובים, לא רצה לקבל יותר בשום אופן בעולם, ופעם אחת אמר לאשתו שנחוצ' לו לנסוע לדרך, והביאה לו את בעל העגלה המיוחד לו לנסוע עמו לדרך ע"פ רוב ונסע עמו, וביום הששי קודם חצות היום באו לעיר, וואלקאמיר, אמר ר' לייב הגי' להסעל עגלה אנו מתעכבים פה על שיק, וזאת הי' שבת ראשונה שלאחר חג השבועות שאז הימים היוזר גדולים) אמר הבעל עגלה עוד לנו עת זמן לנסוע עוד רב יותר ולחגיע לאיזה עיר על שיק בעוד היום גדול, אמר ר' לייב להבעל עגלה לפי מה שכתבו חז"ל כגמרא אסור לנסוע עוד יותר, איך שיהי' ונשארו עשיק בעיר וואלקאמיר ובעת שבא מהמרחץ ולבש בגדי לבן לכבוד שבת ואחר חצות הלך לבהכ"נ, ואז הי' בוואלקאמיר הרב הנאון הגדול והצדיק ר' רפאל המבורגער ז"ל והי' לו ניב ישיבה גדולה, וראתו בחור אחד מהישיבה איש לבוש בגדי לבן והלך לבהכ"נ בעוד היום גדול (בימי הקיץ בשעה

פיר הונדערט גילדן, אין ווער עס האט זיך פקדים גיווען דער האט זוכה גיווען דיא מאגד, אין וויא ער האט שוין גיקראגין דיא פיר הונדערט גילדן האט ער שוין בשום אופן נישט פקבל גיווען פער פאר קיין פאל אויף דער וועלט, איין פאהל זאגט ער צו זיין ווייב ער פדארף מאכן אריינע, האט זיא איהם גיבראכט זיין שטענדיגן בעל עגלה וואס ער פלעגט ע"פ רוב מיט אים פארין און איז אונטק גיפארין פרייטיג פאר האלבין טאג איז ער גיקומען אין וואלקאמיר זאגט דער ר' לייב צום בעל עגלה מיר וועלן דא שבת האלטיג, נאם איז גיווען דער ערשטער שבת נאך שבועות וואס דענסט פאל גינען דיא טעג נרוים) זאגט דער בעל עגלה מיר קענען נאך היינט הייש איין פארין און מיר וועלן נאך קומען צייטליך אין א שטאט אויף שבת, זאגט ר' לייב צום בעל עגלה לויט דיא חכמים ז"ל שרייבן אין דער גמרא איז שוין נישט רעכט צו פארין פער קורץ וויא זינען אין וואלקאמיר שבת גיבלענען ער איז גיכומען פון מרחק אין האט אן גיטאן זינע בגדי לבן לכבוד שבת און איז גינאנגען אין שוקל נאך האלבין טאג דענסט פאל איז אין וואלקאמיר גיווען רב דער גרויסער זאן רפאל המבורגער און האט דארטין גיהאלטין אישיבה אויף אישיבה בחור ועדמ אז אפענש אן גיטאן אין בגדי לבן גייט אין שוקל אזוי פריא (וופער זינער איינס) איז אים

אחד) הי' לו תדוש גדול והלך אחריו לבהכ"נ, והחסיד ר' ליב התחיל
 בנעימות לומר שיר השירים בקדושה וטהרה ובגודל התלהבות והכחור היה
 מתפלא מאד מגודל עריכות ונעימות עד שנפל עליו גודל פחד ויראת ה',
 ולא הי' יודע לשית עצות כנפשו באם שילך ולהגיד להרב עם התלמידים
 קשה עליו מאד לעזוב את גודל התענוג והנעימות מאמירת שיר השירים
 של החסיד הנ"ל וגם שלא ילך כלל אין זו דרך ארץ להעלים תענוג נפלא
 כזה מהרב עם התלמידים, איך שהי' חיש מהר כצפור עף להישיבה ואמר
 ,אחים אהובים אם כרצונכם לראות ולטעום טעם של עולם הבא בואו עמי
 ותראו' הם הלכו עמו לבהכ"נ ועמדו מרחוק וממש כי פרחו נשמתם מגודל
 עריכות ונעימות מגודל קדושתו :

יח) אחר כך התחילו לאמר זה לזה אנו עושים בלי יושר כזה שאין
 אנחנו מודיעים זאת לרבינו, הם הפילו גורל ביניהם ונפל הגורל
 על אחד מבני הישיבה שילך להודיע להרב, והרב ר' רפאל המבורגר הבין

אנרויסער תדוש גיווען איז ער איהם נאך גינאנגען ביו אין שוהל, דער חסיד
 ר' ליב האט אן גיהויבן צו זאגן לאנגזאם שיר השירים, מיט קדישה וטהרה
 אין גרויס התלהבות אז דער בחור איז אויסער זיך גינארין פון זיסקייט אין
 גישמאקייט אין ס'איז אויף איהם איין געטליכע פארקט גיפאלין, ער האט
 זיך גיין עצה ניט גיקענט געבין גיין אן זאגן דעם רבין אין דיא חברים
 זאלענעט ער א זעק צו זארגפין אויף א וויילע אזא דימלשין פארגינגען, ניט
 גיין איז דאס ניט גיין דרך ארץ צו פאר מירן אזא פארגינגען פון רבין
 אין פון דיא חברים, גישווינד ווי א פויגיל איז ער אריין גיפלוגין אין דער
 ישיבה אין זאנט, ליבע ברידער איר ווילט זעהן אנליקליכען לעבין אין
 פארזוכין עט זאס דעם גישמאק פון עולם הבא קומט מיט מיר, וועט איר
 זעהן, וויא זיינען מיט אים מיט גינאנגען אין שוהל אין א זעק גישמעלט זיך
 פון ווייטן עס איז וויא ממש ארויס די נשמה פון גישמאקייט, פון זיסקייט
 אין פון דעם צדיקים הייליגקייט :

יח) נאך דעם רופין וויא זיך אב איינער צום אנדערען מיר טוען אים רעכט
 מיט דעם זאס מיר גיבין ניט גיין ידיעה אונזער רבין, וויא האבין
 גינזארגפין גורל צו ווישען זיך איז ארויס דער גורל אויף איינעם ער זאל גיין
 א ידיעה געבין דעם רבין דער ר' רפאל המבורגר האט פארשטאנען אז
 דאס איז ניט גיין פשוטע זאך, זיינע תלמידים וועלן אים ניט פטרירח זיין

שזאת אין דבר פשוט, כי תלמידיו בוודאי לא יטריחו אותו על חנם והלך עמהם לבהכניז וכאשר שמע את אמירת השיר השירים, אמר לתלמידיו, בני קול פחד ונורא צילל באוזני זאת אין קול של איש אנושי, רק קול חומר של מלאך, פה עומד נגדנו מלאך בלבוש אנושי אין להאריך בזה והצדיק אומר שיר השירים והם עומדים מרחוק במחשבות עמוקות מגודל הנעימות עד שבאו כל אנשי העיר לעת ערב לתפילת מנחה, אז ידע והכיר בו אחד שהוא החסיד ר' לייב, ואמר רבותי היודעים אתם מי האיש הזה, זה הוא הרב הגאון ר' לייב חסיד כמעלתו, מסתמא נוסע הוא בגדון הכיכ, להשיא את בתו וסיפר להרב ר' רפאל מנהגו של ר' לייב חסיד :

יט) במוצ'ש'ק נכנס אצלו הגא' ר' רפאל ואמר לו, רבינו הפצכם כבר נתמלא' שאל לו החסיד ר' לייב האיך אתם יודעים מה חפצי ורצוני ? השיב לו הרב ר' רפאל אנו חושבים כי מסתם ענין נסיעתכם בגדון נשואי הבת, השיב החסיד ר' לייב לא אדוני, נסיעת זאת אינו בשביל ענין ממוק, הם נחפרדו זמני לשלום והחסיד ר' לייב נסע מזואלקאמיר והתעכב בדרך

אומ'יקט אין ער מיט וי'א מיט ני'אנען אין שיהל, וי'א ער האט דער הערט זיין שיר השירים, ואנט ער צו דיא תלמידים קינדער א שרעקליכעם שמים קלינגט אין מי'נע אויערין, דאס איז ניט קיין מענשן גי'אנג נור אענגל גי'אנג. דא שמי'ט פאר אינו א מלאך אין דיא גישטאלט פון א מענשין, קורץ דער פון דער צדיק ואנט וך שיר השירים און וי'א שמי'ען אלע פון זיימיין פארטיפט אין דיא גישטאקייט פון וואנען דער עולם איז צו ואמען ניקומען מנחה דאוונען, האט אים איינער דער קאנט אז דאס איז החסיד ר' לייב ואנט יר רבותי איר ווי'קט ווער דאס איז, דאס איז דער גרויסער ר' לייב חסיד פון מעלו, מן הקתם פארט ער וועגין אטאקטער חתונה מאכין, און דער ר' רפאל דער ציילט דעם מנהג פון דעם ר' לייב חסיד :

יט) במוצ'ש'ק איז צו אים אריין ניקומען הרב הגאון ר' רפאל המבורגער אין ואנט צו אים רבינו איינער פערלאנג איז שוין ערפילט, רופט וך אב החסיד ר' לייב פון וואנען ווי'קט איר נאם מיין פערלאנג איז א ענפערט אים הרב ר' רפאל מיר רעכענען אז מהסתם איז איינער רי'נע וועגין אטאקטער אום געבין רופט וך אב החסיד ר' לייב זיין מיין הער, רי'נע רי'נע מי'נע איז ניט וועגין געלט ואבין, וי'א האבין וך גי'עניגט און החסיד ר' לייב איז אפ גי'פארין פון וואלקאמיר אין האט וך גי'אמט אין דיא רי'נע

לערך שלשה שבועות, ובגמר השלשה שבועות חזר לביתו לשלום, ובעת שנכנס לביתו אמר להם בלשון הקודש (כי כן חי) מנהגו לדבר בלשון הקודש) ברוך המקום ב"ה אני הבאתי לכם מתנה יקרה, רק כעת אין זמן ופנאי לדבר כי עת ללכת לבהכ"נ לתפלת מנחה, וחלך לביהכ"נ ושאלה אשתו להבעל עגלה לאיזה מקום עשה דרך נסיעתו והשיב לה הבעל עגלה שנסע עמו להרה"ג המפורסם ר' ישעי' זעכוויצער ז"ל, והכינה את ארוחת הערב, אחר ערבית חזר לביתו וישב אל השלחן עם כל הילדים הקטנים, אחר גמר הסעודה ברכו כולם בה"מ מתוך הסידור ובעת שהרב בא לגמור הברכה של הטוב והמטיב סמך את ידו על הסידור ואמר, בני היקרים הוו יודעים כי עד לעולם אל יחסרנו הוא גמר הברכה של הטוב והמטיב וצריך לענות פה אמן, ובעבור זאת עשיתי את דרך נסיעתי כעת, כי אצלי מסופק הייתי איפה גמר הברכה עבור זאת נסעתי להגאון החסיד ר' ישעי' זעכוויצער, כי זה חי אחר פטירתו של הגאון מווילנא ז"ל, וזאת היא המתנה היקרה שחכאתי לכם בני היקרים :

לערך דבייא וואכין, סוף דבייא וואכין איז ער גיקומען צוריק אהיים לשלום, ויזא ער איז אריין צו זיך אין שטיב וואָנט ער ויזא אויף לשון הקודש (וואָרעם ויין שטייגער איז גיווען צו היינדען אויף לשון הקודש) ברוך המקום ב"ה (גילויבט איז השי"ת) איך האב אייך גיבראכט א מייערע מתנה, נור יעצט איז גיטא קיין צייט צו היינדען מען דארף גיין אין שוהל דאווענען מנחה, ער איז אנוועק אין שוהל מנחה דאווענען דער ווייל האט ויין ווייב גיפּרעגט דעם בעל עגלה וואוהין האט איר מאן גימאכט דיא ריינע האט איר דער בעל עגלה גיזאגט ער איז גיפארין מיט אים צו הרב הגאון המפורסם ר' ישעי' זעכוויצער זצ"ל, (מהסתם איז דאס גיווען נאך דעם ווילגער גאונס פטירה) זי האט דער ווייל צו רעכט גימאכט וועצערע נאך מעריב איז ער גיקומען אהיים איז האט זיך גיעצט ארום מיט מיט אלע ויינע קינדער, נאך דעם עסן האבין ויזא אלע גיפּעשט אין אסידור ויזא ער איז גיקומען צו די ענדע ברכה פון הטוב והמטיב האט ער ארויף גילייגט די האנט אויפן סידור אין וואָנט, מייענע ליבע קינדער איהר וואָלט וויסען אז צו לעולם אל יחסרנו קאנצעט זיך די ברכה פון הטוב והמטיב אין דא דארף מען ענטפערין אמן אין צו ליב דעם האב איך גימאכט דיא ריינע יעצט, ווארום מיר איז אפּט גיווען וואו קאנצעט זיך די ברכה הנ"ל בין איה וועגין דעם גיפארין להגאון החסיד ר'

(ב) אחים אחובים הגם זאת היא רק סיפור המעשה אולם עד היכן הדבר
 מגיע לאיש נכון, לעשות כיב נסיעה לשבועות אחרים עם היוצאות
 מרובים עבור ספק לעניית אמן אחד, לפי הנראה זאת היא דבר פלא רק
 אם אחובי יודי הנך מתפלא ע"ז, שמעוני, אני אשאלך, אם ברצונך לעשות
 נסיעה לערך על שלש שבועות ואחר כל היוצאות הדרך תשאר לך סך המישים
 רדיב? אם לא תרצה לנסוע חלא קראתי אותך בטלן, שוטת, היתכן:
 איזה איש שלא יהי ברצונו להשתדל ולהרויח מישים רויב, בשלשה
 שבועות בעת אחובי יודי אשאלך עוד איזה דבר, הנך מאמין בזה
 אחי דברי חז"ל בשבת קריט ע"ב אשר מי שעונה אמן בכונה פותחין לו
 שערי גן עדן (שנאמר פתחו שערים כו). איב כהיום מי שהוא יודע ומבין
 את ערך יקר של הדבר הזה כודאי כודאי וראוי לעשות נסיעה בגדון זה,
 אלא סה עלינו לעשות כי זאת אין עבורנו עסק ולא מסחר בזה העולם ואנו
 חושבים כי זה העולם גברא רק לעסוק במסחר של כסף וחכב ובזה אנו

ישעי ועכו"צער אין דאם אין די טיערע מתנה וואס איך האב איך גיבראכט
 מיינע ליבע קינדער:

(כ) קיבע פרידער הגם דאס אין דאך א מעשה אבער וויא ווייט דרינגט דאס
 דורך דעם פארשטאנדניגען מענשין, או מאכין אנסעה פון אייניגע
 וואקען מיט אזוי פיל הוצאות איבער א סמק אין איין אמן, דאס קומט פייא
 איין אויס ויער קאמיש, נאר אויב די מין ליבער פריינד וואיקערסט וך
 אויף דעם, הארף אויס מיר אזויילע, איך וועל דיר פרעגן, די וואלסט
 מאקען אריינע פון דרייא וואכין או עם זאל דיר גלויבין רנוח נאך אלע
 הוצאות סך פופציג רוביל? און אפשר נאר איבער דרייסיג רוביל
 אין דער וואס וואלט ניט וועלין פארין נאר זעען אין דער היים
 וואלסט דוא אליו עם רופין לידוי גיער, פוסצאק שטייטץ וויא וויל דאס
 א מענש וך ניט משמדל זיין ווען עם אין אסכרא או פערדיגען עטליכע
 צענדליג רוביל. - וטאט ליבער פריינד וועל איך דיר פרעגן נאך א זאך, די
 גלויבסט אין דעם וואס דיא חז"ל זאגן ואין שבת דף ק"ט ע"ב או דער וואס
 ענטפערט אמן גבונה עפניט מעז פאר אים אויף דעם טוער פון ג"ע (שנאמר
 פתחו שערים כו) היינט אויף אזא מיינערין שאך ויער ס'איין נאר א סבין
 אין פודאי פדאי או מאכין אריינע וועגן דעם - גור וואס זאלין מיר אבער
 טאן או דאס אין ניט איבער מסחר אויף דיע וועלט, מיר מיינען או דיע

משדלים בכל היכולת ובכל האפשריות אמנם העסקים והענינים השייכים לשמים לזאת אין אנו נותנים את הכת וההרגש לתבין את עניני העסק והמסחר הנצחי, זאת כיכ רחוק מאתנו שכמעט חיו נאכד מאתנו כח ההרגש מעניני שמים, ועוד סברה אפשר כי ספק חלק אחד מאלף מהריוח של ארויכ דוחה אצלנו חיו כמה עשריות אמן'ס ויהא שמו רבא—אלא זאת היא הסיבה והעיכוב מחוסר הבנה, פשוט אנו משולים לילד קטן שאין לו שום הבנה ורגש לידע השומא והשווי של הנייר כמאה פונט וכאם מצא זאת יוכל לתת זאת עבור ציקערקעס או עבור איזה סין צעצוע וגם יש לו שמחה ואושר מהחילוף הזה שהשיג עבור איזה נייר צעצוע וציקערקעס עם פייפאלעך וכאם אנתנו נכייט כזה, אנו רואים בנו בעצמנו זאת התמונה, אנו ניכ יכולים להקרא בשם, ילדים, —חיצר הרע נונכ כאתנו אלו האכנים מוכות (זאת הוא המצות) עבור השטותים הקטנים, למשל עבור שמיעת איזה דברים כמטלס אנתנו לשמיעת חזרת השיץ, וקריאת התורה

וועלט איז נור באשאפן איין צו האנדלען נאלד אין וילבער אין דעם לייגען מיר אריין אלע אונערע פחות מיט אונערע גיפילן אבער וועגן די הימלישע מסחרים ויום אין דער ווארטייט איז נאך דיזע וועלט נור בעשאפן וועגן דעם, אין דיא געלטיגע מסחרים נור איין פאר מיטלינג בקרי צו קענען נאך דעם האנדלען דיא געטליכע גישעפטין וואס נור וויא וויגען דער עקער ציעל פון קריאת האדם) צו דעם לייגען מיר דעם מוח נאר גיט צו אווי ווייט אז מיר האבין כמעט פארלארען דעם באגריף פון וויא, עס איז נאך אסבארא אז אטוונדער ספק פון ארויביל פרידענען איז רוחה בייא אינו כמה צענדליגער אמן'ס און אמן יהא שמיה רבא נור דאס איז אדן מחסת אונער קליינעס פערשטאנד, מיר וויגען גלייך צו אקליין קינד וואס האט מיין געפיל גיט וואס איז דאס א הונדערטער בילעט און ווען ער געפינט יא גיט ער א וועק פיר א צוקערקע אדער אשפיל צאצקע און ער פרייט ויך נאך אויף זיין גלייך ליבען חלופ אז פיר אפאפירענע צאצקע האט ער געקראגן צוקערקעס מיט סייפאלאך, און ווען מיר זאלן ויך גיט אין קוקן, ועגן מיר אין ויך ועלבסט אויך ארויס דיען בילד מיר קענען ויך אויף אן רופין מיט דעם נאמען אינגלאך— דער יצר הרע נארט בייא אינו דיא טייערסטע ברילאנטין (דאס הייסט דיא מצות) פאר די קלענסטע נארישקייט, צו ביישפיל פארן הערין יעדער פוסטע גייעס נארט ער ביי אינו אויס צו הערען חזרת השיץ

ועוד מיני דברים טובים וישרים, אבל אצל אנשים גדולים וישרים היודעים את טיב הערך של נייר מטאח פוגט ממנו אי אפשר לגנוב את דעתו והבנתו בשום אופן בעולם, הוא משתדל בכל כחותיו ובכל רגשותיו לחשיג זאת, ועל זה האופן ח"י מבין גדול איש אלקים הסוחר גדול ר' ליב חסיד, הוא ידע והבין את גודל השומא של עניית אמן, ועכורו ראוי ונכון לעשות נסיעה בנדון זה, הוא עמל ויגע עד שהשיג והמציא את התכלית הנרצח, ומה שלבו חטחור חשק:

(א) **מזאת אחים ואחיות** החובים והיקרים, קחו לכם מוסר איך להשגיח ולזהר בעניית אמן—ובפרט לזהר בעניית אלו חגי אמן ששמגודל מהירות הרבה חולכים ח"ו לאיבוד, דהיינו בעת שהשיג נומר כרכת מחי' הפתים, תיכף במהירות מתחיל הקהל לומר, נקדש או נקדישך וכגמר המחזיר שכינתו לציון חוטפים תיכף לומר, מודים דרבנן—וליל שיך בעת אמירת ופרוס כו' ועל ירושלים מתחילים תיכף לומר, ושמרו! ובעבור זאת חולך לאבוד ח"ו אלו חשלושה אמן—ע"כ נחוץ מאד מאד להיות נזהר לענות אמן בכונה ואח"כ לומר נקדש או נקדישך, מודים, ושמרו, כו' :

אין קה"ת און איש ר' אין נאך אנעלבע מייערע ברילאנסין, אָפּער ביי אנרויסען מענטשען מיט פולען פארשטאנד וואס פארשטייט די ווערדע פון אהינדערטער בילעט ביי אים וועט מען שוין גיט אויס גארין פאר רייגע פאל, ער ווערט שוין אן אלע קרעפטן און וויינע גיפילין נאר צו באקומען זיא. אין דעם אָרט איז געווען דער גרויסער מבין דער גרויסער הימלשער סוחר ר' ליב חסיד, ער האט געוואקסט דעם שיק פון אמן, פאר אים פאסט צו מאכין א רייגע וועגן דעם, ער האט זיך פעמיהט און אַרְגֵיבֵיכֵם דעם ציעל וואס ער האט זיך געוואונשען און וואס זיין רייגע הארץ האט געגלוסט:

(בא) און דעם מייערע ליבע מייערע ברידער און שוועסטער געמט זיך אמוקר וי"א פארזיכטיג צו זיין און ענטפערן "אמן" און בפרט דיא דבייא אמן וואס פון האקטיגקייט ווערין וי"א פארלארין, דייני ווען דער תון לאומ אויס מחי' המתים, האפט דער עולם גלייך זאגן נקדישך אָדער נקדש" און צו המחזיר שכינתו לציון האפט מען גלייך זאגן, מודים דרבנן—און פרייטיג צו נאכט צו ופרוס כו' ועל ירושלים האפט מען גלייך זאגען "ושמרו" דער וייל פאר לירט מען דיא אמן—דרום זאל מען זייער געהיט זיין ענטפערין פריער אמן בפניו אין דער נאך זאגן נקדש, אָדער מודים, אָדער ושמרו כו' :

כב) וכתב באור זרוע הובא בשבט מוסר פרק ל"א וז"ל קודם התפלה יאמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאני בשר ודם ואין בי כח לכזיב כוונת אמן כראוי לכן יהי רצון מלפניך שתהא עולה כוונת אמן שלי עם כוונת אמן מאותם החרדים היודעים לכזיב כוונת עניית אמן כראוי ויבכה בדמעות על אותם אמנים שלא ענה עכ"ל בשם האור זרוע :

כג) וכתב בספר הקדוש הגן ודרך משה ליום י"א וז"ל שלעתיד נשאל לכל אדם אם היה בגדר צדיק לקיים בכל יום הנוטריקון צדיק דהיינו צדיק אמנים ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות על כן כל איש מישראל ששומע ברכה מישראל אפי' שומע מאשה או קטן מחויב לענות אמן ואם שומע ואינו עונה חייב מיתה לשמים ומגדיל אותו למעלה כמעשה דהלבוש הנ"ל, וסי' אמן נוטריקון אני מוסר נפשי שכל אחד מישראל הוא מחויב למסור נפשו על עניית אמן, [הגה"ח ומצאתי

כב) און ס'שטייט גישריבין אין ספר אור זרוע וואס ער ווערט גיבראכט אין שבט מוסר פרק ל"א וז"ל פארין דאויגען נאל אפענטש זאגין רבש"ע גלוי וידוע לפניך אז איך בין אבשר ודם און איך האב גיט קיין כח זכרון צו זיין די פגנה פון אמן וויא ס'באדארפט צו זיין קבן זאל זיין דער ווילין פאר דיר אז די פגנה פון זיין אמן זאל אויך זיין פאר דיר מיט די כוונת אמן פון דיא צדיקים וואס ווייסען זכרון צו זיין די כוונה פון ענטפערין אמן ווי ס'בארף צו זיין און ער זאל ווייגען מיט טרערין אויך דיא אמנים וואס ער האט גיט גיענטערט עכ"ל בשם האור זרוע :

כג) דער הייליגער ספר הגן ודרך משה ליום י"א שרייבט אז נאך העם מענטשים לעבין פרענט מען עהם צו ער האט מקנים גיוועזין צו זיין בגדר צדיק דהיינו צו ער האט מקנים גיווען דיא ראשי תיבות פון צדי"ם דהיינו צ' אמנים דאס אין גיינציג אמנים ד' קדושות צו זאגין פיר קדושות י' קדישים צו הערין די זעהן קדישים ק' ברכות צו זאגין הונדערט ברכות ע"כ איז מוטל אויך יעדען מענטש וואס ער הערט א ברכה פון א יוד אדער פון א פרוי און אפילו פון א מינה אין ער מחויב צו ענטפערין אמן אין אויב ער הערט א ברכה און ענטפערט נישט זיין אמן איז ער חייב מיתה פון הימעל אין מ'לייגט עהם אין חרם אריין אין הימעל אזוי ווי דיא מעשה וואס שטייט בייא דעם לבוש וואס שטייט שוין פריער און דיא ראשי תיבות פון אמין מאכט זיני מוסר נפשי אז יעדער יוד איז מחויב ניד מוסר נפש זיין אויך

בספר קדמון פי' הפסוק וצדיק באמונתו יחי כלומר מי שהוא צדיק כלומר
 שעושה צ' פעמים באמונתו במצות עניית אמן יחי, ומשלימין לו שנים
 באריכות ימים ושנים טובים וארוכים וזכה לישוב למעלה במדון הצדיקים
 אשר במיתתן הן קרויים חיים ויחי חיים נצחיים, וזהו הוא עיקר החיות
 של הצדיקים כמו שאמזיל באבות פי' משנה מ"ז יפה שעה אחת בעוה"ב
 מכל חיי העוה"ז וזוה י"ל הפירוש של הפסוק ויהיו חיי שרה מאה שנה
 ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה והקושיא ידועה כיון דאמר ויחי
 חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים חלא ידענו שזה חיי שרה
 ולמה נאמר עוד הפעם שני חיי שרה, אך לפי הגיל נחא כיון דיפה שעה בעוה"ב
 מכל חיי העוה"ז ולפי"ז יש לפרש בן הפסוק הזה ויחי חיי שרה בעוה"ז
 מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים ואח"כ היו מתחילים שני חיי שרה
 בחיים טובים ונצחיים כיון שבעת חייה בעוה"ז הי' לה הרבה צרות צרת

דעם ענמפערן פון אמן והגדה מבעל המחבר אין איד האב גיפניען אין אפר
 ציימישין הייליגען ספר אפשט אויף דעם פסוק וצדיק באמונתו יחי כלומר
 ווער עס איז מקיים דאס ווארט צידיק דייני גיינציג באמונתו אין דעם
 ענין אימן דייני ער ענמפערט גיינציג מאהל אמן יחי דער לעבט לאנג מיט
 גוטע און לאנגע יארן אין ער וועט ויבה זיין איבער הינדערט יאהר צו ויצין
 אין הויךל אין גן עדן אין וואונג פון דיא צדיקים וואס נאר ויער מוזט ווערין
 זיי אהן גירומין חיים ווארין זיי הייבן דערשט אהן צו לעבין דאס רעכטע
 לעבין אזוי וויא ס'שטייט און פרק אבות פרק ד' משנה מ"ז יפה שעה אחת
 קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה דער פשט איז ס'איז פערטער
 זיין גוטע שעה מענג און פערניגען אויף יענע וועלט פון די רעכטע גוטע
 לעבניגען פון די וועלט און דאס קאן מען מיימישין דעם פסוק ויהי חיי שרה
 מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה דער לעבין פון שרה איז
 גיוועזן הינדערט און ויבענעצואנציג יאהר איז דאך די קשי' וועגן וואס פירט
 אויס דער פסוק שני חיי שרה דאס איז דער לעבין פון שרה אז ס'שטייט דאך
 שוין פריער אז זיא האט גילעבט הינדערט ויבענעצואנציג יאהר נאר דער
 פשט איז זייל זיא איז גיוועזן א גרויסע צדיקת א אשה נביאה וואס דער
 פסוק ווען זי האט שוין אפ גילעבט אירע יארן די הינדערט ויבענעצואנציג
 יאהר שני חיי שרה האט זיא דערשט אהן גיהויבן צו לעבין די רעכטע גוטע
 יארן דאס אייביגע גוטע לעבין זייל אויף דיא וועלט האט זיא פיל צדקה

פרעה צרת הגר צרת ישמעאל צרת יצחק מעקידה אבר אחר השלמת חייה בעוה"ז היא התחילה לחיות חיי מנוחה בתענוגים נפלאים בקורת רוח בחיים נצחיים ונעימים ומתוקים, וזהו הוא הרמז צידייק' באימ' נתי' כלומר מי שעונה צדיק פעמים באימ' נתי' בענין אמן יחי' באריכות ימים, ושנים טובים, בזה העולם ובעוה"ב הוא יחי' חיים טובים ונעימים נצחיים :

כד) ואודות הק' ברכות כתב בספר אוצר החיים סוף פ' וילך שבכל יום שהוא מברך מאה ברכות בכוונה ינצל ממגפה ודבר ומכל דבר רע ר"ל עכ"ל: ובספר שערי אורה שער א' כתב וז"ל ובעוד שישראל צדיקים ומברכין בכל יום מאה ברכות כהונן אז כולם עשירים מלאים כל טוב ושואבין מים חיים כפי צרכם ע"כ:

כה) ובספר דברי מוסר מהרבי ר' נפתלי כ"ץ זצ"ל אות כיא כתב וז"ל בגמרא שבת ד' קי"ט כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן פי' שיענה אמן בכל כחו ממש כי הקול מעורר הכוונה כדקיי"ל

גילויין צרות פרעה, צרת הגר, צרת ישמעאל, צרת יצחק פון די עקידה, אָפּער ווען זי האט שוין אָפּגילבט אַרע אַהרין אויף דער וועלט האט זי הערשט אַהן גיהויבן צו לעבן איר ניטע וועלט איר שיינע וועלט איר אייביגע וועלט און דאס איז דער רמז צידייק באימ' נתי' דער וואס זאגט גיינציג מאהל אמן יעדען טאג יחי' וועט ער לעבן אין די אייביגע וועלט אין גן עדן צווישן דיא גרויסע צדיקים:

כד) און וועגן דיא הונדערט ברכות שטייט און ספר אוצר החיים סוף פרש' וילך אז און דעם טאג וואס דער מענטש זאגט הונדערט ברכות בכוונה ווערט ער באשערעמט פון דער ומגיפה און פון כל שלעכט'ס ר"ל. אין דעם הייליגען ספר שערי אורה שער א' שטייט גישריבן אז ווען יודין זענען צדיקים און זייא זאגן הונדערט ברכות מיט כוונה ווערין זייא הייף און זייא ווערין דער פילט מיט פיעל גוט'ס און זיי שעפין ברכות פון לעבן מיט פיעל פערניניגן:

כה) און וועגן אמן שרייבט דער הייליגער ספר דברי מוסר פון דעם הייליגן ר' נפתלי כ"ץ ז"ל באות כיא אז דאס וואס דיא הייליגע גמרא זאגט און שבת קי"ט כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן אז דער וואס זענטפערט אמן מיט דעם זאנצין כח עפניט מען עהם דיא טויערין פון גן עדן מיינט מען טאקי מיט דעם זאנצין כח ממש וזייל דער

בחפלת ריה ויוח"ב דמותר להתפלל בקור רם כדי לעורר הכוונה והיינו נמי בכל כחו בכל כוונתו אם עונה אמן בכל כחו ממילא היא בכל כונתו כי הקול מעורר הכוונה וזה הוא תלי' כדאמרן עב"ל ע"כ הגה"ה]:
 (כו) עורר כתב שם בספר הגן ודרך משה ליום י"א וז"ל וכל איש מישראל מחויב לומר הברכות בקול רם כדי שישמעו העומדים אצלו ויענו אמן שעניית אמן עדות היא על הברכה שהוא אמת, ואם יאמר בלחש הוא כמו שמעלים להעיד על הדבר וכו'. ומכש"כ במיהכנ"ס כשהחזן חוזר ומתפלל חפלת י"ח ובפרט בהג' אמנים שאין העולם נזחרים בהם דחיינו אצל המחזיר שכינתו לציון אומרים תיכף מודים אנחנו לך ואין עונין אמן, ואצל מעריב של שבת בסיום ברכת חשכיבנו כשמסיים השי"ן ופרוס כו' ועל ירושלים מתחילים תיכף לומר ושמרו, וע"ז רמז הכתוב ציון במר תבכה, חיינו ברכת המחזיר שכינתו לציון תבכה על עניית אמן שלה

קול דער וועקט דיא פוונג, אזוי וויא דער דין איז שמונה עשרה בארף מען דאווינגען שטיל פון דעקסט וועגן ראש השנה יום כיפור מען מען דאווינגען הויך ווייל דער קול דער וועקט דיא פוונג אזוי בארף מען זאגן הויך אמן ווייל דאס קול דער וועקט די פוונג און דאס איז דער פשט פקל כחו מיינט מען מאקי מיט דעם גאנגין פח ווארין דאס דער וועקט דיא פוונג, און דיא פוונג ווענט זיך אין דעם קול אז מען זאגט הויך אמן ממילא איז ער שוין מכיין עב"ל עד כאן הגה"ה]:

(כו) אין נאך שרייבט דער ספר הגן ודרך משה דארטין ליום י"א אז יעדער מענטש איז מחויב צו זאגן די ברכות מיט א הויך קול כדי מען זאל הערין זיין ברכה און ענטפערין אמן ווארין דער אמן איז דער פשט אמת. דאס איז א עדות אויף דיא ברכה אז קיאיז אמת אזוי ווי דער מאקט דיא ברכה, אין אז מען מאקט א ברכה שטיל איז אזוי וויא ער פאר הויגלט דעם עדות פון דיא ברכה, ומכל שכן אין שוהל ווען דער חזן זאגט דיא הויגע שמונה עשרה בארף מען געוים אויס צו הערין אין ענטפערין אמן, און מכש"כ נאך די דרייא ברכות וואס דיא וועלט איז נישט נזחר נאך צו זאגן אמן דחיינו נאך המחזיר שכינתו לציון זאגט מען באלד מודים אנחנו לך און מען ענטפערט נישט, קיין אמן און גי"א מעריב של שבת אין אויסלאז פון השכיבנו איז דער מנהג אזוי ווי דער חזן זאגט אויס ופרוש—ועל ירושלים זאגט באלד דער עולם נשמרו, און אזוי ווי דער חזן זאגט אויס המתים

ירושלים תתן קולה דחינו על ברכת הפורס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים. והשלישי כשהחזן מסיים מחי' המתים מתחילים לומר קדושה בלי עניית אמן חיו עיב צריכים ליוחר מאד לענות אמן על חני' ברכות הניל היינו קודם מודים, וקודם ושמרו, וקודם קדושה, ואיתא בספרים קדמונים שחסיד אחד התענה על אריכות הגלות, ונתגלה לו בחלום איך תבא הגאולה והעולם אין משגיחים לענות אמן על ברכת הגאולה היא המחזיר שכינתו לציון, ועל ירושלים, ועל מחי' המתים וגורמין לחחון שעושה ברכה לבטלה חיו, ובכל מקום שאני נוסע מזוהר אני לזכות הרבים על כל החזנים שימתינו מעט קודם מודים, וקודם ושמרו, וקודם הקדושה, ואם לא יעשה החזן את זאת חעונש על החזן שהוא גורם מיתה להשומע ברכה ואינו עונה אמן, ובאמת תיכף וסיד חייב מיתה חיו רק אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה ובא

הייבט מען באלו אהן גקדישך אדער גמדש אהן עניית אמן אלווי דארף מען זיין וייטער גיוואריגט צו ענטפערין אמן אויף דיא דרייא ברכות דהיינו פאר מודים, און פאר ושמרו, און פאר קדושה, און דאס איז מרמז דער פסוק צייון במר תבכה וירושללים תתן קולה דהיינו דיא ברכה פון המחזיר שכינתו לציון מוט וויינען וואס מען זאגט נישט גיין אמן אויף דיא ברכה וירושללים תתן קולה און ירושלים שרייט אותן קול וואס מען זאגט ניט אויף די ברכה פון הפורס סוכת שלום עלינו ועל ירושללים. קיין אמן, און קיימיט אין ספרים קדמונים אז א חסיד האט גיפאקט אויף דעם לאנגען גלות, האט מען עהם מודיע גיווען פון היממעל אין חלום אז וויא אזוי קאן קומען דיא גאולה אז דער עולם קוקט גאר ניט צו ענטפערין אמן אויף דיא ברכת הגאולה דהיינו המחזיר שכינתו לציון, און אויף הפורס סוכת שלום כו' ועל ירושלים, און אויף מחי' המתים און זייא וענען גאך גורם אז דער חזן מאכט א ברכה לבטלה בייא די שמונה עשרה בייא דיא ברכה מחי' המתים, און בייא דיא ברכה פון המחזיר שכינתו לציון, אזוי וויא עס שמיט אין שלחן ערוך סי' קכ"ד אז עס איז נישט דא קיין זיין יודין זאלין ענטפערין אמן אז א ברכה לבטלה, דרובער אימערדום ווי איך פאגער ווארען איך דיא חזנים אז זייא זאלין א ביסיל ווארמין פאר קדושה, און פאר מודים, און פאר ושמרו, און אויב דער חזן מיט דאס נישט איז דער ענגש אויף דעם חזן וואס ער איז גורם מיתה צו די וואס הערין א ברכה און ענטפערט נישט קיין אמן, ובאמת איז ער באלד חייב מיתה גאר דער רבשע איז דאך א בעל הרחמים

לידי עניות ועני חשוב כמה. עיב אחיי ורעיי לא יהא עניית אמן קל בעיניכם
 ואין אדם נקרא צדיק אלא אם מקיים בכל יום המצווה שנופריקון צדיק
 היינו צדיק אמנים. ד' קדושות, ו' קדשים, ק' ברכות רית של צדיק עכיל
 הספר חנן ודרך משח הניל:

כז) ובאמת אם יתפלל אדם תפלה בציבור הוא דבר קטן מאד לחיות
 מקיים הנופריקון של צדיק אמנים אפ"ל לבני אשכנז שאינם
 אומרים ויצמח פורקני ואין אומרים קדיש קודם מעריב יש נ"כ הרבה יותר
 מצדיק אמנים ואחשוב אותן לפי נוסח האשכנזים ונתחיל במעריב.

ד'	—	ד'	ברכת ק"ש של מעריב יש
ג'	—	ג'	חצי קדיש קודם ש"ע
ו'	—	ו'	קדיש תתקבל

מאכט ער עהם פאר אַעני און אַעני איז חשוב וויא אַ מויטער ע"כ מיינערע
 ברודער זאך גיט זיין דיא מצוה פון ענטפערין אמן גרינג אין איינערע אויגן.
 אין אַ מענטש ווערט נישט אהן גירופין קיין צדיק נאר ווען ער איז מקיים דיא
 ראשי תיבות פון צדייק אזוי וויא גאר פריער שמיט או מען זאל ענטפערין
 יעדערין טאג זיינציג מאהל אמן. און פיר קדושות דאס זענין א' קדוש קדוש
 פאר קריאת שמע. ב' קדוש בייא קדושה. ג' קדוש פון וקא לגיון. די
 קדוש בייא קדושה פון מנחה. יוד קדישים דאס איז אַעהן קדישים. אין ק'
 ברכות דאס מיינט מען הונדערט ברכות גיז א הער איז דער לשון פון ספר
 הגן—ע"כ זאל יעדער ווהר זיין צו דאווענען מיט מגן ער זאל קענין מקיים זיין
 די מצוה וואס איז רית צדיק צ' אַמנים ד' קדושות ו' קדישים ק' ברכות
 וואריז אז ער דאווענד מיט מנין קאן ער דאס גרינג מקיים זיין:

כז) ובאמת אויב אַמענטש וועט דאווענען תפלה בצבור איז גאר אַקליינע זאך
 פאר איהם ער זאך מקיים זיין דעם מספר פון דיא זיינציג
 אמן'ס וואס ער וועט ענטפערין אפילו דיא וואס דאווענען נוסח אשכנז וואס
 זאגן גיט ויצמח פורקניה און זאגן גיט קדיש פאר מעריב איז אויך דא סיקל
 מעהר פון זיינציג אמן'ס. און איך וועל זיין דא אויס רעכענען נאך דעם נוסח
 פון דיא אשכנזים און מיר וועלן אַנפאנגען פון מעריב:

ד'	—	ד'	אין קריאת שמע פון מעריב גיפינען יך פיר ברכות
ג'	—	ג'	חצי קדיש פאר ש"ע
ו'	—	ו'	קדיש תתקבל

אמן

חלק שני

ואמר

ה' — — ה'	אחר עלינו	ג'
<hr/>		
ס'ה י'ח		
מ'ו — — מ'ו	בשחרית ברכת השחר	
ו' — — ו'	קדיש דרבנן — —	
ב' — — ב'	ברוך שאמר וישתבח —	
ג' — — ג'	חצי קדיש קודם ברכו	ד'
ב' — — ב'	ב' ברכות של קיש כי אחר גאל איא	
י"ט — — י"ט	י"ט ברכת השיץ —	
ג' — — ג'	חצי קדיש לאחרי' —	ה'
ו' — — ו'	קדיש התקבל — —	ו'
ה' — — ה'	קדיש שיר של יום —	ז'
ה' — — ה'	אחר עלינו — —	ח'
ו' — — ו'	רבנן קדיש — —	ט'
<hr/>		
ס'ה ע"ב		
ג' — — ג'	במנחה חצי קדיש —	י'
י"ט — — י"ט	חזרת השיץ י"ט — —	
ו' — — ו'	קדיש התקבל — —	יא'
ה' — — ה'	אחר עלינו — —	יב'
<hr/>		
ס'ה ל"ג		

נאך עלינו

ה-ה		
<hr/>		
ס'ה י'ח		
מ'ו — מ'ו	אין די ברכות וואס מען זאגט אין דער פריא גיפינען זיך	
ו' — ו'	קדיש דרבנן	
ב' — ב'	ברוך שאמר און ישתבח	
ג' — ג'	חצי קדיש פאר ברכי	
ב' — ב'	צוויי ברכות פון קיש ווייל נאך גאל ישראל ענפערט מען ניט אמן ב'—ב'	
י"ט — י"ט	די ברכות פון שמונה עשרה	
ג' — ג'	חצי קדיש נאך שמונה עשרה	
ו' — ו'	קדיש התקבל	
ה' — ה'	קדיש פון יום	
ה' — ה'	אחר עלינו	
ו' — ו'	קדיש דרבנן	
<hr/>		
ס'ה ע"ב		

נב ואמרו חלק שני אמן

ס"ה ח"י ע"ב, ל"ג, לכח"פ יש הרבה יותר מצ' אמנים ואפ"י לחיש מקומות שאין אומרים ברכות לפני העמוד רק מתחילין וידבר או חודו או מזמור שיר תנוכת ג"כ יש יותר מצדיק אמנים אם נזחר להחפ"ל במנין ערבית ושחרית ומנחה כג"ל. ועח"ח אחשוב לדעת אשר ממילא יהי' בנקל לקיים גם הדי קדושות, וחם א' קדוש בברכת יוצר אור, ב' קדושה בחזרת השי"ן, ג' הקדושה של ובא לציון, וחד' הקדושה של החזרת השי"ן של מנחה, ולשמוע י קדישים המצוינים לעיל זה רק אם מתפלל בציבור:

כח) ועתה אחשבה לדעת הצדיק אמנים של שבת קודש

ה	בליל ש"ק הקדיש של מזמור שיר ליום השבת באשכנז
ד	ד' ברכות של ק"ש
ג	מגן אבות אלקינו ואלקי אבותינו ואחיב התקבל
ב	קדיש עלינו

ס"ה כ"א

צו מנחה: חצי קדיש

חזרת השי"ן פון שמונה עשרה י"ט

חדיש פון התקבל

חדיש נאך עלינו

ג-ג

י"ט-י"ט

ו-ו

ה-ה

ס"ה ל"ג

ס"ה ח"י ע"ב, ל"ג, לְכָל הַפְּחוֹת אִיו דָּא פִּיל מְעַקֵּר פֿון נִינְצִיג אַמִּים אַפִּילוּ י"י מְעַן וְאַנְט נ"ט. קיין בְּרָכוֹת הַשֶּׁמֶר פֿאַר'ן עֲמִיד נָאָר מְעַן הַיּוֹבֵט אָן נַבְּרָךְ אָדער חוּדוּ אָדער מְזֻמֹּר שִׁיר תְּנוּכָה אִיו אִיךָ דָּא מְעַקֵּר פֿון נִינְצִיג אַמִּים אִיב עַר אִיו יְהִיט צו דאווינען מיט אַמִּין מעריב שחרית אָנְד מנחה אָזוּ וְיֵא, עַם וְעַרְט וְיִבְרָאָבֵט אִיוּוִין נִמְמִילָא וְעַט, עַדּם וְיֵין גְּרִיגֵי מְקִיִּים צו נִין דִּיא שִׁיר קְדוּשׁוֹת, א' קדוש פון יוצר אור, ב' קדושה פון תְּנוּכָה הַשִּׁי"ן, ג' קדוש פון יְבָא לְצִיּוֹן, ד' קדושה פון מנחה און מְמִילָא וְעַט עַר תְּעַרְוּ דִּיא אַעֲחֹן קְדוּשִׁים וְנֵאָם וְיֵא וְעַן וְצִיבִיקֵט פֿרוער:

כח) יַעֲצֵמ וְעַלּוּן מִיר אִוִּים רַעֲבִיקֵען צו וויסן די נִינְצִיג אַמִּים פון שבת:

פֿרִיטִיג צִינְאָבֵט קדיש פון מזמור שיר ליום השבת אָן נִסַּח אַשְׁכְּנֵז — ה' —
 פֿיער ברכות פון קריאת שמע — ד' —

נאך מגן אבות אלקינו ואלקי אבותינו און התקבל

קדיש פון עלינו

ו-ו

ה-ה

ס"ה איינאונצוואנציג
 שבת

נג

אמן

חלק שני

ואמרו

פ"ו	—	—	בשחרית הכרכות
ו'	—	—	קדיש דרבנן
ב"ו	—	—	ברוך שאמר וישתבח
ב"ו	—	—	ב' ברכות של קיש
ז'	—	—	ז' ברכות שיע' דשחרית
י"ה	—	—	קריאת התורה ז' קרואים י"ד ברכות
ז'	—	—	מפטיר ב' וברכות הפטרה ה'
ג'	—	—	חצי קדיש קודם מוסף
ז'	—	—	שמוע' מוסף
ו'	—	—	קדיש תתקבל
ה'	—	—	קדיש סיום
ה'	—	—	" עלינו

סיח ע"פ

ג'	—	—	מנחה חצי קדיש קודם קריאת התורה
ו'	—	—	קריאת התורה
ג'	—	—	חצי קדיש קודם שיע'
ז'	—	—	שמוע' ז' ברכות

ט"ו —	—	—	שבת שחרית אין דא פּיפּצין ברכות
ו' —	—	—	קדיש דרבנן אין דא זעקס "
ב' —	—	—	ברוך שאמר וישתבח אין דא זנווי
ב' —	—	—	ברכות פון קריאת שמע אין דא זנווי
ו' —	—	—	ברכות שמונה עשרה פון שחרית אין דא זיגען
י"ד —	—	—	קריאת התורה זיגן קרואים אין דא פיירצין ברכות
ז' —	—	—	מפטיר — זנווי און פינגט ברכות פון דער הפטורה אין זיגען
ג' —	—	—	חצי קדיש פאר מוסף אין דא דרייא
ז' —	—	—	שמוע' פון מוסף אין דא זיגען
ו' —	—	—	קדיש תתקבל
ה' —	—	—	קדיש פון יום אין דא פינגט
ה' —	—	—	עלינו אין דא פינגט

ס"ה ניינאונזיבציג

ג' —	—	—	מנחה: חצי קדיש נאך וְכֵן לְצִוּן אין דא דרייא
ו' —	—	—	די ברכות פון קריאת התורה אין דא זעקס
ג' —	—	—	פאר שמונה עשרה אין דא דרייא
ז' —	—	—	שמוע' אין דא זיגען

קדיש

גד

ואמרו

חלק שני

אמן

קדיש תתקבל
אחר עלינו

— — — —
— — — —

ו'
ה'

ס"ה ל'

הרי מפורש שאפי' בלי ברכת השחר יש יותר מתשעים אמינים ואפי' במקומות שמתחילין הודו או מזמור שיר חנוכה יש ג"כ בריוח הצדיק אמנים אם יתפלל בציבור ע"כ ישתדל אדם להתפלל בביהמ"ד דוקא עם הציבור כמיש בש"ע או"ח ס"י צ' סעי' ט' וכמו שאכתוב אי"ח מזה להלן בקונטרס מיוחד בענין מצות תפילה בציבור ויחי' מוכמח ג"כ שיענה הצ' אמנים ויקיים בו צדייק באימוניתו כגיל אם הוא עונה צדייק אמנים, ויחי', בחיים טובים וארוכים, כוח ובכא וכגיל וממילא יחי' לו בנקל לקיים חד' קדושות וי'

קדיש תתקבל איז דא זעקם

קדיש נאך עלינו איז דא סינף

— ו'

— ה'

ס"ה דרייסיג

על כן האבין מיר בפירוש אמילונאחן דיא ברכות פון דער פריא איז אויך דא מער פון ניינציג אמנים אפילו אין דיא ערשער וואס מען הייבט אן הודו אדער מזמור שיר חנוכה איז אויך דא בריוח דיא ניינציג אמנים אויב ער וועט דאוונען מיט מנין ע"כ ואל ויך יעדער מענטש משתדל זיין ער זאל אויס פירען דאוונען מיט א מען בוקא אזוי וויא קי'שמיים גישרייבן אין שולחן ערוך או"ח ס"י צ' סעיף ט' אין אזוי ווי מיר וועלן שרייבן אי"ח פון דעם ווייטער אין א באזונדער קינטרס וועגען דעם ענין פון דער מצוה דאוונען בציבור אין ער זאל זיין זיכער אז ער וועט ענפערין דיא ניינציג אמנים אין עם וועט מקיים ווערען בא איהם צדייק באימוניתו יחי' אזוי וויא קי'נערט אויבין גיבראקט אויב ער וועט מקיים זיין צו ענפערין דיא צדייק דאס איז ניינציג אמנים וועט ער לעבען אגוט לעבין אין עם וועט עהם דער לענגערט ווערין ויגע יאדערין אויף דער וועלט און אגוטע א פריילעכע וועלט אויף די אייביגע וועלט איז אזוי ווי קי'נערט גיבראקט פריער אין סימן כ"ג און עם וועט איהם ממילא זיין גרינג מקיים צו זיין דיא מיר קדושות מיט דיא אעהן קדישים מיט די מצוה ברכות ממילא ווערט ער דורך זיין דאוונען בציבור זיין אצדיק גמור אזוי וויא עם ווערט גיבראקט אויבין אז יעדער מענטש בארף מקיים זיין דיא ראשי תיבות פון צדייק דיינו צ' אמנים, די קדושות, י' קדישים, ס'

וּאִמְרוּ חֶלֶק שְׁנֵי אָמֵן נָה

קדישים וק' ברכות וממילא יהי ע"י תפילתו כציבור צדיק גמור וכנ"ל. ומ"מ אל יפטור אדם א"ע ה'ו מלשמוע ברכת חבירו מלענות אמן באמרו הלא הנני שומע צ' אמנים. חלילה להעלות על הדעת כן כמ"ש בזה"ק הובא לעיל אות י"ב עה"פ שומר אמנים אל תקרי שומר אמנים אלא שאומרים אמנים מאי שומר כלומר דנטיר לה האי ברכה דאמר האי דמכרך ומחכה ל"י לאתבא אמן כמה דאצטריך עכ"ל הזוה"ק, וכמו שכתבתי בחלק הראשון אות ס"א שאיתא בכתבי הארי ז"ל שהארי ז"ל ה' שומע ברכת השחר אפי' ממאה אנשים ולא ה' מתעצל לשמוע אפי' מאה פעמים הנותן לשכוי בינה, הובא בספר הקדוש בית אהרן בהסדר היום באות ג', ובאות ז' כתב שם וז"ל להתאמץ לענות אמן על כל הברכות הן ברכות השחר, ושמו"ע, וכל הקדישים, ועל היהי רצון שאחר קריאת התורה, ועל הרחמן שכברכת המזון, עכ"ל הקדוש, והק' ברכות מבוארים ברמב"ם פ"ז הל' י"ד מה' תפלה ובש"ע סי' מ"ו סעיף ג' :

בְּרֻכּוֹת יַעֲמַלְטוּ וְעַט עַד זַיִן אַ צְדִיק גָּמוּר, אֶפְעַר פּוֹן דְּעֻקְט וְעַגִּין וְאֵל זַיִן אֶמְעַנְטֵשׁ נִיט מוֹרְה הֵיתֵר זַיִן חָיו וְעַן עֵהר הָאֵט שׁוֹיִן נִיְהַעְרֵט דִּיא נִינְצִיג אִמְנִים פּוֹן צוֹ הַעֲרִין אֶבְרָכָה פּוֹן זַיִן חֶבֶר אִין זַיִן פֶּאטְעֲרִין פּוֹן עֲנַפְטֲרִין אִמֵּן. וְיִיֵּל עַר הָאֵט דֶּאד שׁוֹיִן הֵיִנְט נִיְהַעְרֵט דִּי נִינְצִיג אִמְנִים, עַר זָאָהֵל דָּאָס נָאָר חֲלִילָה נִיט מְרַאכְטִין אַזוֹי וְיִיא סִיְשְׁמִיִּיט נִישְׁרִיבִין אִין זֹהֵר הַקְּדוֹשׁ אַזוֹי וְיִיא סִיְוַעֲרֵט אִיבִין נִיבְרַאכְט אִין אֹת י"ב אִיף דְּעַם פֶּסוּק שׁוֹמֵר אִמְנִים אַז מְעַן זָאָל נִיט לִינְעֵן שׁוֹמֵר אִמְנִים נָאָר שׁוֹמֵר אִמְנִים, אִין דְּעַר פֶּשֶׁט וְיִיא עַר הֵיט אַפּ דִּיא בְּרָכָה פּוֹן זַיִן חֶבֶר צוֹ עֲנַפְטֲרִין אִמֵּן אַזוֹי וְיִיא עַם דֶּאֲרַפְט צוֹ זַיִן. אִין אַזוֹי וְיִיא אִיף הָאָב נִישְׁרִיבִין אִין דְּעַם עֲרֶשְׁטִין טִיֵּל אֹת מ"א סִיְשְׁמִיִּיט נִישְׁרִיבִין אִין כְּתָבֵי הָאֵרִי ז"ל אִין דְּעַר הָאֵרִי ז"ל הָאֵט נִיְהַעְרֵט דִּיא בְּרֻכּוֹת וְיִיא מְעַן זָאָנְט אִין דְּעַר פֶּרִיא אֶפִּילוֹ פּוֹן הַנְּדַעְרֵט מְעַנְטִשִׁין אִין עַר הָאֵט זַיִן נִיט נִיפּוֹלְט צוֹ הַעֲרִין אֶפִּילוֹ הַנְּדַעְרֵט מְאָהֵל דִּי בְּרָכָה הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינֵה, אַזוֹי וְיִיא עַם וְעַר נִיבְרַאכְט אִין הֵיִלִּינְעֵן כֶּפֶר בֵּית אֶהֲרֹן אִין דְּעַם סֵדֶר הַיּוֹם אֹת ג' אִין אֹת ו' שְׂרִיבְט עַר דֶּאֲרַט אַז מְעַן זָאָהֵל זַיִן שְׂמַאֲרִקִין צוֹ עֲנַפְטֲרִין אִמֵּן אִיף אַלְע בְּרֻכּוֹת סִי פּוֹן אִין דְּעַר פֶּרִיא אִין פּוֹן שְׂמֹנֶה עֶשְׂרֵה אִין פּוֹן אַלְע קְדִישִׁים, אִין אִיף דִּיא יְהִי רְצוֹנִים וְיִיא נָאָד קְרִיאַת הַתּוֹרָה אִין אִיף דִּי הַרְחִמִים וְיִיא צִים סוּף מְעַנְטִשִׁין עַכ"ל הַמְדוּשׁ :

כמו) עוד כתב בספר הגן ליום כ"ח וז"ל באחי להחזיר ולחזוכיך שנדול השכר של עניית אמן יותר מחמברך שבזה יוסיף כח וגבורה למעלה ואין לך גדול לפני הקב"ה בעניית אמן, כמבואר במדריש תבא, ובזוה"ק פ' וילך כתב וז"ל שכמה טובות משתכחין בכל העולמות ע"י שחוא המשפיע הרבה אורות ושפע ע"י עניית האמן וגורמים ע"יז למלמס מכל צרה בעלמא דין ובעלמא דאתי וקול חכרוז יוצא בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים וצריך להחזיר לחמון עם שלא יאמרו תהלים או מעמדות או שאר תחנונים בעת הזרח השיץ תפלה י"ח כי בודאי איא לכוון כראוי ועונין אמן

כמו) נאך שפייט גישריבין אין ספר הגן ליום כ"ח: איך בין גיקומען מןהיר ו"ו און דער מאנען אז דער שר פון דעם וואס ענפערט אמן איז נאך גרעסער פון דעם וואס מאכט די גרבה ווייל מיט דעם מערט ער כח און שפארקייט אין היפעל גיטעס צו טוען נארום עם איז גיט דא גיין גרעסערער מענוג פארין רבנו של עולם וויא דער וואס ענפערט אמן. וויא ס'ווערט גיבראכט אין מדרש אנהייב פרשה תבוא, און אין זוה"ק פרשה גלגל שרייבט ער אזוי. אז וויא פילע טובות ווערין גיפינען אין אלע וועקטין דורך דעם וואס ער איז משפיע א מאך ליבטיגקייט אין שפע גרבה דורך גיין ענפערין אמן דורך דעם ווערין זיי אפ גיהיט פון פיל צרות און דער וועלט און יענער וועלט און אבת קול גייט ארויס אין אלע עולמות אין שרייט אים דעם פסוק פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים דער פשט פון דעם איז. עפענט אויף די טויערין עם ואל אריין קומען דער צדיק וואס היט אפ די אמונים און מען דארף אן ואנין דעם המון עם אז וויא זאלין גיט ואנין קיין תהלים אדער מעמדות אדער אנדערע גיפעטין ווען דער חון ואנט די שמנה עשרה ווייל מען קען גיט הערין צו דער ברכה וואס דער חון ואנט. ענפערט מען אאמן יתוקמה דאס איז אז ער ווייפט נאר גישט וואס אברכה דער חון ואנט נאר ער הערט אז יענער ואנט אמן ואנט ער אייך אמן אדער ער ענפערט גישט פאלד אמן אזוי ווי יענער ענדקט די ברכה דאס הייסט א אמן יתוקמה דאס איז אספנה אדער אאמן קטופה דס איז ער ואנט אפ און די גיין אדער א אמן חטופה דאס איז ער נאך גישט חאפין ואנין אמן פריער וויא יענער לאזט אים דיא גאנצע גרבה דאס איז אייך אספנה. נאך אפשיט איז ער נאך גישט חאפין דעם אמן נאר ער ואל אפיעל מאריך ויין אין דעם

יתומה, ואמן קטופה, ואמן חטופה, ואין זה מברך אלא מנאץ:
 (ל) עוד כתב שם באות כ"ט בשם הרמב"ם ז"ל אף ששייכה בכיחוב
 למצוה יחשב אבל המדבר שיחה בטילה עבירה מכבה מצוה ואסור
 לדבר שיחה בטילה אף שלא בשעת התפלה ומכ"ש בשעת התפלה, ע"כ מן
 הראוי שכל קהילה וקהילה מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מניע
 יעמדו אנשים ע"ז אשר ישניחו בעיניהם על המדברים ויביישו אותם ברכים
 ובזה נראה כבוד ה' בארץ וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, ויתנו
 במתן ורסן לבלום את פיהם בכיחוב מלדבר דיבור של חול ושיחה בטילה,
 ומי שיש בידו מקל ורצועה יחוש על כבוד קונו ולא ישא פני איש ולא
 יחדר פני גדול עד כי יחדל גדול והמזהיר והנוהר יזכו לראות בנועם ה'
 ולבקר בהיכלו אכיר עכ"ל:

אמן, אזוי ווי די הייליגע נפרא זאגט אין מסכת ברכות דף מ"ז ע"ב אז מען
 דער לענגערט עהם די יארין אז ער איז א ביסל מארדף אין אמן:
 (ל) נאך שרייבט עהר דארטין אין דעם אות כ"ט פאר דעם רמב"ם ז"ל
 קאמטשע זיצין אין שוהל אין דאך א מצוה אבער צו רעדען דברים
 בטלים דאס פארלעשט דיא מצוה פון זיצין אין שוהל, און מען טאדער ניט
 רעדען קיין דברים בטלים אפילו ניט בשעת מען דאווענט מקל שפן ווען מען
 דאווענט, דער אבער דס איז גלייך אז יעדערע קהילה וקהילה אויף דעם ארמ
 וואס די רייד פון השי"ת איז אן גינימען דארטין זאלין שטיין מענטשין אויף
 דעם אקטונג צו געבין מיט ויערע אויגין אויף די וואס רעדן, און זאלין זיין
 פאר שעמען ברכים, און דורך דעם וועלן מיר זעהן דעם כבוד פון דעם
 מלך מלכי המלכים המביה, און אלע זאלין זעהן און רעדן אז זיין זאלין
 זיין דעם דאווינען מעהר ניט רעדן אין שוהל און זיין זאלין ארויף
 טאהן אצוים אויף ויערע מילער אז זיין זאלען ניט רעדן אין שוהל זיין
 דברים בטלים, און ווער ס'דאט פא זיך אביסל פת זאהל ער אקטונג געבין
 אויף דעם, פאר דעם כבוד פון דעם הייליגן בורא ית"ש, און ער זאל זישט
 מקוין וואס יענער איז א גרויסער מענטש א גראבטער, ביז יענער וועט אויף
 רעדן צו רעדן, און דער וואס פאמיהט זיך אין דעם, אין דער וואס
 פאלגט עהם וועלן זוכה זיין צו א גאולה שלימה בגדרה גימינו אמן:

לא) והגה"ה מבעל המחבר וע"כ מוטל על המברך שיברך בקול רם כדי שישמעו העומדים אצלו ויענו אמן על ברכתו. כמ"ש לעיל סי' כ"ז בשם ספר הנז' שהוא ממחברים הקדמונים שהמניא סי' ר"ם והמטה משה מביאו:

לכ) וכן איתא בס' חסידים סי' רנ"ד הבאתיו בחלק ראשון סי' כ"ז שהאומר ברכות בלחש הוא תיבא ונזול את המקום האמן במה שלא יהי' מי שיענה אמן על ברכתו אם לא מרים קולו בברכה עכ"ל:

לג) ומלכ"ד טעם מניעת אמן אם יברך בלחש כתב בס' חסידים עוד טעם מה דצריך לברך בקול בס' תהיך וז"ל כתוב ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו כשיברך להקב"ה צריך לברכו בקול רם כי בקול רם כל הקרביים מתנועעים ונמשכים אחר הקול עכ"ל:

לד) וב"כ הש"ה הקדוש הובא דבריו בבאה"ט סי' מ"ג דכל אדם ורגיל עצמו לומר כל הברכות בקול רם כי הקול מעורר חבונת עכ"ל. ע"כ ההגה"ה מבעל המחבר:

לא) ההגה"ה פון בעל המחבר ע"כ ליגמ א חיוב אויף געקערין וואס מאכט א ברכה אז ער זאל מאכין הויך די ברכה כדי אז די וואס שמייען

לעבין עהם זאלין הערין און ענפערין אמן אזוי וויא ס'שמי"ט פריער אין סימן כ"ז אין דעם נאמען פון ספר הגז וואס דער ספר הגז איז פון דיא קדמונים וואס דער מגן אברום אין סי' ר"ם און דער ספר ממה משה ברכענט עהם:

לכ) און דאס זעלבע ניינט זיך אין ספר חסידים סי' רנ"ד וואס איך האב שוין דאס גישריבן אין דעם ערשטן טייל סי' כ"ז אז דער וואס

זאגט א ברכה שמיילער הייט הייסט ער אוינדיגער און אנגלן וואס ער זאנעלט דעם אמן פון השי" נוייל ער אינגורם נישט אז ענפערין אמן אויף זיין ברכה:

לג) און חוץ דעם טעם וואס מען ענפערט נים קיין אמן שרייבט דער ספר חסידים אין סימן תהיך נאך א טעם ווייל ס'שמי"ט אין פסוק ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אז ער לויבט השי" דארפין די גידעקעס

אויף עהם לויבין דריקער דארף מען מאכין א ברכה הויך אז אללע וייגע גידעקעס זאלין אויך מיט לויבין דעם אייבערשטן:

לד) און אזוי שרייבט דער באה"ט אין דעם נאמען פון של"ה זמרוש אין סי' תרמ"ג אז געדעקער מענטש זאל זיך גיזייען צו זאגן א ברכה

הויך ווייל דער כול דער וועקט די פונת ער זאל וויסען וואס ער רעדט. ע"כ הגה"ה מבעל המחבר:

לה) ובספר תוספות מעשה רב אות ח' כתב וז"ל במעשה רב א"ת ל"ה כתב שמותר לענות כל אמן אפי' לאחר יוצר אור חוץ לאחר שפ"ח שירה חדשה, וכאן במעשה רב כ"י כתיב אף לאחר שפ"ח שירה חדשה עכ"ל:

לו) א"ת אביא משיכ שם בסי' ט' וז"ל במעשה רב אות ל"ו צואת האף והאוזן לא מקרי צואה ומעמו של רמ"א שכתב בסי' צ"ב סעי' ז' שבנמרא פ' המקבל קראן צואה וליתא דודאי אינה בכלל צואה אלא דלשון פסולת הוא כמו צואת תרנגולים עכ"ל. וכדאי הוא הנרי"א ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק כגון הנוגע בצואת האף באמצע תפלת ואין לו מים שינקת ידיו היטב ויתפלל כדעת הנרי"א ז"ל:

לז) עורד יש להעיר משיכ הנרי"א ז"ל בספר משנת הגרי"א שער התנועות אות ג' וז"ל היוד אינה נסמרת כ"א אחר צירי וחיריק אבל אחר

לה) א"ת דעם ספר תוספות מעשה רב אות ח' שרייבט ער אזוי: א"ת אין מעשה רב אות ל"ה שמי"ט גישריבין אז מען מענ ענפערין אלע אמנים אפילו נאך יוצר אור אויסקר ווען ער האט שוין אָנגיהויבין שירה חדשה אין דא אין מעשה רב כ"י ווערט גיבראכט אז אפילו ווען ער האט שוין אָנגיהויבין שירה חדשה מען ער אויך ענפערין אמן:

לו) דער ווייל וייל איך בריינגין וואס ס'שמי"ט דארטין גישריבין אין סימן ט' ויער אנטייגע ואך אין נאמען פון דעם גאון ז"ל, און דאס איז דער לשון פון מעשה רב אות ל"ו: דאס אימריינקייט פון גאון און אויער הייבט ניט קיין צואה, אין דעם טעם פון רמ"א אז ס'איז יוא צואה בסי' צ"ב סעי' ז' ווייל ד"א נמרא פרק המקבל רופט ער דאס אן צואה זאגט ער אז ס'איז נישט אזוי און ס'איז גוויס ניט בכלל צואה נאר דאס איז אלשון פסולת אזוי ווי ד"א אומריינקייט פון די הינער וואס דאס רופט י"ך צואת התרנגולים און דאס האט נישט קיין דין פון צואה אין ס'איז פדאי' י"ך סוף צו ניין אופן הגרי"א בשעת הדחק, דרייני ווען ער רירט אן אין ד"א אומריינקייט פון גאון אָבער אין דעם אומריינקייט פון אויער אין מיטין דאוונען אין ער האט ניט קיין וואסער צו וואשן די הענד זאל ער גוט אָפ ווישן זיין האַנט אין ער זאל דאוונען, אזוי ווי דער הייליגער גאון ז"ל פסקת:

לז) נאך וייל איך דא מעורר זיין וואס דער גאון ז"ל האט גישריבין אין דעם ספר משנת הגרי"א און שער התנועות אות ג' אז דער אות י"ד

פתח וקמץ צריכים להדגיש את היות שתהי' נרגשת במבטא ע"כ יזהרו להדגיש את היות שבסוף השם הקדוש שתהי' היות נרגשת במבטא. וכ"כ הפרמיג סי' ה' באשל אברהם סק"א וז"ל והיות [של השם] נח נראה הוא וצריך להדגיש עכ"ל הפרמיג. ע"כ מהנכון לקיים את דברי תנוכי הגיל לקרות השם מלרע להדגיש הגון וממילא יחי' בנקל לקיים את דברי הגרי"א והפמיג ז"ל להדגיש גם היות כמובן:

לח) **אנב** אזכיר שנית להודיע משיב הנודע ביהודה חלק א"ח סי' ב' שהשם הקדוש אדני צריכים לקרותו מלרע דוקא ולא מלעיל וכתב שם דז"ל קרי בו רב הוא שהשם צריכים לקרותו דוקא מלרע דהיינו שצריכים להדגיש הגון של השם לא הדלית שהוא מלעיל וכתב שם שמו שקורא את השם מלעיל הוא בעצמו מלרע כמיש בח"א סי' צ"ג:

לט) ואף כי שבתחלתן יקשה עליו לקרות השם מלרע אם הוא מורגל לקרותו מלעיל. אמנם אם ירגיל עצמו איזה פעמים לקרותו מלרע להדגיש הגון של השם כדברי תנוכי הגיל ולהדגיש היות של השם כדברי

א"ז ג"מ קענטניג אין אוקרייד נאר; נאך א צדרי אין א חיריק אקער נאך א פסתח אין א קמץ בארף מען שארף ארוים קעדן די יוד אין מ'אל מרגיש ויין דעם יוד וועט מ'קער זא אים ע"כ נאל מען געווארנט ויין שארף אים קעדן דעם יוד נאם נאך דעם זין פון שם בקרויש. אין אזוי שרייבט אויך קער פרי מנדים סי' ה' אין אשל אברהם סק"א אז קער יוד פון שם נאל מען שארף ארוים קעדן עכ"ל הפרמיג:

לח) יעצט וי"ל איך קענער ויין אין מאכין וויסן נאם קער נודע ביהודה קאט נישרייבן אין חלק א"ח סי' ב' אז קער שם הקדוש אדני בארף מלייגען אראפ הנק"א. קער פישט איז אז מען נאל ארום דרוקן דעם זין אין ג"מ דעם דלית נאם איז מלעיל דאס מיינט מען פון אויבין. אין ער פירט אים אז קער נאם דרוקט אים דעם דלית פון שם פון אויבין איז גישט די זין ווי מיר האבן פריער נישרייבן אז ער אליין פון הנקמן וד"ל.

לט) און אפילו קער (נאם אין שוין אייגענואגט אז לייגען דעם שם פון אויבין אין אוקרדיקן באם דלית. אקער אויב ער וועט ניד אייגער ווייגען עטליכע מאהל לייגען דעם שם מלרע דהיינו ארום דרוקן דעם זין פון שם אזוי ווי קער תובי' שרייבט וועט עהם ממילא קרייגן ויין ארום קעדן דעם יוד אזוי ווי קער הגרי"א מיט דעם פרמיג שרייבן אויבין. וועט ער

הגרי"א והפרמי"ג הנ"ל ז"ל יראה בעצמו כי לא דבר קשה הוא וירגיש קדושה גדולה בזה בעזה"י. עוד אזכיר שנית לזוהר מאד שלא לקרות השם בשוא תחת הדליית כי לא מן השם הוא זה ואין שם כלל רק דוקא בחולם על הדלית כמו שכתבנו בספרי וא"א בחלק א' סי' צ"ב בשם ספר הגן ז"ל ליום כי"ג עוד כתב שם הפרמי"ג בשם האר"י שיכוין בשילוב הוי' ואדני' ביום תחילה הוי' דכורא, ובלילה תחלה אדני נוקבא, עכ"ל הפמ"ג :

מ) עוד כתב שם בספר הגן הנ"ל ז"ל ועתה אכתוב כוונת הקוף של צדיק המרמז על ק' ברכות שאיתא מנחות מי"ג ע"א אל תקרא מה אלא מאה שחייב אדם לברך בכל יום ק' ברכות, וכשמברך על איזה פרי או שאר ברכה מחייב לברך בקול רם כדי שחבירו יענה אמן כנ"ל, ואם יעשה כך אזי אם ח"ו נגזר עליו קללה אזי מהפך הקללה לברכה, שאיתא בכתבי האר"י ז"ל עה"פ ראה אנכי גותן לפניכם היום ברכה וקללה, והקשה הא אין

ועתה אין יוד אלוין או דאם איז גיט ביין שווערע ואך אין ער וועט שפירען א גרויסע קדושה אין דעם בעזה"י. נאך דארף מען גוהר זיין מען זאל נישט ליינען דעם שם מיט א שווא אונטער דעם דלית ד נאר מיט א חולם אויף די דלית ווייל מיט א שווא אונטער דיא דלית איז נאר קיין שם נישט אזוי ווי מיר האבן שוין גישריבן בחלק א' סי' צ"ב בשם ספר הגן ז"ל :

ס) נאך שטייט גישריבן אין דעם הייליגען ספר הגן אין אזוי גרענגט ער דארטין. ערשט וועל איך שרייבן די פונגה פון דעם אות קו"ף פון דעם ווארט צדיק וואס דאס בא ווייזט אויף די הונדערט ברכות וואס ווערט גיבראכט אין דער נמרא מנחות מי"ג ע"א אויף דעם פסוק מה היא שואל ממך ואלסט ניט ליינען מה נאר מ"איה, דאס מיינט מען די הונדערט ברכות וואס א מענטש דארף מאכין, יעדען טאג, און ווען ער מאכט א ברכה אויף א פרי אדער אנדערע ברכה דארף ער מאכין דיא ברכה אין דער הויף בדי או זיין חבר וואס הערט זאל ענפערין אמן, ווי ס'ווערט אויבין גיבראכט, איז אויב ער וועט אזוי טוהן וועט דיא קללות וואס איז גער גיווארין אויף איהם איבער גיקערט ווערין צו ברכות, ווי מיר גיפינען אין דיא כתבים פון דעם האר"י ז"ל אויף דעם פסוק ויהפוך ה' אלהיו לך את הקללה לברכה דער פשט פון דעם איז אז השי"ת וועט איבער קערין דיא קללה צו א ברכה, ווען אזי דיא וועסט מאכין אלע טאג הונדערט ברכות וועט דער ווארט קללה

קללה למעלה ופירש כך שאם תהפך תיבת קללה בהיפוך אתוון יהי' אותיות הלל ק' ר"ל שיברך ק' ברכות אז יהי' הקללה גיב ברכת, וזה פי הפי' ויהפוך ה' אלהיך את הקללה לברכה וזיינו אם תברך בכל יום הלל ק' ויהי' סהפוך תיבת קללה להלל ק' ויהי' ברכה בכל מעשי ידיו, וזהו כוונת הפסוק בתהלים קיט ויאהב קללה ותבואהו ר"ל שהרשע אוהב את הקללה, ואיך מי פתי שיאהב קללה ומתוך הפסוק ולא חפץ בברכה חיינו שאינו מברך בכל יום המאה ברכות ובניל. עכ"ל ספר הגן הנ"ל ליום י"א :

ועתה הגני נחוצ להודיע איזה הערות על ספרי ואמרו אמן חלק הראשון.
 (מא) הערה א) בזה שכתבתי בחלק הראשון של ספרי ואמרו אמן סי' צ"ד בענין קריאת שם הקדוש אדני שיש לפניו אות כמו לית כתיב, מתי כתבתי שם להדגיש הא' לומר לאדני להוציא במבטא את האלף מן תיבת לוי הגני מוכרח להודיע אשר כן מצאתי בספר לקוטי שושנים סעי' כ"ט בשם ספר ארץ חמדה אבל בהספר חוספת חיים שלי על תהלים קפ"ט סי' פסוק ט"ו הוא דוחה זאת יען שבמסורה רבתי בדרכי הניקוד והגנינות דיה

איבער ויקערת ויערין צי הלל ק' ויארין קללה וענין די אותיות צוריק הלל סי' און הלל איז שייקט לויבען מיט ק' דאס איז הונדערט ברכות וועקט דיא ויבענטש ויערין אין אלעם וואס די וועקט טוהן דאס ועלבע איז די פיונה פון דעם פסוק אין תהלים קי"ט ויאהב קללה ותבואהו דער פשט איז אז דער רשע האט ליב די קללה איז דאך א פראגע וועלבעך נער האט דאס ליב א קללה ענפערט דער פסוק ולא תפק בברכה או ער וויל גיט קיין ברכה דאס מיינט מען וויל ער וויל גיט מאכין די הונדערט ברכות אלע מאג וי"א פ' ווערט אויבין ויבראקט. עכ"ל ספר הגן הנ"ל ליום י"א :

יעצט איז נייטיג צו מאכן וויסן איינצע הערות אויף מין ספר ואמרו אמן חלק ראשון.
 (מא) א) וואס איך האב גישריבן אין דעם ערשטן חלק פון מין ספר ואמרו אמן סי' צ"ד ווענין דעם ענין פון הייליגען נאמען אדני וואס פאר דעם שם איז דא דער אות ל' למשל לוי אדער ביי מין האבין מיר אויף ויבעקט אז מען זאל ארויס רעדן און זאגן לאדני און מען זאל ארויס רעדן דעם אליף פון ווארט לוי מוז איד זאגען אז דאס איז נאר אזוי וויא מיר האבין בקבלה אין דיא מסורה אז וויא פ' מוקט איינע פון דיא אותיות מ' ש"ה. פארין שם דעמאלט זאל ער ארויס זאגן דעם אליף אזוי וויא שיי מיי' הי' ווייל דער שם לויט אין דעם אויס דער

כל לשון אלקות לא כתב כן וז"ל שם כאמצע, ובכא אחד מאותיות מ',
ש', ה', לפני השם אז לא יסור האלף ממנו כמו מאלקים האלקים ש"י,
אז נרגש במבטא האלף אבל אם אחת מאותיות וכל"ב משמשות לפני השם
אין אלף ראשונה משמשת מאומה שמבליעו תחת שפתיו ולא מפיק אלף
במבטא כמו ו"י, כ"י, ל"י, כ"י, וכ"כ במנחת שי על תהלים קפ"ט קל"ה וז"ל
לאדוני האלקים מפקין א': ואינה צריכה להיות מורגשת במבטא כלל כמ"ש
במסורה גדולה תהלים קל"ו, ועמוס ד':

(מכ) הערה ב) מ"ה שכתבתי בח"א כס"י פ"ה בשם הלבוש ס"ס קצ"ח והפמ"ג
שם במש"ז סק"א דשלישה או עשרה שאכלו כאחד לא תקנו
להם לומר אמן אחר המברך שהוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו או בעשרה
שהמברך חוזר ואומר ברוך אלקינו שאכלנו משלו וכן בענין אם יש לומר ברוך
הוא וברוך שמו יש הרבה דעות לכאן ולכאן. אמנם אחר הדפסתי בחלק
הראשון הנ"ל מזה מצאתי בסידור יעב"ץ במקום ברחמ"ז שהוא מכריע בזה

פון דעם אל"ף אָבער אויב איינע פון דיא אותיות כול"ב יענען גישריבין פארן
שם דעמאלט ווערט גאר ניט בייניצט דער אלף ווייל ער שלינגט איין דעם
אל"ף אונטער דיא ליפין און ער רעט עס ניט ארויס אזוי וויא נ"י כ"י ל"י כ"י
און אזוי שטייט גישריבין איז מנחת שי אויף תהלים לאדני האלקים רעט
מען ניט ארויס דעם אל"ף און עס דארף זיך ניט שפירען ווען מען רעט ארויס
דעם אל"ף אזוי ווי מיר האבין בקבלה בהמסורה (תהלים קל"ו עמוס ד'):

(מכ) ב) וואס איך האב דארטין גישריבין אין סימן פ"ה בשם הלבוש פאר
דעם לבוש מיט דעם פרי מגדים אז דרייא אָדער צעהן וואס
האבין גיגעסין צו ואמען האט מען ניט מתקן גיווען פאר וי"א זאלין ענפערין
אמן נאך דעם וואס דער מברך ענפערט צום סוף ברוך שאכלנו משלו אָדער
מיט אַ מנין ברוך אלקינו שאכלנו משלו נאכהער האב איך גיפינען וויא הרב
הגאון ר' יעקב עמדין שרייבט אין דעם דין אַ פשרה או ווען וי"א עסין גאר
אַ מזומן זאל מען נישט ענפערין גיין אמן נאך דעם מברך ווען ער לאזט
אויס ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו אָבער ווען מען בעגשט מיט מנין
זאל מען זא ענפערין אמן נאך דעם מברך. אויך וועגן דעם עגן צו מען
זאל זאגן ברוך הוא וברוך שמו איז דא פיל דעות אין שלחן ערוך, מאקט
הרב הגאון ר' יעקב עמדין אין דעם אויף אַ פשרה אזוי אז בייא איין מזומן
זאל מען נישט זאגן ברוך הוא וברוך שמו נאר אז ווען מען בעגשט מיט

וכתב שם וזיל בענין עניית אמן אחר המזמן נחלקו המחברים וכו' ונקמינו מילתא מציעתא [כלומר הכרעה] לענות אמן אחר המזמן בשם, וכן עונה ברוך הוא וברוך שמו אחר המזמן בשם עכ"ל, וכן ראוי לנהוג לאמר אמן אחר המזמן בשם שחוזר ואמר ברוך אלקינו שאכלנו משלו, וגם יאמר ברוך הוא וברוך שמו קודם שיתחיל ברחמי' בזמן שזימנו בשם יעו' כי היעביץ מכריע כן והלכה כמכריע וק"ל:

(ג) הערה ג) משי"כ בחלק ראשון סי' קיד שרוב הפוסקים פסקו לענות אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה שהוא ברכה בפני עצמה מצאתי כעת שגם בחמצי' השקל בסי' מ"ו סק"ח כתב אשר גם הבי' ס"ל דעיקר היא כמיד אשר והערב נא היא ברכה בפ"ע. וכן מצאתי בסי' עבודת הקודש בסדר קשר אנדל סי' כ"ח וז"ל ברכת אשר קדשנו על דברי תורה והערב נא שתי ברכות הן ועביז יאמר והערב נא האר"י ז"ל עביל חרי שהעיקר כמי'ש שם שיש לענות אמן אחר לעסוק בדברי תורה. כי אין ספקן של הפרמי' והדר' מוציא מידי וודאי של רוב הפוסקים שודאי שתי ברכות הן וק"ל:

א מגין ואל מען יא ואגין ברוך הוא וברוך שמו. און אזוי וי'א מיר האבין אדין הלכה כמכריע אז די הלכה בלייבט וי'ר פוסק וואס מאכט אפשי'רה ע"כ בלייבט דער דין וי'א הרב הגאון ר' יעקב עמרין ז"ל אז בייא אמומן ואל מען גיט ענפערין. קיין אמן נאך דעם מברך און גיט ואגין ברוך הוא וברוך שמו. אבער ווען ס'בענשט א מגין ואל מען יא ואגין אמן נאך דעם מוכרה. אין ואגין אי'ה דעמאלט ברוך הוא וברוך שמו:

(ג) דאס וואס אי'ה האב גישריבין אין דעם ערשטן חלק סי' קיד אז רוב הפוסקים הייסן ענפערין אמן נאך די ברכה פון לעסוק ב'דברי תורה. האב אי'ה גיפגען אז דער מחצית השמל סי' מ"ז סעיף קמן ח' שרייבט אז דער בית יוסף האלט אי'ה אזוי אז מ'דארף ענפערין אמן נאך די ברכה לעסוק ב'דברי תורה יעצט האב אי'ה גיפגען אין ספר עבודת הקודש אין סדר קשר אנדל סי' כ"ח אז די ברכה לעסוק ב'דברי תורה מיט ו'הערב נא אי'ה אגוי' ברכות ע"כ בלייבט דיא הלכה וי'א רוב פוסקים מ'זאל ענפערין אמן נאך דיא ברכה לעסוק ב'דברי תורה וי'יל יחיד ו'רבים הלכה ב'רבים און אזוי ווי ס'מערשט פוסקים פסקי'ן אז מ'זאל יא נאך ואגין אמן נאך לעסוק ב'דברי תורה בלייבט אזוי דיא הלכה וק"ל:

מד) ועתה באתי לברר בעזתי חדון אם השיץ רשאי לענות אמן אחר ברבת כהנים וזה החלי בעזתי. חנה דין זה מבואר בשיע או"ח סי' קכ"ח סעי' י"ט וז"ל אין השיץ רשאי לענות אמן אחר ברבת של כהנים ומקורו במשנה דפרק אין עומדין משנה ד' וז"ל המשנה העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכתנים מפני המירוץ וכו' ואם הכמתתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי עב"ל המשנה וכתב כמו"ז שם סעי' י"ד דבעניית אמן של הפסוקים בכרבת כהנים לא מהני הכמתת וכן פסק בשלחן שלמה סעי' י"י, וכן פסק בסידור יעב"ץ כמוסף של יו"ב אבל המנ"א שם ס"ק כ"ט פסק דאם מוכתה שלא יתכלכל רשאי ומכש"כ האידנא שמתפללין מתוך הספר, וכ"כ בתפארת ישראל על המשניות שם אות כ"ב ד"א דאמן רשאי לענות כמוכתה ובת"ש דכן נראה לו מצד כשי"כ, וב"פ כאל"י רבה שם סוף אות ל"ה דעניית אמן אחר הפסוקים ל"ה הפסק, וב"פ האיז על הלבוש אות י"ז וז"ל דלדידן דמתפללין בתוך הסידור יש לתתיר

מד) וועגנין דעם דין אויב דער שיץ מעג ענפערין אמן נאך ברבת כהנים, דאם איז מבואר אין שיע או"ח סי' קכ"ח סעיף י"ט און אזוי שרייבט ער דארטין אז דער חזון מעג ענפערין אמן נאך דיא ברבה פון דיא כהנים און דעם מקור פון דעם נעמט ער פון דער משנה פון פרק אין עומדין משנה ד' און דאם איז דער לשון פון דער משנה דער וואס שטייט פארין עמוד זאל ניט ענפערין אמן נאך דיא כהנים ברבה ווייל טאמער וועט ער צומישט ווערין נאר אויב ער פילט בא ויך אז ער וועט ויך ניט פארלירן מעג ער ענפערין אמן און דאווינין ווייטער עב"ל המשנה, און דער מו"ז סעי"ה י"ד ברענגט אז מען זאל ענפערין אמן נאך דיא פסוקים פון ברבת כהנים העלפט ניט קיין הבמה אזוי ווערט גיבראכט אין שלחן שלמה סעי' י"י, און אזוי ווערט גיפאסקעט אין סידור יעב"ץ אין מוסף פון יום טוב אפער דער מגן אברהם אין ס"ק כ"ט פאסקעט אז ער איז ויכער אז ער וועט ניט צומישט ווערין מעג ער ענפערין אמן ומכל שכן אז מען דאווינד אין אסידור, אזוי ווערט גיבראכט אין דעם פירוש תפארת ישראל אויף משניות אות כ"ב, אז ער פאסקעט דארט אז ער מעג ענפערין אמן וויא ער איז ויכער אז ער וועט גישט ווערין צו מישט, און אזוי ווערט גיבראכט אין ספר אל"י רבא סוף אות ל"ה אז אמן נאך די פסוקים הייסט ניט קיין הפסק און אזוי פסקת דער אל"י ווטא אויפן לבוש אות י"ז וז"ל: ווייל מיר

וכיפ בשיע חרב הנרזיש' שם סעי' לי שכתיש' דהעיקר כסברא האשונה דענין
 במוכטא וכשיב עכשיו שמתפללין בתוך הספר עכ"ל. וכיפ הרחיג מליסא דאם
 מתפלל בתוך הסידור והוא מוכטא שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות. כדיני
 נשיאת כפים ביו"ט אות ט"ז. וכיפ בחי"א כלל ל"ב סי' כ"ד דהאידיגא
 שמתפללין בתוך הסידור לא היישיגן שחתבלבל דעתו ומותר לענות אמן
 אחר הפסוקים של ב"ב. וכיפ בערוך השלחן שם סעי' ל"א דלדידן שמתפללין
 בתוך הסידור דיש להתיר לענות אמן של הפסוקים דב"ב וכיפ כמשנה ברורה
 שם אות ע"א דאם מתפלל בתוך הסידור ומוכטא לו שלא יתבלבל רשאי
 לענות אמן. דאמן זה אינו חשוב הפסק והוא צורך תפלה. ולדיגא נראה
 כיון דכל חגי גדולי רבוותא ס"ל דמותר להשיע לענות אמן אחר הפסוקים
 יש לסמוך עליהו ובפרט דרכים הם כנגד המו"ז והסידור יעביין הג"ל וכמו
 שכתבתי בחלק הראשון אות ס"ה בשם הב"י ביו"ד סי' שצ"ט שכתב שם
 ח"ל ולענין חלכה נקטינן כוותי' דרבים גינהו כנגד הרמב"ם וסייעתו וכמו
 כן כאן רבו המתירין על האוסרין כג"ל והוי כיתיד כנגד רבים וחלכה כרבים
 ובדאי מותר להשיע לענות אמן על הפסוקים של ברכת כתנים. וכיפ הל"ח
 בכרכות סעי' ג"ב בשם המדרש רבה ריש פ' תבא דלמדוני רבותינו שעונה
 השיע אמן כאם הבטחתו ומה שחזר התו"ט ממה שהוא כתב בהל"ח בשם

דאונקען פונם סידור קאן מען מתיר זיין נאך זאגן אמן און אזוי פסקות דער
 הגר"ו סעיף ל' עהר שרייבט דארט אז דער עיקר איז אז אויב עהר
 איז מוכטא און עהר דאוויגט און א סידור, און אזוי אויך פסקות הרב
 מליסא, און אזוי אויך דער חיי אדם אין כלל ל"ב סי' כ"ד אז היינט אז
 מ'דאוויגט פונם סידור איז נימא קיין מ'רא פאר ג'כול מעג מען ענפערין
 אמן נאך ברכת כתנים, און אזוי אויך אין ערוך השלחן סי' ל"א, און אזוי
 אויך פסקות דער משנה ברורה אות ע"א אז אויב עהר דאוויגט פונם סידור
 און איז זיךער אז עהר וועט ניט צומישט ווערין מעג עהר ענפערין אמן
 זייל דאם היינט קיין הפסק ניט, אין דין אריין עקמא אויס זייל אגלע
 גדולים האלמין אז דער שיע מעג ענפערין אמן קאן מען זיך אויף זיי סומך זיין
 אין ענפערין אמן זייל זיי ענין ארבים אגייגין די וואס זיי הייסן ניט ע"כ מעג
 דר שיע ענפערין אמן אויך די פסוקים פון ברכת כהנים, און אזוי שרייבט דער
 להם המדות אין ברכות סעיף ג"ב פארין מדרש רבה אנהויב פ' תבא
 למדוני רבותינו אז דער שיע ענפערט אמן אויב עהר זייל עהר וועט

המדרש, מטעם שאין למדין הלכה ממדרש כבר השיג עליו שם בהגהות רע"א אות ל"ו וז"ל הפריח בסי' מים חיים השיג ע"ז וכ"ש דינא דלא אתפריש בש"ס מצינו כמה פעמים דלמדין ממדרשות, וכ"כ שם בתוס' אנשי שם על המשניות וכת"ש ע"י ברליצ' ועיינתי בראשון לציון וכת"ש דאין כלל זה נמסר אלא היכא דבשים דילן נמצא ההיפוך, וכן בענין דהכא דמפסיק השי"ץ לחקרות יברכך וכן כל מלה ומלה לכהנים אין לנו רא"י ע"ז אלא מן המדרש שהביאו התוס' ברכות ל"ד ע"ב ד"ה לא יענה דיש במדרש אמור להם מלמד שהשי"ץ אימר להם על כל דיבור ודיבור עכ"ל וכ"כ בס' ערוך השלחן הנ"ל וז"ל וי"א דקיי"ל כהמדרש ריש תבא הנ"ל דאם מובטח יכול לענות לכל אמנים של ברכת כהנים כהמג"א סקכ"ט, וכהפרי"ח שכתב דאין שייך בזה לומר דאין למדין מן המדרש אם אין סתירה בגמ' על זה ואתינן עלה דע"פ הלכה במובטח ומתפלל כה"ח הסידור דפשיטא היא דמותר לשי"ץ לענות אמן אחר ברכות של ברכת כהנים וישמרך, ויחונך, במובטח ומתפלל בתוך הסידור וק"ל :

ויה גיט טועה זיין, און וואס דער תוי"ט זאגט אויף אאנדערין פלאץ אנדערש אז מ'לערניט ניש פון מדרש קיין הלכה דאס האט שוין ר' עמובא אינר פאר ענפערט, און דער פרי"ח אין ספר מים חיים שרייבט א דין וואס איז ניש מפורש אין ש"ס אנדערש זעהן מיר פיהל עקמער אז מ'לערניט פון מדרש און דער תוס' ראשון לציון שרייבט אויך אז דאס וואס מ'לערניט ניש פון מדרש איז נאר ווי עס געפינט זיך אין ש"ס פארקערט, אין דעם ענין אז דער שי"ץ זאל פאר לייגען ברכת כהנים ויארט אום ווארט ווייסען מיר נאר פון מדרש וואס תוס' אין ברכות דף ל"ד גרענגט דעם מדרש, אמור להם ווייזט אונז אז דער שי"ץ לייגעט פאר די כהנים יעדער ווארט פון ברכת כהנים און אזוי אויך שרייבט דער ערוך השלחן מיט דעם לשון י"א אז מיר גייען נאך'ן מדרש אז עהר איז זיכער ניש טועה זיין מעג עהר ענפערין אמן נאך ברכת כהנים ווי דער מנן אברהם סע"ק כ"ט און ווי דער פרי"ח שרייבט אז ס'איז ניש שייך צו זאגען אז מ'קאן ניש לערנען פון מדרש ווי פאלד ס'איז ניש קיין סתירה צו דער גמרא, עכ"פ על פי הלכה ווען עהר איז זיכער זיך ניש טועה צו זיין און זאגט פון סידור איז אפשיטא אז עהר מעג זאגן אמן נאך וישמרך ויחונך, וק"ל :

מה) ועתה עלינו לבאר מהו חדין של חכמה ראשונה שהוא לברך את עמו ישראל באהבה, אם מותר לחשיך לענות אמן על ברכה זו, ואף כי חמיו כתב לחדיא דיענה אמן על ברכה זו, עכ"ז חלא מצינו חרבה גדולי רבוחתא דאוסרים לחשיך לענות אמן על חכמה זו, האיר בסוף אות ל"ז, וחסידור יעביך באות מ"ו, וחרב חנאון מליסא, באות מ"ז דאוסרים לחשיך לענות אמן על ברכה זו אבל כד נדייק שפיר יש יותר רבים שמתירים לענות אמן גם על ברכה זו, א) ממשמעות חמניא שם ס"ק כ"ט מטעם שמתפללים מתוך הספר וכן מביא החי"א כלל ל"ב ס"י כ"ד בשמו דחמניא מסכים לחמיו בזה דעל ברכה לברך את עמו ישראל באהבה עונה חשיך אמן ומשמע שם דחסכים עמו בזה לענות חשיך אמן גם על ברכה זו וגם בלבוש משמע שפסק כחמיו בזה כ"כ חמניא שום במשיז סקיד, וכ"כ בש"ע חרב חנאון ר"ש שם סעי' ל"א דמותר לחשיך לענות אמן על ברכה זו אם מובטח ומקריא מתוך הספר, וכ"כ בס' שלחן שלמה כחמיו דחשיך יענה אמן על חכמה זו:

מו) והנה משיכ המשנה ברורה בשערי ציון שם אות ס"ב וז"ל ואף שבמיוז מקיל בזה שחשיך יענה אמן על חכמה שלברך את עמו ישראל

מה) אמן יעצט האקען מיר קבאר צו ויין ווי איז דער דיין פון דער ערשטער ברכה לברך את עמו ישראל באהבה אויב דער שיך מעג זאגן אמן אויף דער ברכה, האמש דער מו"ז שרייבט בפירוש אז דער שיך זאל ענפערין אמן אויף דער ברכה, אקער מיר געפינען די גדולים וואס אקריין דעם שיך צו ענפערין אמן, דער אלי' וזמא, און יעביך, און דער גאון מליסא וואס אקריין אקער אז מיר זעלין מדייק ויין זעלין מיר זעהן אז ס'איז פאר האנין מעהרער וואס זענין פתיר צו זאגן אמן אויף דער ברכה, דער מנן אברהם סעי' כ"ט וי"ל מ'דאבינט פונים סידור, אויך דער חיי אדם כלל ל"ב ס"י כ"ד ברענגט דעם מנן אברהם אז עהר איז מסכים צום מו"ז אז עהר מעג זאגן אמן נאך לברך את עמו ישראל באהבה, אויך דער לבוש ויין אים איז מסכים צום מו"ז, אוי ברענגט דער פרי מקדים אין משיז סעי' י"ד, און אזוי אויך פסקית הגר"ז אין רב ש"ע סעי' ל"א און דער ספר שלחן שלמה פסקית אויך כהנ"ל:

מו) דאס וואס דער משנה ברורה שרייבט אין שע"צ אות ס"ב וז"ל האמש דער מו"ז איז מקיל אין דעם אז דער שיך זאל ענפערין אמן אויף

ואמרו חלק שני אמן סט

כאחכה שב ואל תעשה עדיף עכ"ל ולא זכיתי להכין את דבריו הקדושים
 דחאיך שייך כזה לומר דשכ ואל תעשה עדיף לפי מה דאנן מסקינן לדינא
 דהלכה כזה כחמו"ז מטעם שרוב גדולי הפוסקים מסכימים עמו כזה הלכוש
 הכיאו הפמ"ג כמש"ז ס"ק י"ד והמג"א ס"ק כ"ט והחיי"א כלל ל"ב ס"י כ"ד
 הכיאו והסכים עמו שם לדינא וכ"פ בש"ע הרב הגר"ש סעי' ל"א וכ"פ בשלחן
 שלמה סעי' י' וכ"פ בספר ערוך השלחן כסעי' ל"א וז"ל דאם מוכמח יכול
 הש"ץ לענות כל אמנים של כרכה כתנים, ועתה נחזה אנן חגם שיש גדולי
 הפוסקים האוסרין להש"ץ לענות אמן על כרכה זו הא"ר והסידור יעביץ,
 והדרך חיים, הם שלשה, אכל אם המתירים רכו על האוסרים והם הלכוש
 הכיאו הפמ"ג כמש"ז סקי"ד וחש"ע הרב הגר"ז כסעי' ל"א, ומשמעות המג"א
 ס"ק כ"ט כמו שמכיא החיי"א כלל ל"ב ס"י כ"ד משמו כן, והסכים עמו שם
 לדינא וכ"פ בספר שלחן שלמה סעי' י' וכ"פ בערוך השלחן כסעי' ל"א וז"ל
 דאם מוכמח יכול הש"ץ לענות כל אמנים של כרכה כתנים והו"י המתירין
 ששה והדרינן לדלעיל דהו"י כחיד נגד רכים כמש"ז הכ"י כו"ד ס"י שצ"ח
 הנ"ל, וא"כ כיון שג' פוסקים אוסרין וששה הנ"ל מתירין ורכו המתירין על
 האוסרין וכפרט שגם המו"ז שהוא הפוסק השכיעי להחיר כזה שהש"ץ יענה
 אמן על כרכה לברך את עמו כאחכה לית דין צריך כישש ושום פקפוק
 כלל כזה דיכול הש"ץ לענות אמן על כרכה לברך את עמו ישראל באחכה
 וחאיך שייך כזה לומר שכ ואל תעשה עדיף כיון שמסקינן שעפ"י הלכה

לברך את עמו ישראל באחכה. עכ"פ נ"ט צו ואנן איז בעסער. אָבער לפי
 עניית דעתי איז בעסער או דער חזן זאל זאָ ענפערין אמן אזוי וויא
 מיר פיהרען אויס להלכה וויא דער מו"ז מטעם ווייל אללע גרעסע
 פוסקים זענען מסכים מיט איהם, דער לבוש, מג"א, פרמ"ג, חיי אדם, רב
 ש"ע, שלחן שלמה, ערוך השלחן, חגם ס"א"ז דא גרויסע פוסקים וואס אָסרין
 דעם חזן צו זאָנען אמן נאך דער ברכה, זענען ווי נאר דריי אָבער די וואס
 זענען מתיר זענען זעקס, הייבט דאך ווי אַחיד, קיינען אַ רבים ווי דער בית יוסף
 שרייבט אין יו"ד ס"י שצ"ח, און ווייל דער מו"ז הייבט דער זיבענטער וואס
 איז אויך מתיר דער חזן זאל ענפערין אמן אויף לברך את עמו ישראל
 כאחכה איז נ"מא, קיין שום קלער און דער ש"ץ מעג ענפערין אמן נאך דער
 ברכה פון די כתנים ע"כ איז דא נ"ט שייך שב ואל תעשה (אזוי ווי מיר פיהרען
 אויס להלכה או עהר מעג ענפערין אמן), ונט עהר דאך פאר מיידן דעם נחת
 רוח וואס השי"ת איז מקבל פון דעם וואס מענפערט אמן, ווי דער מדרש

יכול השייך לענות אמן וימנע הנחה רוח מהשייך לפי מה שאמרזיל במדרש רבה ריש פרשת תבא שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישחאל עונן ואמרזיל בשבת קיימ דפותחין לו שערי גע, ע"כ נראה לפעניד בפשימות דאדרבה במובטח עדיף שיענה אמן על ברכה זו ויהי' זרי' ונשכר עפ"י הלכה דיתיד ורבים הלכה כרבים ויעשה נחת רוח לבוראנו ית"ש :

(מז) ולכא עוד אלא אפי' אם היחיד עומד בתפלה והניע לסוף ברכת הודאה לחשוב שמך כתב הפמ"ג כמשיז שם סקיד דלהטויו שפיר דמי לענות שם אמן של ברכת כהנים של לברך את עמו ישראל :

(מח) ועכ"ז כתב הפמ"ג שם כמשיז סקיד דלאהר הברכה ג' וישם לך שלום לא יענה השייך אמן מפני הטירוף, וכ"כ בשיע הרב הגר"ז ז"ל שם סעי' ל"א וז"ל ואם הוא מובטח שיכול לכיון מהר איזוהו פסוק יש לו להקרות רשאי לענות אמן אחר פסוק א' או ב' עכ"ל חרי מבואר שעל פסוק הג' אינו מועיל מובטח ואסור לו אז לענות אמן: וכ"כ באר ס"ק ל"א בשם החניא שכתב שם בזה"ל אם פסוק א' או ב' משמע דעל פסוק הג' לא יענה ע"כ יש לזוחר להשייך שלא יענה אמן אחר וישם לך שלום :

ואגמ אין פ' תבא או ס'איו גימ פארצאן קיין גרעסעס פאר השייך ווי אמן וואס ירען ענפערין און די חז"ל ואגען אין מסי שבת קיימ אז מעפענט פאר פאר איהם די מויערין פון גן עדן. איבער דעם ווייזט אויג אויס לזלכה אז אויב עהר באווינד און אסידור זאל עהר זאגן אמן נאך דער ברכה וועט עהר זיין אגרו ונשבר, וייל יחיד ורבים הלכה כרבים, און וועט מוען א נחת רוח צום בורא ית"ש :

(מז) נאך מעהר רבותא או אפילו איחיד באווינד פארדיך אין האלט שמיע ביי המוב שמך ולך נאה להודות שרייבט דער פרי מגדים דארט סעי' יד אז לסבכת המויו איז גלייך עהר זאל ענפערין אמן אויף לברך את עמו ישראל באהבה :

(מח) פון דעסמווענין שרייבט דער פרי מגדים דארט אז נאך וישם לך שלום זאך דער חזן גימ ענפערין אמן וייל עהר קאן צומישט ווערין, און אזוי שרייבט דער רב שיע דארט סעי' ל"א: אויב עהר איז זיכער אז עהר וועט קאנין מבין זיין צו ענפערין נאך וועלבען פסוק פאר צו לייגען פאר די כהנים מעג עהר ענפערין אמן נאך וישמרה ויחונה, ועהן קייר אז נאך וישם לך שלום קאדער עהר גימ ענפערין קיין אמן אויף

ואמרו חלק שני אמן עא

מט) ואנב דאתי לידן ענינא דנשיאת כפים נימא בי מילתא ואנב נביא משיב בזהר חדש ד' מי עיג תיח כיון דשיץ עכיד צלותי ואתא לברכא ברכתא דכהנא אצטרך ודאי לכוונא כרעותא דלכא לברכא לי לעמא קדישא כו' וישתכח דעל ידי יתברכון עלאין ותתאין ווי לי למאן דאתי למפתי למארי בלכא רחיקא ולא ברעותא שלימתא כו' ודא הוא שלוחא דצבורא כו' ואחפנם האי בר נש לעילא ותתא ווי לי להאי בר נש דפנים צלותא פולחנא דמארי עלי כתיב כי תבואו לראות כו' עכיל הזהיק הוכאו דבריהם הקדושים בסי יסוד ושורש העבודה ד' מיד עיב וכתב עיז וזיל הנה מגודל אזהרות הזהיק שיאמר השיץ פסוקים אלו בכוונה עצומה כמיש בלשונו הקדוש כיון דשיץ עכיד צלותי ואתא לברכא ברכת כהנים איצטרך ודאי לכוונא ברעותא דלכא לברכא לי לעמא קדישא כו' ווי ליה למאן דאתי למפתי למארי בלכא רחיקא כו' בזה ודאי ראוי לעורר לבותם של שלוחי דצבורא שיזהרו בזה מאד ומאוד כשיגיעו לברכת כהנים שיכונו לכס מתחילה לומר אלו ג' פסוקים לשם ברכה לכרך את ישראל בהתלהבות כמיש בהזהיק הניל לברכא לי לעמא קדישא ולא יקרא אלו הפסוקים כקורא

דער א"ר בשם התניא שרייבט אויף אז דער שיץ זאל ניט זאגן אמן נאך וישם לך שרום:

מט) און ווייל מיר היידען פון נשיאת כפים וועלן מיר ברענגן וואס דער זוהר חדש זאגט דף מ' עיג תיח אז דער שיץ קעמט זיין גיבעט און קומט צו זאגן ברכת כהנים בריוף עהר צו מבין זיין מיטן גאנצן הארץ צו בענטשן דאס תייליגע פאלק וועט אויסקומען אז הויך איהם וועלן ווערן גיבענטשט די מלאכים פון הימעל און די יודען אויף דער ערד. וויי איז צו דעם וואס וויל איבער גיידן דעם האר פון דער וועלט און דאס הארץ איז נייט וכו' און נאך דער צו א שיץ וכו' און עהר איז פונם און הימעל און אויף דער ערד. וויי איז דעם וואס איז פונם דאס גיבעט פון השירה אויף איהם שטייט אין פסוק כי תבאו לראות וכו' עכ"ל הזהיק דער ספר יסוד ושורש העבודה ד' מיד עיב ברענגט דעם זוהר, און שרייבט ווי גרויס דער זוהיק ווארינט אז דער שיץ זאל זאגען די פסוקים פון בריב מיט שטארקע כוונה ווי אויבען איז גישריבען און מען בריוף אידאי מעורר זיין די הארץ פון שלוח צבור זיי זאלען גיהיט זיין אז בשעת זיי זאגן ברכת כהנים זאלען זיי מבין מיט די פסוקים צו בענטשן די יודען מיט התלהבות ווי דער

עב ואמרו חלק שני אמון

כתורה וביחוד בשעת אמירת הפסוקים יכינו לבם לברך את ישראל בלב שלם
 מאד כמשיב בזחיק הניל לכוונת ברעותא דלכא לכרמא לי לעמא קדישא.
 עכיל יושחיע:

ג) וכעין זה כתב בספר כלי יקר פי' נשא ו' כיג עהים אמור לחם וזיל מכאן
 למדו רזיל שחחון מקריא לכתנים מלא במלה גוסח חברכות ומעמו
 של דבר שחחון הוא חסרסור המושך שפע ציגור ממקור חברכות ומוריק
 אותם על ראש הכתנים כי הוא אמר תחילה אל הכחן יברכך ה' כדי
 לעשות את הכחן תחילה כלי גרוש ומלא ברכת ה' ואח"כ כשהכחן אמר
 לישראל יברכך ה' הוא מוריק מן כלי מלא על כלי ריקן כו' ולכך נאמר
 ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם תחילה עיי שיאמר חחון לכחן
 תחילה יברכך ה' עכ"ל, וכיון שהשיך הוא חסרסור המושך שפע ציגור החיות
 ממקור חברכות תחילה לחריק אותם על ראש הכתנים ממילא מוכן את נודל
 החיוב כוונתו ברעותא דלכא לברך את ישראל בתלהבות ובחזותיק הניל:
 נא) ועתה אעתיק פה משיב בספר חנן ודרך משה ליום כיג וזיל בכל יום
 כשיתעורר משנתו באשמורת הבוקר יחשוב תיכף בגדולת הגורא

וזהו נאמט אויבען און ניט חיז ווי איינער לייגעט עפנים פון אמפר נאר מבין
 זיין צו גענמשין די יודען מיטן גאנצן הארץ עכ"ל:

ג) און אזוי אויך שרייבט דער ספר כלי יקר פי' נשא אויף דעם קסוק
 אמור לקדם פון דאזין לערנין די חז"ל אז דער שיק ברויך פאר
 לייגען די ברכת כהנים ווארמ אום ווארמ. דער מעם איז ווייל דער חזן
 איז ווי אפעקלער וואס איז ממשיך שפע פון מקור הברכות און פוירט
 זיי אויף דעם קאפף פון די כהנים, ווייל עהר נאמט פריער צום כהן יברכך...
 כדי דער כהן נאל ווערן ווי אפולע גלי מיט די ברכות, נאכהער אז דער
 כהן נאמט צו די יודען יברכך, איז ווי עהר גיסט פון אפולע גלי אין אליידיגע
 זכו' דריבער שטייט ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם, הדרך דעם
 וואס דער חזן נאמט צו די כהנים פריער יברכך ה', און ווייל דער חזן איז
 א מקסור וואס ציהט שפע חיות פון מקור הברכות צו געבין אויף די קעפף
 פון די כהנים ממילא איז שוין פערשטאנדליך ווי מ'ברויך מבין זיין מיט דעם
 גאנצן הארץ צו גענמשין די יודען ובניל:

נא) געצמ וועל איך איבער ועצין וואס שטייט גישריבן אין ספר הגן ודרך
 משה ליום כיג אין אוי שרייבט ער: יעדער טאג ווען אפענשט

יה'ש ויתגבר כארי לקום בזריוות ובחלתהבות גדול לעבודת הכורא, ויבדך חברכות כהתעוררות ובכוונת גדולה, ולצייר תמיד כנגד עניו הפסוק שויתי ח' לנגדי תמיד השם הגדול והנורא ובכתב אשורית ובניקוד יראה תמיד בכל פנותיו ובכל עסקיו ולא יסיר דעתו ממנו אפי' שעשה קלה, שויתי פסוק זה חקוק וחרות על לוח לבו ובמוחו בכל פנות שהוא פונה בישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו ושיחא דומה לו תמיד כשהוא הולך או יושב או מדבר שהוא עושה זאת לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא מלא כל הארץ כבודו. וכודאי ישקול הדיבור שהוא מדבר או הולך או הישיבה אם הם במאזני צדק שלא יהא בה איזה עיקוש ונפתול ובפרט בשעת התפלה בכל פעם שמזכיר השם יצייר בנפשו בניקוד יראה ובאמירת אדני יחשוב שהוא אדון הכל, ויזהר מאד שתהא קריאת השם של אדני הדלית של אדני בחולם וגם ידגיש היוד ולא כמו שיש מחמוני עם שקורין הדלית של השם בשוא בעת שמתפללים כמהירות ויאמרו על השם הקדוש קריאתו בשוא תחת חד' אדנא, ובאלף במקום יוד וכודאי אין זה שם שיהא מורה על אדנות

חאפס יוד אויף פאן שלאף פארטאג ואלל, ער מראכטן אין די גרויסקייט פון השי"ת און ער זאל יוד שטארקין ווי אלייב ער זאל אויף גיך אויף שטיין מיט התלהבות צו דער עבודה פון השי"ת, און ער זאל זאגן די ברכות מיט גרויס בונה און זאל זיך אלע מאהל פאר שטעלין דעם פסוק שויתי די לנגדי תמיד, דאס מיינט מען ער זאל אלע מאהל יוד פאר שטעלין דעם בורא ית' פאר ויינע אויגן און ער זאל יוד פאר שטעלין דעם שם הוי' ב"ה מיט די נקודות ער זאל שטענדיג זעהן אין אלע זיינע ווינקעלאך און אין ויינע זישעפטין אז ער זאל קיין מאל גיט פאר געסין און השי"ת זאפילו אויף א מינוט אז דער פסוק זאל זיין אויס גיקריצט אויף זיין הארצין און אין זיין מוח ווי ער קערט יוד און ווענט יוד, און וואס ער טוט סיי ער גייט אדער ער זיצט אדער ער רעט זאל ער שטענדיג אין זינען האפן אז ער טוט דאס פאר השי"ת וואס ער איז פיהל איבער דער גאנצער וועלט דענסמאלט וועט ער אפ וועגן דעם רביר וואס ער וועט רעדן אדער זיין זאג און זיין זיצען אויב ער טוט דאס ריכטיג ער זאל גיט אריבער פאלין חי' און זאהל גיט זישטרויבלט ווערין ובפרט ווען ער דאווינט ווען ער דער מאנט דעם שם זאל ער יוד פאר שטעלין די נקודות מיט יראת און ווען ער זאגט אדני זאל ער יוד מראכטן אז ער איז דער אדון הכל און ער זאל זיין פאר זיכטיג אז

שהוא אדון הכל, רק צריך לחדגיש המולם שעל הדי מהשם וידגיש תיוד
 ואז הוא מלשון אדון שהוא אדון הכל, אבל אם יאמר האדם איות ברכת
 ויאמר קריאת השם בלשון אֲדָנָא בשוא תחת הדלית ובאלף אחר הגון
 הלא אינה ברכה כלל כי כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה וברכה
 כזו אשר יאמר אֲדָנָא הלא היא בלי שם ואינה ברכה כלל וגורם שחבירו
 יאמר אמן לבמלה דכיון שאין זה ברכה אסור לומר אחריי אמן והוי כאמן
 יתומה לכן אל יסיה דעתו מזה. וכן משמע מכתבי הארזי זיל עפיי הסוד
 כו' כיו' ביקש ממנו חד מבני עלי' כו' לפרסם דבר זה לזכות את הרבים שלא
 יכשלי בלשונם, וגם בשעת הלימוד יחשוב גיב הוי' בניקוד יראה כגיל זהוא
 מפוגל לגרש מאתו השמן והקליפות ולהחזיק את עצמו ביראת ה' הרוממות
 כמי'ש בשיע איות בהתחלה וזיל כשמישים האדם על לבו שהמלך הגדול
 הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שגאמר
 אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יגיע אליו היראה

דעם שם אֲדָנִי ואל ער ארזים ואנין דעם דליית מיט א חולם און ואל אוים
 דרוקנין די יוד ניט ווי דער המון דעם לייגענט דעם דליית מיט א שווא נוען ווי
 דאוועקען האפענדיג און היילען זיך אפ צו דאוויינין אין ווי ואנין דעם שם מיט
 א שווא אונטער דער דליית, אֲדָנָא און ווי א אליף אנשטאמ די יוד, איז דאס
 זיבער קיין שם ניט וואס ואל בעדייטען אויף הארשטאפט, נאר מי דארף אוים
 דרוקנין דעם חולם אויף דעם ר' פונים שם און אויך דעם יוד דאן בעדייט
 דאס הארשטאפט פון לשון אָדון (האר), אָבער אז עהר זאגט אָבְרָבָה און
 דעם שם דרוקט עהר אוים מיטן לשון אֲדָנָא איז דאס א בְרָבָה אָהן דעם
 שם און דאס איז קיין ברכה ניט, און איז גורם אז אנדערע ואלין ענפערין אמן
 לבמלה ד. ה. ווי א אָמן ותומה דריבער מאר מען ניט פערנעסין פון דעם און
 אזוי שטייט אין כתבי הארזי'ל אויפן דרך הסוד דאס האט פון מיר ניעעסין
 איינער פון די גרויסע צדיקים אז אויך ואל דאס מפרסם ויין מנקה דברים
 ויין זאלען ניט היז גישטרויבילט נוערין. און אויך פייים לעדינין ואל עהר
 מראבטין דעם שם הוי' מיט ניקוד פון י' ר' א' ה' פניל און דאס איז א מגולה
 צו פארטרייבין די קליפות און צו האלטיגן זיך אין יראת די יראת הרוממות
 ווי דער שיע איות שרייבט אין אנהויב וזיל אז עהר רעבינט זיך אז דער
 גרויסער מלך הקב"ה וואס איז פיהל די זאנצע וועלט שטייט אָבער איהם
 און זעהט וויינע מעשים ווי אין פסוק שטייט אם יסתר איש במסתרים ואני

ואמרו חלק שני אמן עה

ותכנעה מפתח השי"ת ובשתו ממנו תמיד ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת, גם בהצנע לכת, ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד כשיעור יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה ע"כ, ותמיד יהא נזהר לנהוג בנקיות ובמהרה ובקדושה ובפרט בשעת הפלח ולימוד עכ"ל הספר הגן הנזל. ודע אשר הספר הגן הוא מגדולי הספרים אשר המגיא מביאי בה' שבת סי' ר"ס וגם בספר המטה משה שהמה מביאים את הספר הגן להלכה :

(נב) הנה נשאלתי היות אנו אומרים בסוף שמ"ע ובסוף ברהמ"ז עושה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו וכו' ואמרו אמן וקשה מאוד הלא השמ"ע אנו אומרים בלחש וכן בברהמ"ז ביהודי למי אומרים ואמרו אמן, והשבתי שמצאתי את שאהבה נפשי בהסידור יעביץ לתרץ זאת וכתב בזה בסוף השמ"ע של שחרית וז"ל ואמרו אמן אף ביהודי אומרו כלפי המלאכים המלוים אותו, וצ"ל כל אחד לזכור תמיד אשר שני מלאכים הם עמו תמיד

לא אראנו נאם ה' ד. ה. ווען אַ מענטש וועט זיך וועלן באהאלטן אין
 בהעלמניש וועל איך איהם דען ניט זעהן? אזוי זאגט גאט, וועט עהר באכומין
 יראא און הכנעה פון פחד השי"ת און בושא פאר איהם תמיד און זאל ניט
 שעמין פאר מענשין וואס שפעטין פון איהם אין עבודת ד. ה. אויך זאל עהר
 ניט באהאלטן זיין פרומקייט און ווען עהר לינט אויפן ניקענער ברויך עהר
 וויסען פאר וועמין עהר לינט, און באלד ווי עהר האפט זיך אויף זאל עהר
 אויף שטיין גישיקט צו עבודת הבורא יתברך, און עהר זאל זיין גיהט אין
 זיין פיהרניג, זיין און הייליג אפ גיהט ובפרט ביים דאווינען און קערנין עכ"ל
 ספר הגן, און זאקסט וויסען אז דער ספר הגן איז פון די גרויסע מחברים אז
 דער מגן אברהם ברענגט איהם אין הלכות שבת סי' ר"ס, אויף דער מטה
 משה ברענגט איהם להלכה :

(נב) מען האט מיך גיפרעגט, אזוי ווי מיר זאגן אין סוף פון שמ"ע און אין
 בענטשין עושה שלום במרומו הוא וכו' ואמרו אמן, איז דאך
 זעהר אקשיא די שמ"ע זאגן מיר שמ"ל אויך דער וואס בענטשט פאר זיך צו
 וועמין זאגט מען, ואמרו אמן ד. ה. זאגט אמן, אבער איך האב נישט געזען אין
 סדור יעב"ן וואס זייבט אין דעם ענין אין סוף שמ"ע פון שחרית מיט
 דעם לשון: ואמרו אמן אפילו ביהדות זאגט עהר קיינין די מלאכים וועלן
 באנגלייטן אים, אין יעדער דארף גידענקן אז ס'איז פריהאן מיט אים שטענדיג

כמיש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ועיני יעורר תמיד לקיים
 שויתי הוי"ה לנגדי תמיד כמיש את השמים ואת הארץ אני מלא וצריך
 לירא מאד שלא יפגום חיו בכבוד המלך מלכי המלכים הקב"ה ובכבוד
 מלאכיו הקדושים שלא יסורו ממנו חיו, והשירת יהי מנן בעדך ומנן הוא
 ר"ת ממון גוף נשמה והרפואה לכמון הוא מעשר כמו שהאריך בזה בס'
 הגן ליום שמונה עשר וז"ל עשר תעשר איתא במסורה מזילך הכוונה
 שמרמו אם תתן מעשר מן תיבת תעשר הוא מולך דהיינו מן תיבתן מ'
 ומן עי' תתן ז' ומן שי' תתן ל' ומן רי' תתן כ' או יבא לך המזל אם תתן
 מכל עשרת א' כו' אבל אם אינו נתן מעשר לסוף הוא יתי' עני' כו' כמו
 שפירשי' ז"ל על הפסוק ואיש את קדשיו לו יהיו המעכב מעשרותיו כו'
 לסוף לא יהי לו אלא המעשר ואמר הקב"ה במצות מעשר כחוננו נא בזאת
 אם לא אפתח לכם ארובות השמים... וכתב המחבר בש"ע ויד סי' רמ"ז
 סעי' וז"ל הצדקה דוחת את הגזירות הקשות כו' ובמיש הרמ"א ז"ל וחיא

צוויי מלאכים. ווי אין פסיק שמימי בי מלאכיו יצוה כו' ד.ה. אז וייגע מלאכים
 מוט נאמ באפעהלן צו הימין דיר אין אללע בייגע ווענין. און דורך דעם
 וועט עהר נחעוורר ווערין שמוענדיג פקנים צו זיין שויתי די לנגדי תמיד ווי
 ס'שמימי את השמים ואת הארץ אני מלא ד. ה. אז די הימלען און די ערד
 זיינין פול מיט מיר און מ'ברויך מורא האבין נימ פונם צו זיין חיו אין קבוד
 פון מלך מלכי המלכים הקב"ה און אינים קבוד פון זייגע הייליגע מלאכים
 זיי זאלען נימ ברויגען אנועק זיין פון עהם. און דעם זכות וועט השיית זיין דער
 בעשיגעט פון זיין מנן. און מינין איז ר"ת ממון גוף נשמה. און ארפואה ציט
 ממון איז מעשר ווי דער ספר הגן איז מאריך אין דעם ליום יח מיט דעם
 לשון: עשר תעשר איז פארצן אמסורה מולך אז די וועסט ניגען מעשר איינס
 פון צעהן פון נארט תעשיר באמקעמט מזיליך דהיינו פון תי' איז מעשר
 מ'. און פון עי' איז ז' און פון שי' איז ל' און פון רי' איז ד' דאן וועט קומען דער
 מול אז די וועסט ניגען איינס פון צעהן. אבער חיו אז מיניט נימ קיין מעשר
 ווערט מען חיו פראריקט. ווי רש"י נאמט אויפן פסיק ואיש את קדשיו לו יהיו.
 ווער ס'גיט נימ קיין מעשר לסוף האמ עהר אלזיין מעקר נימ ווי איינס פון
 צעהן און השיית האמ זינאמט ביי דער מאנה פון מעשר פרוכט מיד מיט
 דעם. אויב איך וועל אייך נימ עפיגען מייגע אוצרות פונם הימל. און דער
 מחבר שרייבט אין שו"ע ויד סי' רמ"ז סעי' וז"ל צדקה איז דוחה אלע שלעקמע

מעשרת ואסור לנסות הקב"ה כ"א כדבר זה שנאמר ובתנוני נ"א בזאת; ובזאת י"ל כוונת הפסוק אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה כלומר אם תקיים הקרא כדכתיב עשר תעשר וזהו כשמאל השין או ואימינה אתן לך השין בימין ומתיבת עשר בשמאל תהיפך לך לימין ותהי עושר אבל הימין כלומר אם תקח לך העושר הוא הש' הימנית ותהי קמצן ולא תתן המעשר או ואשמאילה תשאר לך רק הש' השמאלית דהיינו המעשר וכמו שפירשי הנ"ל וכת' ש' בס' חגן וז"ל מתחילה צריך ליתן מעשר מהקרן שיש לו ויהי הקרן קיימת כל ימי חייו ואח"כ מן הרווחים מה שיתן לך הקב"ה כ"ו וכה שיתן לו הש"ת מן דרך מו"מ או מתנות מכל מה שהפה יכול לדבר מחויב לחשוב תיכף וליתן מכל ריוח המעשר, מכל עשר פרוטות אחד כנ"ל כ"ו שהנשמה עם הגוף כמו שותפים באדם ואם יש לאדם שותף הלא אזי הוא מחויב לכתוב באמונה כל מה שהרויח וצריך ליתן לחבירו חלקו כמו כן הגוף והנשמה הגוף נהנת מן המעות מה שנתן לו הש"ת הן במאכל ומשתה הן בהלבשה, והנשמה אינה נהנית אלא מן המצות מה שהאדם עושה בעוה"ז לכן צריך ליתן מעשר

גזרות, שר"יבט דער רמ"א מיט דעם לשון און מאכט רייד און מ'טאר ניט פרויבן הכב"ה מיט קיין מצוה נאר מיט צדקה ווי אין פסוק שמיים בתנוני נא בזאת כ"ו, און מיט דעם קאן מען זאגן די פונגה פון פסוק אם השמאל ואימינה כ"ו אז די וועסט מ'מיינט ויין דעם פסוק עשר מיט א ש' א לינקע, ואימינה, וועל איך דיר געבין דעם ש' פון דעכט, דהיינו די וועסט ווערין אעושר, אבער אז די וועסט ניט געבין מיינ מעשר דאן וועט ויין ואשמאילה, וועט ביי דיר נאר בלייבין דער ש' פון לינקס דהיינו מעשר, און ווי רש"י זאגט: אין דער ספר הגן שר"יבט דארט מיט דעם לשון: צום ערשטין ברויך מען גיבען מעשר פונם קרן וואס עהר האט וועט דער קרן האבען א קיום ויין גאנץ געבין, נאכדעם גיבען פון די רוחים וואס הקב"ה וועט איהם מומין ויין, און פון אלעם וואס הש"ת וועט איהם מומין ויין הן דורך משא ומתן אדער מתנות אזי עהר מחויב תיכף איבער צו געבנין און צו גיבען פון דעם אלעם מעשר, היינו פון יעדער צעהן איינס, ווייל די נשמה מיט'ן גוף וויינען ווי שותפים איינס מענש, און אז מ'האט א שותף אזי מען דארף מחויב אויף צו שרייבן באמונה אלץ וואס מען פארדינט און צו גיבען דעם שותף א חלק, אזוי אויך די נשמה מיט'ן גוף וויינען נהנה פון דעם וואס הש"ת איז איהם מומין סיי עסין פרינקען און הלבושה, אבער די נשמה האט נאר הנאה

כראוי שזוהו חלק הנשמה שותפו שיתן להעניינים חלקם או יעשה שאר מצות ויגיה בכים מיוחד שלא לערב עם המעות שלו להראות שהוא הקדש ובתב שם כפי הנז' חז"ל וכך יגהנו עם מעות מעשר אם יזדמן לאדם מצות סנדק מוחל והכנסת כלה וגם לקנות ספרים כותר לכתוב עליהם שהם ממעות מעשר וצריך להשאילם למי שצריך ואם הוא עצמו צריך ללמוד הוא קודם, ויכול ליתן ממעות מעשר אף לבניו שאינם סמוכים על שלחנו או לאביו ואמו וחספסת בניו לאחר ששה שנים שאין מחויב לפרנסם רק דרך צדקה כמיש בויד סי' רנ"א ובשיך שם סק"ד וגם שכר לימודם ג"כ רשאי ליקח ממעות מעשר, גם אם יבא אצלו איזה קרוב או רחוק ת"ח רשאי להגותו ממעות מעשר, וגם רשאי לקנות מצות בביחב"ג אדעתא דהכי דהיינו שיכוון אז בשעת קניית המצוה על המעות מעשר אבל אם לא כיון בשעת חקניו אמור דהוי כפורע חובו במעות מעשר :

נג' ויהי' נזחר שיכתוב הכל בכתב בפנקס שלו מה שקנה ספרים ומה שעשה איזה מצוה ממעות מעשר לזכרון טוב ויהי' הרשימה או

פון די מצות וואס דער מענטש מ'הויט איז דער וועלט, איבער דעם בריוף דער מענטש צו גיבען מעשר גי'עריג וואס דאס איז דאס חלק פון דער נשמה ויין שותף, עהר זאל גיבען א ארימן מאן אדער אנדער מצות מזהני, און א וועק לייגען דעם מעשר אין אפאונדער ביישיל בקרי גיט אים צו מישען מיט ויין געלד כדי עהר זאל וויסן אז דאס איז הקדש, אין עהר לשרייבט דארט אז אזוי זאל עהר זיך נוהג ויין מיט דעם געלט פון מעשר, אז עם טרעפט א מצוה פון סנדקאות, מוחל, הכנסת-כלה און ספרים קויפען מעג ער אזוי אויף לשרייבען אויף ווי אז דאס איז גיקויפט פון מעשר געקד, און מיזאל ווי אנמלאען פון ווער עם דארף, אבער אז עהר אל"ן בריוף דערנין איז עהר בידקער, און עהר מעג גיבען פון מעשר צו וייגע קינדער וועלכע וייגען שוין גיט מוטל אויף אים אדער פאטער און מוטער ווי קישימיט אין יוד סי' רנ"ד און אינים ש"ך סעק"ד אויף שכר לימוד מעג מען גיבען פון דעם געלד, אויף אז סיקומט א קרוב אדער א מלמד חכם מעג מען איהם מהנה ויין פון דעם געלד, אויף מעג מען קויפן מצות אין שוהל אויף דער געה אז מיזאל מבין ויין בשעת קנייה אויף דעם געלד פון מעשר, אבער אז עהר איז גיט מבין בשעת קויפן מאר מען גיט, ווייל עם הייבט ווי עהר באצאלט ויין חוב מיט געלד פון מעשר :

הפנקס שלו שמור אצלו עד לאחר מאה שנים לאחר מותו ורשאי לצוות לבניו שיתנו לו הרשימה או הפנקס לקברו ע"ד הכתוב צדק לפניו יהלך שיהיה לו הצדקה למליץ יושר ללוותו לנן עדן ואף שהשי"ת יודע בלא"ה כל הנסתרות והנגלות לפי מה דאיתא בילקוט שמעוני במגילת רות מעשה באחד שבא אליהו הנביא אצלו שרוצה ליקח כמנו עשרו והראה לו הפנקס מהצדקה ומצות שעשה בעשרו והניח לו להיות נבאי לעולם, ואף שאליהו הנביא יודע בלא"ה מי"ם מהני הכתיבה דוקא, כי כך נזרה חכמתו ית' ואין לנו עסק בנסתרות, והקבי"ה ערב בדבר שנאמר בחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די ויהי לך ליתן מעשר הרבה, ובדואי לא יבא לידי עניות הוא זורעו כל הימים עכ"ל ספר הגן הנ"ל ליום שמונה עשר:

(נד) ועוד כתב שם ליום כ"ז וז"ל והנה כתבתי רפואה להמים מאותיות מי'גן ועתה אכתוב רפואה להגין מאותיות מי'גן לנוף ונפש לאריכות ימים

ג) און מ'ברויך ויין ג'ווארינט אללעס צו פארשרייבטן אין איין ביבעל וואס עהר האט ג'וויפט ספרים אדער א אנדערי מצוה פונ'ם געלד פון מעשר ל'קרון און די רשימה זאל ויין ג'יהט ביי איהם נאך הונדערט און צוואנציג יאהר ווען עהר וועט שטארבין מעג ער אהן זאגען וייגע קינדער אז מ'זאל איהם מיט גיבען דעם ביבעל אדער רשימה און קבר אריין ווי אין פסוק שטייט צדק לפניו יהלך אז די צדקה זאל ויין פיר איהם א מליץ יושר און באגלייטין און געדען האמש השי"ת ווייס דאך אהן דעם אללעס ווי שטייט אין ילקוט שמעוני מגילת רות: מעשה ביי אייגעס וואס אליהו הנביא ז"ל איז ג'יקומין צו איהם א וועק געמין פון איהם ויין עשירות האט עהר איהם ג'וויזען דאס ביבעל פון צדקה און מצות וואס עהר האט ג'יטוען מיט ויין עשירות האט עהר איהם ג'ילאזין ויין עשירות, עהר זאל ויין גבאי ב'וין טויט, האמש אל"י ז"ל ווייס סיי ווי פון דעסטוועגן העלפט דאס פערשרייבין וואריין אזוי וויל השי"ת און מיר האבין ג'יט קיין עסק אין פארבארגיגע זאגען, אין און דער נאך פון צדקה איז הקבי"ה ערב ווי שטייט בחנוני נא ווי אויבין איז ג'ישריבען וועט עהר קענין פיהל מעשר גיבען און כוודאי וועט עהר ג'יט קומין צו ביי ארימקייט ג'יט עהר ג'יט וייגע קינדער ביים נאנצין לעבין עכ"ל ספר הגן ליום י"ח:

(נד) נאך שרייבט דער ספר הגן ליום כ"ז מיט דעם לשון, אידך האב

ושנים של אדם, שיעשה כמיש בשליה הקי שכמו שמחויב האדם ליתן מעשר מממון שלו וירבה לו הממון כגיל כך מאן דבעי חיי אריכי ומבא יתן מעשר גם מימיו דהיינו מראש השנה שהוא כל תחילת השנה ימנה עשרה ימים עד יוה"כ יום העשירי ומיזו"כ ואילך ימנה בכל פעם שי ימים ויום העשירי יתי קודש לתי ויתענה בכל פעם שחל ביום חול ואם חל יום העשירי שלו בשבת או ביום ובימים שאין אומרים תחנון איצ להתענות רק יקדש היום בתורה או בתהלים או באיזה מצוה שיזכור שיום זה הוא קודש לה משאר הימים, ואם באיזה פעם אינו יכול להתענות מפני השישית כח יתן לעניים כפי יכולתו לפדות התענית ויקדש היום בתורה בתפלה ותשובה וצדקה כל מה שיש בכחו ואם מן המעשר הממון יתרבה ממונו כך ממעשר ימיו יתרבו לו ימיו ויחי לו חיים ארוכים וטובים ואתם שמעו אלי ותחי נפשכם במקום שיש חרבה בע"ב יכולים לעשות חברה קדישא להתפלל בכל יום עשירי ולומר מליחות ולקרות ויחל כשחל העשירי בחול בימי אנדו בבקר

גישריבוען ארפואה צום געלד פון אויתיות מיגן איצט וועל איך שרייבען ארפואה צום גוף ונפש און אריכות ימים ושנים או עהר ואל מוזהר ווי דער שליח הקדוש שרייבט פונקט ווי דער מענטש איז מחויב צו גיבען מעשר פונם געלד וועט עם זיך מעהרען מיט א ברכה, אזוי אויך ווער סיניל א לאנגען און אנומען לעבין ואל עהר גיבען מעשר פון זיינע מעג דריינו : פון ראש השנה וואס דאס איז דער אנהויב יאהר ואל עהר גיבען זעהן ביו יום כפור און אזוי ואל עהר גיבען זיין מעג און דער זעהנמער ואל הייליג זיין פאר גאט און ואל פאסטן און אז דער זעהנמער מאג קומט אים און שבת אדער יום טוב אדער א אנדערען טאג וואס מ'זאגט אין איהם זיין תחנון בריוך מען זיט פאסטן גאר הייליגען דעם טאג מיט תורה און תהלים און מצות קרי צו גידעקן או דער טאג איז הייליג צו השי"ת פון אלגע מעג אז אפאהל קאן עהר גראדע זיט פאסטן זייל עהר האט זיין כח ואל עהר גיבען צו אריבע לייט ווי זיין כח אים ליינען דעם תענית, און עהר ואל הייליגען דעם טאג מיט תורה און תפלה און תשובה און צדקה ווי זיין כח, און אזוי ווי פון געלד מעשר וועט זיך מעהרען זיין געלד אזוי אויך פונם טאג מעשר וועלן זיך מעהרען זיינע טאג און עהר וועט האבען ארום ארייכיים וטובים, הערש איקען וועט איהר מונה זיין זייער נפש, אין אזוי א ארט ווי ס'איז פאראן מידל בעל-בתיים קאן מען פאבין א תברה קדישא צו זאונגען

ובמנחה ג'כ יקרא ויחל רק אם חל בכ' וה' יקראו בבקר הפרשה של אותו השבוע ובמנחה יקראו ויחל, והמליחות המה כאשר תמצא בשני קמא ישראל עמך תחנה עורכים און תחן ופזמון ה' ה' תמצא בשני תניינא, א'ל רחום שמך אבינו מלכנו, והימים האחרונים שקודם ראש השנה שאינם מכוונים למנין עשרה יהיו כולם קדושים ויתענה בהם כפי כחו באופן שמתחיל תמיד החשבון מר"ה כנזכר בשליה הקדוש וככה יתנהג לעולם ואז יאריך לו השם ימיו ושנותיו בניעימים. עכ"ל ספר הגן הניל, ובווילנא וכבראד יש ביהכנים שנקרא ביהכנים יום העשירי קודש, שמתקבצים שם הרבה אנשים בתענית ובתפלה כל יום העשירי כנ"ל: ועיקר התפלה יהי בלשון שמבין כמיש ג'כ בספר הגן ליום י"ז וז"ל אך עיכוב גאולתינו כל זמן שהתפלות והסידורים שלנו לא נדפסים בלשון אשכנז כדי שיוכלו לחבין כל העמי הארצים מה שמתפללים, משל למה הדבר דומה לאדם שמבקש איזה דבר גדול מהמלך והוא אינו יכול לדבר בלשון המלך ואינו מבין מה שאומר אף

בצבור דעם צעהנטען טאג און זאגען קליחות און לייגענען וימל אין דער פריא און ביי מנחה, נאר אז ס'גיפאקט אום קאנטאג אדער דאנערשטאג זאל מען אין דער פריא לייגענען די פרשה פון דער וואך און ביי מנחה ויחל. און די קליחות ווי מיר גיפונען אין דעם תענית שני קמא: ישראל עמך תחנה עורכים, און פזמון די די אין שני בתרא, אל רחום אבינו מלכנו, אין די לעצטע טעג פאר ראש השנה וועלכע וועלן זיך שוין ניט ציילען. קיין צעהן זאל מען אללע מאכען הייליג און פאסטען ווי זיין כח וועט זיין, באופן אז אללע מאהל זאל דער חשבון זיך אנהויבען פון ראש השנה ווי ס'ווערט גיבראכט אין שליה הקדוש, און אז עהר וועט זיך אזוי נוהג זיין דאמאלס וועט איהם השי"ת דערלענגערין זיינע טאג און יאהרען אין גוטעם, עכ"ל ס' הגן, אין ווילנא און בראד איז פאראן א שוהל וואס ווערט גירופען די שוהל פון צעהנטען הייליגען טאג, עם קלויבען זיך צוואמען פיהל מענטשען און פאסטין און זענין מתפלל דעם גאנצין טאג, און דער עיקר תפלה ברויך זיין אין דעם לשון וואס מ'פארשטייט, ווי עהר שרייבט דארט דער ספר הגן ליום י"ז מיט דעם לשון: דער עיכוב פון אונזער גאולה כל זמן די תפלות און סידורים וועלן נישט גידרנקט זיין אין יארנאן בדי די עמיהארץ זאלען קאנין פארשטייען וואס ווי בעטין, ס'איז א משל ווי איינער בעט עפים א גרויסע ואך פונם מלך און עהר קאן ניט היידין די שפראך פון מלך און

אם יעתיק בקשתו בלשון המלך אעפ"כ אינו יכול להטעים דבריו לפני המלך מפני שהוא עצמו אינו מבין מה שהוא אומר, והנה אם המלך רואה שדיבורי האיש הזה הם בלי כוונה יצוה המלך לגרשהו הוצח עם הבקשה שלו אף שהמלך מבין בקשתו, כך אם תפלתינו ח"ו היא רק בפה ולא בלב אינה מרוצח לפני המקום ב"ה אם אנחנו אינם מבינים את לבנו למה שמדברים בפינו וע"כ מוטל הדבר על הרבני הדור שיראו להדפיס סידורים על לשון לע"ז כדי שיוכל כל אדם להבין מה שמדבר לפני מ"ה הקב"ח עכ"ל ספר הגן ליום י"ז. וכ"כ חמנן אברהם סי' ק"א סק"ח בשם העשרה מאמרות, וספר חסידים סי' תקפ"ח ותשפ"ח שמוטב להתפלל בלשון שמבין אם אינו מבין לשון הקודש; וכ"כ בש"ע הגר"ז שם וז"ל אבל ע"ה שאינו מבין לשון הקודש אע"פ שיכול להתפלל בלח"ק מוטב שיתפלל בלשון שמבין אפי' ביחיד כדי שיוכוון לבו ממה שיתפלל בלח"ק בלא כוונת הלב שתפלה בלא כוונה אינה כלום עכ"ל הש"ע הגר"ז ז"ל שם:

אפילו עהר שר"יבט אפ א ב"טע אויף דער שפראך פון מלך קאן עהר דאך נ"ט מ"טעים זיין זיינע רייד פאר'ן מלך זייל עהר פארשטייט נ"ט וואס עהר זאגט, און אז דער מלך זעהט אז זיינע רייד זענען אהן פונען האמש עהר פארשטייט וואס דער מענטש בעט וועט עהר איהם הייסען ארויס מ'רייגען מיט דער ב"טע. אזוי אויך אויב אינגערע תפלות זיינען נאר מיטן מו"ק נ"ט מיטן הארץ איז עס פאר השי"ת נ"ט מרוצה אויב מיר וועלן נ"ט צו גרייטן די הארץ צו דער תפלה וואס מיר ריינען מיטן מו"ק ע"כ איז מוטל אויף די רבנים פונעם דור זיי זאלן זעהן אז די סידורים זאלן גדרוקט ווערן אויף אזוי שפראך וואס אלע זאלען קאנען פארשטייען וואס זיי ריינען פאר'ן מלך מלכי המלכים הקב"ה ב"ו אהער איז דער לשון פון ספר הגן ליום י"ז. און דער מגן אברהם סי' ק"א סע"ק ה' שר"יבט פאר'ן עשרה מאמרות, און ספר חסידים סי' תקפ"ח און תשפ"ח אז ס'איז בעסער צו מתפלל זיין מיט אלשון וואס מ'פארשטייט אויב מען פארשטעהט נ"ט קיין לשון הקודש. אויך דער רב ש"ע שר"יבט מיט דעם לשון: אדער א עס'הארץ וואס פארשטעהט נ"ט זיין לשה"ק האמש עהר קאן דאזענען אויף לשה"ק איז גליקער דאס עהר זאל מתפלל זיין מיט דער שפראך וואס עהר פארשטעהט אפילו ביהודות כ"י עהר זאל מעהר קאנען מבין זיין זיין הארץ איידער עהר זאל מתפלל זיין אויף לשה"ק אהן פונען זייל תפלה אהן פונען איז נאר נ"ט עכ"ל הש"ע הגר"ז ז"ל דארט:

נה) והיה בברכת המזון אמרו חז"ל בסוטה דף ל"ב בהמשנה שכרכת המזון נאמרה בכל לשון ואמרינן שם בגמרא ד' ליג הטעם דכתיב וברכת בכל לשון שאתה מברך וכ"פ המחבר בש"ע סי' קפ"ה סעי' א' שכרכת המזון נאמרה בכל לשון, והנה הגם שחמשנה ברורה שם כתב בשם הכ"ח שמצוה מן המוכרח בעיני דוקא לשה"ק אמנם זה הוא דוקא רק אם מבין בלשה"ק מה שהוא אומר אבל אם אינו מבין בלשה"ק מה שהוא אומר בודאי הוא יותר מן המוכרח שיברך לחקב"ח בכוונה בחלשון שמבין כדינא דגמרא והפוסקים הנ"ל ממה שיאמר בלח"ק בלי כוונה :

נו) וכמו ששמעתי בענין תפלה בכונה בשם הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' ישראל סלאנטער זצ"ל פי' הגמרא ברכות דף ו' שאמרו ז"ל א"ר חלבו אריה כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו וכשמת אומרים עליו הי חסיד הי עניו מתלמודיו של אאע"ה עכ"ל הגמרא וקשה מאד מפני מה הוא זוכה למעלה גבוהה כזו ע"י קביעות המקום לתפלתו ועוד מה היא

נה) דער נעקער רין איז ביי ברכת המזון אזוי האבין די חז"ל גי'אנט און סוטה ל"ב אין דער משנה אז ברכת המזון איז גי'אנט גי'וארין אויף אלע לשונות אין די גמרא דף ל"ג ב'רענט דעם טעם וי"ל עם שטייט וברכת איז דער פשט אויף יעדן לשון ויאם מ'קאן גענטשין און אזוי ווערט גי'פסקית אין שלחן ערוך סי' מפ"ה סעיף א' אז ברכת המזון איז גי'אנט גי'וארין אויף יעדען לשון ויאם מ'קאן האטש דער משנה ברורה שר"י ב"ט אין נאמען פון דער בי"ח דאס געסטע איז מ'זאל גענטשין בלשון הקודש דס איז גירעט גי'וארין נאר אויב ער פאר שטייט בלשון הקודש ויאם ער נאנט אָבער אויב ער פארשטייט גיט בלשון הקודש ויאם ער נאנט איז געבער אז ער זאל גענטשין מיט ב'ונה אויף דער שפראך ויאם ער נאנט איז געבער אזוי ווי די גמרא אין די פוסקים הנ"ל וואס גי' פאסקענין אזוי איידער ער זאל גענטשין בלשה"ק און ב'ונה :

נו) און ווי א"ך האב גי'הערט אין דעם ענין פון תפלה ב'ונה אין נאמען פון הרב הגאון הצדיק הר' ישראל סאלאנטער זצ"ל אפירוש אויף דער נקרא ברכות דף ו' א"ר חלבו אריה כל המובע מקום לתפלתו וכו' ד. ה. ר' חלבו נאנט פיר ר' הוינא דער וואס טוט זיין גי'בעט שטענדיג אויף א געשטימטען פלאץ איז דער גאט פון אברהם אין זיין הילף און אז ער שטארבט נאנט מען אויף איהם דאס איז גי'נוען א חסיד אין ענין פון אברהם

העניויות ע"י קביעת המקום לתפלתו, וביאר חרב הנאון הצדיק מחרי
 חנ"ל המלבד פשוטן של דברים לדינא שצריך האדם לקבוע מקום לתפלת
 בביחכ"ג אחד בכל יום ולא פעם בביחכ"ג זה ובפעם בביחכ"ג זה וכן
 בביחכ"ג עצמו אין לו לתפלת יום אחד בזוית זה ויום אחד בזוית זה רק
 בכל יום במקום אחד כמיש באו"ח סי' צ' סעי' י"ט, אבל יש בזה גם כוונה
 עמוקה ע"ד חרמו והמוסר, דהנה האדם צריך להיות נזהר מאד לכוון
 בתפלתו מתחלתו ועד סופו בלי שום נמי"י למחשבת אחרת לחשוב בדבר
 אחר זולת חיבות התפלה כי לפני השו"ת גלויות כל המחשבות כי הוא
 אחד מהי"ג עקרים בעיקר היודד לחאמין שחשו"ת יודע כל מעשה בני אדם
 וכל מ'חשיבו"תים וע"כ אצל השו"ת המחשבת הוא כמעשה וכדיבור ממש
 ואם הי' עומד לפני מלך ביד, ומבקש רחמים לפניו ובאמצע בקשותיו היה
 מתחיל לדבר לפניו ענין זה שלא מענין בקשותיו ובש"כ אם הי' מניחו והולך
 לו חלא הי' גדול עונו מנשוא והי' מתחייב בגפשו אי"כ לפני השו"ת אשר

אבינוים תלמידים, ס'א"י וי"ער שווער צו פארשטענהן פאר וואס איז דער
 מענטש וזקח צו אזוי גרויסע מעלה דורך דעם ווס ער שטייט אויף א באשטימט
 פלאץ צום באוועגן, נאך איז שווער וויא קומט עניויות צו קובע מקום לתפלתו.
 איז דער גאון הנ"ל פבאר אזוי חוץ דעם פשט פון דעם דין וואס אז
 א מענטש ברויך געשטימטן א ארט צום באוועגן אין איין שוהל אלעט טאג
 ניט עהר זאל איין טאג באוועגן אין איין שוהל און צו פארנייט אין א
 אנדערע שוהל אויך אין דער זעלבער שוהל ברויך עהר אויך געשטימטן איין
 ארט, ניט אלעט טאג און א אנדער ווינקעל נור אלעט טאג אויך דעם זעלבען
 פלאץ, ווי ס'ווערט גיבראקט אין שיע או"ח סי' צ' סעיף י"ט, אבער ס'איז
 נאך דא אין דעם א מיטעטע פנה ע"ד רמו והמוסר דען דער מענטש ברויך
 זיין וי"ער גידיט פבנין זיין איז זיין תפלה פון אנהויב ביי ענדע אן שום אנדער
 מחשבה גיט צו פראקטין א אנדערע נאכען נאר די ווערטער פו"ם ג'קעט.
 ווייל פאר השו"ת איז אלץ אפען אלע גידאנקען, און דאס איז דער אעהנגער
 עקר פון די דרייצעהן עקרים צו גלייבען אז השו"ת ווייסט אלע מעשים
 אין גידאנקין פון מענטש און דרום ביי השו"ת איז א מחשבה ווי א דיבור און
 ווי א מעשה, און למשל ווען ער שטייט פאר א מלך בשר ודם און געט פון
 אדם עפים אין מיטן וואלט ער אנהויבען רייטען אנדערע זאכען ובש"כ אז ער
 לאזט שטיין דעם מלך אין מיטן און געהט אנועק ווי וואלט דער מלך פרונו

מחשבה גלויה לפניו כמו דיבור ומעשה כשיש שצריך האדם ליוזר מאד שלא יוזו מחשבותיו מתיבת התפלה יען שאם ימח את לבנו מתיבת התפלה לענין זר הוא כמו שמדבר באמצע בקשותיו מענין זר באמצע תפלותיו או חולך לו למקום אחר ואח"כ יבא בחזרה אליו כודאי גדול עונו מנשוא למשל אם חושב באמצע תפילתו שילך למקום פלוני הרי הוא לפני הש"ת כחולך ממש למקום פלוני באמצע התפלה, וא"כ אין תפלה כראוי רק מי שמקבץ כל כחות רעיונותיו רק בתיבות התפלה לכדו מתחילת תפלתו עד סופו זה הוא שנקרא שעומד במקום אחד בכל תפלתו דהיינו במקום שהוא מתפלל שם הוא עומד ומציר בדעתו שהש"ת בנגדו וחוא מבקש רחמים מלפניו ית"ש, משא"כ מי שיש לו מחשבות זרות בתפלתו ורעיונותיו משוטטים בחרכה מקומות הרי הוא כאילו הוא חי נופע בעת תפלתו אלפים פרסאות אל המקום אשר רוח מחשבותיו יוכלתו שמה כי כחתחלה התפלה ה"י רעיונותיו פח וכברכת אתה נכור הוא חושב לנסוע

גינוראין אין ס'נולט איהם ח'ו גיקומען מ'תה ח'ו. כש"כ פאר הקב"ה וְאִם עַר וְיִיטֵם אֶלְקֵעַ מַחֲשׁוֹת אִין ד'י מַחֲשַׁבָּה אִין פֿאַר אִיהֶם פֿונקט ווי אַרְיבּוּר אִין אַמְעֶשָׁה אִין דָּאָךְ אַכְשִׁיב אִין עַר גְּרִיזֵךְ וְעַהר גִּיהִים וְיִין דָּאָם עַר זָאל גִיט אָפּ טוֹעֵן וְיִין מַחֲשַׁבָּה אִין רָגַע פֿון דְּבוּרִים פֿונִים גִיבֶט, וְיִיל ווי פֿאַלד עַר גִינט אַוועק וְיִין הָאַרְץ פֿון ד'י וְעַרְטֶער פֿונִם דִאוּנען צו פֿרעמֶדע וּאָקען אִין דָּאָךְ גִלִיךְ ווי עַהר רַעַט אִין מִיטען וְיִין פֿעמִין פֿרעמֶד'י וּאָקען אָדער עַר גַעַהט גִאר אַוועק אִין אַנְדערִין פֿלאַך נאַכְהער קומט עַר צוּרִיך אִין זיך גְוונְדִאי וְיִין זינד גִרוֹס, וְיִיל ווי עַר מֵרַאכט גִאר אִין מִיטען דֶער תַפְלָה עַר זָאל גַעהן דָארט אִין דָארט אִין שוִין פֿאַר הַשׁוִי"ת גִלִיךְ ווי עַר גִיט אִין מִיטען אַוועק אִין יַעֲנֶעם פֿלאַך. קומט אִים אַז אַתְּפֶלֶה ווי סִיגִהֶער צו וְיִין אִין גִאר אַז מִגֶעמט צוואַמֶען וְיִינע רַעיוֹנוֹת אִין כַחות גִאר אִין ד'י וְעַרְטֶער פֿונִים דִאוּנען פֿון אַנְהוּיב בִיו עַגְדֵע. דָאָם קִאן הִיִסען אַז עַר שְמִיט אִין פֿלאַך בִיִים גִאנְצען דִאוּנען, דִהִינֵו עַר מֵאָלֵט זיך אִים אִין וְיִין רַעַת אַז ד'י שְכִינָה כְּבִיכּוֹל אִין אַקִיגִין אִיהֶם אִין עַר גַעַט רַחֲמִים פֿון הַשׁוִי"ת. אָבֶער אַז עַר דָאָט פֿרעמֶדע גִדאַנקען אִין וְיִינע מַחֲשׁוֹת פֿלִיגֶען אַרום אִין פֿיֶהל פֿלֶעצֶער אִין זיך גִלִיךְ ווי עַר פֿאַרט אִין מִיטען דִאוּנען דָארט ווי ד'י גִדאַנקען פֿיֶהרען אִיהֶם. אִין אַנְהוּיב דִאוּנען אִין עַר דָא און בִי אַתָּה גִבוּר. קִלְעֶרט עַר אִין

ליפו ואח"כ לאמעריקא ואח"כ לחבי דואר אפשר יהי איזו משעק עבור
 מעות ואח"כ בשאר מקומות לענין מסחרו ונמצא לפניו יחיש כאילו נסע בכל
 המקומות באמצע תפלתו וא"א לומר עליו שהוא עומד במקום אחד כי באמת
 עיקר האדם הוא הנפש לבדו ומוחו ומחשבתו ופנימיות שלו אבל גופו לבד
 אינו נקרא אדם רק בשר אדם כמיש על בשר אדם לא ייסך כמיש בשער
 הקדושה של ר"ח ויטל וצ"ל וכיון שמוחו ולבו לא חי במקום אחד לא שייך
 לומר עליו שעמד במקום אחד כי רק בשרו וחומר עמד כאן לא האדם
 שהוא חגשמתו וזה חפירושו בל הקובע מקום לתפלתו כלומר שכמו שגופו
 עומד כאן במקום אחד כל זמן התפלה כן גם לבבו ומוחו ומחשבתו חמת
 קבועים ועומדים במקום אחד כ"ז התפלה והוא עומד לפני השנית בתפלתו
 כעומד לפני המלך זה הוא נקרא תקובע מקום לתפלתו ואז בודאי אלקי
 אברחם בעזרו ושייך עליו לומר חי חסיד חי עניניו שמבטל את עצמו לגמרי
 לתיבת התפלה וזה היא ענינות גדול ממש מה שמבטל את עצמו ממש
 לקדושת התפלה:

יפו ב"י א"תה חונן אין אמעריקא נאמקער אויף דער פאסט אפער אין דא
 אמשעקיל אויף געלד, נאמקער אנדער פלעצער מיט אנדערע גישעפטין.
 אין דאס גלייך פאר הש"ת ווי ער וואלט גנוועזן ממש אין די אלגע פלעצער
 אין מיטען דאווענען קאן מען דאך גיט זאגען אז ער איז גנוועזן אויף זיין
 ארט ווארום באמת דער עיקר מענטש איז דאך דער נפש אין מוח אין די
 מחשבה. אבער דער גלויבער גוף קאן גיט ווערן אן גירושען אדם (א מענטש)
 נאר בשר-אדם ווי אין פסוק שמיים על בשר אדם לא ייפך ווי מיטערט
 גיבראקט אין שער הקדושה פון ר חיים וויטאל וצ"ל. אין דאס איז דער
 פשט גל תקובע מקום לתפלתו. ה. אזוי ווי דער גוף שמיים דא אויף
 זיין ארט די זאגע צייט פונם דאווענען אזוי אויך דאס הארץ אין דער
 מוח אין מחשבות זענן אויף דעם זעלבען פלאץ די זאגע צייט פונם דאווענען
 אין ער שמיים פאר הש"ת אין זיין תפלה ווי ער שמיים פאר א מלך. ה. ה.
 א קובע מקום לתפלתו. דאן איז פונדאך נאט פון אברחם זיין העלקר אין מען
 קאן אויף איהם זאגען דאס איז א חסיד אין אעניו אז ער איז זיך אין זאגען
 מבטל צו די ווערטער פונם דאווענען אין דאס איז א גרויס ענינות וואס ער
 איז זיך מבטל צו דער קדושה פונם דאווענען:

נז) ועוד יש לפרש המאמר חז"ל הנ"ל הקובע מקום לתפלתו בתקדם מה ששמעתי בשם הרב הנאון הקדוש המפורסם ר' מארים אבדיק קאברין ז"ל על מה שאנו אומרים אני מאמין באמונה שלימה שלו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל ופי' שלו לבדו היינו שיתכוון לכבוד השי"ת לבדו שיגדל כבוד שמים ויתאונן בצער השכינה הקדושה שהוא בגלותא כמי"ש בזוח"ק בכמה מקומות ובפרט בתיקון שלשה משמורות שמצות לכל איש ישראל להתאונן על מה ששכינתא בגלותא וויי, שעיקר התפלה צריך להיות לו לבדו לכבוד השי"ת לבדו ראוי להתפלל שיתרבה כבוד שמים ויתרוסם קרן ישראל ושיבנה המקדש בי"ב ונזכה לגאולה שלימה כי בכל צרתם לו צר והמתפלל בעד חבריו הוא נענה תחילה והשי"ת קורא אותנו אחי ורעי ואם מתפלל לכבוד השי"ת ממילא נענה גם הוא בתפלתו ע"ד שכתב בספר בית שמואל אחרון כל העונתא אמן יהא שמי' רבא מברך שכל כוונתו בעת

נז) נאך. קאן מען שייטשען דעם מאמר חז"ל הנ"ל הקובע וכו' מיט אהיסקדמה וואס האב גיהערט בשם הרב הנאון הקדוש הר' מארים אבדיק קאברין זצ"ל וואס מיר זאגען אָנִי מֵאֲמִין בְּאֱמוּנָה שְׁלִימָה שְׁלוֹ לְבַדּוֹ רֵאוּי לְהִתְפַּלֵּל וְאִין לְזוּלָתוֹ רֵאוּי לְהִתְפַּלֵּל, האט ער גימיינט "שלו לבדו" היינו צו זיין קבוד אליין אז ס'זאל גיגרויסקט ווערין דער קבוד פון גאט און זאל זיך מצער זיין אין צער פון דער שכינה הק' וואס זי איז אין גלות ווי דער זוהר הקדוש ש'מנעסט אין פיהל פלעצער ובפרט אין תקון שלשה משמרות אז ס'איז א מצוה מוטל אויף יעדען יוד ער זאל קלאגען אויפ'ן חורבן בהמ"ק אין וואס די שכינה הוי' איז אין גלות און דיא תפלה פרויף זיין נאר צוליבעב קבוד השי"ת אליין אז ס'זאל זיך מעהרען דער כבוד שמים און ס'זאל דערהויקט ווערין דער קרן ישראל און ס'זאל גיבויעט ווערין דער הייזענער בית המקדש אין אויגעזע ציימען און מיר זאלען זוכה זיין צו דער גאולה שלמה. ווייל אז יודען זענען אין גלות אין צרות און בצרתם לו צרי' און קביכול די שכינה אין גלות און ליידיש מיט די צרות, און המתפלל בעד חבריו הוא נענה תחלה ד. ה. אז מ'געט פיר זענעם ווערט מען פריער גיהאלפין, און השי"ת רופט אן די יודען אחי ורעי, און אז ער איז מתפלל לקבוד השי"ת ממילא ווערט עהר אויף גיענפערט דורך זיין תפלה. ווי ס'שטייט אין ספר בית שמואל אחרון אז מענפערט אמן יהא שמי' רבא מברך אין אגת צרה רחיל מיט דער פונת פון בקל צרתם לו צר און ער געט אז ס'זאל זיין יהא שמי' ד. ה.

פח ואמרו חלק שני אמן

צרתו משום בכל צרתם לו צר ומתפלל שיהא שמי רבא מברך קורעין לו
 נזר דינו מדה כנגד מדה יען שהוא מתפלל לכבוד השי"ת, עונה לו השי"ת
 מצרתו כעין שאמתזיל המתפלל בעד חבירו הוא נענה תחילה כגיל, וזה
 יש לפרש כל הקובע מקום לתפלתו שכל תפלתו הוא רק לחמקום כ"ח
 שיתרבה כבוד שמים שלא יהי צער להשכינה הקדושה אלקי אברהם בעזרו
 מדה כנגד מדה כגיל:

נח) ועתה באתי להתום את ספרי זה ואמרו אמן חלק השני להביא בכאן
 החתימת הספר חרדים מה שהוא נוגע לענינינו לענין עניית
 אמן ואיש"ר וזלח"ק, אחר שכתבנו רפואות בדמים יקרים לגפש החוטאת
 שלא תמות ויש לנו לחקור ולבקש רפואה בדמים קלים אחר שנמשלו
 חולי הגפש לחולי הגוף ולפעמים רפואה שיעשה רופא חכם במאה פרחים
 מכמה מיני חוצאות רפואות יקרי הערך, ימצא לפעמים מיני רפואות תעלה
 בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים המרפאים בדרך סגולה, ושמעתי
 שאירע במלכות קאסמיליאי באחד משרי המלך הפרתמים בלכתם לצוד

ס'אל ג'ירויקט ווערין דער נאמען פון השי"ת קורעין לו כו' צורייקט מען
 דעם גורדין מדה כנגד מדה וייל ער איז מתפלל לכבוד השי"ת עקסערט
 איהם השי"ת פון זיין צרה ווי די חול נאגין המתפלל בעד חבירו כגיל, מיט
 דעם קאן מען מייטשען כל הקובע מקום וכו' ד. ה. אז זיין נאנגע תפלה איז
 נאר לקבוד המקום. פאר השי"ת אז ס'אל ג'ירויקט ווערין כבוד שמים די
 שכינה הק' נאל שוין מער ניט ליידיען קיין צער איז אלקי אברהם בעזרו
 איז השי"ת אין זיין הילף מדה כנגד מדה כגיל:

נח) יעצט האב איך ג'ואלמ ענדיגען דעם ספר ואמרו אמן חלק שני אין
 ברענגין דעם אויסקלאז פון ספר חרדים וועלכעס סיג'הער צו
 אינגער ענין פון ענפעריין אמן און אמר יהשיר און דאס איז זיין לשון: ווי מיר
 האבען ג'שריגען מייגרי רפואות צום נפש וואס האט ג'ינדריגט ער נאל ניט
 שטארבען ג'רויגען מיר צו זוכען אין ג'יפונען אגרינגערי רפואה צו חולי הגפש
 וייל חולי הגפש מיט חולי הגוף ועניו ג'ילייקט, און א מאהל מוט אגרייסקער
 דאקטור געבין מייגרי מעדיציגען וואס מ'רעפין אהן זיגער פיהל געלדי, און
 עס ג'יפונט זיך אקער רפואות פאר ווייניג געלדי און בילדיג פון
 גרייטעקצער וועלכע היילען בדרך סגולה אין גראדע האבען מיר ג'ירויקט
 אג'ישיקטע אז אין קאסמיליאי איז איינער פון שרי המלוכה ג'ינאנגען אויף צו

ציד להביא לרדוף אחר שועל לצודו ועקץ השועל את רגל חשר עקיצה קטנה ולא הרגיש בה וביום השני התחילה רגלו לצבות וביום הג' צבתה מאד עד סוף הירך ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד ולא יכולו ונואשו ממנו והי' מצוה מחמת מיתה, וכל כגי ביתו היו כוכים. והנה בא אליו ערכי אחד ממשרתיו וראה את הצרה הגדולה הזאת ואת החולי שחלה אדוניו וישאל אליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני והיום ג' ימים ראיתיו שאנן ושליו, ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות הזה, ויען ויאמר אליהם אל תיראו כי בעזרת האל אני ארפא אותו וילך במהירות אל השדה וילקוט מיני עשבים ידועים לו וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבים במכתשת וישם על רגל אדוניו פעמים ושלש ומיד התחיל להרפא ונתרפא וחלץ על רגליו וישתוממו הרופאים ויהללו את האלקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים, ובוהו אנו מבינים מה שאמר ר' אליעזר בפרקי אבות עקיצתן עקיצת שועל,

חאפין חיות און האט גינומען גאך גאנען א פוקס צו פאנגען, האט עהר איהם אקלייגעס בים גיטוהן ער האט גשעט מעשה ניט מרגיש גינעוין אבער אויף'ן צווייטען טאג האט זיין פוס אהן גיהויבען גישוואלען וערין, און דעם דריטען טאג גאך מעהר גיז ארויף, און דעם פקד'ס דאקטורים זענין מעד גינארין צו זוכען פיר איהם מייערי מעדיצין און האבין איהם שוין גינאש גינעוין און ער האט שוין גיהאלטען ביים שטארבען, און אלע הויזמענשען האבען איהם באווייגט, איז אריין גיקומין אערכי אייגער פון זיינע באדיגער און האט דערזעהן די צרה און דאס פייער פון דער קהענק וואס האט ארום גינומען זיין האר, האט ער זיי גיפרעגט וואס איז דאס הערשט מיט דריי טעג צוריק איז דער שר גיזוגר גינעוין, האט מען איהם גיזאגט אז דאס איז איהם גיקומען פון אקלייגעס גיסס פון א פוקס, האט ער צו זיי גיזאגט, האט ניט קיין פורקט מיט גאט'ים הילף וועל איך איהם אויס-היילען, איז עהר פאלד גיקאפען אין פעלד און האט צו וואמען גיקליבען פערשיעדנע קרייטעקען וואס ער האט גיוואוסט און איז גיך גיקומען צו הויז און האט די קרייטעקען צו שמויסען און צו גילייגט דעם שר צום פוס און דער שר איז גאר גיך גיהיילט גינארין, די גרויסע דאקטורים האבען דאס גיזעהן האבען זיין זיך עהר גיוואונדערט און האבען גידאנקט דעם פאשעקט וואס האט באשאפען אזעלכע גראפטין אין די גראואכץ, מיט דעם קאנין

ובן מצאנו כמה מיני חולאים שנמצא להם רפואות תעלה בדמים קלים בדרך סגולה. והנה על דעת זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה' הוא הגמרא הקדושה איזה מיני סגולות יקרות ורפואות קלות לרפואות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות, והנה מצאנו לרז"ל בשבת ק"ט שאמרו כל מי שעונה אמן יהא שמייה רבא בכל כחו אפי' חיה בו שמץ מינות מוחלין לו, והחמירו בזה בזה"ק ואמרו שצריך לזעזע כל אבריו ולענות בקול תקיף, ומי שהוא רגיל לעשות כן חנה הוא מבושר שימחלו עונותיו אם לא ישוב לבסלה חרי סגולה אחת [קמנה מאוד לבעית שימחול לו חקב"ה כל עונותיו] וכן בעניית אמן בכל כחו אמרו רז"ל שגם שפותחין לו שערי ג"ע עכ"ל חס' חרדים לעגיגינו :

אגב אביא בכאן מה ששמעתי בענין אישיר מכבוד ידיני הרב הגי' החסיד מו"ה ר' מנחם מרדכי פרענקיל שליט"א מקי"ו עירו ירושלים ע"הק תובב"א.
 (ג) הנה בטעם חקדיש שאומרים אותו בלשון ארמית הביאו התוס' (ברכות ג') בשם העולם לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא ע"כ אנו אומרים אותו בלשון ארמי שלא יבינו המלאכים ויתקנאו בנו, ורבותינו בעהתרים דחוהו והטעם שהרי כמה תפלות יפות שחם בלשון עברי. ושמעתי מידידי חר"ג החסיד ר' מנחם מרדכי פרענקיל הנ"ל לישוב באופן יפה מעם העולם, דבטעם הדבר שאנו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כחשאי

מיר שוין פארשמייען וואס דער הייליגער תנא ר' אליעזר זאגט אין פירקין אבות "עמיצתן עקיצת שועל" און אזוי גיפונען מיר אויך פיעל קראנקהייטען וועלכע מ'היילט אויס מיט אקליינקייט בדרך סגולה. פונקט אויף דעם זעלבן שמייער דרויבען מיר וויכען אין דער הייליגער תורה כל מיני סגולות און גרינגע רפואות צו היילען דעם חולי הנפש וואס האבען ניט קיין כח צו לייצען שווערע מעדיצין. מיר גיפונען אין דברי חז"ל שבת ק"ט זאגן דארט "כל מי שעונה בו ווער ס'געפערט אמן יהא שמייה רבא מיט זיין גאנגען כח אפי' ס'איז אין איהם פאראן א שמץ אפיקורסית איז מען איהם אויך מוחל. אבער דער זוה"ק איז מחמיר אויף אזוי פיהל או ס'פירויך ויך שאקלין ארבע אברים בשעת זאגן אמן יהוה"ו און ווער ס'איז רגיל אזוי צו טוהן זאל ער וויסען אז מ'איז איהם מוחל אלע ויגד אויב ער וועט שוין מעהר ניט וינדרייען, און אז ווער ס'זאגט אמן מיט דעם גאנצן קראפט עפינזיין פאר איהם אלע שווערין פון גן עדן גיז אהער איז דער לשון פון ספר חרדים אין אינגער ענין :

איחא בפסחים נ"ו משום דבשעה שבקש יעקב לגלות הקץ אמרו בניו שמע ישראל וגו' מיד פתח יעקב ואמר בשכמליו אמרו רבנן היכי נייעביד נימרי לא אמרו משה, לא נימרי הא אמרו יעקב, התקינו שיהיו אומרים אותו כחשאי אבל במדיר (דברים פ"ב כ"ה) איחא בזחיל, רבנן אמרי בשעה שעלה משה למרום שמע למלהיש שהיו אומרים להקב"ה בשכמליו וחוריד אותה לישראל. ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, א"ר אמי למת'ד לאחד שגנב קוזמין סתוך פלטין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בו בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביוחכ"פ שחם נקיים כמלאהיש הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמליו. עכ"ל, והובא בטור וש"ע או"ח הלכו' יוחכ"פ להלכת. והנה בתרגום ירושלמי עה"ת (סדר ויחי מיט א') יש כל הענין הנ"ל באופן אחר דבשעה שבקש יעקב לגלות לבניו וכו' ובסוף הדברים תרגם בזחיל ענין תרי עשר שבטיו דיעקב וגו' ואמרו שמע ישראל וגו' עני יעקב אבינן ואמר יחא שמיח רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. וכי היכי דלא לשויא פלוגתא בין תרגום ירושלמי לדברי השי"ם דפסחים ושכמדרשות, נראה, דזהו תרגום של בשכמליו, והיינו לפי החוכן, אף שאין זה לפי צורתו, מי"ם הא אמרו רז"ל כפי' דקדושין המתרגם פסוק כצורתו תרי זה בדאי, ואף כאן י"ל שהתרגום של בשכמליו לפי כונתו היא אישיר ובשבת קרי"ט אמרו העונה אישיר בכל כחו קורעין לו גזיד וחביאו התוס' כשם ר"י לפרש ע"פ הפסיקתא דהיינו שיאמרו אישיר בקול רם. ומעתה מיושב טעם העולם הנ"ל, והיינו, דעיקר הקדיש מבואר בשי"ם דברכות ג' הנ"ל וכן במקומות רבים שהוא בשביל עניית אישיר, ורצו חז"ל לתקן לנו להתקשט בכל יום באותו הקוזמין שהוריד לנו משה רבינו סתוך פלטין של מלך, מה שנאמר בשכמליו, ולאמרו תמיד כחשאי לא אפשר, לטעם התרגום יחונתן הנ"ל שאמרו בשבת קרי"ט הנ"ל שמצוה לאמרו בקול רם, וזה א"א כמו שהזכיר משה רבינו אל תתקשטו בו בפרהסיא, לפיכך עמדו ותקנוהו בלשון ארמי (שאר המלאכים מכינים אותו), ולא יבינו שהוא הפירוש של בשכמליו ולא יתקנאו בנו המלאכים, כאמרנו אותו בקול רם אעיג' דשבת דא נגנב משירתא דלהון ונוכל לאמרו בקול רם כהפסיקתא הנ"ל, ומיושב היטב טעם העולם שהובא בתוס' ברכות ג' הנ"ל ודפתיח ושי' :

ס) ע"כ יזחר האדם לענות אמן ואישיר בכל כחו משש, כי הדבר הזה נוגע ומרעיש בכל העולמות, ובזכות זה נושע בכל הענינים בזח

ס) על פ' קרויך מען גיהיט צו ניין אין ענטפערען אמן אין אמן יהשיר ווארום דאס איז נוגע אין אללע עולמות אין רעם וכות וועלין קיר

סד) סגולה ה' היא חתבודדות שבעתות רצון יפוש עצמו במקום מיוחד
 שלא יראוהו בני אדם וישא עיניו למרום אל מלך יהיד עילת
 כל העילות וסיבת כל הסיבות ובמים הפנים לפניו כן לכ האדם לאדם
 ועד"ז כאשר הוא יבא לשים פניו אל אלקיו כן הוא ית' ישיך פניו אליו
 ויחדיו ידובקו כך שמעתי מפי מורי ורבי החסיד הקדוש כבוד ר' יוסף סאנים
 ולח"ה וכן הוא חי עושה וכן מצאתי לרבינו יצחק דמן עכו שכתב אשר
 כמה חסידים היו עושים בן בימיו ודוק ותשכח כן בדברי הרמב"ם ורמב"ן
 וחובת הלבבות וחרבינו יונה ז"ל :

סה) סגולה ח' שישמע בחשק דברי חכם כשדורש דברי אגדה ויראת
 שמים שמושכין לבו של אדם כמים שאמרו חז"ל שבזה ימחלו
 עונותיו והיביים אנהנו לשמוע קול מוכיח דחכי קבלנו בסיני כו כו וחנה
 נחפשה דרכנו דחנה אמרו"ל רובן בגזל ומיעוטיין בעריות וכולן באבק לשון
 הרע לכן יש לדקדק מאד בחומר העון הגזל דאפי' שוח פרוטה נחשב
 כשופך דמים והעושה מלאכת חבירו בלי אמונה גם הוא גזלן וקרא
 והחסתכלות בעריות הוא עון פלילי ונקרא גואף דכתיב ועין גואף שמתח

ו"ן הארץ ווימוגמ איהם. ג) דער וואס קריינט ויך מיט די שאנד וואס מען
 שענדעט איהם דאס אלעס איז מבאר וייגע ענות :

סו) די סינפמע סגולה איז חתבודדות. ה. ה. אז דער מענטש נאל ויך אפ
 נעמן א באזונדער פלאץ ווי מענטשין קומען גיט און נאל אויף הייבען
 וייגע אויגען צום הימלעל, ובמים פנים אל הפנים פונקט ווי ער גערט ויך
 צום באשעפער אזוי נעט ויך דער פורא ית' באהעפטין צו איהם מיט כל
 עיני ברכה ומובה אזוי ווי דער רמב"ם מיט דעם רמב"ן מיט דעם חובת
 הלבבות און דער רבינו יונה זצ"ל שרייבען :

סח) די נעקסטע סגולה אז דער מענטש נאל ויך גיט איינגערען נוען א חכם
 ברשינת דברי אגדה און יראת שמים ועלגע ציהען צו דעם הארץ
 צו יודישקייט ואנין די חז"ל אויף דעם אז מען איז איהם מוחל די עונות און
 מיאיו מחיב צו הערין דאס קול פון אמריהו, די חז"ל ואנין רובן בגזל וכו'
 באבק לשון הרע, בריוך מען זיך איהם הארפקייט פון די זינד פון
 גזל אז אפילו אשנה פרוטה איז גלייך ווי א שופך דמים, און דער וואס
 מוקמט גענעמט ארבייט פאלש הייקט אויך גזל. און קוקען אויף גשים איז
 אויך א הארבע עבירה און נערט אהן גירושען. גואף און אפילו א תרהור

נשף ויד ליד לא ינקה רע כניחנם ואפי' תרחור בעכירה חיו פוגם הנשמה. ועון להיר גדול מנשוא שהוא שקול כעיא ני'ע וש'ד וכדי שלא יבא לידי לח'ר צריך האדם להרגיל עצמו לחיות כאלם כמשאחזיל האומנם אלם צדק תדכרון מה אומנות יקח האדם להנצל מלח'ר יעשה תמיד עצמו כאלם ולא ידבר רק צדק היא התורה כדכתיב מה אהבתי תורתך כל היום היא שיתתי ששיתתו ודיכורו כל היום יהיה רק בתורה וכוכות זה יבא משיח צדקנו וינאלנו כמהרה כימינו אמן :

(סו) כתוב בספר אור לישרים וזיל כתב בספר שערי האמונה וזיל שמעתי מגאון וקדוש אחד שאם היו נותנים רשות להצדיקים שכני'ע היו באים לזה העולם לענות אמן ואיש'ר עכ'ל :

(סו) ועתה כאתי להודיע מה שעוררני חכם אחד מיקירי ירושלים עח'ק תוכבי'א הוא הרה'ג חר' שלמה זלמן זנ'עלאזניק שליטי'א לפיים דקיי'ל דעיקר הקדיש הוא עד דאמירן בעלמ'א ואי'כ אם שמע אחר סיומו דאמירן בעלמ'א מאיש אחד שאומר איזה כרכה או אם עוד איש אחד אומר ג'כ קדיש ושומע שאחרי אמירתו דאמירן בעלמ'א סיים השני ג'כ דאמירן

איז פוגם חיו די נשמה, און לשון הרע איז שרעקליך און ווערט גירעכענט גענין די דביי הארבע עבירות עבודה זרה גילוי ערוות שפיכות דמים און בקרי ניט צוקומען צום תמ'א פון גשק"ר בריוף דער מענש זיך מאכען ווי א שמומער ווי די חז"ל זאגן האומנם אלם צדק תדכרון, וואס זאל דער מענש זיך אפ געמיין אין דער וועלט פאר א ארבייט צו ניצול ווערין פון לשון הרע ער זאל זיך מאכין ווי א שמומער, און אז ביידיען זאל ער נאר ריידן דברי תורה וואס ווערט גירופען צדק אין דעם זכות וועט קומען דער גואל צדק כמהרה כימינו אמן :

(סו) שרייבט דער ספר אור לישרים מיט דעם לשון, דער ספר שערי אמונה, איך האב גיהערט פון א גאון וקדוש אז ווען מ'זאל גיגען רשות די צדיקים פון ג'דען וואלטיין ווי אראב גיקומען אין דעם עולם נאך זאגען אמן און אמן יהא שמי'א רב'א ע"כ :

(סו) יעצט וועט שרייבען זאך וואס איינער פון ירושלים'ער תלמידי חכמים האט מיר מעורר געווען, דהיינו : ווי מיר פסקינן אז דער עיקר מדיש איז ב'יו דאמירן בעלמ'א קומט אויס אז ווען איינער לאזט אויס דאמירן בעלמ'א און ער הערט איינעם זאגען א ברכה אדער א אנדערער זאגט אויך

בעלמא מחויב לומר אמן קודם יחא שלמא רבא אשר זה אינו מעיקר הקדיש ותצטתי זה לפי גדולי ישראל והפסמינו כולם שהדין עמו ודפחיה ושיי: (סח) עורך באתי להודיע משיב בספר קצות השלחן ח"ב בס"י מ"ה בהל' ברכת הזימון בבדח"ש שם ס"ק ל"א שחסברא נותנת שהעונים ברוך שאכלנו משלו לא יגביהו קולם יותר מחמברך דהא ברכת הזימון נפקא לן ג"כ מהפסוק גדלו לה' אתי בברכות מ"ה ומחאי קרא נפקא ג"כ דהעונה אמן לא יגביה קולו יותר מחמברך בברכות הנ"ל וא"כ חסברא נותנת שח"ח לברכת זימון שהעונים לא יגביהו קולם יותר מחמברך, וכתב שם בשם הגהות הרא"מ הורוויץ בשים דפוס ווילנא דעי"פ משמעות הכתוב וגרוממה שמו יחדיו צריך ג"כ שהעונה לא ינמיד קולו מהמברך אלא ישוה את קולו לקול המברך ודפחיה ושיי:

(טו) עורך נחויץ להודיע אשר בחסידור יעביץ בהנשיאת כפים בזחמלת מוסף של יו"ט הוא מציין שם בכל שם מהני פסוקים של הניכ מן הכהנים שיענת ב"ח זב"ש, ובאשר גברא רבא כוותי פסק כן צריכים לשמוע לו:

קדיש און לאַנט אױס דאמירן בעלמא איז ער מחויב צו ענפערין אמן איידער ער הויבט אן יהא שלמא רבא וואס דאס איז ניט פין עיקר קדיש. און האב דאס פאר גילייגט פאר גרויסע לייט האבען זיי אויך מסכים זייען:

(סח) נאך אַנאך, (ווי דער ספר קצות השלחן שרייבט אין ח"ב סימן מ"ה אין הלכות ברכת הזימון אז די סבָרָא גיט מיט אז די וואס ענפערין ברוך שאכלנו משלו זאלען ניט זאגען העקער פון דעם מברך, ווייל ברכת הזימון לערנין מיר דאך פון פסוק גדלו לה' אתי אין די נְמָרָא בְרָכוֹת דף מ"ה און פון דעם זעלבן פסוק לערנין מיר אז דער וואס ענפערט אמן זאל ניט זאגן העקער פון דעם וואס זאגט די בְרָכָה אויך אין דערי זעלבער נְמָרָא, איז דאך א סבָרָא, אז דער זעלבער דין איז ביי ברכת זימון אז די וואס ענפערין זאלען ניט זאגען העקער פונם מברך, שרייבט ער דאָרט בשם הגהות הרא"מ הורוויץ אז פון פסוק וגרוממה שמו יחדו וייזנו אױס און דער וואס ענפערט זאל ניט זאגען נידריגער פונם מברך, נאך ער איז מחויב אױס גילייגען זיך זיין קול מיטן מברך:

(טו) נאך איז גייטיג מודיע צו זיין אז אין דעם סידור יעביץ ביי כהנים דוקבען שרייבט ער אז ביי יעדן שם פון די דריי פסוקים פון ברכת כהנים זאל מען זאגען ברוך הוא ברוך שמו:

ע) כתב הרוקח הל' תפלה וברכות וזיל בספרי ר' יוסי אומר מנין שעונין
אמן וכו' ת"ל הבו גודל לאלקינו וכ"כ בילקוט שמעוני פ' האוינו
וזיל מנין שעונין אמן שנאמר הבו גודל לאלקינו, והנה ממילא שים דלענות
אמן אחר הברכה הוא מהית כמו דילפינן בברכות כ"א בבחי' לפני' מן
הבו גודל לאלקינו. ופסקו הפוסקים הפריח באורח סי' מ"ז והשאנת ארי' סי'
כ"ד להדיא דבחי' לפני' הוי דאורייתא, אי"כ דילפינן גם אמן מפסוק הזה
הוי גיב דאורייתא כמובן ואין להקשות ע"ז דהאיך שייך לומר דהטפל
יהי יותר נחשב מהעיקר דהעיקר הברכה יהי דרבנן והנטפל להברכה האמן
יהי דאורייתא דהא דיו לכא מן הדין להיות כנידון הא בכאן חזינן דלא
אמרינן דיו בזה הא אמרחזיל בברכות ניג ע"כ ובניזר ס"ו ע"כ דגדול העונה
יותר מן הסבך ושפיר יש לומר דאה"נ דהברכה עצמה היא מדרבנן והאמן
גדול מהברכה והוא דאורייתא, ויש לומר דהספרי ס"ל דאף אם מברך
להשית מדרבנן מ"מ האמן הוי דאורייתא מהפסוק הזה הבו גודל לאלקינו,
כמו בבחי' דנפקא לן מהפסוק הזה בברכות כ"א וקיי"ל דהוא דאורייתא

ע) דער רוקח שרייבט אין הלכות תפלה און ברכות מיט דעם לשון: ספרי.
ר' יוסי זאגט פון וואנען ווייסען מיר דאס מ'דארף ענפערין אמן וכו'
ת"ל הבו גודל לאלקינו ד.ה. אז איך וועל רופען גאט'ס נאמען זאלט איר אים
גרויסען היינו מיט אמין אויף שרייבט דער ילקוט שמעוני פ' האוינו דאס
זעלבע. ממילא איז ג'דרונגען אז אמן ענפערין איז מן התורה אזוי ווי די גמרא
אין ברכות כ"א אז די ברכה פאר דער תורה איז ג'דרונגען פון פסוק הבו
גודל לאלקינו. די פוסקים דער פרי"ח און דער שאנת ארי' סי' כ"ד פסקינען
אז די ערשטע ברכה פאר דער תורה איז מן התורה. און אז מיר לערנין
פונים זעלבען פסוק אמן איז דאך זעלבסט פערשטענדליך אויף מן התורה.
מען מען ניט פרעגן ווי קומט דאס אז דער טפל ד. ה. אמן זאל מער חשוב
זיין ווי דער עיקר ד. ה. די ברכה וואס איז נאר מ'דרבנן מיר קאנין זאגן דיו.
אבער ווי די חז"ל זאגן אין ברכות נ"ג: און אין ניזר ס"ו אז גודל העונה וכו'
ד.ה. אז דער וואס ענפערט אמן איז גרעסער פון דעם וואס זאגט די ברכה.
ממילא קאנין מיר שוין זאגן אז מאקע אזוי. אפילו די ברכה איז נאר מדרבנן
אבער דער אמן איז גרעסער איז ער מן התורה. און מ'קאן זאגן אז דער
ספרי האלט אז אפילו די ברכה איז נאר מדרבנן פון דעקס'ונענין דער אמן
איז מן התורה פון פסוק הבו גודל וכו', ווי די גמרא ברכות כ"א און ווי די

צח ואמרו חלק שני אמן

כמיש בהפריח סי' מיז ובהשאנת ארי' סי' ביד, ולפניו יש ליתן טעם לשבח על מה שאמרו חז"ל הנ"ל שגדול העונה יותר מן המברך וחרבה מעמים נאמרו בענין זה אבל לפי הנ"ל י"ל עוד טעם בפשיטות לפי שהברכה עצמה היא מדרבנן והעניית אמן היא מה"ת כג"ל וק"ל:

עא) גם מצאתי מחוייב לחודיע משיב בסידור עבודת ישראל חז"ל אחר אכילת המוציא יאמר יר"מ יא"א שתה"י אכילתי זאת לחברות את גופי ואה"י ברי וחזק לעבודתך ותצוה את הברכה במאכלי ובמשקי ותסיר כל מחלה מקרבי כמו שנא' וברך את לחמך ואת מימך ותסירותי מחלה מקרבך אמן וכתב בס' פענח רו"א פ' בהעלותך אשר ב"ו התפלה הוא בורא מלאך קדוש ומסלק את הס"ם מעל שלחנו הובא בפפרי ואמרו אמן חלק א' ד' ע"ט בקיצור ואח"כ יאמר מזמור כ"ג ח' רועי:

עב) עוד אעתיק בכאן לזכות את הרבים תפלה נחוצה מהשערי ציון שער ג' בסוף תיקוני תפלות חז"ל בקשה זו כל האומרת בנקיות ובטהרה לא יזק לא ביום ולא בלילה בכל מקום שחוא הולך בין בים בין ביבשת ולא ירא מכוזקין ולילין ושדין ופניו יחיו מזהירין וימצא חן וחסד בעיני כל ולא יארע לו כל רע בעיה:

פוסקים הגי' איז שוין ממילא קעבט דר' טעם וז"ל חז"ל ואנין או גדול העונה וכו' או דער נאם ענטפערט אמן איז גרעקער פון דעם מברך. ס'ענען פאראן פיהל טעמים אבער וויא מיר זאגן איז נאך א טעם דא ווייל דיא ברך איז מדרבנן אבער דער אמן איז מן התורה כני"ל:

עא) אויך האב איך גיפונען פאר גויטיג מודנע צו זיין נאם קישטויט אין סידור עבודת ישראל חז"ל נאך'ן פנות פון די מוציא ואל זען זאגן יהי רצון וכו' או דאס עסין זאל זיין צו גיונד צו מיין נפש צו זיין שפארך צו עבודת הבורא און זאלסט שיקען דיין ברך אין מיין עסין אין ס'רונקען, און זאלסט אפשוהן אלע מיני חולאים פון מיר ווי אין פסוקי שמי"ט וברך את לחמך ואת מימך ותסירותי מחלה מקרבך. ד.ה. ער נעמט בענטשין דאס בריוט און וואקער און נעמט אפמינען אללע קרענק פון דיר. שרייבט דער ספר פענח רו"א פ' בהעלותך דאס מיט דער תפלה הנ"ל באשאפט ער א הייליגען מלאך און ס'רייבט אונעק די סמ"א פת"ם מישי, איך האב שוין גענין דעם גישריגען אין ערשטין חלק דף ע"ט, ואבער זאל ער זאגן מזמור לדוד ד' רועי קמיטל כ"ג:

(עג) אָנא יי אַלחי שְׁמע אַל תְּפלת עֲבֹדָה וְאַל תַּחֲנֹנֵנוּ וְתִשְׁמְרֵנוּ בַיּוֹם וּבַלַּיְלָה מִן הַמַּיִקוֹן וּמִשְׁדֵּי־ן וּמִחֻלָּאִים רָעִים וּמִכָּל גְּזֵירוֹת קָשׁוֹת הַמִּתְרַבְּשׁוֹת וְצוּה לְמַלְאַכְיָה הַקְּדוּשִׁים הַמְּמוּנִים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַחִיבָה שִׂיאֹרוּ לִי שְׁעָרֵי לְבִי וּיִפְתַּח לְבִי בְּתוֹרָתְךָ וְתִמְע בְּרַעֲיוֹנֵי יִרְאַתְךָ שְׁאֵנִי עֶפֶר וְאַפֶּר רַמָּה וְתוֹלַעַה נִבְה לִבִּי וְיִשְׁפַל רוּחַ אֶל עוֹבֵר וְצִיץ הַשָּׁרָה בְּאַתִּי לְהַפִּיל תַּחֲנוּנֵתִי לְפָנֶיךָ וְלִבְקָשׁ בְּחַמִּים מִלְּפָנֶיךָ כִּסֵּא כְבוֹדֶיךָ כִּי אַתָּה קְרוֹב לְכָל קוֹרְאֶיךָ וּמִצְוֵי לְכָל דוֹרְשֶׁיךָ וְעֵשֶׂה נָא בְּקִשְׁתִּי בְּרִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ וּמִהֵר שְׁאַלְתִּי כִּי אַתָּה יִצְרָתִנִּי וְאִין לִי אֵל אַחֵר מִמְּבַלְעֶיךָ. אָנא סִלַּח נָא לְעוֹנֵי כְּגוֹדֵל חַסְדֶּיךָ בְּכַתּוּב וַיֹּאמֶר יי סִלַּחְתִּי כְּדַבְּרֶיךָ אֲדֹנָי שְׁמַעְהָ. אֲדֹנָי סִלַּחְתָּ, אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה, וְעֵשֶׂה אֵל תֹּאחֵר לְמַעֲנֶיךָ אֱלֹהֵי כִּי שְׁמָךְ וְנִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמְּךָ, כִּי עַמְּךָ הַסִּלַּחְתָּ לְמַעַן תִּתְּנָה, אַחֲרָי יי אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכוּ וְאַתֶּם הַרְבִּיקִים בְּנוֹי אֱלֹהֵיכֶם חַנּוּם כִּי־לְכֶם הַיּוֹם אָמֵן בֶּן יְהוֹי רִצּוֹן:

(עד) ועתה לסימא דספרי זה אביא עוד מאמר יקר מענין עניית אישיר מספר קב הישר פרק מ"ה וזיל:

(עה) אִיתָא בכתבי האר"י ז"ל מצוה רבה ללמד עצמו יחודים לשכינה ובו מסעוד ועזר כביכול לשכינה ומקרב את הנאולה ביחודים. וכאשר כי לא כל אדם יכולת בידו לעשות יחודים כתפלתו או כמצות אשר הוא עושה וכו': (ב) על כן בודאי בעל הרחמים יקבל ברחמים וברצון כוונת לב האדם שמכוון כפשוטה בלי מחשבה זרה ומתפלל בפשוטה ענייני תפלה רק יאטר קודם התפלה לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ואז אינו מפריד

(עד) און יעצט צום ענדענען פון דעם ספר וועל איך ברענגן א מיינערין מאמר פון ענין אמן יהא שמה רבא פון ספר קב הישר פרק מ"ה און דאס איז זיין לשון:

(עה) אִיתָא עִם שְׁמַיִט אִין בְּתוּבֵי הָאֲרַי"י ז"ל עִם אִין אַנְרוֹסַע מְצוּה זִיךְ צוּא לְעֲרַנְעֵן דִּי יְחֻדִים אִין בְּוִנּוֹת אִין מִיט דִּי יְחֻדִים אִין מְעַז מְקַרְב דִּי נְאוּלָה נָאר נִיט אִיטְלִיכְעֵר מְעַנֵּשׁ הֵט וְכוּלֵת דִּי יְחֻדִים מִיַּחַד זִיין אִין זִיין תְּפִלָּה אָדער בְּשַׁעַת אִז עַר טוֹט אִיין מְצוּה: (ב) דרום אִין מְעַז כְּטוּח אִוּיָּךְ דְּעַם דְּעַר בְּאַרְעִים הָאֲרַצְיָנִין נָאט. אִז עַר אִין בְּוִדְאִי מְקַבֵּל מִיט זִיין רַחֲמִנּוֹת דִּי תְּפִלָּה וְנָאט אִיין עַר דְּעַר פְּרָאסְטֵר מִיט דְּעַר פְּרָאסְטֵר בְּוִנָּה דָאס אִין עַר הָאִט אִין וִינְעֵן דִּי שְׁמַיִט פֿון דְּעַר תְּפִלָּה אָן אִיין מַחְשְׁבָה זָרָה. נָאר פֿר דְּעַר תְּפִלָּה

עצמו מהקדושה. (ג) וכדמצינו בזמ' בבבל מערבין ר' יודא כי הוי חלוש
הוי אזיל ויתיב אפיתחא דר' יודא ברי אמרי אמר כי נפקי ועיילי רבנן איקום
מקמיהו כדי שלא יהא בטל מן המצות וכן קבלה הוא בידי מן אנשי מעשה
שאף שהיו יושבים בטלים מן המצות היו ממשמשים בציצית והיו מוסתכלין
בציצית והוא ענין גדול לקיום מצות וראיתם אותו וכו'. (ד) הכלל כי לא
ברא הקב"ה את האדם שיהיה כעוה"ז להועלת גופו כי הגוף כלה בארץ רק
לתועלת נשמתו אשר חוצבה מתחת כסא הכבוד והיא חלק אלוה ממעל
לחקנה ולקשמה במעשים טובים לקרב הנאולה ואז יהיה נודבך גם הגוף
ומאיר באור הבהיר בפרט כשהגוף מתחמם לדבר מצוה : (ה) ולא לחנם אמרו
רז"ל העונה אמן יחא שמיח רבא בכל כחו מצננין לו הניהגם ואין הדבר
יוצא מידי פשוטו שצ"ל אישיר בכל כחו וכו'. כמיש בזה פרש' פנחס
שצריך האדם לעזור כל איבריו בחילא תקיפא ובה איתבר ליביה ואיתבר
ואל ער זאנין לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה וייל איה די תפלה אדער די מצוה
שאן דענקמאלט שייד ער זיך מיט אפ פון דער קדושה : (ו) אזוי ווי מיר גיפנין
שטיין גישריבן אין גמרא רבי יודא א"ע האט קיין כח מיט גיחאט צו גערין.
האט ער זיך געעצט איה דר מיר פון ר' יודא בר אמרי וואס דארט געען די
חקמים שבים גינען אין האט גיזאגט אז די רבנן וועלן אריין אין ארום גיין
וועל איה פאר גי איה שטיין גדי איה זאל מיט זיין גידיג פון מצוה און אזוי
איה האב איה בקבלה פון די אנשי מעשה או בשעת זיי גען גינען לידיג פון
מצוה האבין זיי גינען די ציצית און האבין גיקוקט איה זיי : (ז) דער כלל
אין גאט ביה האט מיט בשאפין דעם מענשין איה דער וועלט פון גענין דעם
הילפיג פון זיין גוף ווארום דער גוף ווערט צום סוף פאר גענד אין דר ערד.
זאר פון גענין דעם הילפיג פון זיין נשמה וואס זי איז גינען גינארין פון
אונטער דם כסא הכבוד צו צירין זי מיט מעשים טובים. מקרב זיין די נאליה
אין דענקמאלט וועט דער גוף איה גילייטערט ווערין. אין וועט לייכטן אזוי ווי
אין קלאר ליכט. בפרט אז דער ווארימט זיך אין איין דבר מצוה ווערט
ער גינראי דורה דעם ווערין גילייטערט : (ח) אין גיט אום זיסט האבין אונטער
חקמים זיל גיזאגט דער וואס ענפערט אמן זיחא שמיח רבא מיט זיין נאציין כח
קולט מען אים אפ דעם גיגום אזוי ווי דער ווהר שרייבט דאס דער מענש
מוז דער וועקן אלע זיינע איברים מיט גרויס כח בשעת אז ער זאגט אמן יהא
שמיח רבא. און דורך דעם ווערט זיין הארץ צו גראבין און דער כח פון די

חילא דס'א ואף הרשעים מוצאין מנוחה על ידי עניית איש'ר כדאי'תא כוזהר פרש' נח : (ו) בזמנא דיש'ראל עונין בקול רם איש'ר הקב'ה מתמלא רחמים ונותן חיים על הכל והקב'ה רומז למלאך הנקרא סמריאל וכידו מפתחין ופותח ג' פתחים לסטר מדבר ואז חמאן רשעים נהורא ואתא תננא וסותם האויר של הפתחים שלא יראו אור וכדין תלת סמונים דתחות ידיה מנשבין במנרופין ומשיבין העשן לאחוריו זמן שעה ופלגא שעה בזכות עניית איש'ר שעונין יש'ראל ככל יום ואח'כ הם שבים לגיהנם :

(ו) עו) וְכֵן וראה כמה חביב שבתא קמי קודשא בריך הוא ומעשה הובא כוזהר פרשת תרומה דף קס"ו ר' חייא ור' אבא שרו בנו אשפוזייהו קמו בפלגות לילא למלעי באורייתא והוי כרתא דאושפיזא קמת ואנחרת לון שרגא ואינהו הוי עסקי באורייתא אדהכי אשנה ר' אבא אבתרה וחמי דהוות בתו של בעל הבית מנהרא להו פתח ואמר כי נר מצוה ותורה אור האשה היא מצווה על נר של שבת ולא האיש והטעם כי

סְטָרָא אַחְרָא וְעֵרְטָא אִיךְ צוּ בְּרַאבִּין אִין אִיךְ דִּי רְשָׁעִים קְרִינִין אִין גִּיהֶנֶם מְנַחֵה דְרִיךְ דְּעָם וְוָאם דִּי צְדִיקִים עֲנַפְעֵרִין אִמֵּן יְהִישִׁיר. אַוּוֹי וַיִּי עִם שְׁמִיטִי אִין וְזֵהר : (ו) אִין דְּעַר צִיט אִין דִּי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְעֵרִין אִמֵּן יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא מִיט אַהוּדָא קוֹל וְעֵרְטָא גָאט בִּיה דְּר פִּילְט מִיט רַחֲמִים. אִין גִּיט לְעַבְדִּין צוּ אֶלַע. אִין עַר וַיִּינְקֵט צוּ דְּעָם מְלֶאכֶּה (סמריאל) אִין אִין וַיִּינַע הָעַנְט וְעֵנַע דִּי שְׁלִיכָל פּוֹן דְּעָם גִּיהֶנֶם. אִין עַר עֲפִינְט דְרִי טִירִין צוּ דְּעַר וַיִּיט פּוֹן דְּעַר מְדָבֵר. זַעְהֵן דִּי רְשָׁעִים אִיין לִיקְמִיקִיט. קוֹמְט אִיין רִיזֵן אִין פֶּאָר שְׁמַעְלֵט דָּאם לִיקְמִיקִיט כְּדִי דִי רְשָׁעִים זְאֵלִין נִיט זַעְהֵן קִיין לִיקְמִיקִיט גִּיין דְרִי מְלֶאכֶּים וְוָאם זַעְנַע אִינְטֵטֵר דְּעָם מְלֶאכֶּה (סמריאל) אִין וַיִּינַע אַוּוּעַק דְּעָם רִיזֵן אִין דָּאם לִיקְמִיקִיט קַעֵרֵט וַיִּידְעַר צוּ דִּי רְשָׁעִים אַנְדֵּער רֵאלְבִין שְׁעָה אִין דְּעָם זְכוֹת וְוָאם דִּיא יִשְׂרָאֵל עֲנַפְעֵרִין אִמֵּן יְהִישִׁיר אִין דְּעַר גָּאָה קַעֵרִין וַיִּי וַיִּידְעַר אִין גִּיהֶנֶם אַרִיין :

(ו) עו) קוֹם אִין זַעְהֵן וַיִּי גִילִיקְט דְּעַר אִמֵּן יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא אִין פֶּאָר גָּאט בִּיה. דְּעַן דְּעַר זַעְהֵן בְּרַעֲנַט אִיין מְעַשָּׂה. רַבִּי חֵיָא אִין ר' אַבָּא זַעְנַע אִיין גִּישְׁמַאנַעֵן אִין אִיין הַאֲרַבְעֵרִי. זַעְנַעֵן וַיִּי אִיךְ גִּישְׁמַאנַעֵן הַאֲלַבְעַ גַּאקְט צוּ לְעַרְעֵן תּוֹרָה. אִין דְּעָם בַּעַל הַבַּיִת מְאָבְקֵטֵר גִּישְׁמַאנַעֵן פֶּאָר וַיִּי אִין הָט וַיִּי גִילִיקְט מִיט אִיין לִיקְט אִין וַיִּי הַאֲבִין גִּילְעֵרִינְט. דְּעַר וַיִּי לְהַאֲט ר' אבא אַקוֹב גִּישָׁאן אִין הָאֵט גִּיזַעְהֵן אִין דְּעָם בַּעַל הַבַּיִת מְאָבְקֵטֵר לִיקְט וַיִּי. הָט עַר גִּיזַאנְט סְשְׁמִיטִי אִין פֶּסוּכָה כִי נֵר מְצוּה וְהוּוּה אִין דָּאם מִיִּינְט דְּעַר פֶּסוּכָה דִּי אֵשָׁה

קב ואמרו חלק שני אמן

האשה נגד השכינה ותורה אור פירוש התורה שלומד הבעל שהאיש מצווה על התורה ללמוד נותן אור והארה גדולה באותה המצוה של נר שבת שהאשה מדלקת נמצא שניהם מאירים באור תורה ואור שבת אשריהן הנשים שזוכין לבעלי תורה: (ת) שמעת האי בתולה הוית בביא אדהכי קם אבוח דבתילה וחמי לברתיה בבית ושאל לה למה ועל מה היא בכית ולא ענתה מאומה מחמת מרירות הלב והתחיל אף אביה לכבות: איר אבא מבכיתיה נראה דהחתן שלה הוא עם הארץ ואינו בעל תורה איל ודאי חכי הוא ובגין דחמינא ליה יומא חד דדליג מאינרא חדא למישמע קדיש מהדי צבורא סליק ברעותי דילי למיחב ליה ברתי ותיכף דנפקי צבורא מבי כנישתא יהבינא ליה ברתי דאמינא בדילוג דא למשמע קדיש מוכרח להיות נכרא רבא באורייתא ואעיג דאיהו רבייא דלא ידענא ביה מקדמת דנא והשתא אפי' ברכת מוונא לא ידע ואין בידי לכוף אותו שיתעסק באורייתא ויקרא קיש וברכת המזון אמר ליה רבי אבא איעבר ליה באחרא (ריל שיראה שיתן

אין ארץ דר מצנה נבאמן ליכט צו צינדן לכבוד שבת אין גיט איין מאנאביל אין דער פעם דער פון איין ווייל וי איין קענין דער שכינה ומויה איר אין ריא תורה ווס איר מאן לערינט דאס גיט איין גרויס ליבמאקייט אין דער מצוה פון נר של שבת וואס די אשה צינד אן ווערט גיפונן אז ווי פיידע לייכטן אין די ליבמאקייט פון דר תורה אין אין די ליכט פון שבת וואול אין צו די וויידער וואס וענען ווקה צו געמען מאנען וואס קענען לערנען: (ח) האט ריא בתולה דאס גיהערט אין האט גיוויינט. דער ווייל אין איר פאטער אויף גישמאנען אין האט וי גינעהען וויינען. האט ער וי גיפריענט ווארום וי וויינט. אדער וי האט אים גאר גיט גיענפרט מתמת איר גישטר הארץ. האט איר פאטער אויף גיוויינט. האט ר' אבא גיאנאט ווען וי וויינט אין גידרוינגין אז איר חתן אין איין עם הארץ האט דער בעיה גיאנאט עם אין אמת גאר ווייל איר האב גינעהען אז ער אין אמאל אראם גישפרויגען פון איין בודים צו הערן קדיש אין שול. אין אויף גינאנען אויף מיין וויילען צו געבן אים מיין פאכטער פאר אנויב ווייל איר האב גימיינט ווען ער קען פון איין בודים אראם גישפרויגען צו הערן קדיש מי ער קענען לערנען אין איצט ווייזט אויס אז ער קען אפילו גיט קענמאשען אין איר קען אים גיט גיימין ער זאל תורה לערנען אין קיש ליינען אין קענמאשען האט ר' אבא גיאנאט איר וועל וען אז ער זאל איר גיט געבען אין וי זאל געמען איין תלמיד חכם פון איין מאן אין מיטן די

גט וישיא בתו אחר כך לתיח) ובתוך דבריו חזר ואמר או דילמא ברא ויליד דיהוי גברא רבא: (ט) אדהכי קם החתן ודלג עלייהו ויטיב לקמיהו אמר החתן הנער ר' אבא אסתכל בי אמר רבי אבא אנא חמינא כהאי רבייא לנהורא רבא יפוק מיניה לעלמא: פתח ואמר האי רבייא רבותי אימא חד מילה פתח ואמר צעיר אנכי לימים ואתם ישישי' על כן זחלתי ואירא מחוות דעי אתכם האי קרא אתערו ביה עמודי עולם אבל אליהוא דכתיב ביה מסשפחת רם וכתיב ביה בן ברכאל הבווי דנקרא כן בשביל שמבזה עצמו למאן דגדול מיניה ווי' צעיר אנכי לימים אף אני מקטין עצמי לגבי בר נש דאית ליה יומין סגיאין ועי' בגין דאנא רבייא ובמקום הזה יש ישישים בחכמה עלה בדעתי דלא למלא עד יומא דא והשתא דאתון הכא אית שעתיא למפתח פומא והתחיל לדרוש זה חפסוק כי נר מצוה ותורה אור וגילה להם כמה סודות התורה עפ"י הסוד: (ו) ואח"כ פתח ואמר דעו כי אנא מבבל וברא דרב ספרא אנא ולא זכינא לאשתמודע עם אבא וטרידנא להכא ודחילנא

רייד ה'ט' ר' אבא חרטה גיהאט און האט גיזאנט מען הארף גיט ער זאל איר גמ געבען ווארום פאמר וועט ער האבען מיט איר איין זון ווס ער וועט זיין איין ת"ח: (ט) דר ווייל איז דער חתן אויף גישטאנען און האט זיך גועצט לעבען זיי האט דער חתן גיזאנט רבי אבא קוקט אין מיר צו וועט פון מיר ארום קומען איין ת"ח האט ר"א גיזאנט איד זעה אין דעם קינד אז פון איהם וועט ארום קומען איין גרויסער ת"ח האט דער חתן אן גיהובען און האט גיזאנט דעם פסוק צעיר אנכי לימים אליהו בן ברכאל האט גיזאנט צו איוב מיט זייני חברים איד בין נאך יונג פון יארין על כן זחלתי ואירע מחוות דעי דרום אזוי האב איד מיך גיפארקטין פון צו זאגען ביו אהער מיין דיעה אקעגן אייך ווס איר זייט עלטער פון מיר און ווען אליהו ווס ער איז גיווען פון זייער איין גרויסער משפחה אזוי ווי דער פסוק איז מעיד אויף אים מסשפחת רם ער איז גיווען פון איין הוכי און חשובה משפחה האט ער פארט גיט גיוואלט היידען פון זייני חברים. דרום האב איד מיך און קליין גימאכט פון די לייט. פון דר שטאט וואס זענען פיל עלטער פון מיר אין זענען גרויס ת"ח דרום איז אויף גיזאנען אויף מיין דיעה גיט צו בייידען אין ד"ח ביו אצינד, און אצינד ווייך אז איר זענט דא איז די צייט צו עפענען מיין מול צו היידען דברי תורה און ער האט זיי מגלה גיווען פיל סודות: (י) דער נאך האט ער גיזאנט איר זאלט וויסען איד בין פון בבל און בין דער זון פון ר' ספרא און איד האב קיין זכנה גיט גיהאט

קד ואמרו חלק שני אמר

עד הכא למימר מילין דאורייתא דיתבי אתרא דא אריותא בתורה ושווינא עלי דלא אימא מילי דאורייתא תרין ירחין ויומא דא אשתלימו תרין ירחין זכאה חולקי דאתערותן הכא, ארים רבי יוסי קליה ובכי חמו כולהו ונשקוהו איר יוסי אלמלי לא באתי וזכינא למישמע מילין דעתיק יומין דנפיק ממומד מאי דלא זכינא למשמע עד חשתא די, יתבו כולהו: (יא) אמר חתנן רבתי מדחמינא צערא דחמוי וצער דברתיה אשתי דחוי מצערי בנפשיהו דלא ידענא ברכת המזון וקריאת שמע אמינא לא אתחברי באשתי עד שאנלה לכם סוד ברכת המזון בסודות גדולות ונפלאים חדו כולהו ר' יוסי ור' אבא ור' חייא וחמיו וחכלה קמו ונשקוהו אמר רבי יוסי וודאי תילולא דקביה אחרעי ביה נמלו לחכלה וברכו לה בכמה ברכאין אמרו לאביה דיונקן בית מיוחד לעשות בו חתונה: (יב) אמר ר' יוסי לא נפקינן מהכא עד דיתעביד תילולא וכנשו אחר כך כל אנשי מתא להחזא תדוה וקראו לחכלה וחדו

רעקט צו קענען מיין פאטער און בין אהער אן גיקומען האב איך גינען או די לייט פון דער שטאט זענען גרויסע לומדים: האב איך מיר גיפארקטין צו זאגען דברי תורה, און האב און מיר גינען איך זאל זונדיי תרשים גיט זאגען קיין דברי תורה, און היינטיגען טאג האבען זיך די זונדיי תרשים אויס גילאזט וואו איז מיין חלק וואס איר זייט דא, האט רבי יוסי און גיהווען זיין קול און האט גיזויגט און אלע האבען דעם חתן גיקושט אין זיין קאפ, האט ר' יוסי גיזאגט ווען איך וואלט גיט מער גיקומען נאר צו דערין די גרויסע סודות פון זיין מויל אנעלבע סודות וואס איך האב בין אהער גיט זוכה גינען צו דערען וואלט אויך גינג גינען: (יג) האט דער חתן גיזאגט מיני רבנים וזייל איך האב גינען דעם צער פון מיין שווער און דעם צער פון מיין בלה וואס זיי האבען זיך מצער גינען וזייל זיי האבען גימיגט אז איך קען גיט אפילו גיטשעין און קיש לייגען דרום זאג איך אז איך וועל מיר גיט באהעקטין מיט מיין זייב פון איך וועל איך מגלה זיין דעם סוד פון ברבת המזון, האט ער זיי מגלה גינען גרויסע סודות אויף דעם ברכת המזון, האבען זיי זיך אלע גיפרייט און דער שווער און די בלה זענען אלע און גישמאנען און האבען אויס גיקושט, האט רבי יוסי גיזאגט דאס איז אזוי איין חתונה וואס נאט ביה וזיל אין איר, האבען זיי גיבענמשט די בלה מיט פיל ברכות און האבען גיזאגט צו איר פאטער ער זאל גרויס מאגען אין איין חזן דארטען די חתונה צו מאגען: (יד) האט ר' יוסי צו אים גיזאגט מיר וועלען פון ראגען גיט אונזען

עמחון כמילין דאורייתא ועל סעודות הנשואין פתח איהו על פתורא וכיאר ענין זי ברכות סודות נפלאים וחיידושים הרבה וחדו כולהו וכל בני מתא קבלו עליהם את החתן להיות להם רב ומורה צדק ואחר החתונה קמו רבי ור' אבא ור' חייא וכריכו ליה ואולו לארחייהו: (יג) כד ממו לנבי רשבבי זקיף עיניו וחמי לון אמר לון מסתכל הוינא יומא דא וחמינא לכון תרין יומין דהויתן נבי חד מסכנא דהוא נער דאיקרר ממטרוין ואוליק לכו רזין עלאין זכאה חולקיכון סדרו מילין כולהו קמיה וסחו ליה עובדא אמר להו זכאין אחון זכאין חולקיכון וזכאה חולקי דהא אדכרנא יומא דא דהוי אזיל עמי רב ספרא אביו של החתן וברכיתו ליה דיהא ליה בר אוריין באורייתא ולא כריך ליה דיזכה לגדל אותם וכו' עכ"ל הוזהר: (יד) נלמד מזה מסוף המאמר שכשבא תלמיד לקבל הברכות מן רבו ורבו מברכו שיזכה לבנים תלמידי חכמים יברכו בפירוש שיזכה לגדל אותם ושיראה בחייו אור תורתם גם נלמד מזה המאמר שבמקום גדולים אל תעמוד ונכון לזעיר להדר לשמוע מפי

ביין ביו די חתונה וועט זיין. האט דער בעל הבית זיין גיטאמילט אלי שטאט לייט און האבען זיך גיפרייט און דער חתונה מיט דגרי תורה און ביי דער קעדה האט דער חתן מגלה גיזען גרויסע סודות אין דעם עגן פון די שבעה ברכות האבען אלי זיך גיער גיפרייט. און אלע שטאט לייט האבען דעם חתן און גינמען פאר זיין רב און זיין מורה הנדבא נאך דער חתונה זענען און גישטאנען ר' יוסי און ר' אבא און ר' חייא און האבען אים גיבענטשט און זענען א זעק גינאנען זייער וועט: (טו) אז זיי זענען גיקומען צו רשבבי האט ער און גישטעלט זייני אגען און האט זיי גיזעהן. האט ער צו זיי גיזאגט איך זעה אז איר זענט היינט גיזען ביי זיין קינד. און ער האט זיך גילערניט גרויסע סודות. וואו איז זייער חלק. האבען זיי דער ציילט פאר אים די גאנצי מעשה. האט ער זיי גיזאגט וואו איז זייער חלק און וואו איז זיין חלק דען איך גידענק דעם מאן וואס רב ספרא דער פאטער פון דעם חתן איז גינאנען מיט מיר. און איך האב אים גיבענטשט ער זאל האבען זיין זון זיין ת"ח און האב אים ניט גיבענטשט ער זאל אים זוכה זיין מגדל צו זיין: (יז) נוא זעקט גילערניט פון דעם וזהר אז זיין תלמיד קומק צו זיין רבי ער זאל אים גענטשן און אז זיין רבי גענטשט אים זאל ער אים גענטשען מיט דעם לשון ער זאל זוכה זיין זיי מגדל צו זיין און זאל זעהן ביי זיין לעבען דאס ליבטניקיט פון זיין תורה. אויך זעקט אפ גילערניט פון דעם וזהר אז זיין זיגער זאל ניט

ישישים חכמים כי ישמע בוודאי מה שלא שמע עדיין ואז ירבה עליו חכמה: (טו) גם נלמד מזה המעשה שצריך האדם ללמוד יחודים שחרי רב ספרא למד עם בנו החתן יחודים בברכת הסזון ובקריאת שמע ובחדושי תורה אף שחיה בנו עדיין וך בשנים עוד יש ללמוד מזה שומר מצוה לא ידע דבר רע בשביל שראה האושפיוז את החתן שחיה קופץ מאיגרא לשמוע קדיש ולומר אמן יחא שמיה רבא ראה שהיה עוסק במצות ונתן לו בתו לאשה בשביל מצוה אחת עיב צריך כל אדם ליזהר במצוה ובתורה ואז יגן ה' בעדו בעידנא דעסיק ביה ובעידנא דלא עסיק ביה ולכל אשר לו יהיה שלום:

עתה באתי לזכות את הרבים ולהדפיס בכאן את הצעמיל קמן מאאיז רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך מלאזיענסק זצוקלה"ה
אעתיק אותו גם זאת על ז'ארגאן כמו שהוא ציוה בהצעמיל קמן הזה אות י"ז שיפיש כל חיבה וחיבה בלשון אשכנז וזהו החלי בעזרי.

ריידען קיין דבריי תורה פאר איין עלטרין. גאר ער נאל פון זיי הערען תורה ווארום ער וועט פונדאיי הערען אונקלעךעם וואס ער האט נאך גיט גיהערט. אין דען וועט ער פערין חקמה: (טז) און ווערט גילערניט פון דער מעשה אז איין מענטשט מוז לערנען זיין זון יחודים. ווארום רב ספרא האט נאך מיט זיין זון גילערניט פיל יחודים אין מענטשין און אין קריאת שמע אוי פיל תירושים האמשי זיין זון איז נאך יונג גיווען נאך קען מען אפ לערנען פון דער מעשה. אז דער וואס היט איין מצוה דער ווייסט גיט פון קיין שלעכטע זאך. דען ווענען דער בעל הבית האט גינעקען אז דאס הינד איז אראפ גישפריד נגען פון דעם בוידים פון וועגין צו הערין קדיש און צו זאגין אמן יחא שמיה רבא. האט ער אים גיגעבין זיין מאקמער פאר איין ווייב פון וועגין ער האט פון אים גינעקען די אייגע מצוה. און דער סוף האט זיך אויס גילאזט אז ער איז גיווען איין תורה. דרום מוז אימליכער מענטש נהר זיין אין מצות און תורה צו לערנען. דענמאלט וועט נאט פרוך הוא פאר אים מיין זיין פישעת ער וועט עוסק בתורה זיין און פיי פישעת ער וועט אפילו איין מאל גיט צייט האבין צו לערנען. און צו אלעמען וואס ער האט וועט זיין שלום:

יעצט בין איך גיקומען מזכה רבים זיין צו דרוקען דעם צעמיל קמן פון מיין זיידען דער הייליגער רבי ר' אלימלך פאן לאזיענסק זצ"ל. איך זאל עם דא אונד איבער זעגין אויף ז'ארגאן אזוי ווי ער האט פאר זאגט אין דזען צעמיל קמן אות י"ד ער זאל ארום ריידען יעדן ווארט אויף ז'ארגאן אין אזוי הייבט ער זיך אהן:

אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם

עו א ככל עת ורנע שהוא פנוי מן התורה ובפרט שהוא יושב במל לבדו
 בחדר או שוכב על ספתו ואינו יכול לישן יחיה מחרחר במצות עשה
 זו של ונקדשתי בתוך בני ישראל וידמה כנפשו ויצויר במחשבתו כאלו
 אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים והוא כשכיל קדושת השיי שובר
 את טבעו ומפיל איע לחאש על קידוש השיי ומחשבה טובה חקביה מצרפה
 למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב במל רק מקיים מצות עשה דאורייתא :
 ב כפסוק א' של קיש וברכה ראשונה של שמונה עשרה יתרה כניל ועוד
 יכוין אם יענו אותו כל איה ככל עינים קשים ויפשוטו עורו מכשרו
 לחכויש חיו ביהודו יסכול כל היסורים ולא יודה לחם חיו ויצויר בדעתו
 ומחשבתו כאלו עושין לו כניל ובזה יצא ידי חיוב קיש ותפלה כדון :

אלה הדברים דאם איז די דאזיגע זאגען וואס דער מענטש זאל זיי מאהן
 אז ער זאל האבן א גיטן אייביגען לעבן.

עו א אין יעדן מינוט פון יעדן צייט וואס ער איז לעדיג פון דער תורה
 ובפרט ווען ער ויצט לידיג אליין בא זיך אין חדר אדער ער ליגט
 אויף זיין בעט אין ער קען גיט שלאפן זאל ער טראכטען אין דער מצות
 עשה פון : ונקדשתי בתוך בני ישראל דער פשט פון דעם איז : איד זאל
 גיחיליגט ווערן בא די יודן אז ער זאל זיך פארשטעלן ביי זיך אין גיבאנק
 אזוי ווי א גרויסער סאכמיגער פייער וואס פירענט פאר איהם פון אין היפעל
 אין מען גייט עהם שלעכטעס צו מהן צו ליב די קדושה פון בורא עולם
 קרעכט ער זיין נאמור אין ווארפט זיך אריין אין פייער אריין אויף קידוש
 השם אין אנוטער מחשבה באהעפט וי הקביה צו א מעשה קומט אויס אז
 ער ליגט גיט אדער ער ויצט גיט לידיג נאר ער איז מקיים א מצות עשה
 פון דער תורה :

ב אין דעם ערשטן פסוק פון קריאת שמע אין אויך אין ערשטער ברכה
 פון שמונה עשרה זאל ער טראכטען וואס ס'שטייט אויבן אויך זאל ער
 אין זענען האבען אפילו אלע אומות פון דער וועלט וועלן עם פייניגען מיט
 שווערען פון אפילו זיי ווערן אראפ ציען פון איהם זיין היט ער זאל חיו
 לייקענען אין דעם בורא עולם זאל ער ליידען אלע יסורים און ער זאל זיין
 חיו גיט מודה זיין און זאל זיך פאר שטעלן אין גיבאנק גלייך ווי מען וואלט

ג גם בשעת אכילה וזיווג יכוין כגיל וכשיתחיל לחרניש תענוג גשמי יצויר במחשבתו כגיל וחיכך ומיד יאמר בפיו ובלבבו שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיות מיע של ונקדשתי באופן חניל מחרגשת תענוג גשמי חוח שהוא מחצרת משכא דחויא וכך יאמר וראיה לדבר שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיות מיע של ונקדשתי באופן חניל שאמילו היו חוטפין אותו רוצחים כאמצע אכילה וזיווג לעשות לו הענוים קשים חיתיו משמת איע על קידוש השיי יותר מתענוג גשמי חוח. אך יזהר שיחי דובר באמת בלבבו ושיחי אז בשעת מעשה תקוע על לוח לבו בתוכיות וכפנימיות חלב באמת גמור ולא ישמת איע להיות כנונג דעת עליונת חיו :

בכל הדברים שבטולם הן בתורה הן בתפלה הן במצות מעשיות ורגיל עם אזוי מאהן אין מיט דעם וועט ער יוצא זיין זעם חויב פון קריאת שמע אין תפלה אזוי נוי עם בארף זיין .

ג אויך ווען ער געט, אין ווען ער איז זיך מדרונג זאל ער אין זיגען האבען ווי ס שמיים אויבין און ווען ער וועט אן הויבען צו פילין א תענוג גשמי זאל ער זיך פארשטעלן אין גראנק ווי עם ווערט פריער דער מאנט. אין חיכך אויפן ארט זאל ער זאגן מיט זיין מויל אין מיט זיין נאנצין הארץ אז פיהל מעהר תענוג און שמחה וואלט ער האבען פון מאהן דער מצוה פון ונקדשתי אויפן פריערדיגען אופן ווי פון דעם וואס ער פילט דעם תענוג גשמי. וואס דאס איז דער צרעת פון די קליפה אין ער זאל אזוי זאגען אז אראיה צו דעם אין אז מעהר תענוג אין שמחה וואלט ער האבן פון דער מצוה: ונקדשתי אויף דעם אופן וואס שמיים אויבין דער מאנט אז אמילו רוצחים וואלטין עם גיחאפט אין מיטן עסין אדער איי מיטן זיווג עם אז פיינען מיט שניעקע ענינים ער זאל לייקענען אין דעם הייליגען באשעסער וואלט ער זיך גיפרייט אויף דעם קידוש השם מעהר ווי פון דעם דאזיגען תענוג גשמי. נאר ער זאל נזכר זיין אז ער זאל דערין דאס באמת בא זיך אין בארצין און דאס זאל זיין מאקע בשעת מעשה ווען ער טוט די מעשה פון הנאת הגשמי אריין צו נעמין סוף אין הארץ מיט אונזיגן אמת. ער זאל זיך אליין ניט אפ בארין און פיינען אז ער נארט אפ דעם עוויגער חיו :

ד אין אלע זאכען פון דער וועלט סיי אין תורה אין תפלה אדער אין אנדערע מצות עשה זאל ער זיך ציין געוויגען זאגן מיט דעם לשון: לעם יחד

ואמר   יעמיל קמן   אמר   קמן

א'ע לומר בזה הלשון חריני עושה זאת לשם יחוד קוביא ושכינתיה לעשות נחת רוח להבורא יתיש וירגיל א'ע לומר זאת בתוכיות ופנימיות הלב ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו:

ה כשיתחיל להתעורר בו מדה רעה ח'ו מסדות רעות שהוא רגיל בהם כגון עקשנות ובושת של נאווה ועצלות ובטלה הסביאה לידי שיעמום וכיוצא בהם יאמר תיכף וסיד בזה הלשון ובכל כחו הכנעני החתי האמורי הפריוזי החיווי והיבוסני והגרנשי וינצל. וירגיל א'ע לצמצם ראייתו שלא להסתכל חוץ לדי אמות אפי' בהיותו בביתו וכפרט בכה'כ ובחדר שלומד בדרך חילוכו בחוץ ובחודמן לפניו אשה אפי' אשתו ובניו הקטנים וכיוצא יצייר לפני עיניו השם אדני:

ן בשיבא לו ח'ו מחשבה רעה מניאוף יאמר כמה פעמים ונשמרת מכל דבר רע ויהרהר אז בדרשות חזיל שדרשו עליו שלא יהרהר אדם ביום

קדשא ברוך הוא ושכינתיה. צו מאהן א נחת רוח פאר דעם באשעפר יתיש
און דאם זאל ער זיך איינגיווייגען צוואגין בא זיך מיך אין הארץ און מיט
דער צייט וועט ער פילין אנרויסע ליבטיקייט וואס וועט אריין שייגען אין
איהם מיט דעם זאגין לשם יחוד כניל:

ה ווען עס וועט זיך אן הויבין דער וועקין אין איהם א שלעכטע מדה ח'ו
פון די שלעכטע מדות וואס ער איז איינגיוויינט אין זיי דהיינו עקשנות,
אדער ער שעמט זיך צו א מאנה פון גאווה אדער פוילקייט אדער ליידיג גיין,
וואס דאס בריינגט צו גימיינקייט אין גאד אזלעכע שלעכטע מדות זאל ער תיכף
אויפן ארט זאגן מיט דעם לשון און מיט זיין גאנגין פון: הכנעני החתי
האמורי הפריוזי החיווי והיבוסני והגרנשי וועט ער ווערין אפ גיראמיוועט פון
שלעכטם. און ער זאל זיך גיווייגען ער זאל מצמצם זיין דאס קוקען פון זייגע
אויגין ער זאל גיט הקקען חוץ די פידר איילין אפילו ווען ער איז זיין שמוזב
ובפרט ווען ער איז און שוהל אין ווען ס'קומט פאר עס א אשה אפילו זיין
אייגע אשה אין זייגע קלייגע קינדער וואס מען האט זיי ליב זאל ער זיך
פאר שמעלין פאר זייגע אויגין דעם שם אדני:

ו ווען עס קומט פאר עס ח'ו אמחשבה רעה פון ניאוף זאל ער זאגן דעם
פסוק ונשמרת מכל דבר רע די זאלקסט זיך אפ הימין פון אלע שלעכטם.
דרשינט דיא הייליגע גמרא אז דער מענש זאל גיט מראכמין ביי מאג בוין

ק י ואמרו צעטיל קטן אמן

ויבא לידי קרי בלילה ולא יגיה חיו לשחות המתשבת רעה במוחו שלא
למטאות שכל העליון חיו:

ז פד) כשיבוא חיו לידו בחודמנות כנגדו הסתכלות רעה חיו כגון בחמה
וחיה או עוף שנוזקין זה לזה או טפה מגולה באשה במקום ערוה או
בצורת אשתו נדה*) וכיוצא בהן יאמר תיכף ומיד הפסוק ולא תחורו אחרי
לבבכם ולא יטמא את שכלו חיו:

(*) הערת המחבר וא"א

ואע"פ שבשורע יוד סי' קצ"ה איתא שמותר לחסתכל באשתו נדה, אין זה תברא
למיש אמיז הצהיק זיע, ריש הרבה דברים המותרים מצד הדין, ובכ"ז אמורים הם מצד
ישראל קדושים, צריכים לנהוג קדושה בעצמם, ועדשיב הרמבין הקדוש ריש פרשת
קדושים, שעל כגון זו באה מצות והתקדשתם והייתם קדושים, שלא יהי' חיו נבל ברשות
התורה, וגדולה מזו מצינו במה שמפורש בשים (שבת מ"א) ושורע (ארח סי' ס"ה) דרבנים
של חול מותר לאמרם בלחיק במבואות המטונפות, ועכ"ז כתב ע"ז המג"א שם, דמדת
חסידות הוא להחמיר, וכ"ש כאן, דאף שאין איסור הסתכלות באשתו נדה, דלא חשיד עליה,
משום ריש לו בה הותר לאחר זמן, מי"ט עצם הראיה וההסתכלות באשתו נדה סוגם
בנפשו, וכמיש הרמבין (סדר ויצא) על פסוק ואל יחר לארוני וגו' וז"ל: והנכון בעיני
וכו' שכן שמן נדות לרחוקן וכו' שהבלן מו"ק וגם מקטן מוליד גנאי ועושה רושם רע
וכמו שהזכירו ר"ל בבביתא דמסי' נדה ר' נחמ"י אומר אפילו הרבור שיצא מטנה הוא
טמא, א"ר יוחנן אסור לאדם להלך אחר הגדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמת
וכו' ולכך אמרה החל דרך נשים לי כו' ולא תדרוך עפר הגלי, ולא ענה אותה, כי לא
היו מספרים עמהם כלל מפני שדבורה טמא, עכ"ל של הרמבין הקדוש וצקללהיה, ועמש"כ

שְׁלֵעֲבָמִין גִּדְאֲנָק עַר וְאֵל גִּימ קוֹמְעַן צו מוֹקְמָאֵת קְרִי בְּאַנְאֲבָמִי אִין עַר וְאֵל
גִּימ לְאִין וְאֲדָקְעַן דִּי שְׁלֵעֲבָמִי מַחֲשֵׁבָה אִין וַיִּנְעַ גִּיהִירִים חִיו עַר וְאֵל גִּישָׁמ
מְטָמָא וַיִּין דְּעַם שְׁקַל וְוָאם הַשִּׁירִית הָאֵם עֵהם גִּנְעֵבְעָן:

ו ווען ס'קומט ערם פאר א שלעקמ ועהעקמט וואס פוען פאר גימ זעהן דהיינו
אז ער דער ועהט ווען א פהקה אדער א עוף ווען ווי באהעפמין ו'ד אדער
א טמא וואס איז אויף ג'דעקמ ביי א אשה וואס דאס האט דעם דין ווי א ערנה
אדער די צורה פון דין ווייב ווען זי איז א גדה און דעם גל"יבין, ואל עהר
תיכף זאגן דעם פסוק ולא תחורו אחרי לבבכם איהר ואלט גימ נאך גיין נאך
איער הארץ איר ואלט גימ לאוין דעם שלעקמען גידאנק אין הארצין אז ער
זאל גימ מטמא ויין דעם גידאנק חיו:

ואמרו   צעטיל קמן   אמן   קיא

ח ירגיל את עצמו שלא יתחיל לדבר לשום אדם זולת לצורך גדול
 תהכרה לו ואף תהכרה ידבר בדברים קצרים מאוד מנופה בייג נפה
 שלא יהיה בדיבורו שום שקר חיו ושום חנופה ושום לשחיר ורכילות ושום
 חלכנת פנים ולא שום הראות מעשיו לבני אדם וירגיל איע בכלל שאמרו
 ה ע ר ה

בקב הישר סיבאות יי'א חיל: אם בן אדם רואה בראיותיו בריות מטאות אז הוא ממשיך
 עליו רוח המוטאח וכו' ולכן הוזהרו חז"ל שלא להסתכל באשתו נדה כי מוטאת הנדה
 החוסף על האשה בימי נדתה, עיי הראיות הוא שואב אותה הוזהמא ומדבק המוטאה כענינו
 ר"ל, והראיה לזה שכיון שאשה נדה מסתכלת במראה עושה ראיתה במראה רושם שאי
 אפשר להעבדו. עכ"ל. ובסי זכירה כתוב סכנה להביט באשה נדה וכן מצינו כשהאשה
 בתחלת נדתה וראתה וכו' במראה שקורין שסיגעל יראה כמו ססת דם, ויי' ריזהר מליך
 בעקבה שהיא דורסת בו, עכ"ל. ח"ל הגהות חידאי זצ"ל בעבודת הקדוש, בהמורה באצבע סי'
 קט, שחוק וקלות ראש בכל מקום ובכל זמן אסורים, כי מעביר מורא שמים מעליו
 וסימן מדבר שקר תרחק, שקר ריש שקר קלות ראש ואסילו עם אשתו אמרו שאסילו
 על שיחה קלה שבינו לבניה עתיד לתן את הדין ומה גם אם היא נדה, כי אסילו להסתכל
 בפנים כתבו חז"ל שירחק עצמו וכן מלדבר עמה וסימנך נאלמתי דומיה החשיתי רית נדה.
 ע"כ לשוננו. ועדין איתא גם בראשית חכמה סי'ג משער הקדושה ח"ל: ומכאן ידון היר"ש
 למעט הדבור באשה בכל האפשר ובסרט באשתו נדה וכו' נאלמתי דומיה החשיתי רית
 נדה להורות שצריך למעט הדבור בה ביותר כו' וכן מלהסתכל בה כי בעברו על אחת
 מכל אלה מושך כח המוטאה אשר באשתו עליו ואפשר שיטמאווהו, עכ"ל שם, ובס"ח
 שם הביא בשם ספר חסידים שהמסתכל באשתו נדה וכן המסתכל בפני הכועס משכח
 תלמודו, ודברי חכמה הם ואי' חזוק, עכ"ל. והרי כל זה עולה בשיטתו של א"ו הצודיק
 שכתב שצריך לתקן תיבף את עצמו כאמרו: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא
 ישמא את שכלו חיו.

ואנא עוכרא ידענא, מה שהיה אצל הגאון הצדיק ר' יוסף בער זצ"ל אבדק' בריסק.
 שפעם אחת בא לפניו חסיד אחד, אחר שחגג את חג השבועות אצל הרה"ק אדמור

ח ער זאל ידך איין גיוואנגען ער זאל ניט אן הויגען צו קעדין צו גיין מענשין
 נאר סידיין זען ער איז שטארק נויט באדערפמיני, אין דאס וואס ער איז
 שטארק נויט באדערפמיני, זאל ער קעדין בקיצור אז דאס זאל זיין גיזיפט מיט
 18 זיין אז עס זאל ניט זיין אין זייגע רייד קיין שום שקר חיו און קיין שום
 חנופה און לשון הרע אין רכילות אין קיין שום פאר שעמען דעם גנוייטען,
 און ניט אויפין זיין צו זיין פאר מענשין זייגע מעשים און, ער זאל ידך איין

קִיב וְאָמְרוּ צַעֲמִיל קָמֵן אָמֵן

חזיל למוד לשונך לומר איני יודע. כשמדברין אליו ב'א אשר אין נזהרים
 מלדבר דברים בטלים ושמיימי א'ע מהם בכל כחו ובכל מיני תחבולות וכשלא
 אפשר לו להשמט מהם בשום אופן עכ"פ יקצר מאוד מאוד בזה לשמוכרח
 להשיב להם :

ה ע ר ה

ר' אברהם מסלאנים זצ"ל בעל יסוד העבודה, ושאל אותו הגאבדיק בריסק מה למדת אצל
 רבך בחג הקדוש הזה, והשיב החסיד, שלאחר סעודת יומא אמר הרה"ק לקהל חסידיו,
 בהתלהבות עצומה, כדרכו בקדש: יודען וואס מען מאהר נישט, מאהר מען דאך
 נישט, און וואס מען מעג טייל זיך נישט. וכל אדם צריך לזכור תמיד מה שצויה השכיח
 בתורתו הקדושה פן תשכח את ה' אלקיך, ממילא איז בשעת אכילה ושתייה איז עסן
 נישט פרעסן, טרינקען נישט זויפן, וגם בשעת תשחים צריך שלא ישכח גם אז את
 ה' אלקיו, ויתנהג בקדושה, וכמו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמשי' הלא את השמים
 ואת הארץ אני מלא, כדאיתא בש"ע אויח בהנהות רמ"א ס"א א' סעי' י"א וכמ"ש בספר
 בית אהרן בשם ר' אהרן הגדול זצ"ל עד מתי אתם פוסחים על שני חסע"פ"ם, היינו על
 סעיף א' מסימן א' הג"ל לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, ועל סעיף א' דסי' רל"א, לקיים
 בכל הרכיך דעהו, שכל מעשיו יהיו לשם שמים. עד כאן תשובת החסיד, וכששמע
 הגאבדיק בריסק הברים אלה נתרנש מאד ואמר לו לאותו חסיד: איך הרבה מאד למדת
 מרבך וכדאי לנסוע להצדיק הקדוש הזה לשמוע דברים קדושים כאלה—ודי בהערה זו.

וע"ע ב"ב ט"ז מאי דאמר רבא עפרא לפומא דאיוב מה דעל איתתא דידיו אסתכל
 ובאברהם אבינו אפילו באתתא דידיו לא אסתכל, ובשבת דניג מעשה באדם אחד שגשג
 אשה גדמית ולא הכיר בה עד יום מותו, וא"ר חייא כמה צנוע אדם זה. וראה, שלא
 אמרו יש מעשה בחסיד אחד אלא באדם אחד, וקראוהו צנוע, הרי שממדת צניעות
 היא זו, שלגודל קדושת ישראל, וכפי שהיתה נהוגה בקדמוני אומתנו הקדושה, אפילו
 בנישותיהם לא אסתכלו, וכי' וק"ו שיזדר מהסתכלות בה בימי נדותה ומומאתה. ולא יסתאב
 גרמ"י בסאבותא הנדה, כג"ל. ויתקדש בקדושתו של מקום ביה. ויקיים ולא תהווו אחרי
 לבבכם ואחרי עיניכם, כמשי"כ העבר עיני מראות שוא בדרכך חייני, לב מחור ברא לי
 אלקים ורוח נכון חדש בקרבי.

גִּזְוִינְעֵן מִימָה דְעָם כָּלֵל וְזָאם דִּי חֲזִיל הָאֲבִין גִּזְוִינְאָם: דִּי זְאֻלְסָא דְעַרְדִּין דִּיין
 צִינְג צו זְאִינְ: אִיךְ וְזִיִּים גִּימָ. וְזֵעֵן עִם דְעַרְדִּין צו עִם אָזְעֻלְקֵע מְעַנְטְשִׁין וְזָאם
 זְעַנְעֵן גִּימָ אָם גִּיחִימָ פִּון צו דְעַרְדִּין דְבָרִים בְּמִלִּים זְאֵל עַר וִיךְ זְעַרְן אַרְוִים
 דִּיקְעֵן פִּון זִי מִימָ זִיין גִּזְוִינְאָן כַּח אִין מִימָ אֲלֵע עֲצוֹת וְתַחבֻלוֹת. אִין וְזֵעֵן עַר
 קֵעֵן וִיךְ גִּימָ אַרְוִים דְרִיזְעֵן פִּון זִי בְשׁוּם אִוּמֵן זְאֵל עַר עִכִּיפּ וִיזְעַר מְקַצֵּר זִיין
 דָּאם וְזָאם עַר אִין גִּיזְוִינְאָרְט זִי צִי עֲנִמְעֵרִין:

ואמרו נועם צעטמיל קטן אלימלך אמן קיג

מן ירגיל את עצמו תיכף ומיד שיתעורר משנתו יאמר מודה אני לפניך
מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתו בחמלה רבה אמונתך ויאמר
אפילו בלשון אשכנז בלב שמה ברוך אל עליון אשר נתן לי מצות ציצית
אלה אשר אני מסובב בהן ומצות נטילת ידים שחרית להעביר רוח רעה
והקליפה הקשה מעל שתי ידים שלי ויראה שיהי' לבו מלא שמחה באמרו
כניל ויקבל עליו הגדר של מיעוט הדיבור הנזכר לעיל סי' ח' :

י יזהר מאוד בהתמדת הלימוד שעורין כסדרן תיכף ומיד אחר קומו משינתו
ואחר אמרו תיקון חצות. והצעטמיל קטן לא יזוז מהספר שלומד בו אפילו
שעה א' בכל פעם שישב אי' ללמוד ואחר. שיאמר תפלת השב המתחיל אנא
השם וכו' ותפלת התלמוד תורה בשערי ציון המתחיל הנני רוצה ללמוד יראה
בכל כחו שלא לעשות שום הפסק אפילו במחשבה אחרת וזאת מחשבת הלימוד
ומחשבת הצעטמיל קטן שהוא לפני עיניו כי המאור שבה יחזירנו למוטב :

ט ער זאל זיך איין גיוואנגען תיכף באלד ווי ער האקט זיך אויף פון זיין שלאך
זאל ער זאגן מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתו בחמלה
רבה אמונתך אין ער זאל זאגן אפילו אויף זארגאן מיט א פרייליך הארץ
נלויבט איז גאט וואס ער האט מיט גינעפין די מצוה פון די ציצית וואס איך
בין ארום גירינגילט מיט זיי אין די מצוה פון זיך וואשין געניל וואסער פון
אין דער פריא אראפ געמען דעם שלעכטן רוח און די שווערע קליפה: פון
מינע צוויי הענט אין ער זאל זעהן אז זיין הארץ זאל זיין פוהל מיט שמחה
ווען ער זאגט וואס ווערט אויווין גיבראקט. אין ער זאל ממכל זיין אויף זיך
דעם גדר פון ווייניג רעדן וואס ווערט גיבראקט אויווין אין סימן ח' :

י ער זאל זיין וויגער גיהיט אין דער התמדה צו לערנן שעורין נאך דעם סדר
תיכף באלד וויא ער שטייט אויף פון זיין שלאך אין נאך זיין זאגן תיקון
חצות און דעם צעטמיל קטן זאל ער ניט אונזעק גיין פון ספר וואס ער לערנט
אין עם אפילו איין שעה. אין יעדערס מאל וואס ער וועצט זיך לערנען אין
נאך דעם אז ער וועט זאגן תפלת השב וואס הייבט זיך אן אגא השם וכו' און
די תפלה פון תלמוד תורה אין שערי ציון וואס הייבט זיך אן: הנני רוצה
ללמוד, זאל ער זעהן מיט זיין גאנצין כח ער זאל ניט מאכין קיין שום הפסק
אפילו מיט איין אנדער גידאנק נאר אין דער מחשבה פון לערנען אין די
מחשבה פון צעטמיל קטן וואס ס'איז פאר זיינע אויגן ווייל די ליכטיקייט פון
דער תורה וועט עם אום קערין צו גומינס :

קיד ואמרו נועם צעטיל קמן אלימלך אמן

יא ורגיל איע להתפלל בכל כחו ובקול המעורר הכוונת לחדבק ומחשבה לדיבור ופניו אל הכותל בתוך סידור התפלה בבוקר ובערב ולא יסתכל לצדדין מתחלת התפלה עד סופה ובחזרת השיע השיע יעיין בסידור לענות אמן בכל כחו על כל ברכה וברכה ובשעת קריאת התורה לחנות אזנו על כל דיבור ודיבור מהקורא בקורא את המגילה ולעשות את עצמו כאלם בבית הכנסת אפילו קודם התפלה ואחריה עד חליכתו לביתו :

יב וצייר במחשבתו תמיד ובפרט בשעת קריאת הציק הזה כאלו איש אחד עומד סמוך לו ומעורר אותו בקול רעש גדול לקיים כל הנהגות אלו ואל יפיל שום דבר ארצה אפילו נקודה קטנה וכשירגיל עצמו כך אזי במשך בזמן יבא עליו התעוררות גדול מצד נשמתו רשמו איש שלחבת יפה : יג לספר בכל פעם לפני המורה לו דרך השם ואפי' לפני חבר נאמן כל המחשבות והרחוקים רעים אשר הם נגד תוחיק אשר היצתיר מעלה

יא ער ואל ויד איין גיוואגען צו באוויגען מיט זיין נאנצין פון איין מיט א קול טייל דער קול דער וועקט די פונגה צו ביי העשמיין די מחשבה צו דעם דיבור. אין זיין פנים ואל ער האלמיין צום וואנט אין קוקין אין סידור התפלה אין דער פריא אין פאר נאכט אין ער ואל ויד גיט ארום קולין אין די וויסין פון אנפאנג באוועגן ביזן סוף אין ווען דער שיע וואנט די הויכע שמונה עשרה ואל ער אריין קוקין אין סידור, אין ואל ענפעריין אמן מיט זיין נאנצין פון אויף יעדער ברכה אין ברכה. אין פא קריאת התורה ואל ער צו העריין יעדן דבור אין דבור פון דעם בעל קורא גלייך ווי ער וואלט גיליגענט די מגילה. אין ער ואל ויד מאקען גלייך ווי א שמויער אין דער צייט ווען ער איז אין שוהל אפילו פארין באוועגן אין נאדיין באוועגן ביז ער גייט צו ויד אין שמויב : יב ער ואל שמוענדיג פארשטלין בא ויד אין גראנק ובפרט בשעת ער לייגענט דעם באוועגן צעטיל קמן גלייך ווי א מענטש שטייט לעבין עם אין וועקט עם מיט א שטארקע קול א גרויסען מקיים צו זיין די אלע הנהגות ער ואל גיט לאיין פעלין קיין ואך דערפין אפילו א קלייגע נקודה אין ווען ער וועט ויד אזוי איינגיזייען דענסקאל וועט אין א צייט ארום קומען אויף איהם אנרוי סע התעוררות אויף זיין נשמה פיינענדיגע פונקען מיט א געמליקען פלאם :

יג ער ואל דער ציילין יעדן מאהל פאר דעם וואס לערינט עם דעם דרך השם אפילו פאר א באגלייבטין חבר אלע מחשבות אין שלעקטע גראנק

וואמרו נועם צעטיל קמן אלימלך אמן קמן

אותן על-מותו ולבו הן בשעת תורה ותפלה הן כשכבו על ממתו והן כאמצע היום ולא יעלים שום דבר סחמת הבושה ונמצא עיי סיפור הדברים שמוציא מכה אל הפועל משבר את כח היצחק' שלא יוכל להתגבר עליו כי כן בפעם אחרת חוץ עצה חטובה אשר יוכל לקבל מחכירו שהוא דרך השם והוא סגולה נפלאה:

יד יזחר מאוד ומאוד לחזור לפעמים ככל מעת לעת זה הצעטיל קמן ויפרש כל חיבת וחיבת בלשון אשכנז וזה יהיה לו חוק ולא יעבור מלמוד קודם הזיווג פרק מ"ז בריח והנהגות הארצי ז"ל ואם ישאר לו פנאי ילמוד גם פרק י"ז מריח הנ"ל וזה יהי' לו חוק ולא יעבור:

מן קודם נמי לאכילה יאמר תפלת השב של רבינו יונה ז"ל) ואחר אכילת המוציא יאמר בזה הלשון לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה אין אני אוכל

(ז) וזהו תפלת השב לרבינו יונה ז"ל

אנא ה' המאתי עויתי פשעתי כואת וכואת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה (ויפרט כינו לבין קונו את החטאים הגדולים שלו אשר

וואם יענען ויענין אינטער הייליגע תורה, וואס דער יצחק' דערע בריינגט ויי אויף אין זיינע גידאנקען אויף אין זיין הארץ סיי ווען ער לערינט אדער ער באווינט סיי ווען ער לינט אין בעט, אין סיי אין מיט'ן טאג, אין ער זאל ניש פארקאלין מיין ואך מחמת בושה, וייל דורך דעם וואס ער דער צייט זיין חבר אין ניש עם איבער מבח אל הפועל צו גרעקט ער דעם כח פון יצחק' דערע, ער זאל זיך ניש קענען שטארקטן אויף איהם אזוי פיהל נאך א מאהל חוץ פון דער נישער עצה וואס ער וועט קענען מקבל זיין פון זיין חבר וואס דאס איז דער דרך השם אין דאס איז אוינדערליכע סגולה:

יד ער זאל זיין וייער גיהיט צו איבער האנטרין א פאהר מאהל אין מעתלעת דעם צעטיל קמן אין זאל פאר טייטש'ן יעקעס ווארט אויף ווארנאן, אין דאס זאל זיין ביי עם א חק ולא יעבור וואס ער זאל דאס ניש איבער זיין צו לערנען פארין זיווג פרק מ"ז אין דעם ריח און די הנהגות פון הארצי ז"ל אין אויב עם וועט אים איבער בריינגען צייט זאל ער לערנען דעם פרק י"ז פון דעם ריח הנ"ל און דאס זאל עם זיין א חק ולא יעבור:

טו איידער ער וואשט זיך די הענד צום עסין זאל ער זאגן תפלת השב פון רבינו יונה ז"ל נאכין עסין די מוציא זאל ער זאגן מיט דעם לשון לשם

קטז ואמרו נועם צעמיר קמן אליסך אמן

להנאת גופי חיו רק שיהי גופי ברנא וחזק לעבודתו יחיש ואל יעכב שום המא ועון והרחור דע ותענוג נשמו את חיחוד קובחיו: על ידי ניצוצות קדושות של האכילה והשתיה הזה ויכוין כשהוא אופל דבר מה או שותה דבר מה שהטעם שהוא מרגיש בפיו בשעת לעיסה ובשעת נמיעת היא פנימיות הקדושה וניצוצות הקדושה השורה במאכל או במשקה החזא ועיי האכילה והשתיה בשינים והאצטמוספא נכרר הפנימיות מהמאכל שלא יעשה מותר להשפיע לחיצוני ואז נפשו נחנית מהפנימיות והפסולת נעשה מותרות

בזכרוננו ועתה נשאני לבי ונרבה אותי רוחי לשוב אליך כאמת ובלב שלם בכל לבי ומאודי ונפשי להיות מודה ועוזב ולהשליך מעליכל משעי ולעשות לי לב חדש ורוח חדשה ולהיות זהיר וזריז ביראתך. ועתה ה' אלקי הפותח יד לתשובה מסייע לבאים לטהר פתח ירך וקבלני בחשוכה שלימה לפניך וסייעני להתחזק ביראתך ועורני נגד השמן הנלחם בי בתחבולות ומבקש נפשי להחיתני לבלתי ימשול בי ותרתיקמו מרמס אברהים שבי ותשליכמו במצולות ים וחגער בו לבלתי יעמוד טל ימיני לשמני ועשית את אשר אלך בחוקיך והסירות את לב האבן מקרבי ותתני לי לב בשר. אנא ה' אלקי שמע אל תפלה עבדך ואל תחנוני וקבל תשובתי ואל יעכב שום המא ועון את תפלתי ותשובתי ויהיו לפני כסא כבודך מליצי יושר להמליך בעדי להבנים תפלתי לפניך ואם בחמאי הרבים ועצימים אין לי מליץ יושר החזיר לי אתה מתחת כסא כבודך וקבל תשובתי ולא אשיב ריקם מלפנך כי אתה שומע תפלה ברוך אתה שומע תפלה:

יחוד קדשא ברוך הוא ושכינתיה: איך עם נימ פון וועגן די הנאה פון מיין גוף חיו נאר צוליב דעם מיין גוף זאל זיין גיוונד אין שפארק צו דיגען דעם ענוונער: אין קיין חסא און זינד אדער שלטקאטער גראנק אדער דעם פענוג נשמי זאל ניט מעכב זיין דעם יחוד קובחיו דורך די הייליגע ניצוצות פון דער אכילה ושתיה: און ער זאל אין זיגען האבין אז ווען ער עסט עפעס אדער ער פרינקט אמשקה אז דעם טעם וואס ער איז מרגיש אין זיין מוילל ווען ער ציקייט אדער ווען ער וואפט די משקה אז דאס איז די פנימיות פון דער קדושה אין די ניצוצות פון דער קדושה וואס עס וואפט אין מאכל אדער אין דער משקה. און דורך דעם עסן אין דעם צימאלין מיט די איין אין דעם מאגן ווערט אויס גיקליבין די פנימיות פון דעם מאכל אז די פנימיות זאל ניט זיין צו די חיצונים אין זיין נשמה דאמ הנאה פון די פנימיות אין די פסולת ווערט

ואמר יעם צעמיר קמן אלימד אמן קיו

ונדחה אל החיצונים ויקבל אז במחשבתו שתיכף ומיד כשירגיש שיוצרך לנקביו לא ישהה את הפסולת בקרבו למטא ח"ו את מוחו ולשקץ את נפשו להשהות את הצואה וחשתן בקרבו אפילו רגע א'. וגם יצויר לפניו בשעת אכילה האותיות מ' א' כ' ל' בכתב אשורית ויהרהר שעולה צ"א כמנין הויה בשילוב אדני :

מן האדם לא נכרא בעולם רק לשבר את הטבע לכן יורו איע לתקן מדותיו בשנת י"ח דוקא כמו שאבאר כגון מי שנולד בטבע של עקשנות ישבר את טבעו מ' יום רצופים לעשות דוקא להיפך ממה שיעלה במחשבתו וכן מי שבטבע עצל ירגיל את עצמו מ' יום רצופים לעשות כל דבר בזריזות הן בהולך לשכוב על מטתו הן לקום בבוקר ממשכבו הן בזריזות לבישת בנדים ונטיי ולנקות את גופו ולילך בזריזות לבהיג' תיכף אחר קומו מהספר וכיוצא בהן וכי מי שטבעו כיישן מהחלק של בושח רעה ירגיל את עצמו מ' יום להתפלל דוקא בקול רם וכה תנועת אבריו ולקיים כל עצמותי

מותרות אין עם ווערט נדחה צו די חצונים. אין ער זאל מקבל זיין בא זיך אין גידאנק תיכף ווי ער ווט שפירין אז ער דארף ארום זיין גקיות זאל ער ניט האלמיין די פסולת אין זיך צו מממא זיין דם מוח ח"ו אין פאר מיטעסין זיין נפש ח"ו צו האלמיין אין זיך די צואה אפילו איין מינוט אויף זאל ער זיך פאר שטעלין ווען ער עסט די אותיות מאכ"ל אין כתב אשורית אין ער זאל טראכטיין אז מאכל פארטעפט איינע זיינציג כמנין הויה בשילוב אדני :

טו דער מענטש איז ניט באשאפן גיווארין אויף דער וועלט גאר פון וועגן צו ברעכין די נאטור דער איבער זאל ער זיך מזהו זיין צו פארטריבן זיינע מדות אין דעם אכצעטין יאהר דוקא אזוי ווי איך וועל מבאר זיין; דהיינו דער וואס איז גיבארין גיווארין מיט א נאטור פון עקשנות זאל ער ברעכין זיין נאטור פערציג טעג דורך אנאנד פונקט פאר קערט ווי עם קומט עם אויף אין זיין גידאנק אין די ועלבע ואך ווען זיין נאטור איז א פוילער זאל ער פערציג טעג דורך אנאנד טאהן יעדען ואך מיט זריזות סיי ווען ער גייט זיך לייגן שלאפן אויף זיין בעט אין סיי ווען ער שטייט אויף אין דער פריא פון זיין גילענער זאל ער זיך אויף גיך אז טאהן די קליידער אין זיך וואשן די הענט אויך זיינען זיין גוף אין זיין אויף גיך אין שוהל ווי ער גייט אונעק פון ספר. אין דעם גלייכען ווען זיין נאטור איז צו זיין א שעמוודיקער צו יודישקייט זאל

ק"ח ואמרו נועם צעמיל קמן אלימלך אמן

תאמרנה ולברך על התורה בקול רם עד שיעזרוהו מן השמים לחסיד הכבושה הרעה מסנו וכן מי שאמרו פיו אינם עולים יפה ומסודר מחמת הרגל טבעו וכלי הדבור שלו ירגיל את עצמו מיום לחמות אוזנו להדיבורים היוצאים מאליו הן במילי דעלמא והן במילי דשמיא הן בשעת לימוד כי הרגל של כל דבר נעשה שלמות וכן מי שמבעו אינו מתמיד בלימודו ירגיל את עצמו גם כן מיום וילמוד יותר מהרגל שלו ויסתכל בכל פעם קודם הלימוד בצעמיל קמן שלי ומשם ואילך מן השמים יעזרוהו להיות מוסף והולך בשבירת מדות הרעות עד תומם:

יז בכל עת שהוא פנוי מהתורה ומחתפלה ילמוד את עצמו בעל פה דברים הצריכים לו כגון תיקון רחל ותיקון לאה ותפלה השב וברכת לבנה וברוך שמיא ועל הכל ומודים דרבנן ויחרח במצות עשה של ונקדשתי וכו' ככתוב לעיל. כ"ז מצאתי בכ"ז:

ער ויד גיוויגען דוקא פערציג טעג דאוויגען היך מיט פח מיט וייגע אלע אברים אין ואל מקיים ויין כל עצמותי תאמרנה דאם הייטש אלע מייגע ביינער מונען ואנין מיט פח די שבתים אין לויבנישין צו השיית אין מאבין די פרכה ביי די תורה מיט אהיך קול ביי מען נועם עם העלפין פון דימקסעל ס'אל ויד פון עם אים מונען דאם שלעכטי שטעמקמוס אין דעם גלייבן אז ויין ואנין מיט ויין מויל איז נישט פערעכניט מחמת ויין טבע אין ויין גיווינהייט מיט וייגע קלי דיבור. ואל ער ויד גיוויגען פערציג טאג ער ואל צו גיינן די אויערין צום ווארט ער ואל וויסען וואס ער זאגט סי ביי דאוויגען פיי ביי לערנין אין דעם גלייבן ביי לערנין אויב ער איז נישט גיין מתמיד אין לערנין ואל ער ויד אויך גיוויגען פערציג טאג אין ואל לערנין מיין פון ויין גיוואנהייט אין געדעם מאהל פאר ויין לערנין ואל ער אריין קוקן אין דעם צעמיל קמן אין וויסער נועם מען שוין ענטשערין פון דימקסעל אז ער ואל צו פרכעין פון ויד די מידות רעות ביו נאר:

יז בכל עת אין יעדערע צייט וואס ער איז ליידיג פון תורה אין תפלה ואל ער ויד לערנין זאגען פון אויסען ווייניג די גיימגע ענגים דייניו תיקון רחל ותיקון לאה ותפילת השב לרבינו יונה הגיל וברכת קידוש לבנה וברוך שמיא ועל הכל ומודים דרבנן אין ואל אין ויגען האבין די מצוה ונקדשתי בתוך בני ישראל אזוי ווי אוינין שטייט נישטריגען אין אות א ב:

ואמרו נועם אלימלך אמן קיט

הנהגות האדם

מאמץ איש אלקי קדוש עליו רבינו הקדוש רבי ר' אלימלך זקוקלחה
 אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.
 (ע) א הראשון צריך האדם ללמוד גמרא ופירשי ותוס' ומפרשים כל אחד
 לפי השגתו וחפוסקים אחריהם ומתחלה ילמוד שיע איה וצריך
 להתפלל לחשיי שיבא על האמת כי הטאת נעורים של האדם מסמין עיניו
 שלא יראה אף שיכול לפלפל ולהניד לאחרים דינו אבל הוא בעצמו שוכח
 ולא מקיימם כאמת לכן צריך האדם להתחרט מאד על עונותיו ולהתבודד
 עצמו קודם אור היום שאז עת רצון לבכות על גלות השכינה פעמים הרבה
 עד אין חקר ויבכה בדמעות וגם כיום לפעמים יתבודד ואז יראה בעצמו
 שעמדו עונותיו נגד עיניו. ויזכור את הטאתיו ועונותיו ופשעיו כחרים ונכעות
 אשר מעולם לא זכר אותם אם עשה ככה. ככה יעשה לא פעם ולא שתים

נועם הנהגות האדם אלימלך
 מאמץ חרכ הקדוש איש אלקי חפורסם מרה אלימלך זללה'ח
 אלה הדברים דאם איו רי דאויגע זאקען וואס דער מענטש זאל ניי מאהן
 אז ער זאל האבין א גימין אייביגען לעבין.

(ע) א די ערשטע זאך דארף א מענטש לערנין גמרא מיט רשיי מיט תוספות
 מיט מפורשים יעדער איינער ווי פיהל ער קען. אין דער נאך זאל ער
 לערנין פוסקים נאר פריער זאל ער לערנין שלחן ערוך אירח חיים אין ער
 דארף מתפלל ויין צו השיית ער זאל ארוף קומען אויף דעם אמת וייל די
 וינד פון דער יונגע פארבלענדין עם ויינע אויגין ער זאל ניט זעהן. חאמש
 ער קען זיך מפלפל ויין אין זאגין ויין חבר דעם דין. אבער ער אליין פאר
 געסט אין ער איו ניט מקיים באמת. דער איבער דארף דער מענטש וייער
 דרטה האבען אויף ויינע וינד. און ער זאל זיך מתבודד ויין איידער עם זערט
 מאג. וייל רענסמאל, איו אעט רצון צו וויינען אויף דעם גלות פון דער שכינה
 פיהל מאהל אן א שיעור, אין ער זאל וויינען מיט מרערין. אויך בא מאג
 זאך ער זיך מתבודד ויין וועט ער זעהן אז ויינע וינד שמייען פאר ויינע אויגין.
 דאן וועט ער גידענקען ויינע חמאים ועונות ופשעים וואס זענען ווי די גרויסע
 בערג, וואס ער וואלט ויי קיין מאהל ניט גידענקט אויב ער האט אזוי גיטאן;
 אזוי זאל ער מאהן ניט איין מאהל אין ניט צוויי מאהל אין ניט הונדערט
 מאהל, ביז מען וועט זיך מרחם ויין און איהם פון הימעל און ער זאל מתפלל

קב ואמרו נועם הנהגות האדם אלימלך אמן

ולא מאה פעמים עד אשר ירחמו עליו מן השמים ויתפלל להשיי שידריכחו בדרך ויורחו דרכו שלא יבלה חייו ואז השיי ברחמיו וברוב חסדיו יאיר עיניו באור תורתו הקדושה ויבין וישכיל תוכן הדבר לעשותו ולקיימו:

ב אלה הדברים צריך לזהר מחנופה ומשקרים ולצנות ולחיר וקנאה ושנאה ותחרות וכעס וגאווה ומלהסתכל בנשים ומלהרבות שיחה עם אשה אפילו עם אשתו אמרו בו ובפרט בעת גדתה צריך הרחקת:

ג ויזכור תמיד יום המיתח וכשילמוד גמרא או שאר ספרים לא יפסיק שלא יעבור על דברי חז"ל שדרשו על הקומפים בו. ויתפלל להשיי שילמוד תורה לשמה:

ד ויעסוק באימת וביראה באיזו ספרי מוסר בכל יום בריח ושליה וחייה: ה ולפעמים ילמוד באימה במעט איזה כתבים מהארזי וצלליה וכיז באימה

ו יין צו השיי' ער ואל עם מדריך ויין אין ואל עם וייזען דעם וועג או ער ואל ניט ליידיג פאר גריינגען ויין לעבין, דאן וועט דער געווענער מיט ויין בקמנות מיט וייגע פילע חסדים דער לייקטען עם וייגע אויגין, אין די ליכטער קייט פון דער הייליגער תורה או ער ואל פאר שטיינרעם עקער פון דער ואך צו טאקן אין מקיים צו ויין:

ב די קאזגע ואבין: וואס ער בארף זיך היימין פון חנפיגען, פון ליגען ואגען, אין פון ליצנות לשון הרע, קנאה, שנאה, אָדער צו הייצין זיך מיט ויין חבר אָדער ווערין אין בעס, אָדער אין גאווה חיי, אויך ואל ער גיט קנבען אויך ואל ער גיט קנצען אויף וייבער, אין ואל גיט פיהל דעדין מיט וייבער אפילו מיט ויין אייניגע פרוי כל שפן מיט אפרעמדע, ובפרט ווען זי איז אגדה ואל ער זיך דער וייטרוין פון איהר:

ג שטענדיג ואל ער געדענקען דען יום המיתה, אין ווען ער לערנט גמרא אָדער אנדערע ספרים ואל ער גיט מפסיק ויין ער ואל גיט עובר ויין אויף די דברי חז"ל וואס האבן גידארשנט אויף דעם פסוק הקומפים מלוח עלי שיה וכו' וחגיגה י"ב) און ער ואל מחפלל ויין צו השיי' או ער ואל לערנין תורה לשמה: ד ער ואל עושק ויין באימה וביראה אין אייניגע ספרי מוסר יעדן טאג בריח ושליה וחייה:

ה טייל מאהל ואל ער לערנין מיט אימה ווייניג עכ"פ אייניגע כתבים פון דעם הארזי וצלליה אין כאם אלעס ואל ויין מיט אימה וביראה און מיט פארקמט

וואמרו נעם הנתנות האדם אלימלך אמן קבא

זכירא ופחד ה'. בדורות הראשונים היו נשמותיהם נשמות קדושות והיו נשמרים מנעוריהם מכל הטא ועון והיו נשמותיהם ראויים ומסוגלים ללמוד חכמה זאת אבל עתה בעוה"ש שיש לנו גוף עכור וחומר עב צריך האדם לזכך ולכבס עצמו מכל הטא ולזכך נשמתו ויבין האדם אם זכך נשמתו כאשר אין יצחיר מסיחו לשמות והכלים כאשר בתחלת וואו יוכל ללמוד בכל פעם הכתבים וחשי' יזכחו אם יזכך מחשבתו בקדושה באמת ובתמים שיפתח לו שערי החכמה בכחבי הארי' וללחיה אשר לא כן כ'ז שמלוכש בתאות גופנית בחבלי זמן שהלימוד קשה לו מאד ח'ז:

ז צריך האדם לזכך גופו ונפשו בלימוד כנ"ל בלמוד הנט' וחוס' גם דברי אנדה שבנט' חמה מסוגלים מאד לזכך נשמתו:
ז וישמור עצמו מעכירות ומתרחורים רעים ככל אופן ואופן:

פאר גאמי אין די ערשטע דורות אין ג'ווען ו'יערע נשמות הייליג, אין נ'יא זעגען ג'ווען אפ ג'יהיט פון דער יוגענד פון א זינד, אין ו'יערע נשמות זעגען ג'ווען ראוי אין מסוגל צו לערנין די חקמה פון קבלה אבער פא היינטיגע דורות בעזונותינו הרבים וואס מיר האבען פאר דארפ'יגע גופים און א גראבין קערטער בארף ו'ד דער מענטש לייטערין אין ו'ד רייניקין און אויסוואשן ו'ד פון ו'יגע חטאים אין צו מאבין לויטער די נשמה, דאן וועט ער וויסען אויב ו'יגע נשמה איז לויטער? אז דער יגד הרע וועט עס ניש אן רעדן צו שמותיים והקליים אזוי ווי פריער, דאן וועט ער קעגען לערנין אלע מאהל די כתבים אין דער גוויגער וועט איהם מופה ו'ין אויב ער וועט לייטערין ו'ין מחשבה מיט קדושה, מיט גירעקטיקייט מיט חסימות וועט איהם דער עוויגער שפיגען די טויערין פון דער חקמה אין די כתבים פון רעם הארי' וללהיה, דען דאס אלעס קען ניש ו'ין כל זמן ער איז באגלייט מיט די תאוות גופניות און די גארשקייטין פון רעם עלום הוה, וואס דער לימוד קען נאך עהם שאטין ח'ז:
ז דער מענטש בארף לייטערין ו'ין גוף אין ו'ין נשמה מיט רעם לערנין גמרא מיט תוספות ווי ס'ווערט אויבין גיבראקט, אויך די דברי אנדה פון דער גמרא וואס דאס איז ו'יער מסוגל צו לייטערין ו'ין נשמה:

ז ער נאל ו'ד אפ היטין פון עבירות אין פון שלעקטע מחשבות מען נאל ו'י ניש צו לאזן ח'ז בשום אופן:

קכב ואמרו נועם הנהגות האדם אלימלך אמן

ח וישמור עצמו מלשנוא שום אדם מישראל כיא הרשעים שנודעים לו בכירוד
שאי אפשר לדונם למק זכות וכל שאפשר לדונם לזכות מחויב לאחוב
כנפשו בכל מאודו בנופו ובנפשו לקיים ואחבת לרעך כמוד:

ט וישמור את עצמו מלדבר שום דבור קודם התפלה אפי' דבר אחד כי זה
מבטל כוונת התפלה:

י ויזחר לנקות את עצמו קודם התפלה וקודם מעודה גם בכל פעם שצריך
לנקבו שלא להשחזת ויעבור על כל השקצו:

יא ויזחר שיחיו בגדיו הכתונת ומכנסים מנוקים מלכלוך וצואה ושיז היו:
יב לא ויטיל אימה יחירה בתוך ביתו ולא יקפיד שום הקפדה בתוך ביתו
ואם יהיה לו שום הקפדה על שום אדם או על דבר אחד יזכור מיד המאת
נעוריו ואמר בלבו אין זה כי אם עונותי הביאוני לידי הקפדה זו וכן בכל
דבר יזכור מיד המאותיו ועיי' יזכע ויושבר כח היצחיר:

ח ער זאל זיך אפ היטין פון צו פיינט האבען קיין שום יוד חיו נאר פיידין
די וואס זעגען איהם בא וואקט פאר גיזיגע רשעים וואס קען קען זיי ניט
דן זיין זכר זכות, אבער וואס קען קען איהם דן זיין זכר זכות, איז ער עם
מחויב צו ליבן זיי ווי זיך אליין מיט זיין גאנצן פאר קעניגס, מיטן גוף מיט
דער נשמה צו מקיים זיין דעם פסוק וְאַהֲבָה לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ:

ט ער זאל זיך אפ היטין פון צו רערין קיין שום דבור פארין באוונגען אפילו
אין דיבור, ווייל דאס איז מבטל די פונות פון באוונגען:

י ער זאל זיין גיהיט צו זיין נקיות פארין באוונגען אין פארן עסין אין אלע
צייטן זען ער דארף ארויס גיין נאר ער זיך ניט איין האלטן פון נקיות
אז ער זאל זיט עובר זיין אויף דעם לאו פון כל השקצו:

יא ער זאל זיין גיהיט אז זייגע קליידער די העמד אין די הויזן זאלן זיין היין
פון שמוק, אדער צואה ושיז חיו:

יב ער זאל זיט ווארפן א גרויסע אימה אין זיין שמוק אין זאל זיט מקפיד
זיין קיין שום הקפדה אין זיין שמוק, אין אויב ער זעט עפעס האבן
אנקפדה אויף א מענטשין אדער אויף אזוי א זאך נאך ער זיך דער מאגען
זייגע זיך פון דער יגענה, אין זאל זיך טראכטן אין הארצין, אז נאר זייגע
זיך האבן עם גיבראקט צו דער הקפדה, אין אזוי אין יעדן זאך, זאל ער
זיך תיכף דערמאנען אין זייגע זיך, אין דורך דעם זעט ער קריגין א ציבראבין
הארץ אין ער זעט צו קרעכין דעם פס פון יצר הרע:

ואמרו נועם הנהגות האדם אלימלך אמן קבנ

יג ויתפלל להשי"ת שיעזרוהו לעשות תשובה שלימה ושלא יכות בלא תשובה ויכלול את עצמו בתוך שאר בית שיעזרו שיעשה תשובה שלימה ויתפלל על מחילת עונותיו בכלל מחילת עונות ביי:

יד ויחיו דבריו בנחת עם בני אדם ואם משבחין אותו ידך בזיווח ויצטער את עצמו ויאמר מה זה משבחין אותי ואין בי אלו חיו מכירין בשפלותי ושטותי ומעללי ומעשי חרעים ואיך אשא פני לפני הכורא ית'ש שהוא יודע ורואה מעשי בכל עת זרנע אעפ"כ הוא מרחם עלי בכל דברי:

טו ידמה בעיניו כאלו אדם עומד לנגדו תמיד ולא ירף ממנו השנחתו במעשיו תמיד ואלו היה רואה בו דבר מכווער היה מתבייש ונמאם בעיניו והיה מטמין את עצמו באמתחת עכבר מגודל הכושה על אחת כמה וכמה ית' שמו עומד עליו ורואה במעשיו בכל עת וכל רנע וכלתי אפשר להטמין עצמו ממנו כמיש אם יסתר כמיש בא"ח:

יז ער ואל מתפלל ויין צו השי"ת ער ואל עם העלפין צו טאהן תשובה שלימה. אין אז ער ואל גיט שטארבען אן תשובה אין ער ואל ויד כולל ויין אין רעם קלל פון אלע בעלי-תשובה או השי"ת ואל עם העלפין או ער ואל וזכה ויין צו טאהן א תשובה שלימה. אין ער ואל מתפלל ויין אויף וייגע ויגד אז מען ואל עם מוחל ויין בכלל מחילת עונות פון אלע יודין:

יח וייגע רייד מיט יעדן מענטשין ואל ויין בנחת. אין אויב מען לויבט עם ואל ער אנועג גיין אין א ווינקיל. אין ואל ויד מצטער ויין און ואל ויד מראבטין. פאר וואס לויבט מען מיד ווען איך בין ראם גיט ווערד. ווען וי וואלטין מיד נקענט אין מיין שפלות. אין מייגע נארישקייטין. אין מייגע שלעכטע מעשים ווי אזוי וועל איך אויף הויבען מיין פנים פאר רעם בורא יתברך שמו. וואס ער ווייס אין ער וועט מייגע מעשים צו יעדן צייט אין מינוט. פון רעכט וועגן אין ער ויד מרחם אויף מיר אין אלע מייגע ענגים:

טז ער ואל ויד פאר שטעלין. גלייך ווי א מענטש שטייט שטענדיג אונטערן עם. אין נעמט גיט אראפ ויין השנחה פון איהם אויף וייגע מעשים. אין ווען ער וואלט גיזעהן אין איהם א שלעכטי מדה וואלט ער ויד גישעקט אין וואלט נמאס גיזוארין בא ויד אין די אויגען. און וואלט ויד בא האלפין. אין אנועקיל פון א עבד. פון גרויס שאנדע. מקל שפן או השי"ת שטייט איבער עם אין וועט וייגע מעשים צו יעדען צייט. אין צו יעדער רגע וואס מען קען ויד פון

קבר ואמרו נעם הנהנות האדם אלימלך אמן

מן אם יננה אותו שום אדם ישמת מאד שחקרה ח' לפניו איש כזה שמתננה
במעשיו המכוערים וכל אדם יהיה בעיניו טוב ממנו:
יז ירחיק את עצמו מכל דבר שאין בו צורך לתכלית בריאות גופו לעבודת
הש"י הן באכילה ושתייה הן בכל תאוה וחנאות:
יח ועיקר שישמור את עצמו ממשקה המשכרו כי זה חולי רע ומביא את
האדם לשפלות גדול כמאמר התנא לא תרוי ולא תחמא:
יט וישמור מלחזכיר שם לבטלה:

כ וישמור עצמו מלדבר ומלחשוב שוב דבר קדושה במקום ממונה כי היצר
הרע מתנבר דוקא לחזכיר דבר קדושה במקום ממונה:
כא וישמור עצמו מלדבר בבית חכנסת הקדוש אף דברי מוסר שלא יומשך
מתוך כך לדבר בטל: תושלביע

איהם גיט באהלמין, אוזי ווי קישמיים אין פסוקים אין יפתר איש במספרים ואני
לא ארנני נאום ה': אוזי ווי קער רמיא שרייבט אין אויח סי' א':
מו אויב א מענקש וועט איהם פאר שעמען ואל ער זיך ויער פרייגען וואס
דער עויער האט איהם צו נישקט א מענקשין, אז ער ואל פאר שעקט
ווערין פאר זיגע מעקע מעשים אין יעדער מענקש ואל זיין בא עם אין די
אויגען געקער פון איהם:

יז ער ואל זיך דער טייקערין פון יעדער ואף נאום ער האט גיט אין דעם
קיינ פאנדערקעניש וועגן דעם תכלית פון זיין גיונה, פון וועגן צו דיגען
השם יתברך, סיי אין אסין אדער אין פרייגען אין סיי אין אנדערע פאות אין
תנאות ואל גאר זיין וועגן צו דיגען השירה ויתעלה:

יח דער עיקר איז אז ער ואל זיך אפ הימין פון א משקה וואס פאכט שבור,
טייל דאס איז א שלעקטע קרענק אין דאס קרענקט דעם מענקשין ער
וואל ווערין ויער גידעדיג ווי דער פגא נאנט: לא תרוי ולא תחמא דער
קשט פון דעם איז נאלקט זיך גיט אן שיבדיין וועסטו גיט וידיגען:

יט ער ואל זיך הימין אז ער ואל גיט דער פאגען דעם שם לבטלה:
ב ער ואל זיך הימין פון צו רעדן אדער צו פראקטען קיין הייליגע ואף אין
א אומפרייגעם ארט וייל דער יצר הרע פאמאקט זיך בוקא אז מען ואל
דער פאגען הייליגע ווערטער אין א אומפרייגעם ארט:

כא ער ואל זיך הימין צו רעדן אין א שוהל אפילו דברי מוסר, טייל פאקער
וועט ער זיך פארעדן אין וועט קושען צו רעדן דברים קמלים:

תם וגשרם שבח לאר בורא עולם

זכר עולם יהי צדיק

זכרה נא אהי לטובה ולברכה את כבוד ידידי הרב הגדול בתורה ויראה ובחכמה הגביר הנכבד האוף המרום הצדיק המפורסם בצדקת פזרונו כשית מוהיר בן ציון נוראק שלישיא בן הרב הגדול בתורה ויראה ובחכמה הגביר הנכבד האלוף המרום הצדיק המפורסם הנרבן המצוין מויה ר' שלום שכנא זצ"ל אשר האציל מברכתו עלי להיות בתומכי נפשי בהוצאה הגדולה של הספר הזה במדה גדושה ומלאה להוציאו לאור עולם, וכאשר ידענא כי שכל מעשיו המה רצוים לשם שמים לזאת הנני מברכו ברב תודה ותשואת חן גדול אשר בשכר נדבת צרור כספו שהוזיל מכיסו לסייעני בהדפסת ספרי זה לזכות את הרבים, שישא ברכה מאת ה' עד בלי די ויצליחנה הש"י עם אשתו היקרה הרבנית מנשים באהל תבורך תחי' עם בניהם היקרים שיחיו וישמרם מכל מקרים רעים חיו ויאריך השית את ימיהם ושנותיהם בנעימים בעושר וגדולה וכבוד עם מלא חפנים נחת מבניהם ובני בניהם עד מאה ועשרים שנה הון ועושר יהי בביתו וצדקתו עומדת לעד אמן נצח סלה ועד:

גם הנני למזכרת תודה להאשה החשובה הרבנית הצדיקת הצנועה והחסידה מרת ח"י תחי' אשת הרה"ג החו"ב החסיד המפורסם הנרבן המצוין מוהיר ר' אברהם ליב ווערקסמאן ז"ל אשר גם היא הוזילה מכספה לסייעני בהדפסת ספרי זה, והנני מברכה ברב תודה וברכה באריכות ימים ושנים טובים וברוכים עם מלא חפנים נחת מבני' היקרים שיחיו עד מאה ועשרים שנה אמן ואמן: